

Jules Verne

PUT U
SREDIŠTE
ZEMLJE

Bulaja
naklada

*Put u središte
Zemlje*

Jules Verne

s francuskog prevela
Blanka Bukač

ilustracije

Édouard Riou

(iz drugog izdanja romana 1867.)

Sadržaj

Poglavlje I.

Poglavlje II.

Poglavlje III.

Poglavlje IV.

Poglavlje V.

Poglavlje VI.

Poglavlje VII.

Poglavlje VIII.

Poglavlje IX.

Poglavlje X.

Poglavlje XI.

Poglavlje XII.

Poglavlje XIII.

Poglavlje XIV.

Poglavlje XV.

Poglavlje XVI.

Poglavlje XVII.

Poglavlje XVIII.

Poglavlje XIX.

Poglavlje XX.

Poglavlje XXI.

Poglavlje XXII.

Poglavlje XXIII.

Poglavlje XIV.

Poglavlje XV.

Poglavlje XVI.

Poglavlje XVII.

Poglavlje XVIII.

Poglavlje XXIX.

Poglavlje XXX.

Poglavlje XXXI.

Poglavlje XXXII.

Poglavlje XXXIII.

Poglavlje XXXIV.

Poglavlje XXXVI.

Poglavlje XXXVII.

Poglavlje XXXVIII.

Poglavlje XXXIX.

Poglavlje XL.

Poglavlje XLI.

Poglavlje XLII.

Poglavlje XLIII.

Poglavlje XLIV.

Poglavlje XLV.

Bilješke

Bilješka o autoru

Impressum

Poglavlje I.

Jedne nedjelje, točnije 24. 5. 1863. godine, moj ujak profesor Lidenbrock pohitao je prema svojoj maloj kući u Königstrasse^[1] 19, jednoj od najstarijih ulica stare gradske četvrti Hamburga.

Sluškinja Martha pomislila je kako poprilično kasni s poslom, jer joj je ručak tek pomalo počeo cvrčati na kuhinjskom štednjaku.

»Dobro«, kažem sam sebi, »ako je ujak gladan... on, koji je najnestrpljiviji čovjek na svijetu, počeo će vikati od užasa.«

»Evo već gospodina Lidenbrocka!« povikala je sluškinja Martha zaprepaštena, pritvarajući vrata blagovaonice.

»Da, Martha, ali ručak još ne mora biti gotov, jer još nisu dva sata. Tek što je na crkvi Sv. Mihovila odzvonilo pola dva.«

»Zašto se onda gospodin Lidenbrock vraća?«

»Valjda će nam reći zašto.«

»Evo ga, ja se spašavam, bježim, gospodine Axel. Vi ćete ga već nekako urazumiti.«

Sluškinja Martha vratila se zatim u svoj kuhinjski laboratorij.

Ostadoh sam. Međutim, urazumiti jednog od najrazdražljivijih profesora, to je nešto što mi moj pomalo neodlučan karakter nije dozvoljavao. Htio sam se oprezno vratiti u svoju malu sobu u potkrovlju, kad su ulazna vrata zacviljela na svojim šarkama. Krupni koraci zapucketali su drvenim stepeništem. Gospodar kuće, prošavši blagovaonicom, odmah se požurio u svoju radnu sobu.

Žurno prolazeći, odbacio je u kut svoj štap s ručkom poput krckalice za orahe. Nehajnom kretnjom na površinu stola je nabacio svoj veliki šešir s dlakom začešljanom unatrag, uputivši svom nećaku ove suzdržane riječi:

»Axel, slijedi me!«

Nisam se imao vremena ni pomaknuti, a profesor je već povikao na mene s jakim nestrpljivošću u glasu:

»Pa dobro, zar ti još uvijek nisi ovdje?«

Potrčao sam u radnu sobu svog užasnog gospodara.

Rado priznajem da Otto Lidenbrock nije bio zločest čovjek, ali bez malo vjerojatnih promjena umrijet će kao strašan čudak.

Bio je profesor na Johannaumu,^[2] predavao je mineralogiju. Za vrijeme predavanja

redovito bi se jednom-dvaput razljutio. Ne možda zbog toga što mu đaci nisu redovno dolazili na predavanja, niti zato što njegovim predavanjima nisu pridavali osobitu pozornost, pa niti zbog toga što su na kraju godine loše prolazili. Te sitnice nisu ga nimalo uznemiravale. Predavao je »subjektivno«, da upotrijebimo izraz iz njemačke filozofije, tj. predavao je kao da govori sam sebi, a ne drugima. Bio je učenjak egoist, pravi zdenac znanja na kojemu bi kolotur odmah zapeo čim bi pokušao nešto zgrabiti. Jednom riječju, škrtac.

Ima takvih profesora u Njemačkoj.

Nažalost, moj ujak nije imao osobito jasan izgovor, ne toliko možda u privatnim razgovorima koliko onda kad bi govorio javno, što je žaljenja vrijedna mana govornika. Naime, za vrijeme predavanja u Johannaumu često bi odjednom zapeo usred govora, boreći se s nekom jogunastom riječju koja nikako nije htjela sići s njegovih usana, s nekom od onih riječi koje se opiru i nadimlju, te konačno izlete iz usta u nimalo znanstvenom obliku psovke. Otuda potječe veliki profesorov bijes.

U mineralogiji ima poprilično polugrčkih, polulatinskih, teško izgovorljivih imena, onih hrapavih naziva koji bi pjesniku oderali usne. Ne želim time ogovarati tu znanost, nije mi to ni na kraj pameti. Međutim, kad se zateknemo u prisutnosti romboedarskih kristalizacija, mrežastoasfaltnih smola, gelenita, tangazita, molibdata olova, tungstata mangana i titanita cirkonija, i najvještijem jeziku dopušteno je da se zarekne.

Po gradu se znalo za tu ujakovu lako oprostivu manu i mnogi su je zloupotrebljavali. Dočekali bi ga na opasnim dijelovima govora. On bi tada podivljao od bijesa. Oni bi se tome smijali, a to nije nimalo pristojno, čak ni za Nijemce. Koliko god da je uvijek na Lidenbrockovim predavanjima bila prisutna gomila polaznika, toliko ih je još više redovno dolazilo nasmijati se provalama profesorova bijesa!

Bilo što bilo, moj ujak bio je pravi učenjak, znao sam to i prečesto govoriti. Iako je ponekad razbijao svoje pokusne primjerke pregrubim ispitivanjima, u njemu se geološki genij vezao s vidom mineraloga. Oboružan svojim čekićem, čeličnim dljetom, magnetskom iglom, puhaljkom i bočicom nitratne kiseline, bio je to izuzetan čovjek. Prema lomu, izgledu, tvrdoći, taljivosti, zvuku, mirisu i okusu on je bez oklijevanja razlikovao bilo koju rudu od šesto vrsta koje poznaje današnja znanost.

Lidenbrockovo ime spominjalo se s počastima u gimnazijama i raznim nacionalnim udrugama znanstvenika. Gospoda Humphry Davy,^[3] de Humboldt,^[4] kapetani Franklin^[5] i Sabine^[6] nikada nisu prošli kroz Hamburg a da ga ne posjete. Gospoda Becquerel, Ebelmen, Brewster, Dumas, Milne-Edwards i Sainte-Claire-Deville^[7] rado su se savjetovala s njim u svezi najaktualnijih pitanja kemije. Zadužio je tu znanost nekim znamenitim otkrićima. Godine 1853. u Leipzigu je izašla knjiga profesora Otta Lidenbrocka: *Rasprava o transcendentnoj kristalografiji* u velikom folio formatu^[8] s crtežima, ali se nije isplatila.

Uza sve to, moj ujak bio je konzervator mineraloškog muzeja ruskog veleposlanika Struvea, dragocjene zbirke čuvene u čitavoj Europi.

Otto Lidenbrock bio je visok i mršav čovjek.

Eto, takav je bio čovjek koji me nestrpljivo zovnuo k sebi. Zamislite visokog, mršavog muškarca, čeličnog zdravlja i mladenački plave kose koja mu je s njegovih pedeset godina života skidala dobrih deset. Njegove velike oči neprestano su kolutale iza pozamašnih naočala, a dugi, tanki nos nalikovao je naoštrenom nožu. Zlobnici su čak tvrdili da mu je nos magnetičan, te da privlači željeznu piljevinu. To je bila puka kleveta, ujakov nos privlačio je samo duhanski prah za šmrkanje, i to u ogromnim količinama. Ne lažem nimalo.

Dodam li tome da je moj ujak koračao koracima koji su matematički točno iznosili pola hvata^[9] i da je hodao čvrsto stisnutih šaka, što je očigledan znak silovite naravi, svatko će o njemu znati upravo toliko koliko je dovoljno da se ne polakomi za njegovim društvom.

Stanovao je u svojoj kućici u Königstrasse, u nastambi sagrađenoj napola od drveta, napola od opeka, koja je imala nazupčan zabat. Gledala je prema jednom od onih zavojitih kanala koji se prosijecaju kroz najstariju četvrt Hamburga, koju je požar 1842. godine, srećom, poštedio.

Stanovao je u svojoj kućici u Königstrasse.

Stara je kuća doista bila malo nagnuta, te je ispupčila trbuh prema prolaznicima. Krov je nosila malo ukoso, kao što đaci Tugendbunda^[10] nose svoje kape. Vertikalne linije nisu joj bile osobito prepoznatljive, ali se sve u svemu dobro držala zahvaljujući starom brijestu, snažno uraslom u njeno pročelje. U proljeće se svojim rascvjetalim grančicama upinjao o prozorska okna.

Moj ujak je za njemačkog profesora bio prilično bogat. Kuća je u potpunosti bila njegovo vlasništvo, sa svime što je sadržavala. Sadržaj kuće su: njegovo kumče Gräuben, mlada sedamnaestogodišnja Virlandeškinja,^[11] služavka Martha i ja. U svom dvostrukom svojstvu nećaka i siročeta, postao sam pomoćnik-preparator pri njegovim pokusima.

Priznao bih da sam s apetitom zagrizao u geološke znanosti, u žilama mi je tekla mineraloška krv i nikad se nisam dosađivao u društvu svojih dragocjenih kamenčića.

Sve u svemu, u kućici u Königstrasse moglo se sretno živjeti. Iako je njen vlasnik bio nestrpljiv čovjek, ipak me na svoj ponešto grub način prilično volio. Nije znao čekati, žurilo mu se više nego samoj prirodi.

Kad je u travnju po loncima od fajanse^[12] zasadio u svom salonu rezedu ili slak,^[13] redovito je biljke svako jutro vukao za listove ne bi li im ubrzao rast.

Takvog čudaka moralo se slušati. Zato sam navrat-nanos pojurio u njegovu radnu sobu.

Poglavlje II.

Ta radna soba bila je pravi muzej. Svi primjerci mineraloškog carstva, svaki sa svojim natpisom, nalazili su se ovdje u savršenom redu, podijeljeni u tri velike skupine: na upaljive rude, metalne rude i na litoidne^[14] minerale.

Kako sam ih dobro poznao, te ukrase mineralogije! Koliko li sam puta, umjesto da dangubim sa svojim vršnjacima, s veseljem brisao prašinu s tih grafita, atrancita, kamenog ugljena, lignita i treseta! Kako li je samo pomno trebalo čuvati sve te katrane, smole i organske soli i od najmanjeg atoma prašine! A tek kovine, počevši od željeza, pa sve do zlata, kovine kojoj je relativna vrijednost iščezavala pred sveopćom ravnopravnošću znanstvenih uzoraka! Pa sve to kamenje koje bi dostajalo da se popravi kuća u Königstrasse, čak i da joj se doda jedna soba koja bi meni itekako dobro došla.

Međutim, ulazeći u radnu sobu, nisam više sanjario o svim tim divotama. Mislio sam jedino na ujaka. On se bio zavalio u svoj široki naslonjač presvučen utrechtskim baršunom, držeći u rukama knjigu koju je promatrao s najdubljim divljenjem.

»Kakva knjiga! Kakva knjiga!«, uzvikivao je.

Taj me uzvik podsjeti da je profesor Lidenbrock nekad bio i ljubitelj starih knjiga. Stara knjiga imala je za njega vrijednost samo ako je bila izuzetno rijetka ili nečitljiva.

»Dobro, zar ne vidiš?«, reče mi. »Pa to je neprocjenjivo blago koje sam našao jutros prekapajući po dućanu židova Heveliusa.«

»Divno!«, odgovorih s oduševljenjem koje mi je bilo zapovjedbano.

Zapravo sam želio znati čemu sva ta dreka zbog jednog starog sveska u kvart formatu,^[15] kojemu su poledina i korice izgleda bile od grube, teleće kože, zbog jedne požutjele knjižurine iz koje je provirivala izbljedjela vrpca?

U međuvremenu, profesor je nastavio uzvikivati s divljenjem:

»Gledaj«, rekao je postavljajući sam sebi pitanja i odgovore. »Nije li prilično lijepa? Da, divna je! Kakav uvez! Da li se ta knjiga lako otvara? Da, jer ostaje otvorena na bilo kojoj stranici! Zatvara li se dobro? Da, jer su korice i listovi tako dobro spojeni da se niti na jednom kraju ne dijele ni ne zijevaju! Zamisli, na hrptu nema ni jedne pukotine, niti prijeloma, iako je knjiga stara već sedamsto godina! To je uvez na kojeg bi bili ponosni i Bozérian, Closs ili Purgold!«^[16]

Govoreći tako, moj ujak je neprestano otvarao i zatvarao staru knjigu. Nije mi preostalo ništa drugo nego da ga pitam o sadržaju knjige, iako me to uopće nije zanimalo.

»Dakle, koji je naslov tom čudesnom svesku?«, upitah s prenamagljenim oduševljenjem, pa

je ono moralo djelovati hinjeno.

»To djelo«, odgovori razigrano ujak, »to je *Heims-Kringla* Snorre Sturlasona,^[17] čuvenog islandskog pisca iz dvanaestog stoljeća, to je kronika norveških prinčeva koji su vladali Islandom.«

»Stvarno?«, povikah najbolje što sam mogao, »je li to prijevod na njemački jezik?«

»Kakav prijevod?«, odgovori živo profesor. »Što će nam prijevod? Koga briga za tvoj prijevod? Ovo je original na islandskom, na tom divnom, bogatom i ujedno jednostavnom narječju koje dopušta najrazličitije gramatičke kombinacije i oblike riječi.«

»Poput njemačkoga«, dobacih veselo.

»Da«, odgovori ujak sliježući ramenima, »ali s tom razlikom što islandski jezik ima tri roda kao grčki, a vlastita imena deklinira kao latinski!«

»Oho!«, rekoh malo pokoleban u svojoj ravnodušnosti. »A je li tisak te knjige lijep?«

»Tisak? A tko govori o tisku, nesretni Axele! Nema to veze s tiskom. Pa da, ti misliš da je to tiskana knjiga! Neznalico, to je rukopis, to je runski rukopis!«

»Runski?«

»Da. Hoćeš li me sad pitati objašnjenje te riječi?«

»Nema o tome ni govora«, odgovorih kao čovjek kojemu su takli u ponos.

Međutim, ujak je nastavio još ljepše govoriti i objasnio mi, protiv moje volje, stvari koje me nisu zanimala.

»Rune su bile«, nastavio je, »slova jednog pisma koje se nekad upotrebljavalo na Islandu, a prema predaji izumio ga je sam Odin!^[18] Ma pogledaj, divi se, bezbožniče, oblicima što ih je izumilo samo božanstvo!«

Vjere mi, ostavši bez teksta, upravo sam htio pasti ničice, na koljena. To bi bio moj odgovor koji se morao svidjeti bogovima isto kao i kraljevima, jer ima tu prednost da ih nikada ne dovodi u nepriliku. Odjednom se dogodilo nešto što je skrenulo tijekom razgovora na drugu stranu.

Iz knjige je skliznula neka prljava pergamena. Pala je na pod. Moj ujak pohitao je za tom tricom s pohlepom koju je lako razumjeti. U njegovim očima takav stari papir, umetnut u knjigu nekoć jako davno, svakako je morao imati veliku vrijednost.

»Što to može biti?«, poviče ujak.

Istovremeno, vrlo brižno razastre po stolu komad pergamene duge pet, a široke tri palca, na kojoj se pojavilo nečitko pismo u okomitim stupcima.

Donosim točnu kopiju toga napisa. Smatram svojom dužnošću da vas upoznam s tim neobičnim znakovima, jer su profesora Lidenbrocka i njegovog nećaka naveli na poduzimanje najčudnije ekspedicije devetnaestog stoljeća:

Profesor je nekoliko trenutaka pažljivo promatrao taj niz znakova, a zatim, podigavši naočale, reče:

»To je runsko pismo, slova su potpuno ista kao ona u rukopisu Snorrea Sturlasona! Ali... što bi to moglo značiti?«

Kako mi se runsko pismo činilo kao izum učenjaka kojim su htjeli zavarali pošten svijet, nisam bio ljut što vidim da ujak od svega toga ne razumije ništa. Tako mi je barem izgledalo po uznemirenim pokretima njegovih prstiju.

»To je ipak stari islandski tekst!«, promrmljao je kroza zube.

Profesor Lidenbrock doista je to dobro morao znati, jer su ga svi smatrali istinskim poliglottom. Nije da je tečno govorio dvije tisuće jezika i četiri tisuće narječja koliko ih ima na kugli zemaljskoj, ali je naposljetku ipak poznavao prilično dobar njihov dio.

Suočen s takvim problemom, mogao se lako prepustiti svoj žestini svoga karaktera, pa sam već predvidio strašan ispad, kadli na zidnom satu kamina odbiše dva sata.

U taj tren sluškinja Martha otvori vrata sobe i reče:

»Juha je na stolu.«

»Do vruga i juha, i ona koja ju je skuhala i oni koji će je jesti!«, rikne ujak.

Martha pobježe. Poletjeh za njom, pa se, ni sam ne znam kako, našao na svom uobičajenom mjestu u blagovaonici.

Pričekah nekoliko trenutaka. Profesor nije dolazio. Koliko se sjećam, ovo je prvi put da nije prisustvovao svečanom obredu ručka. A kakav je tek to bio ručak! Juha s peršinom, omlet sa šunkom začinjena lobodom i oraškom, pečena teletina s kompotom od šljiva. Kao desert stigli su zašećerani račići, a sve se to zalijevalo divnim moselskim vinom.

Eto koliko je mog ujaka koštao jedan stari papir. Vjere mi, kao odan nećak, smatrao sam se obveznim jesti i za njega i za sebe. To sam savjesno izvršio.

»Još se nikad nije dogodilo da profesor Lidenbrock nije bio za stolom«, reče Martha poslužujući.

»Ovo je nevjerovatno!«

»To predskazuje da će se dogoditi nešto važno!«, doda stara sluškinja kimajući glavom.

Po mom mišljenju to nije predskazivalo drugo do li strašne galame koju će podići ujak kad opazi da više nema ručka.

Upravo sam gutao zadnjeg račića, kadli gromoglasan glas prekine moj gastronomski užitek. Jednim skokom našao sam se u radnoj sobi.

Poglavlje III.

»To je očigledno runsko pismo«, reče profesor mršteći obrve. »Ali tu ima jedna tajna koju ću otkriti ako ne...«

I naglom kretnjom dovrši misao.

»Sjedni tamo«, reče pokazavši mi stol, »i piši!«

Bijah spreman istog trena.

»Sad ću ti diktirati svako slovo naše abecede koje odgovara jednom od ovih islandskih znakova. Vidjet ćemo što ćemo time dobiti. No, tako ti svetog Mihovila, pazi dobro da se ne zabuniš!«

Diktiranje započe. Dao sam sve od sebe. Svako slovo trebalo je biti u nizu, jedno za drugim čineći nerazumljiv niz sljedećih riječi:

mm.rnlls	esreuel	seecJde
sgtssmf	uneeief	niedrke
kt,samn	atrateS	Saodrrn
emtnael	nuaect	rrilSa
Atvaar	.nscrc	ieaabs
ccdrmi	eeutul	frantu
dt,iac	oseibo	KediiY

Kad je posao bio gotov, moj ujak brzo pograbi papir na kojem sam pisao, pa ga poče dugo i pomno proučavati.

»Što bi to trebalo značiti?«, mehanički je ponavljao.

Časti mi, nisam mu mogao odgovoriti na to pitanje. Uostalom, on ni nije zapitkivao mene, pa nastavi dalje govoriti samom sebi:

»Ovo je kriptogram«, reče, »u kojem je smisao namjerno sakriven među pobrkanim slovima. Kad bi se svako slovo stavilo na svoje mjesto, dobili bismo razumljivu rečenicu! Zamisli da se tu možda krije objašnjenje ili uputa za kakvo veliko otkriće!«

Što se mene tiče, mislio sam da sve to nema nikakvo značenje, ali sam svoje mišljenje oprezno zadržao za sebe.

Nato profesor uzme knjigu i pergamenu i usporedi ih jednu s drugom.

»Ova dva rukopisa nije pisala ista ruka. Prvo, imam neosporan dokaz da je ovaj kriptogram napisan nakon knjige. Naime, prvo slovo je dvostruko M kojeg bi se uzalud

moglo tražiti u Sturlasonovoj knjizi, jer je islandskoj abecedi dodano tekku četrnaestom stoljeću. Dakle, to znači da rukopis i dokument dijeli najmanje dvjesto godina.«

To mi se sviđalo. Činilo se prilično logičnim.

»Dakle, sve ukazuje na to da mislim«, nastavi ujak, »da je jedan od vlasnika te knjige napisao ta zagonetna slova. Ali tko je, do vraga, bio njen vlasnik? Zar nije trebao zapisati svoje ime na neko mjesto unutar rukopisa?«

Ujak skine naočale, uzme jako povećalo i počne brižno pregledavati prve stranice knjige. Na naličju drugog lista, gdje je obično sporedni naslov, otkrio je neku vrstu mrlje koja je na prvi pogled izgledala kao da je od tinte. Međutim, gledajući je izbliza, moglo se raspoznati nekoliko napola izbrisanih slova. Ujaku je bilo jasno da je to zanimljivo mjesto, pa se strastveno bacio na istraživanje. Uz pomoć svog velikog povećala napokon prepozna ove znakove, odnosno runska slova koja je bez oklijevanja pročitao:

ARNE SAKNUSSEMM

»Arne Saknussem!«, poviče ujak pobjedonosno. »To je ime, i to islandsko ime, ime učenjaka iz šesnaestog stoljeća, slavnog alkemičara!«

Zadivljeno sam gledao ujaka.

»Ti alkemičari«, nastavi on, »kao što su Avicena, Bacon, Lullus i Paracelsus^[19] bili su istinski, jedini učenjaci svoga doba. Došli su do otkrića kojima se i dan danas moramo diviti. Zašto ne bi bila istina da je taj Saknussem možda u taj nerazumljivi kriptogram sakrio neko iznenađujuće otkriće? Mora da je tako. Da, tako je!«

Ta hipoteza raspaljivala je profesorovu maštu.

»Jedva se usuđujem odgovoriti, ali u kakvom interesu je tom učenjaku moglo biti skrivanje otkrića?«

»U kakvom? Kakvom? Kako to mogu znati? Zar nije Galileo postupio na isti način kad se radilo o Saturnu?^[20] Uostalom, vidjet ćemo. Otkrit ću tajnu tog dokumenta pa makar niti jeo niti spavao.«

»Oho!«, pomislih.

»A niti ti, Axele«, doda ujak.

»Do vraga«, rekoh u sebi, »sreća je što sam pojeo za dvojicu.«

»Prvo treba otkriti jezik kojim je ta šifra napisana. To ne bi trebalo biti teško.«

Na te riječi podigoh naglo glavu. Ujak nastavi razgovor sa samim sobom.

»Ništa lakše. U tom dokumentu su sto trideset i dva slova koja se sastoje od sedamdeset i devet suglasnika naprema pedeset i tri samoglasnika. To je vrlo blizu onom omjeru po

kojem su građene riječi južnjačkih jezika, dok su sjevernjački jezici neizmjereno bogatiji suglasnicima. To je dakle neki južnjački jezik.«

Ti zaključci su bili potpuno točni.

»Ali, koji je to jezik?«

E, tu sam dočekaao mog učenjaka za kojeg sam sad otkrio da je duboki analitik.

»Taj Saknussem«*», nastavi on, »bio je obrazovan čovjek. Dakle, ako nije pisao svojim materinjim jezikom, morao je prednost dati jeziku kojim su se služili učeni ljudi šesnaestog stoljeća, hoću reći latinskim. Ako se ne varam, mogao bih pokušati sa španjolskim, francuskim, talijanskim, grčkim ili hebrejskim. Međutim, učenjaci šesnaestog stoljeća pisali su uglavnom na latinskom. Dakle, imam pravo a priori ustvrditi: to je latinski jezik.«*

Poskočih sa svoje stolice. Moje uspomene latinista pobunile su se protiv tvrdnje da bi taj niz baroknih riječi mogao pripadati slatkom Vergilijevom jeziku.

»Da, to je latinski«, nastavi moj ujak, »ali zamršen latinski.«

»To je dobro!«, pomislih. »Ako ga odmršiš, bit ćeš prva klasa, ujače.«

»Pregledajmo ga dobro«, reče uzimajući opet list na kojem sam pisao. »Evo niza od sto trideset dva slova koja su prividno postavljena bez reda. Ima riječi koje se sastoje od samih suglasnika, kao što je to prva riječ 'nrnlls'. Druge riječi, naprotiv, obiluju samoglasnicima, kao na primjer peta riječ: 'uneeief' ili predzadnja 'oseibo'. Očigledno je da taj raspored nije nastao kombiniranjem, već matematičkom operacijom nepoznate jednadžbe koja se pobrinula za ovakav slijed slova. Uvjeren sam da je prvobitna rečenica bila napisana pravilno, a zatim izokrenuta prema nekom pravilu kojega treba otkriti. Onaj tko bi znao ključ ove 'šifre', lako bi je pročitao. Ali kakav je to ključ? Axele, znaš li ti taj ključ?«

Nisam odgovorio na to pitanje, s valjanim razlogom. Pogled mi se zaustavio na dražesnom portretu gospođice Gräuben koji je visio na zidu. Štićenica moga ujaka nalazila se tada u Altoni,^[21] kod jedne od svojih rođakinja. Bio sam jako žalostan što nije ovdje, jer, sad to mogu priznati, ljupka Virlandeškinja i profesorov nećak voljeli su se sa svom njemačkom strpljivošću i njemačkim mirom. Zaručili smo se bez da je to moj ujak znao, jer je on previše bio geolog da bi mogao razumjeti takve osjećaje. Gräuben je bila dražesna mlada plavuša, plavih očiju, pomalo krute naravi i ozbiljna, ali me zbog toga nije manje voljela. Što se mene tiče, ja sam je obožavao, ako taj glagol uopće postoji u njemačkom jeziku. Dakle, slika moje male Virlandeškinje prenijela me načas iz stvarnog svijeta u svijet mašte i uspomena.

U duhu sam opet gledao vjernu prijateljicu na mojim zabavama i u mojim poslovima. Svaki dan pomagala mi je srediti dragocjeno ujakovo kamenje. Zajedno sa mnom lijepila je po njemu natpise. Gospođica Gräuben bila je izvrsna mineraloginja. Postavljala je više

pitanja nego neki znanstvenik. Voljela je produbljivati teška pitanja znanosti. Kakve slatke sate smo proveli u zajedničkom učenju! Kako često sam zavidio onom neosjetljivom kamenju kojeg je premještala svojim dražesnim rukama!

Kad bi došlo vrijeme odmora, izlazili bismo zajedno. Hodali bismo kroz guste drvorede uz Alster,^[22] boravili kod starog, od katrana pocrnjelog mlina, koji je prekrasno pristajao rubu jezera. Hodajući smo čavrljali i držali se za ruke. Svašta sam joj pripovijedao, a ona se tome od srca smijala. Tako smo znali doći do obale rijeke Elbe. Nakon što bi zaželjeli laku noć labudovima koji su plivali među velikim bijelim lopočima, vraćali bi se čamcem na parni pogon.

Dakle, bio sam sav zaokupljen svojim snom kad me ujak, lupivši šakom o stol, grubo vrati u stvarnost.

»Da vidimo«, reče. »Prvo što mora pasti na pamet da bi se pobrkala slova neke rečenice, to je, izgleda mi, da se riječi ispišu okomito, umjesto da ih se poreda vodoravno.«

»Ma vidi!«, pomislih.

Gräuben je bila dražesna plavokosa djevojka.

»Da vidimo što će iz toga proizaći. Axele, napiši bilo kakvu rečenicu na ovaj komad papira, ali umjesto da pišeš slova redom, jedno za drugim, ispiši ih uzastopce u okomite stupce, tako da ih razvrstaš po pet, šest u isti stupac.«

Razumjeh o čemu se radilo i smjesta napisah odozgo:

V t o a G e

o e , m r n

l j m o a !

i a a j u

m k l a b

»Dobro«, reče profesor ne čitajući. Sada poredaj ta slova vodoravno.

Poslušah i dobih sljedeću rečenicu:

VtoaGe oe,mrn ljmoa! iaaju mklab

»Odlično!«, reče ujak istrгнуvši mi papir iz ruke. »Eto, sad tekst sličí onom sa stare pergamene. Suglasnici i samoglasnici grupirani su u podjednakom neredu. Usred riječi ima čak velikih slova, kao i zareza. Sve je kao na Saknussemovom pergamentu.«

Nisam se mogao suzdržati da me ta oštroumna zapažanja ne zadive.

»A sad«, nastavi ujak direktno mi se obrativši, »da bih mogao pročitati rečenicu koju si upravo napisao, a koja mi je nepoznata, bit će dovoljno da redom iz svake riječi uzimam prvo slovo, zatim drugo, pa treće i tako redom.«

Zatim ujak na svoje, a još više na moje iznenađenje pročíta: »Volim te jako, mala moja Gräuben!«

»Gle!«, iznenađeno uzvikne profesor. Eto, napisao sam tu kompromitirajuću rečenicu bez imalo sumnje u njen sadržaj, kao nespretnan zaljubljenik.

»Ah tako! Voliš Gräuben!«, nastavi moj ujak pravim skrbničkim glasom.

»Da... to jest, ne...« promucao sam.

»A da, ti voliš Gräuben«, ponovio je mehanički. »Dobro, primijenimo sad taj postupak na naš sporni dokument!«

Uronivši ponovno u misli koje su ga potpuno zaokupile, ujak je već bio zaboravio moje nepromišljene riječi. Kažem nepromišljene, jer učenjakova glava nije mogla razumjeti stvari srca. Srećom, veliki posao s rukopisom potpuno ga je obuzeo.

U trenutku kad je opet pristupio presudnom istraživanju, iz očiju profesora Lidenbrocka sijevale su munje kroz naočale. Prsti su mu drhtali, i kad je opet u ruke uzeo staru pergamenu, bio je vrlo uzbuđen. Napokon se glasno nakašljao i ozbiljnim glasom počeo mi diktirati, sričući slovo po slovo svake riječi:

mmessunkaSenrA.icefdoK.segnittamurtn
ecertserrette,rotaivsadua,ednecsedsadne
lacartniiluJsiratracsarbmutabledmek
meretarcsilucoYsleffenSnI

Kad smo završili, moram priznati da sam bio uzbuđen. U tom nizu slova koja su se nizala jedno za drugim nisam razabirao nikakvog smisla. Zato sam čekao da profesor preko usana pompozno prevali neku divnu latinsku izreku.

No, tko je to bio mogao predvidjeti! Žestoki udarac šakom potrese stol. Tinta štrcnu, a pero mi ispade iz ruke.

»To nije to!«, riknu ujak. »To nema nikakvog smisla!«

Projurio je kroz sobu poput topovskog zrna, survao se niza stepenice poput lavine, izletio na Königstrasse i pobjegao koliko su ga noge nosile.

Poglavlje IV.

»Otišao je?«, poviče Martha, dotrčavši zbog buke zbog treskanja ulaznim vratima od koje se potresla cijela kuća.

»Da«, odgovorih. »Sigurno je otišao.«

»Dobro, a njegov ručak?«

»Neće ručati!«

»A njegova večera?«

»Neće večerati!«

»Što ste rekli?«, reče Martha prekriživši ruke.

»To, dobra Martha, da više neće jesti ni on, ni itko u kući! Ujak Lidenbrock nametnut će nam svima najstroži post, sve dok ne odgonetne staru papirusinu koju nitko živ neće pročitati!«

»Isuse! Osuđeni smo, dakle, da umremo od gladi!«

Ne usudih se priznati da je to doista neizbježno, uz tako odlučnog čovjeka kakav bijaše moj ujak. Stara sluškinja, sva izvan sebe, vrati se u svoju kuhinju jecajući.

Stara sluškinja se, sva izvan sebe, vrati u svoju kuhinju jecajući.

Kad ostadoh sam, pade mi na pamet ideja da sve to ispričam Gräuben. Ali kako ću napustiti kuću? Profesor bi se mogao vratiti svakog trenutka. Što ako me pozove? Što ako mu na pamet padne opet početi taj logogrifiški^[23] posao pred kojim bi pokleknuo i stari Edip? Što bi se dogodilo da se ne odazovem na njegov poziv?

Najpametnije će biti da ostanem. Upravo nam je neki mineralog iz Besançon^[24] poslao zbirku silicijevih zemljanih uzoraka koje je trebalo razvrstati. Prihvatih se posla. Prebirao sam, lijepio natpise i slagao u staklene ormare svo to šupljikavo kamenje u kojem su šuškali sitni kristali.

No taj me posao nije potpuno zaokupio, za razliku od starog rukopisa koji mi nije dao mira. U glavi mi je ključalo. Obuzeo me neshvatljiv nemir. Predosjećao sam da će se dogoditi neka nesreća.

Za jedan sat svi su moji zemljani uzorci bili uredno složeni na police. Zatim sam se zavalio u veliki utrechtški naslonjač, opuštenih ruku, glave zabačene unatrag. Zapalio sam svoju lulu s dugim, zavnutim čibukom,^[25] čija je izrezbarena glava prikazivala bezbrižno ispruženu najadu.^[26] Zabavljao sam se gledajući kako duhan dogorijeva, kako procesom karbonizacije moja najada postaje sve više prava crnkinja. S vremena na vrijeme osluškivao sam ne odzvanja li nešto stubištem. Nije se čulo ništa. Gdje bi sad mogao biti moj ujak? Zamišljao sam ga kako trči ispod lijepih stabala ceste prema Altoni, gestikulirajući, ciljajući štapom prema zidu, zamahujući bijesno po travi, odsijecajući glave stričcima i ometajući u odmoru samotne rode.

Hoće li se vratiti kao pobjednik ili klonulog duha? Tko će nadjačati jedno drugog: on ili tajna zagonetnog rukopisa? Tako sam se pitao, pa nesvjesno dohvatio list papira po kojem se ispružio nerazumljiv niz slova koje sam ja napisao.

»Što bi to moglo značiti?«, bez prestanka sam ponavljao to pitanje sam sebi.

Tražio sam način kako da grupiram ta slova a da od njih dobijem riječi. To je bilo nemoguće! I onda kad sam ih spojio po dva-tri ili pet-šest zajedno, niti to nije stvorilo ništa razumljivo. Doduše, četrnaesto, petnaesto i šesnaesto slovo tvorilo je englesku riječ 'lice', a osamdeset četvrto, osamdeset peto i osamdeset šesto slagalo se u riječ 'sir'. Napokon u srednjem dijelu, u drugom i trećem redu opazih latinske riječi 'rota', 'mutabile', 'ira', 'nec' i 'atra'.

»Do vraga«, pomislih. »ove zadnje riječi bi mogle biti dokaz da moj ujak ima pravo u pogledu jezika kojim je rukopis pisan. U četvrtom redu opazih još riječ 'luco', koja se može prevesti kao 'sveto drvo'. Točno je da se u trećem redu može pročitati riječ 'tabiled', savršeno hebrejskog oblika, a u zadnjem redu riječi: 'mer', 'arc' i 'mère', koje su u potpunosti francuske.«

Zaista se imalo zbog čega izgubiti glavu! Četiri različita jezika u toj besmislenoj rečenici! Kakav odnos može postojati između riječi: led, gospodin, bijes, okrutan, sveto drvo,

promjenjiv, majka, luk ili more? Samo se prva i zadnja riječ lako mogu dovesti u vezu, jer ne bi bilo ništa čudno da se u ispravi pisanoj na Islandu govori o »zaleđenom moru«; ali odatle razumjeti ostatak kriptograma, to je druga stvar.

Dakle, borio sam se s nerješivom poteškoćom. Mozak mi se zagrijao, a oči žmirkale nad listom papira. Činilo mi se kao da sto trideset i dva slova lete oko mene poput onih srebrnih suza koje klize zrakom oko naših glava kad se u njima prejako uzburka krv.

Počela me mučiti neka vrsta halucinacije, gušio sam se, trebalo mi je zraka. Mehanički sam se hladio listom papira, a pred očima su mi se naizmjenice pojavljivale sad njegova prednja, sad stražnja strana.

Kakvo je tek bilo moje iznenađenje kad sam, tijekom jednog od tih brzih zamaha papirom, poleđine okrenute prema sebi, pomislio da sam vidio kako su se pojavile savršeno čitljive, latinske riječi. Među njima razabrah: »craterem« i »terrestre«!

Moj duh odjednom obasja svjetlost. Ti samotni znakovi pomogli su mi da naslutim istinu! Otkrio sam zakon šifre. Da bi se razumio taj dokument, bilo je potrebno čitati ga kroz okrenuti list! Ne. Takav kakav je bio, isti onakav kakav mi je izdiktiran, mogao se lako čitati. Ostvarila su se sva oštroumna profesorova nagađanja. Imao je pravo glede položaja slova i pravo glede jezika dokumenta! Nedostajala je samo sitnica^[27] da bi se od početka do kraja pročitala ta latinska rečenica, a tu sitnicu otkrio mi je slučaj!

Razumije se da sam bio uzbuđen! Zamaglilo mi se pred očima. Nisam ništa mogao vidjeti. Razastro sam papir na stol. Bilo je dovoljno da ga kratko pogledam i odgonetnem tajnu.

Naposljetku sam se uspio smiriti. Prošetah se dvaput po sobi da umirim živce. Zatim potonuh u prostrani naslonjač.

»Pročitajmo«, povikah sam sebi, nakon što sam napunio pluća obilnom količinom zraka.

Nagnuo sam se nad stolom, prstom po redu pratio svako slovo, pa bez zaustavljanja, bez trenutka oklijevanja, povišenim glasom izgovorio cijelu rečenicu.

Kakvo zaprepaštenje, kakav užas su me obuzeli! Ukočio sam se kao da me iznenada udarila kap. Što? Zar je to, što sam upravo sada saznao, već izvršeno? Zar je netko bio toliko odvažan da prodre...!

»Ah!«, kriknuo sam skočivši na noge. »Ni govora! Ni govora! Moj ujak neće to saznati! Samo bi mu još trebalo da sazna za takvo putovanje! Smjesta bi se na njega uputio! Ništa ga ne bi moglo zaustaviti! Takav hrabar geolog poput njega ipak bi otputovao, usprkos svemu, ne obazirući se ni na koga! Poveo bi i mene sa sobom i ne bismo se više nikad vratili! Nikad više!«

Bio sam u stanju neopisive razdraženosti.

»Ne, ne, to se neće dogoditi!«, rekoh odlučno. »Kad već mogu spriječiti da se takva misao rodi u glavi moga tiranina, onda ću to i učiniti. Vrteći i prevrćući taj dokument, on bi slučajno mogao otkriti ključ! Uništimo ga!«

U kaminu je bilo još malo vatre. Zgrabih ne samo list papira, nego i Saknussemmovu pergamenu. Drhtavom rukom požurih baciti sve na užareno ugljevlje, da tako uništim tu opasnu tajnu, kadli se otvoriše vrata sobe. Na pragu se pojavi ujak.

Poglavlje V.

Imao sam još samo toliko vremena da kobni dokument vratim na stol.

Profesor Lidenbrock izgledao je duboko zamišljen. Misao koja je njime gospodarila nije mu dala ni časka mira. Bilo je očigledno da je tijekom šetnje temeljito istraživao, analizirao problem upotrijebivši svu svoju raspoloživu domišljatost i vratio se kako bi primijenio neku novu kombinaciju.

Doista, sjeo je u svoj naslonjač, uzeo pero u ruku, te počeo sastavljati formule slične algebarskim izrazima.

Pratio sam pogledom njegovu drhtavu ruku. Nije mi izbjegao niti jedan njezin pokret. Hoće li odjednom iskrsnuti kakvo neočekivano rješenje? Drhtao sam bez razloga, jer je prava i jedina kombinacija već bila otkrivena, pa je svako drugo istraživanje bilo sasvim uzaludno.

Ujak je, šuteći i ne dižući glavu, radio puna tri sata brišući, ponovno pišući, križajući, započinjući ponovo po tisućiti put.

Dobro sam znao da će zapis biti otkriven ukoliko mu uspije poredati slova na sve moguće načine. Znao sam također da se samih dvadeset slova može poredati na dva kvintilijuna, četrsto trideset i dva kvatrilijuna, devetsto dva trilijuna, osam milijardi, sto sedamdest šest milijuna, šesto četrdeset različitih načina. Dakle, u zapisu je bilo sto trideset dva slova, a od njih se dalo složiti toliko različitih tekstova da bi se njihov broj morao napisati s najmanje sto trideset i tri brojke, broj koji je gotovo nemoguće pobrojati i koji izmiče svakoj procjeni – kojeg je potpuno nemoguće shvatiti.

Bio sam potpuno miran u pogledu tog junačkog čina za rješavanje problema.

Međutim, vrijeme je odmicalo, spustila se noć, stišala se buka gradskih ulica. Moj ujak, još uvijek pognut nad svojim zadatkom, ništa nije vidio, pa ni sluškinju Marthu koja je odškrinula vrata. Ništa nije čuo, pa tako niti njen glas kad je upitala:

»Hoće li gospodin večeras večerati?«

Morala je otići bez da je dobila odgovor. Već neko vrijeme sam se odupirao pospanosti, koja me naposljetku svladala. Utonuh u san na rubu divana, dok je ujak Lidenbrock i dalje računao i brisao.

Kad sam se sutradan probudio, neumorni trudbenik još uvijek je radio. Crvenilo njegovih očiju, bljedilo lica, kosa koju je grozničavo mrsio rukama, jabučice koje su mu gorjele, sve je ukazivalo da se strahovito bori s nemogućim. Vidjelo se u kakvom duhovnom umoru i u kakvom naporu uma je proveo cijelu noć.

Bilo mi ga je doista žao. Iako sam mu s punim pravom imao štošta za prigovoriti, spopala

me neka samilost. Misao na rješenje toliko je bila obuzela tog jadnog čovjeka da se zaboravio ljutiti. Sve njegove životne snage su se usredotočile na jednu jedinu točku i kako nisu imale svog uobičajenog oduška, prijetila je opasnost da će ga njihova napetost svaki čas raznijeti na komade.

Jednim jedinim pokretom, jednom jedinom riječju mogao sam razvaliti željezna kliješta koja su mu stezala lubanju, ali ne učinih ništa.

Imam dobro srce. Zašto sam šutio kao zaliven u takvoj prilici? Zapravo u interesu ujaka samog.

»Ne, ne«, ponavljao sam. »Neću progovoriti! On bi želio otići tamo, ništa i nitko živ ga ne bi znao ni mogao zaustaviti! Poznajem ga dobro. Ima maštu snage vulkana. Žrtvovao bi i život samo za to da izvede ono što drugi geolozi nisu nikad izveli. Šutjet ću. Sačuvat ću tu tajnu koju sam saznao pukim slučajem. Otkrijem li je, ubit ću profesora Lidenbrocka! Neka sam odgonetne tajnu, ako može. Ne želim si jednog dana zamjerati da sam ga osobno odveo u propast.«

Nakon što tako odlučih, prekrižih ruke i čekah. Međutim, nisam očekivao incident koji se dogodio nekoliko sati kasnije.

Prekrižih ruke i čekah.

Kad sluškinja Martha htjede izaći iz kuće da ode na tržnicu, naiđe na zaključana vrata. Velikog ključa nije bilo u bravi. Tko ga je izvadio? Očigledno moj ujak kad se sinoć vratio sa svoje sulude šetnje.

Je li to učinio namjerno ili nepažnjom? Je li nas je želio podvrći surovosti izgladnjivanja? To mi je ipak izgledalo pomalo pretjerano. Što? Zar bi Martha i ja bili žrtve jedne situacije koja nas se tiče najmanje na svijetu? Bez sumnje, i sjetih se nedavnog sličnog slučaja kojim nas je prestravio. Naime, prije nekoliko godina, u doba kad je ujak radio na svojoj velikoj mineraloškoj klasifikaciji, dva dana ništa nije jeo i čitava se kuća trebala prilagoditi toj znanstvenoj dijeti. Što se mene tiče, od tog gladovanja zadobio sam grčeve u želucu, koji mi, kao proždrljivom momku, nisu bili nimalo zabavni.

Izgledalo mi je da će propasti i ručak, kao i sinoćnja večera, ali odlučih biti junak i ne popustiti pred izazovima gladi. Dobra Martha je to shvatila jako ozbiljno i počela je tugovati. Što se mene tiče, unaprijed me obuzela misao da neću moći izaći iz kuće, i to s valjanim razlogom. Dobro me se razumije.

Moj ujak je neprestano radio, njegova mašta gubila se u idealnom svijetu kombinacija, živio je daleko od zemlje, uistinu i daleko od zemaljskih potreba.

Oko podne počela me ozbiljno mučiti glad, jer je Martha prošle večeri bila nedužno potamanila sve što se nalazilo u smočnici. U kući nije više bilo ničega za pojesti. Međutim, dobro sam se držao, jer sam u tome vidio i pitanje časti.

Odzvoniše dva sata. Sve je već postalo smiješno, čak i nepodnošljivo. Razrogačih oči. Počeo sam se uvjeravati da rukopisu dajem preveliku važnost, da mu možda niti ujak neće vjerovati, da će mu se možda čitava stvar učiniti običnom prevarom. Ukoliko se ipak bude htio upustiti u avanturu, zadržat ćemo ga silom. Napokon, on bi mogao sam otkriti ključ »šifre«, pa čemu da to onda sad plaćam gladovanjem?

Razlozi koje bih sinoć s prezirom bio odbacio, učiniše mi se sada odličnima. Shvatio sam i da je bilo potpuno apsurdno što sam toliko dugo čekao. Odlučih reći sve.

Tražih najprikladniji način da započnem stvar, kako ne bi sve ispalo prenaglo, kadli profesor ustade, stavi šešir na glavu i htjede izaći.

Što? Da izađe, a nas opet ostavi zatvorenima? Ne, nikad više.

»Ujače!«, povikah.

Čini se da me nije bio čuo.

»Ujače Lidenbrock!«, ponovih glasnije.

»A?«, protisnu ujak kao čovjek koji se upravo prenuo iz sna.

»Pa eto... taj ključ...«

»Kakav ključ? Od kućnih vrata?«

»Ma ne. Ključ rukopisa«, kliknuh.

Profesor me pogleda iznad naočala. Nema sumnje da je na mom licu primijetio nešto neobično, jer me, ne mogavši progovoriti, zgrabio čvrsto za ruku i stao upitno zuriti u mene. Još nikad neko pitanje nije bilo tako jasno postavljeno.

Kimnuh glavom u znak potvrde.

On sažalno potrese glavom kao da pred sobom ima luđaka.

Ponovno, još odlučnije, potvrdih tvrdnju kretnjom glave.

Oči mu živopisno bljesnuše, a rukom učini prijeteću kretnju.

I najravnodušniji gledatelj bi u takvim istim okolnostima sa zanimanjem pratio nijemi razgovor koji se odvijao između nas. Uistinu se više nisam usuđivao govoriti, jer sam se bojao da će me ujak ugušiti pri prvom naletu veselja. No, morao sam mu odgovoriti, jer on više nije htio čekati.

»Da, taj ključ... Slučajno...«

»Što to govoriš?«, kriknuo je neopisivo uzbuđen.

»Eto, pročitajte«, rekoh i dadoh mu list papira po kojem maloprije pisah.

»Pa to ne znači ništa!«, odgovori on zgužvavši papir.

»Ništa, ako čitate od početka, ali odostraga...«

Nisam bio ni dovršio rečenicu, kad profesor kriknu, bolje rečeno zaurla! U njegovom duhu dogodilo se otkriće. Preobrazio se.

»Znači tako, pronicavi Saknussemme!«, poviče. »Prvo si svoju rečenicu napisao obrnuto!«

Brže-bolje dohvati papir, zamagljenog pogleda, uzbuđenim glasom počne čitati cijeli rukopis i to čitajući od zadnjeg slova prema prvom.

Rukopis je glasio ovako:

In Sneffels Yoculis craterem kem delibat
umbra Scartaris Julii intra calendas descende,
audas viator, et terrestre centrum attinges.
Kod feci. Arne Saknussem.

To bi se s loše latinštine kojom je napisano dalo prevesti ovako:

Spusti se u krater Sneffellovog Jökulla,
koji sjena Scartarisa pomiluje,
prije julskih kalenda^[28], smjeli putniče,
pa ćeš stići do središta Zemlje.
Ja to učinih. Arne Saknussem.

Pročitavši to, ujak poskoči kao da je iznenada dotakao leydenske boce.^[29] Bio je veličanstven u svojoj odvažnosti, veselju i uvjerenju. Hodao je amo-tamo, hvatao se za glavu, premještao stolice, slagao knjige; nevjerojatno, ali istinito: loptao se sa svojim dragocjenim geodima^[30] i udarao šakom sad ovdje, sad ondje. Konačno mu se živci smiriše, pa se, iscrpljen prevelikom potrošnjom energije, sruši u naslonjač.

»Koliko je sati?«, upita nakon kratke šutnje.

»Tri sata«, odgovorih.

»Gle, kako je brzo prošlo vrijeme ručka. Umirem od gladi. Ručat ćemo, a zatim...«

»Zatim?«

»Pripremit ćeš mi putni kovčeg.«

»Kako?«, povikah.

»I svoj«, odgovori nemilosrdni profesor ulazeći u blagovaonicu.

Poglavlje VI.

Na te riječi protrnuh od glave do pete. Ipak sam se suzdržao. Odlučih čak biti ljubazan. Samo znanstveni dokazi mogli bi obuzdati profesora Lidenbrocka, a postojali su valjani razlozi protiv tog putovanja. Ići u središte Zemlje! Kakva ludost! Sačuvah svoju rječitost za vrijeme kad za to bude došao prigodan trenutak, pa se prihvatih jela.

Nepotrebno je nabrojiti sve kletve koje je ujak istresao zbog nepostavljenog stola. Uskoro se sve razjasni. Dočekavši oslobođenje, Martha otrča na tržnicu, pa sam već nakon jednog sata mogao utažiti glad i prisjetiti se svega što se dogodilo.

Za vrijeme ručka ujak je bio gotovo veseo, pobjeglo mu je nekoliko znanstvenih šala koje nisu nikad baš jako opasne. Nakon deserta dade mi znak da ga slijedim u njegovu radnu sobu.

Poslušah. Sjeo je na jedan kraj stola, a ja ne drugi.

»Axele«, reče prilično blagim glasom, »Ti si vrlo oštrouman mladić, iskazao si mi tamo plemenitu uslugu kad sam, ne videći izlaza, već htio napustiti daljnje istraživanje. Tko zna kamo bih zalutao? Nitko to ne može znati! Nikad to neću zaboraviti, dječaće i dijelit ćeš sa mnom slavu koju ćemo steći.«

»Idemo«, pomislih. »Dobre je volje. Došao je trenutak da započnem raspravu o toj slavi.«

»Prije svega«, nastavi ujak, »najstrože ti povjeravam ovu tajnu. Jesi li me razumio? Među učenjacima sigurno ima onih koji bi mi zavidjeli. Mnogi bi željeli poduzeti to putovanje, ali će za njega saznati tek kad se mi vratimo.«

»Mislite li da je bilo puno ljudi koji su bili toliko odvažni da krenu na taj put?«

»Naravno! Zar bi itko oklijevao da stekne takvu slavu? Da je taj rukopis bio poznat, čitava vojska geologa već bi se požurila poći tragovima Arne Saknussemma.«

»Eto, u to baš nisam uvjeren, ujače, jer ništa ne dokazuje autentičnost tog rukopisa.«

»Kako? A knjiga u kojoj smo ga pronašli?«

»Dobro, slažem se da je Saknussem napisa te retke, ali zar iz toga slijedi da je on doista ostvario to putovanje? A taj stari pergament mogao bi biti obična mistifikacija.«

Umalo požalih zbog slučajno izgovorene zadnje riječi. Profesor namršti svoje guste obrve, a ja se uplaših da sam pokvario nastavak tog razgovora. Srećom, nije se zbilom ništa strašno. Moj strogi sugovornik namjesti neku vrstu smiješka na svojim usnama, pa odgovori:

»To ćemo još vidjeti.«

»Ah!«, izustih pomalo uvrijeđen, »ali dopustite mi da iznesem cijeli niz svojih prigovora

obzirom na taj pergament.«

»Govori, dječaće, ne ustručavaj se. Možeš slobodno iznijeti svoje mišljenje. Nisi više moj nećak, nego moj kolega. Izvoli, dakle.«

»Dobro. Prvo ću vas upitati što je taj Yocul, Sneffels i taj Scartaris, jer za njih nikad nisam čuo.«

»Ništa nije lakše od toga. Nedavno sam, ali upravo precizno, točno u pravi trenutak primio razglednicu moga prijatelja Augustusa Petermana iz Leipziga.^[31] Uzmi treći atlas s drugog odsjeka u velikoj knjižnici, klasa Z, okvir broj četiri.«

Ustadoh i zahvaljujući tim preciznim uputama brzo pronađoh traženi atlas. Ujak ga otvori i reče:

»Evo Handersonove karte, jedne od najboljih karata Islanda koja uopće postoji. Vjerujem da će nam pomoći riješiti sve tvoje nedoumice.«

Prignuh se nad kartom.

Prignuh se nad kartom.

»Pogledaj ovaj otok sav od vulkana«, reče profesor, »i primijeti da se svi vulkani zovu Jökull. Na islandskom ta riječ znači 'ledenjak', a na prostoru na kojem se nalazi Island većina vulkanskih provala probija si put kroz ledenu koru. Stoga se imenom Jökull zovu sva brda na otoku koja rigaju vatru.«

»Dobro«, odgovorih. »A što znači Sneffels?«

Ponadah se da na to pitanje ne bi bilo odgovora. Prevarih se. Ujak nastavi:

»Slijedi me zapadnom obalom Islanda. Vidiš li njegov glavni grad, Reykjavik? Da? Dobro. Vрати se uz mnogobrojne fjordove što ih je na obalama izdublo more i zaustavi se malo ispod šezdeset petog stupnja sjeverne širine. Što tu vidiš?«

»Neku vrstu poluotoka nalik na oglodanu kost koja završava ogromnim zglobom.«

»Usporedba je točna, dječčače moj. Pogledaj sad! Ne primjećuješ li ništa na tom zglobu?«

»Da. Vidim brdo koje izgleda kao da se zabilo u more.«

»Dobro. To je Sneffels.«

»Sneffels?«

»Da, to je Sneffels, brdo visoko pet tisuća stopa, jedno od najneobičnijih na otoku i sigurno najslavnije na čitavom svijetu, ako mu krater dopire do središta zemaljske kugle.«

»Ali, to je nemoguće!«, povikah slegnuvši ramenima, bijesan zbog takve pretpostavke.

»Nemoguće?«, upita profesor Lidenbrock strogim tonom. »A zbog čega?«

»Zato što je taj krater očigledno začepljen lavom, užarenim kamenjem i što tada...«

»A ako je to ugašen krater?«

»Ugašen?«

»Da. Danas na Zemljinoj površini ima otprilike tristo aktivnih vulkana, dok je broj ugašenih znatno veći. Sneffels se ubraja među ove posljednje. Od pamtivijeka je imao samo jednu erupciju, 1219. godine. Od tog vremena njegova nervoza se malo-pomalo smirivala, pa više ne spada među aktivne vulkane.«

Na te uvjerljive iskaze nisam imao apsolutno ništa za odgovoriti. Bacio sam se stoga na druge nejasnoće koje je skrivao rukopis.

»Što znači ta riječ Scartaris«, upitah, »i što tu rade srpanjske kalende?«

Ujak se načas zamislio. U jednom trenutku se nakratko ponadah, ali mi je doskora ovako odgovorio:

»Ono što ti smatraš nejasnim, meni je jasno kao dan. To samo dokazuje s koliko brige je Saknussem nastojao točno opisati svoje otkriće. Sneffels se sastoji od nekoliko kratera, pa je, dakle, postojala neophodna potreba da se među njima označi onaj koji vodi u središte Zemlje. Kako je to učinio islandski učenjak? Primijetio je da u vrijeme malo prije srpanjskih kalenda jedan od planinskih vrhova, Scartaris, baca sjenu sve do otvora

spomenutog kratera. To su zadnji dani mjeseca lipnja, i to je napomenuo u svom rukopisu. Zar je uopće mogao pronaći točniju oznaku? Kad jednom stignemo na vrh Sneffelsa, hoće li nam uopće biti moguće kolebati se oko puta kojim da krenemo?»

Doista, moj ujak je imao odgovor za sve. Uvidjeh da ima neosporno opravdanje za svaku riječ starog pergamenta. Prestadoh ga dakle tlačiti s te strane i, kako ga je prije svega trebalo bezuvjetno uvjeriti, prešao sam na znanstvene prigovore, po mom mišljenju bitno drugačije i važnije.

»Hajdemo«, rekoh. »Prisiljen sam složiti se, Saknussemova rečenica je jasna, u nju se ne može posumnjati. Slažem se čak da rukopis izgleda vjerodostojno. Taj je učenjak išao do dna Sneffelsa, vidio je kako sjena Scartarisa miluje rubove kratera prije srpanjskih kalenda. Čak je čuo kako se u legendama njegovog doba priča da taj krater dopire do središta Zemlje. Ali što se tiče toga da je on sam dopro do tog središta, da je sam poduzeo to putovanje i da se s njega još i vratio, ne, u to nikako ne mogu povjerovati.«

»Pa, zbog čega?«, reče moj ujak neobično podrugljivim tonom.

»Zato što sve znanstvene teorije opovrgavaju izvedivost takvog pothvata!«

»Sve teorije tako kažu?«, odgovori profesor poprimivši dobrostiv izgled. »Ah! Zločeste teorije! Kako će nas zagnjaviti, te jadne teorije!«

Uvidjeh da mi se ruga. Ipak nastavih.

»Da! Savršeno je poznato da toplina raste za otprilike jedan stupanj na svakih sedamdeset stopa dubine ispod Zemljine površine. Prihvaćajući tu nepromjenjivu razmjernost, zatim činjenicu da je Zemljina os duga petsto liga,^[32] temperatura bi u središtu Zemlje trebala iznositi dvjesto tisuća stupnjeva. Tvari koje se nalaze u unutrašnjosti Zemlje, nalaze se, prema tome, u stanju užarenih plinova, zato što se kovine, zlato, platina i najtvrdje stijene ne mogu održati u krutom stanju na takvoj vrućini, već se rastale. Dakle, imam pravo pitati je li uopće moguće doprijeti u takav okoliš.«

»Dakle, Axele, tebi smeta vrućina?«

»Bez sumnje. Kad bismo došli do dubine od samo deset milja,^[33] stigli bismo do kraja Zemljine kore, jer je već ondje temperatura viša od tisuću tristo stupnjeva.«

»A ti se bojiš da bi se mogao rastaliti?«

»Odgovor na to pitanje prepuštam vama«, odgovorih zlovoljno.

»Evo što odlučujem«, odgovori profesor Lidenbrock praveći se važnim. »Nitko ne zna, pa ne znaš niti ti, što se doista zbiva u unutrašnjosti Zemljine kugle, što je i za očekivati, jer je jedva poznata dvanaesttisućnina zemaljske osi. Ali zato se znanost usavršava, a svaka teorija biva neprestano opovrgnuta novom teorijom. Zar se sve do Fouriera^[34] nije vjerovalo da temperatura u međuplanetarnom prostoru neprekidno pada, a danas znamo da najveća hladnoća u svemiru ne iznosi više od četrdeset do pedeset stupnjeva ispod

nule? Zašto isto tako ne bi bilo s toplinom u unutrašnjosti Zemlje? Zašto ne bi toplina mogla na određenoj dubini doseći stanovitu neprijelaznu granicu, umjesto da se penje do visine na kojoj se tale i najteže topive rude?»

Kako je ujak moje pitanje postavio u području hipoteza, nisam mu imao što odgovoriti.

»Dobro, reći ću ti da su pravi učenjaci, među njima i Poisson,^[35] dokazali sljedeće: kad bi u unutrašnjosti Zemlje postojala toplina od dvjesto tisuća stupnjeva, onda bi usijani plinovi koji bi nastali od rastaljenih tvari postali tako rastezljivi da bi im pod Zemljinom korom postalo tijesno. Kora bi onda morala prsnuti poput zatvorenog kotla prepunog pare.«

»To je samo Poissonovo mišljenje, ujače. To je sve.«

»Slažem se, ali to je također mišljenje drugih uvaženih geologa. Oni drže da unutrašnjost zemaljske kugle nije sastavljena ni od plina, ni od vode, ni od teškog kamenja kakvo poznajemo, jer bi u tom slučaju Zemlja morala biti dvaput lakša.«

»Da, uz pomoć brojki možemo dokazati štogod želimo.«

»Zar nije i s činjenicama ista stvar, mladiću? Zar nije dokazano da se broj vulkana znatno smanjio od početka svijeta? Ukoliko i postoji toplina u središtu Zemlje, ne možemo li po toj činjenici zaključiti da se ona smanjuje?»

»Ujače, prijeđete li opet na hipoteze, neću moći više s vama raspravljati.«

»Moram još reći da se s mojim mišljenjem slažu i mišljenja vrlo uglednih stručnjaka. Sjećaš li se kad me 1825. posjetio slavni engleski kemičar Humphry Davy?»

»Nikako se ne sjećam, jer sam se rodio tek devetnaest godina kasnije.«

»Svejedno. Dakle, Humphry Davy posjetio me kad je prolazio kroz Hamburg. Dugo smo raspravljali, među raznim pitanjima i o hipotezi prema kojoj je unutrašnjost Zemljine jezgre u tekućem stanju. Obadvojica smo se složili u tome da ta unutrašnja tekućina ne bi mogla postojati i to zbog razloga na koji znanost nikada nije dala odgovor.«

»Zbog kojeg razloga?«, upitah pomalo začuđen.

»Naime, sva ta masa tekućine bila bi, poput oceana, podložna Mjesečevom privlačenju. Prema tome bi dvaput na dan nastajale unutrašnje plime i oseke, koje bi dovodile do povremenih potresa, jer bi podizale Zemljinu koru!«

»Međutim, sigurno je da je Zemljina površina bila podvrgnuta sagorijevanju, pa smijemo pretpostaviti da se najprije ohladio vanjski sloj Zemljine kore, a vrućina se povukla u njezino središte.«

»To je zabluda«, odgovori ujak. »Zemlja se zagrijavala sagorijevanjem na površini, nikako drugačije. Površina joj se sastojala od velike količine elemenata kao što su kalij i natrij, čija su svojstva da se pri samom dodiru sa zrakom i vodom odmah zapale. Ti elementi su se zapalili kad su se atmosferske pare u obliku kiše spustile na Zemlju. Kako je voda malo-pomalo prodirala u pukotine Zemljine kore, tako su nastajali novi požari popraćeni

eksplozijama i erupcijama. Zbog toga je u početku na Zemlji bilo tako puno vulkana.«

»No, evo vrlo ingeniozne hipoteze!«, povikah pomalo sam protiv sebe.

»Objasnio mi ju je baš ovdje sâm Humphry Davy, jednim vrlo jednostavnim pokusom. Napravio je metalnu kuglu, uglavnom baš od tvari o kojima sam upravo govorio, kuglu koja je savršeno prikazivala našu Zemlju. Čim smo lagano poprskali dio njene površine, ona se odmah nadula, zatim oksidirala, pa oblikovala malo brdo. Na njegovom vrhu otvorio se krater. Krater je provalio, a čitava se kugla od toga tako ugrijala da je postalo nemoguće držati je u ruci.«

Doista su me sad profesorovi dokazi počeli kolebati. Uostalom, iznosio ih je nadahnuto i strastveno, kao i uvijek.

»Vidiš Axele«, doda on, »pitanje o stanju Zemljine središnje jezgre izazvalo je među geolozima različite pretpostavke. Nema gotovo nikakvih dokaza za tu unutrašnju vrućinu. Po meni ona ne postoji, niti uopće može postojati. Uostalom, vidjet ćemo, pa ćemo kao i Arne Saknussemm znati kako da se postavimo prema tom velikom pitanju.«

»Da, dobro«, odgovorih osjećajući se pobijeđen tim oduševljenjem. »Da, vidjet ćemo, ako se tamo uopće išta može vidjeti.«

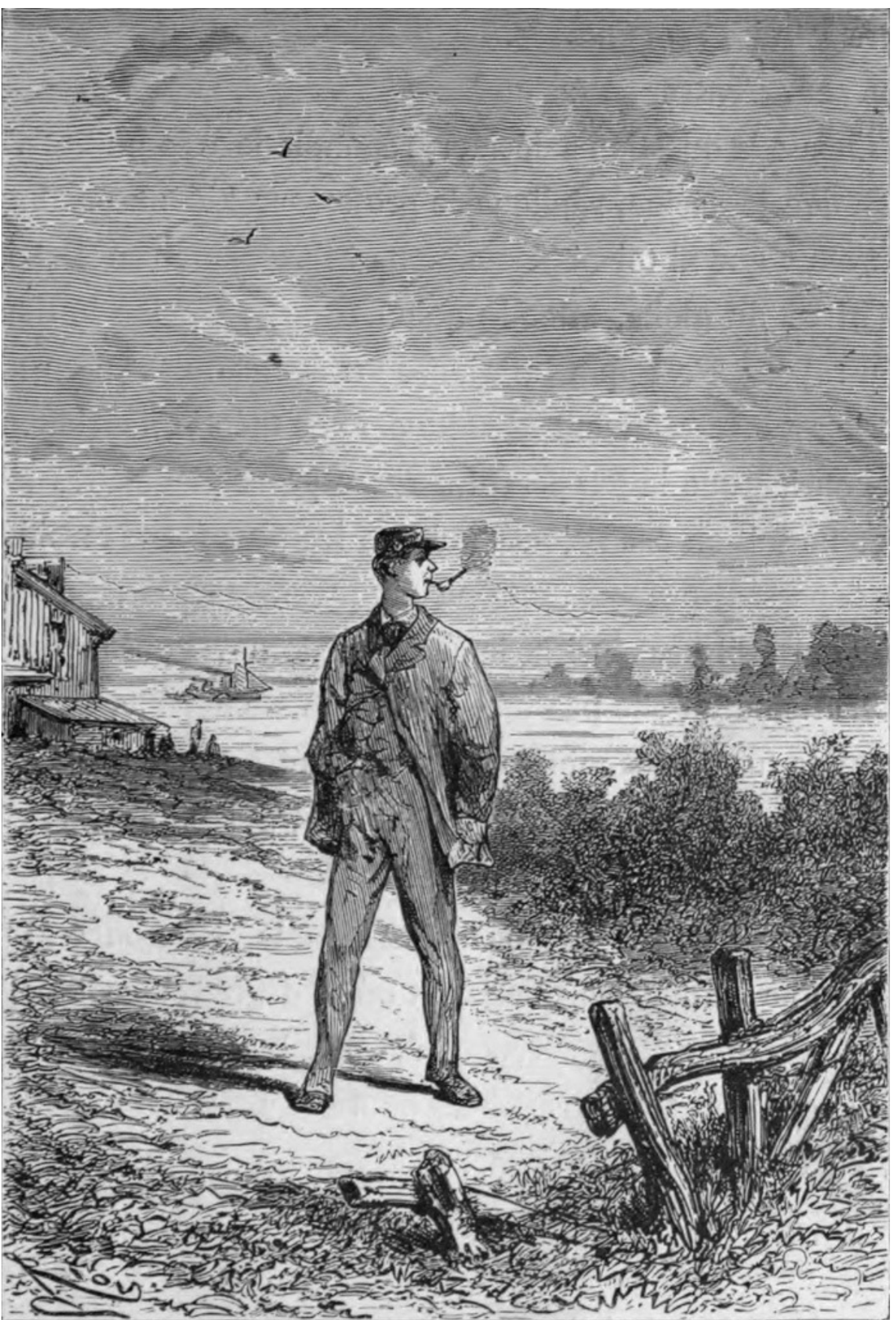
»A zašto se ne bi moglo? Zar ne možemo računati na električne pojave koje bi nam mogle svijetliti, pa čak i na atmosferu koja bi uslijed tlaka postala svijetla pri približavanju središtu Zemlje?«

»Da«, rekoh. »Da, i to je naposljetku moguće.«

»To je sigurno«, odgovori pobjedonosno ujak. »Ali, tišina, čuješ li? Šuti o svemu tome, da ne bi nekome prije nas palo na pamet otkriti središte Zemlje.«

Poglavlje VII.

Tako se završio taj znameniti sastanak. Od tog razgovora bio sam sav u groznici. Izašao sam iz radne sobe svoga ujaka kao omamljen. Na ulicama Hamburga kao da nije bilo dovoljno zraka da bih se mogao oporaviti. Zato sam pošao na obalu Elbe, prema parobrodu koji povezuje grad s željezničkom linijom Harburg.^[36]

Zato sam pošao na obalu Elbe.

Jesam li bio uvjeren u to što sam netom saznao? Nisam li bio pod utjecajem profesora Lidenbrocka? Moram li ozbiljno shvatiti njegovu odluku da pođe u središte Zemlje? Jesam li netom čuo besmislene tlapnje luđaka ili znanstvene zaključke genija? Na kraju krajeva, gdje prestaje istina, a počinje zabluda?

Lebdio sam između tisuću protuslovnih pretpostavki, a niti uz jednu se nisam mogao čvrsto vezati.

Iako mi je oduševljenje počelo splašnjavati, ipak sam se sjećao da je moje uvjerenje bilo potpuno. Najradije bih smjesta otputovao, da više nemam vremena za razmišljanje. Da, imao sam još hrabrosti da istog trena spakiram kovčeg za put.

Međutim, moram priznati da je moje uzbuđenje splasnulo kroz jedan sat. Popustila je napetost živaca, te sam se iz Zemljinih dubokih ponora popeo na njezinu površinu.

»To je apsurdno!«, povikah. »To nema nikakvog smisla! To nije ozbiljan prijedlog za razboritog mladića. Od svega toga ništa ne postoji. Samo sam loše spavao i ružno sanjao.«

U međuvremenu sam šetajući obalom Elbe stigao natrag u grad. Prošavši luku, stigao sam na cestu što vodi u Altonu. Vodio me neki predosjećaj, opravdani predosjećaj, jer sam ubrzo spazio moju malu Gräuben kako hitrim koracima hrabro odmiče prema Hamburgu.

»Gräuben!«, dozvah je iz daljine.

Djevojka se zaustavila, mislim da je bila ponešto uznemirena kad je čula da je netko tako zove na glavnoj cesti. U deset koraka bio sam kraj nje.

»Axele!«, izusti iznenađeno. »Ah, došao si mi ususret! To je lijepo od tebe, gospodičiču.«

Gledajući me, Gräuben primijeti da sam zabrinut i uzrujan.

»Što ti je?«, reče pruživši mi ruku.

»Što mi je? Još me pitaš, Gräuben!«, viknuh.

Za dvije sekunde u tri rečenice moja je lijepa Virlandeškinja sve saznala. Nekoliko trenutaka je šutjela. Je li joj srce tuklo jednako kao moje, ne znam, ali njena ruka u mojoj nije drhtala. Napravili smo stotinjak koraka bez da smo izustili ijednu riječ.

»Axele!«, progovori ona napokon.

»Draga moja Gräuben!«

»Bit će to lijepo putovanje.«

Na te riječi poskočih.

»Da, Axele, i dostojno nećaka jednog učenjaka. Dobro je da se čovjek istakne kakvim velikim pothvatom.«

»Tako dakle, Gräuben. Ti me ne odvraćaš da se okušam u jednoj takvoj ekspediciji?«

»Ne, dragi Axele. Rado bih i ja pratila ujaka i tebe, kad vam sirota djevojka ne bi bila na

smetnju.«

»Govoriš li istinu?«

»Da, govorim istinu.«

Ah vi žene i mlade djevojke! Tko bi razumio ta vaša ženska srca?! Kad niste najbojažljivija stvorenja, onda ste najhrabrija! Razum nema što tražiti pored vas! Što? To dijete da me bodri da sudjelujem u toj ekspediciji? Ona se ne bi bojala upustiti u tu pustolovinu? Ona me u to tjera, i to mene koga ona, uz to, i voli!

Sasvim sam se smeo i, moram priznati, bilo me je stid.

»Gräuben«, odvratih, »vidjet ćemo hoćeš li sutra ovako govoriti.«

»Dragi Axele, sutra ću govoriti jednako kao i danas.«

Držeći se za ruke, ali u dubokoj šutnji, Gräuben i ja nastavismo put. Bio sam sav slomljen od tolikih uzbuđenja u jednom danu.

»Na kraju krajeva«, mislio sam, »srpanjske kalende još su daleko, a dotle će se dosta toga dogoditi što će mog ujaka izliječiti od njegove manije da putuje pod zemlju.«

Već se spustila noć kad smo stigli do kućice u Königstrasse. Očekivao sam da ću stan zateći tihim, da će moj ujak po svom običaju već spavati, a Martha dovršavati večernje spremanje blagovaonice. No, nisam računao na profesorovu nestrpljivost. Pronađoh ga kako viče i uzrujava se, usred skupine nosača koji su na ulici iskrcavali neku robu, a jedna stara Martha nije znala što da počne.

Pronađoh svog ujaka kako više i uzrujava se.

»Ma daj, dođi više, Axel, požuri se, nesretniče!«, poviče ujak čim me ugledao u daljini. »Što će biti s tvojim kovčegom koji još nije spremljen, s mojim nesređenim papirima, s mojom putnom torbom kojoj ne mogu naći ključa, s mojim dokoljenicama kojih još nema?!«

Zastao sam kao ukopan i zanijemio. Ponestalo mi je glasa. Jedva sam procijedio kroza zube:

»Dakle, putujemo?«

»Da, nesretni dječaće. Ti se šećeš, umjesto da si ovdje.«

»Putujemo?«, ponovih slabašnim glasom.

»Da, prekosutra rano ujutro.«

Ništa više nisam mogao čuti i pobjegoh u svoju sobicu. Nema više nikakve sumnje. Moj ujak upravo je iskoristio ovo popodne da pribavi određenu količinu stvari i potrepština koji će nam biti potrebne za put. Drvored je bio zakrčen ljestvama od konopa s čvorovima, bakljama, tikvicama, željeznim kukama, pijucima, željeznim štapovima i trnokopima. Jedva da bi deseterica ljudi sve to ponijela.

Proveo sam strašnu noć, a već rano ujutro začuh da me zovu. Odlučio sam da ne otvaram vrata, ali kako bih mogao odoljeti slatkom glasiću koji me dozivao: »Axele, dragi moj?«

Izađoh iz sobe. Mislio sam da će Gräuben, kad me vidi, lošeg izgleda, blijedog, očiju crvenih od nespavanja, promijeniti mišljenje.

»Oh, dragi moj Axele«, reče mi ona, »vidim da ti je bolje i da te noć smirila.«

»Smirila?«, povikah.

Potrčao sam prema svom ogledalu. Doista, nisam izgledao tako loše kao što sam očekivao. Upravo nevjerojatno!

»Axele«, reče mi Gräuben, »dugo sam razgovarala sa svojim skrbnikom. On je odvažan učenjak, vrlo hrabar čovjek i sjeti se da njegova krv teče tvojim venama. Pričao mi je o svojim planovima, o svojim očekivanjima, te kako i zašto se nada da će postići svoj cilj. Ne sumnjam u njegov uspjeh. Dragi Axele, kako je divno tako se sav predati znanosti! Kolika slava čeka gospodina Lidenbrocka, slava koja će se odraziti i na njegovom nećaku. Kad se vratiš, Axele, bit ćeš gotov čovjek, njemu ravan, moći ćeš slobodno govoriti, slobodno raditi i napokon...«

Djevojka porumenjevši ne dovrši rečenicu. Njene riječi su me vratile u život. Ipak, nisam još htio vjerovati u naš odlazak. Odvedoh Gräuben do ujakove radne sobe.

»Ujače«, upitah ga, »zar ste doista odlučili da pođemo na put?«

»Što? Zar sumnjaš?«

»Ne sumnjam«, rekoh da ga ne bih razljutio. »Samo, upitat ću vas: čemu tolika žurba?«

»Zbog vremena! Zbog vremena koje prolazi nezaustavljivom brzinom.«

»Pa tek je 26. svibnja, a do kraja lipnja...«

»Eh, neznalice! Misliš li da je tako lako doći do Islanda? Da me nisi napustio poput luđaka, odveo bih te u poslovnicu kopenhagenske tvrtke Liffender i partneri. Tamo bi vidio da iz Kopenhagena za Reykjavik ima samo jedna veza: svakog dvadeset i drugog u mjesecu.«

»Dakle?«

»Dakle, budemo li čekali do dvadeset i drugog lipnja, stići ćemo prekasno da vidimo kako sjena Scartarisa miluje Sneffelsonov krater! Trebamo, dakle, što prije doći u Kopenhagen i tamo potražiti neko prijevozno sredstvo. Idi spakirati kovčeg!«

Na to se nije imalo što odgovoriti. Popeh se u svoju sobu. Gräuben me slijedila. Pobrинуla se za moj mali kovčeg. Počela je u njega slagati stvari potrebne za put. Nije bila ništa više uzbuđena nego što bi bila da se radilo o šetnji do Lübecka ili Heligolanda.^[37] Njezine ručice su bez žurbe obavljale posao i mirno je razgovarala. Uvjeravala me najrazumnijim razlozima u prilog našoj ekspediciji. Opčarala me i počeo me spopadati snažan bijes zbog nje. Katkad sam htio planuti, ali ona se na to nije osvrkala, već je sistematično nastavljala svoj miran posao.

Napokon je i zadnji remen na kovčegu bio zakopčan. Siđoh u prizemlje.

Toga dana dolazilo je sve više dobavljača fizikalnih instrumenata, oružja i električnih aparata. Sluškinja Martha je od svega toga izgubila glavu.

»Je li gospodin poludio?«, upitala me.

Dadoh joj potvrđan znak.

»A vas vodi sa sobom?«

Opet joj potvrdih.

»A kamo?«, reče.

Prstom pokazah središte Zemlje.

»U podrum?«, vrisne stara sluškinja.

»Ne«, odgovorih napokon, »puno niže!«

Došla je večer. Nisam više imao predodžbu o protoku vremena.

»Sutra ujutro putujemo, točno u šest sati.«

U deset sati svalih se na svoj krevet kao klada.

U noći me opet spopadoše moji strahovi.

Proveo sam je sanjajući o ponorima. Buncao sam. Osjećao sam kako me jaka profesorova ruka stiže i vuče, kako se sunovraćujem i tonem u mulj! Propadao sam u neizmjerne ponore rastućom brzinom tjelesa ostavljenih u svemiru. Moj život bio je samo jedno beskonačno padanje.

Probudih se u pet sati, slomljen od umora i uzbuđenja. Spustih se u blagovaonicu. Ujak je sjedio za stolom. Halapljivo je jeo doručak. Gledao sam ga s užasom. Kako je ondje bila i Gräuben, ništa nisam rekao. Nisam mogao ni jesti.

U pola šest začulo se s ulice neko kotrljanje. Stigla su velika kola da nas odvezu na željeznički kolodvor u Altonu. Uskoro su bila natrpana ujakovom prtljagom.

»A tvoj kovčeg?«, upita ujak.

»Spreman je«, odgovorih iznemoglo.

»Požuri se, spusti ga što prije ili ćemo zbog tebe propustiti vlak!«

Činilo mi se posve nemogućim boriti se protiv svoje sudbine. Popeh se u svoju sobu, pustih kovčeg da se otkotrlja niza stepenice, te pođoh za njim.

U tom trenutku ujak je svečano predavao u ruke Gräuben »uzde« svoje kuće. Moja lijepa Virlandeškinja sačuvala je svoj uobičajeni mir. Zagrlila je svog skrbnika, ali nije mogla sakriti suzu kada mi je dotakla obraz svojim nježnim usnama.

»Gräuben!«, povikah.

»Idi, dragi Axele, idi«, reče mi. »Ostavljaš me kao zaručnicu. Kad se vratiš, bit ću ti žena.«

Stegnuh Gräuben u naručje, te zauzeh mjesto u kolima. Martha i mlada djevojka mahaše nam s kućnog praga na zadnji pozdrav. Zatim se dva konja, razdražena kočijaševim zviždukom, dadoše u galop cestom za Altonu.

Martha i mlada djevojka mahaše nam s kućnog praga na zadnji pozdrav

Poglavlje VIII.

Altona, pravo predgrađe Hamburga, početna je postaja vlaka na pruzi za Kiel,^[38] koji bi nas trebao odvesti na obalu Belta.^[39] Za manje od dvadeset minuta ušli smo na teritorij Holsteina.^[40]

U pola sedam kola su se zaustavila pred kolodvorom. Mnogobrojni ujakovi kovčezi i golema putna prtljaga iskravala se, prenosila, mjerila, obljepljivala naslovima i potom tovarila u teretni vagon. U sedam sati sjedili smo jedan nasuprot drugom u istom odjeljku vagona. Vlak zazvižda i lokomotiva krene. Krenuli smo na put.

Jesam li se pomirio sa sudbinom? Još nisam. Međutim, svjež jutarnji zrak, detalji uz cestu koji su se brzo izmjenjivali u skladu s brzinom vlaka, rastresli su me od moje velike brige.

Profesor je očigledno već u mislima bio prešao taj put, koji je za njegovu nestrpljivost bio prepolagan. U vagonu smo bili sami, ali nismo razgovarali. Ujak je ponovno s najvećom pažnjom pregledao svoje džepove i svoju putnu torbu. Uvidio sam da mu ništa nije nedostajalo od onoga što mu je bilo potrebno da provede svoje namjere u djelo.

Među ostalim stvarima, vidio sam komad brižno presavijenog papira koji je nosio natpis danskog konzulata, a potpis gospodina Christiensena, konzula u Hamburgu, profesorovog prijatelja. S tim papirom smo u Kopenhagenu vrlo lako mogli dobiti preporuke za guvernera Islanda.

Opazio sam također i znameniti rukopis, brižno skriven u najdubljem pretincu lisnice. Prokleo sam ga iz dna duše i opet se okrenuo promatrati krajolik. Sastojao se od niza prostranih, nezanimljivih ravnica, jednoličnih, muljevitih i prilično plodnih. Takav kraj je vrlo pogodan za izgradnju željezničke pruge i zgodan za polaganje ravnih linija, kakve vole sva željeznička društva.

Međutim, ta me jednoličnost nije imala vremena umoriti, jer se tri sata nakon polaska vlak zaustavio u Kielu, na dva koraka od mora.

Kako nam je prtljaga bila označena za Kopenhagen, nismo oko nje imali posla. Ipak, profesor je zabrinutim pogledom gledao njezino ukrcavanje na parobrod, gdje je nestala u dubokom brodskom spremištu.

Moj ujak je u svojoj žurbi tako dobro sračunao vrijeme dolaska vlaka i odlaska parobroda da nam ostao čitav jedan izgubljeni dan. Parobrod *Ellenora* odlazio je tek navečer. Zbog toga smo devet sati proveli kao u groznici. Za to vrijeme razdražljivi je putnik poslao k vragu sve parobrodske agencije i željezničke urede, kao i vlade koje podnose ovakve zloupotrebe. Morao sam biti na njegovoj strani kad se dohvatio zapovjednika *Ellenore* i htio ga prisiliti da odmah pokrene brod. Dakako da ga je zapovjednik isprašio i poslao da

se prošeće.

No u Kielu, kao i drugdje, dan mora nekako proći. Bili smo prisiljeni šetati se zelenkastim obalama zaljeva na kraju kojega se uzdizao grad, pročešljali smo guste šumarke zbog kojih je grad nalikovao na gnijezdo u svežnju granja. Divili smo se vilama, od kojih je svaka imala svoje malo hladno kupalište. Naposljetku smo trčali, pa čak i psovali i tako jedva dočekali deset sati.

Oblaci dima s *Ellenore* uzdizali su se prema nebu, a zapovjednički most je podrhtavao od rada parnog kotla kada se nađosmo na brodu, raspolažući dvjema posteljama smještenima u jednoj kabini parobroda.

U deset sati i petnaest minuta odvezaše konope i parobrod brzo klizne po tamnoj vodi Velikog Belta.

Noć se crnjela, bilo je dobrog povjetarca, more je bilo uzburkano. U mraku bi se katkada pojavilo koje svjetlo s obale, a činilo mi se i da je jedan svjetionik svjetlucao nad valovima. To je sve što mi je ostalo u sjećanju od moga prvog putovanja morem.

U sedam sati ujutro iskrkali smo se u Korsøru, gradiću koji leži na zapadnoj obali otoka Sjælland. Tamo smo se opet ukrcali na vlak koji nas je vozio kroz nizinski kraj, jednako ravan kao Holstein.

Još je bilo tri sata vožnje do glavnog grada Danske. Ujak cijele noći oka nije stisnuo. Mislim da je od silnog nestrpljenja čak nogama gurao vagon. Napokon je spazio komad mora.

»Sund^[41]!«, povikao je.

S naše lijeve strane nalazila se ogromna zgrada nalik na bolnicu.

»To je ludnica«, reče jedan naš suputnik.

»Odlično«, pomislih, »evo ustanove gdje bismo trebali skončati! Koliko god velika ta bolnica bila, još uvijek je premala da u nju stane sva ludost profesora Lidenbrocka!«

Konačno, u deset sati ujutro stupismo na tlo Kopenhagena. Prtljagu smo dali ukrcati na kola i povezli je sa sobom u hotel Feniks u Bredgadeu. Trebalo nam je do tamo pola sata, jer se željeznički kolodvor nalazi izvan grada. Nakon što se na brzinu osvježio u sobi, ujak me povede sa sobom. Hotelski vratar govorio je njemački i engleski, ali mu profesor, sa svim kvalitetama jednog poliglota, postavi pitanje na čistom danskom jeziku. Na isto takvom tečnom danskom čovjek mu objasni gdje se nalazi Muzej nordijskih starina.

Direktor te neobične ustanove bio je učenjak, profesor Thomson, prijatelj danskog konzula u Hamburgu. U toj zgradi bile su nagomilane razne divote: staro kameno oružje, pehari i nakit, prema kojima se mogla rekonstruirati povijest toga kraja.

Ujak je za direktora imao jaku pismenu preporuku. Općenito, učenjak ne dočekuje ljubazno drugog učenjaka. No ovdje se zbilom potpuno drugačije. Gospodin Thomson, kao uslužan čovjek, srdačno je primio profesora Lidenbrocka, čak i njegovog nećaka. Nije ni

potrebno spominjati da pred tim izvanrednim direktorom nismo otkrili svoju tajnu. Rekli smo da želimo jednostavno posjetiti Island kao nezainteresirani amateri.

Gospodin Thomson stavio nam se potpuno na raspolaganje, pa smo obišli pristanište kako bi pronašli brod koji ide na Island.

Ponadao sam se da nećemo uspjeti naći nikakvo prijevozno sredstvo, ali sam se prevario.

Jedna mala danska jedrilica, *Valkyrie*,^[42] s dva jarbola, trebala je 2. lipnja krenuti u Reykjavik. Kapetan, gospodin Bjarne, bio je na brodu. Njegov budući putnik od veselja mu je umalo slomio ruku prilikom rukovanja. Taj čestiti čovjek malo se zabezeknuo zbog takvog rukovanja. Za njega je putovanje na Island bila obična stvar, jer mu je to bio posao. Za mog ujaka to putovanje bilo je veličanstven događaj. Vrijedni kapetan iskoristi to oduševljenje, pa nam dvostruko naplati prijevoz svojim brodom. No nismo tome pridavali neku veliku pažnju.

»Budite na brodu u utorak u sedam sati ujutro«, reče gospodin Bjarne, slažući u džep lijepu svoticu papirnatih talira.

Zahvalismo gospodinu Thomsonu na uslužnosti, te se vratismo u hotel Feniks.

»Jako dobro! Ide nam odlično!«, ponavljao je ujak. »Kakva sretna slučajnost da smo našli taj brod spreman za polazak! Hajdemo sada na ručak, pa ćemo poslije razgledati grad.«

Otišli smo na Kongens-Nye-Torw, nepravilan trg gdje se nalazi mjesto s dva nedužna, naperena topa, kojih se nitko ne boji. U blizini, na broju pet, nalazio se francuski restoran u vlasništvu kuhara po imenu Vincent. Tamo smo ručali sasvim dovoljno za cijenu od četiri marke po osobi.^[43]

Zatim sam s djetinjim zadovoljstvom razgledao grad. Ujak je pustio da ga vodim, ali on sam ništa nije vidio, ni neuglednu kraljevsku palaču, ni krasan most iz sedamnaestog stoljeća koji ispred muzeja prelazi preko kanala, ni ogromni kenotaf Torvaldsenov,^[44] ukrašen strašnim freskama: u muzeju se nalaze djela toga kipara. Nije primijetio u vrlo lijepom perivoju ni minijaturni dvorac Rosenborg, ni divnu renesansnu zgradu burze, niti njezin zvonik sagrađen od pletenih repova četiri brončana zmaja, a niti velike vjetrenjače na bedemima, kojima su se golema krila nadimala poput brodskih jedara na morskome vjetru.

Kakve krasne šetnje bismo mogli učiniti moja lijepa Virlandeškinja i ja duž luke, gdje dvomosnici i fregate mirno spavaju pod svojim crvenim pokrovima, po zelenkastim obalama tjesnaca i po debelom hladu koji skriva tvrđavu dok njezini topovi pružaju svoje crnkaste gubice kroz granje bazga i vrba!

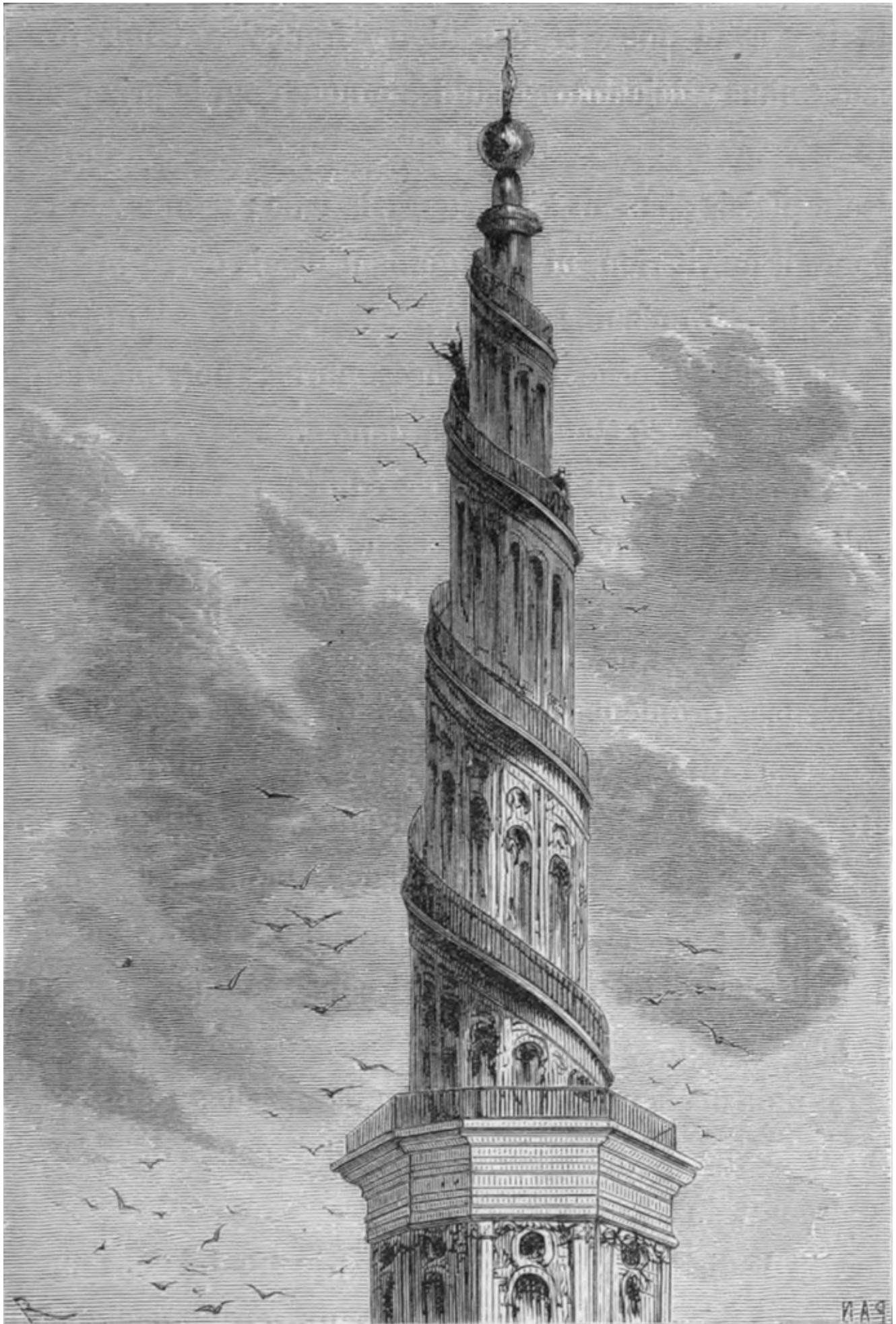
Ali jao! Moja sirota Gräuben bila je daleko. Jesam li se mogao nadati da ću je ikad više ponovno vidjeti?

Međutim, iako moj ujak nije primijetio ništa od tih dražesnih mjesta, bio je duboko iznenađen pogledom na nekakav zvonik smješten na otoku Amak, koji je dio

jugozapadne četvrti Kopenhagena.

Zapovjedi mi da krenemo na tu stranu. Popeh se na mali parobrod koji je prevezio putnike preko kanala i za nekoliko trenutaka pristadosmo uz gat Dock-Yard.

Prešavši nekoliko uskih ulica, gdje su pod bičem nadglednika radili robijaši odjeveni u hlače napola žute, napola sive, stigismo pred Vor-Frelers-Kirk. Ta crkva nije ni po čemu bila značajna. Međutim, njen visoki zvonik privukao je profesorovu pažnju zato što, počevši od terase, vanjsko stepenište ide kružno uzduž čitavog zvonika, a njegovi zavoji su pod vedrim nebom.

Zvonik Frelers-Kirk.

»Popnimo se gore«, reče ujak.

»A vrtoglavica?«, odgovorih.

»Utoliko bolje. Treba se na nju naviknuti.«

»Ipak...«

»Dođi, kažem ti. Ne gubimo vrijeme.«

Valjalo mi je poslušati ga. Čuvar koji je stanovao na drugoj strani ulice dade nam ključ i penjanje otpočne.

Ujak je preda mnom koračao živahnim, veselim korakom. Slijedio sam ga prilično uplašen, jer sam vrlo sklon vrtoglavici. Nisam imao ni osjećaj za ravnotežu orlova, ni neosjetljivost njihovih živaca.

Sve je bilo dobro dok smo bili zaštićeni zidom unutrašnjeg zavoja, ali nakon sto pedeset stepenica vjetar me počeo šamarati po licu. Stigosmo na terasu zvonika. Tamo je započinjalo stepenište pod otvorenim nebom, zaštićeno tankom ogradom. Stepenice, postepeno sve uže, izgledale su kao da se penju u beskonačnost.

»Nikad neću moći!«, kriknuh.

»Da nisi slučajno kukavica? Penji se!«, dočeka me profesor nemilosrdno.

Držeći se grčevito, pođoh na silu za njim. Sva sila zraka omamila me. Osjećao sam kako se zvonik njiše pod udarcima vjetra. Noge su mi klecale, pa sam se doskora uspinjao na koljenima, zatim potrbuške. Zatvorih oči, jer mi se smučilo od velike visine.

Napokon, nakon što me ujak povukao za okovratnik, stigoh do zvona.

»Gledaj. Dobro pogledaj!«, reče ujak. »Trebaš proći tečaj za ponore«.

Otvorih oči. Usred magle od dima ugledah spljoštene kuće, koje su se činile zgnječene uslijed pada. Iznad glave prolazili su mi razbarušeni oblaci. Zbog iskrenutog optičkog uživanja činili su mi se nepomični, dok smo zvonik, zvono i ja bili poneseni bajoslovnom brzinom. U daljini se s jedne strane rasprostirala zelenkasta ravnica, a s druge strane se pod zrakama sunca svjetlucalo more. Tjesnac Sund prostirao se sve do Helsingora.^[45] Na njemu se vidjelo nekoliko bijelih jedara, pravih krila morske lastavice. Prema istočnoj strani leljajali su se u magli obrisi švedske obale. Sva ta neizmjernost uskovitlala mi se pred očima.

Morao sam ipak ustati i gledati stoječki. Moja prva lekcija iz vrtoglavice trajala je čitav sat. Kad mi je konačno bilo dopušteno sići i stupiti nogom na postojani pločnik ulice, bio sam sav slomljen.

»Sutra ćemo ponoviti lekciju«, reče moj profesor.

I zbilja, tijekom pet dana ponavljao sam tu vrtoglavu vježbu i, htio – ne htio, osjetno sam napredovao u umjetnosti »promatranja s visine«.

Poglavlje IX.

Došao je i dan odlaska. Večer uoči toga dana ljubazni gospodin Thomson donio nam je topla pisma preporuke za grofa Trampea, guvernera Islanda, za gospodina Picturssona, biskupovog tajnika i za gospodina Finsena, gradonačelnika Reykjavika. Ujak mu je zauzvrat podario svoj najsrdačniji stisak ruke.

Drugog lipnja u šest sati ujutro naša dragocjena prtljaga stigla je na brod *Valkyrie*. Zapovjednik nas odvede u prilično uske kabine smještene ispod kormilarske kabine.

»Imamo li dobar vjetar?«, upita ujak.

»Odličan«, odgovori zapovjednik Bjarne. »Puše jugoistočnjak. Izaći ćemo iz Sunda na pučinu punim jedrima.«

Nekoliko trenutaka kasnije jedrenjak je, razapevši prečku, šturnjaču, košnjaču i vrhovnjaču,^[46] isplovio tjesnecem. Sat vremena kasnije izgledalo je kao da je glavni grad Danske utonuo u uzburkano more. *Valkyrie* je sjekla valove uz obalu Helsingora. U razdraženom stanju u kakvom sam bio, očekivao sam da ću ugledati Hamletovu sjenu kako luta legendarnom terasom.

»Plemeniti luđače!«, rekoh. »Ti bi se sigurno složio s nama! Možda bi nas i otpratio do središta Zemlje, da potražiš rješenje svojoj vječnoj sumnji!«

Ali na prastarim zidinama nije se pojavilo ništa. Uostalom, dvorac je puno mlađi od junačkog danskog kraljevića. Danas služi kao raskošan stan nadzornika Sundskog tjesnaca, kojim svake godine prođe petnaest tisuća brodova svih narodnosti.

Uskoro dvorac Kronborg nestade u magli, kao i toranj Helsingbarga,^[47] koji se uzdiže na švedskoj obali. Jedrenjak se lagano nagne, tjeran vjetrom s Kattegata.^[48]

Valkyrie je bila prvorazredan jedrenjak, ali u brodove s jedrima, općenito, čovjek se nikad ne može sasvim pouzdati. Prevezio je u Reykjavik ugljen, kućne potrepštine, zemljano suđe, vunenu odjeću i tovar žita. Posada, koju je činilo pet ljudi, sve redom Danci, bila je dovoljna za upravljanje svime na jedrenjaku.

»Koliko će trajati putovanje?«, moj ujak upita kapetana.

»Desetak dana«, odgovori kapetan, »ukoliko nas ne presretne previše sjeverozapadnjaka kada budemo prolazili Farsko otočje.«^[49]

»Ipak, niste poznati po tome da značajnije kasnite?«

»Ne, gospodine Lidenbrock. Budite mirni, stići ćemo na vrijeme.«

Predvečer jedrenjak oplovi rt Skagen na sjevernoj točki Danske, u noći prođe kroz Skagerrak,^[50] oplovi krajnji vrh Norveške prošavši pored rta Lindness, te uđe u Sjeverno

more.

Dva dana kasnije ugledali smo obalu Škotske u visini Peterheada. *Valkyrie* se uputi prema Farskom otočju, prošavši između otočja Orkney i Shetland. Uskoro su naš jedrenjak zapljuskivali valovi Atlantika. Morao je letati protiv sjevernog vjetra, te je uz poteškoće stigao do Farskog otočja. Osmog lipnja zapovjednik prepozna Mykines, najistočniji od tih otoka, i od tog trenutka krene ravno prema rtu Portland koji se nalazi na južnoj obali Islanda.

Putovanje je teklo bez značajnijih događaja. Prilično dobro sam podnosio hirovitosti mora, ali je ujaku neprestano bilo zlo. Zbog toga se ljutio, a još više stidio.

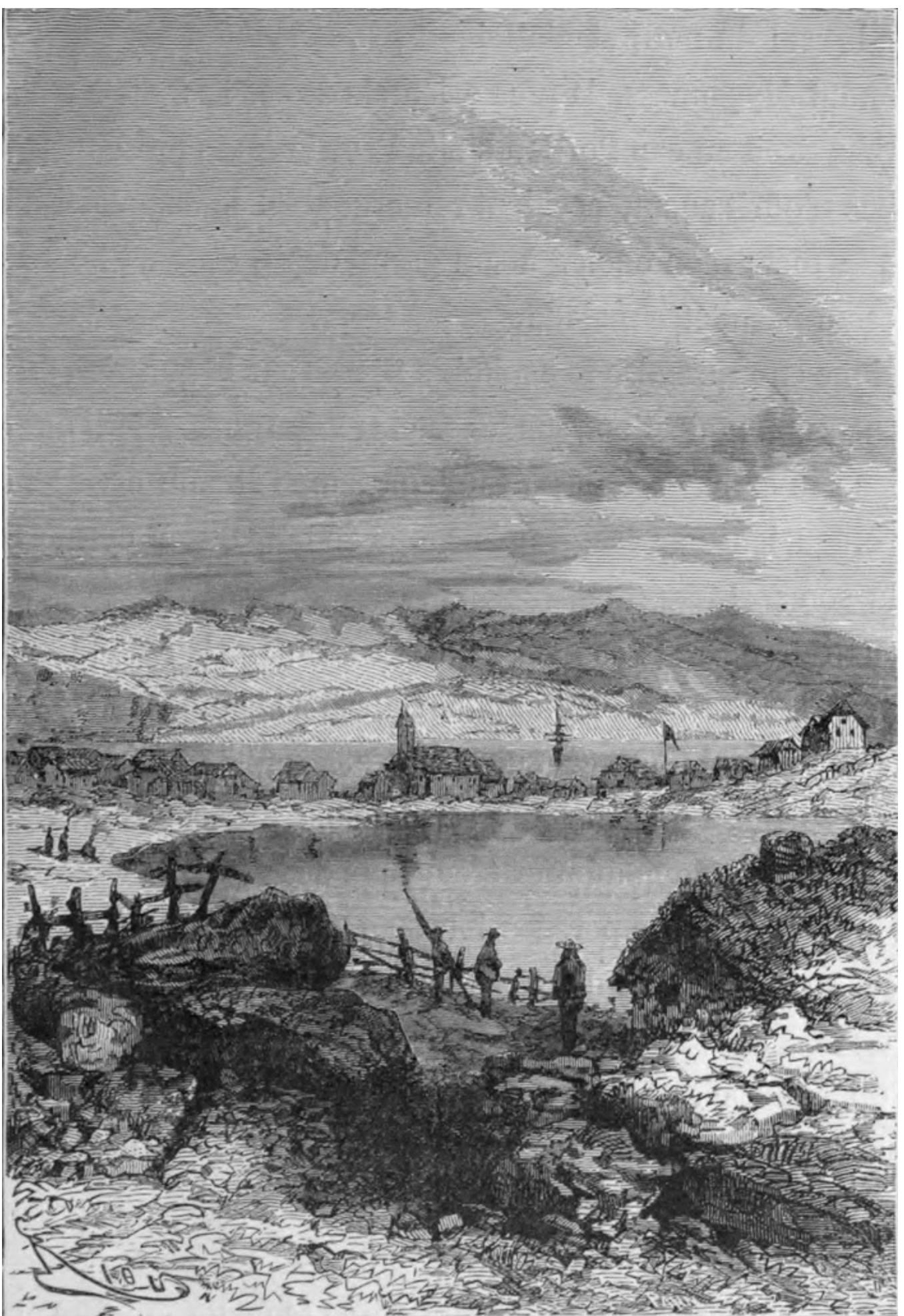
Zbog tog svog stanja nije mogao kapetana Bjarna ispitivati o Sneffelsu, o načinima komunikacije i o prijevoznim sredstvima. Traženje objašnjenja morao je odgoditi do dolaska. Čitavo preostalo vrijeme putovanja preležao je u svojoj kabini, čiji su pregradni zidovi pucketali od snažnog ljuljanja broda. Treba priznati da je sve te patnje donekle i zaslužio.

Jedanaestog lipnja ugledali smo rt Portland. Kako je vrijeme bilo vedro, mogao se vidjeti Mýrdalsjökull,^[51] koji se izdiže nad njim. Rt se sastoji od velikog, okruglog brda strmih obronaka, usamljeno uspravljenog na obali.

Valkyrie se držala na razumnoj udaljenosti od obale, duž koje je plovila dalje prema zapadu, usred jatâ kitova i morskih pasa. Uskoro se pojavi ogromna stijena, prošupljena toliko da se kroz nju vidjelo, kroz koju je zapjenjeno more bijesno udaralo. Otočići Westman izgledali su kao da izranjaju iz oceana, kao da je netko posijao litice po tekućoj ravnici. Od tog trenutka jedrenjak se sve više počeo udaljavati od rta Reykjaness koji zatvara zapadni kut Islanda.

Zbog previše uzburkanog mora moj ujak nije mogao doći na zapovjednički most kako bi se divio toj rastrganoj obali koju šibaju vjetrovi s jugozapada.

Poslije četrdeset osam sati, izašavši iz oluje u kojoj je jedrenjak morao ploviti spuštenih jedara, na istoku ugledasmo plutaču, znak da je tu rt Skagen^[52] čije se opasne stijene protežu dalje, duboko ispod mora. Na brod je došao islandski pilot. Tri sata kasnije *Valkyrie* se usidrila pred Reykjavikom u zaljevu Faxa.

Pogled na Reykjavik.

Profesor napokon izađe iz svoje kabine, malo blijed i lošeg izgleda, ali još uvijek oduševljen. U očima mu se moglo vidjeti zadovoljstvo.

U pristaništu se okupilo stanovništvo grada, vrlo zainteresirano za dolazak broda koji svakome ponešto donosi.

Ujak se žurio što prije napustiti svoju ploveću tamnicu, da ne kažem bolnicu. No prije nego što smo sišli s palube jedrenjaka, povukao me naprijed i odatle mi prstom pokazao visoko brdo s dva vrhunca na sjevernoj strani zaljeva, dvostruki stožac prekriven vječnim snijegom.

»Sneffels!«, poviče. »Sneffels!«

Zatim, nakon što mi je kretnjom ruke naložio da budem apsolutno tih, siđe u čamac koji ga je čekao. Slijedih ga, i doskora smo stupali tлом Islanda.

Najprije se pojavi jedan stasiti čovjek odjeven u odoru generala. Međutim, to je bio samo upravni činovnik, guverner otoka, glavom i bradom gospodin barun Trampe osobno. Profesor je odmah shvatio s kim ima posla. Predao je guverneru pisma iz Kopenhagena, započeo kratak razgovor na danskom, od kojega, s jasnog razloga, ništa nisam razumio. Međutim, rezultat tog prvog razgovora bilo je to da će barun Trampe biti potpuno na raspolaganju profesoru Lidenbrocku.

Ujaka je vrlo ljubazno primio i gradonačelnik, gospodin Finsen, koji je po odori bio vojnik kao i guverner, a po karakteru i po ponašanju isto tako miroljubiv.

Što se tiče dopomoćnika, gospodina Picturssona, upravo je bio na episkopalnom proputovanju sjevernom dijeceзом.^[53] Zato smo privremeno morali odgoditi upoznavanje. Posjetili smo gospodina Fridrikssona, profesora prirodnih znanosti u školi u Reykjaviku, krasnog čovjeka čija suradnja nam je bila od velike pomoći. Taj skromni učenjak govorio je samo islandski i latinski, pa mi je ponudio svoje usluge na Horacijevom^[54] jeziku. Osjetih da smo stvoreni zato da bi se razumjeli. I doista, to je bila jedina osoba s kojom sam za vrijeme svog boravka na Islandu mogao razgovarati.

Od tri sobe od koje se sastojao njegov stan, taj izvanredni čovjek stavio je dvije nama na raspolaganje. Uskoro smo se u njih smjestili s našom prtljagom, čija je količina izazvala ponešto čuđenja kod stanovnika Reykjavika.

»Eto, Axele«, reče ujak. »Sve ide dobro. Najteže smo prošli.«

»Kako mislite, najteže?«, povikah.

»To je bez sumnje jasno, jer ćemo se od sada trebati samo spuštati.«

»Da, ako to tako shvatite, imate pravo. Ali, nakon što siđemo, trebat ćemo se i ponovo uspeti, pretpostavljam?«

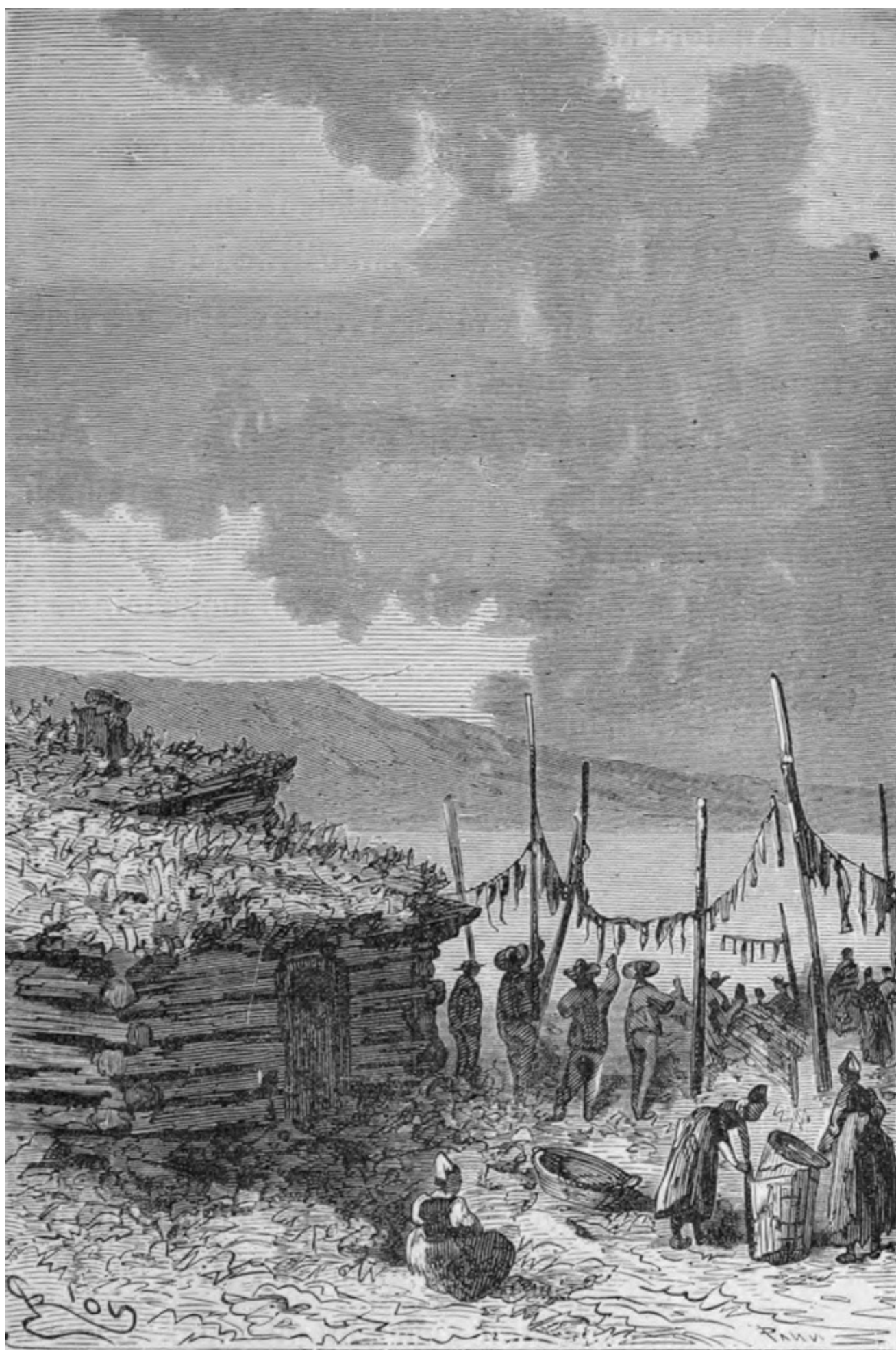
»A, zbog toga se nimalo ne uzrujavam! Pogledajmo! Nema vremena za gubljenje. Idem u knjižnicu. Možda tamo pronađem kakav Saknussemov rukopis. Rado ću ga pregledati.«

»Ja ću za to vrijeme razgledati grad. Ne biste li i vi isto tako rado sa mnom?«

»Oh! To me previše ne zanima. Ono što je zanimljivo na tom islandskom tlu nije nad zemljom, nego ispod zemlje.«

Izađoh i lutah nasumce, bez cilja.

Izgubiti se u dvjema ulicama u Reykjaviku nije bila jednostavna stvar. Stoga nisam morao zapitkivati kuda trebam ići, a i bilo bi to poprilično nezgodno, obzirom da sam se mogao sporazumjeti isključivo jezikom kretnji.

Jedna ulica u Reykjaviku.

Grad leži na prilično niskom, močvarnom tlu, između dva brežuljka. S jedne strane ga zaklanja ogromna naslaga lave koja se u vrlo blagim padinama spušta prema moru. S druge strane pružio se široki zaljev Faxe, koji na sjeveru graniči s golemim ledenjakom Sneffelsa. U zaljevu je sada usidren samo jedrenjak *Valkyrie*. Obično se tu na duže znaju usidriti engleski i francuski brodovi koji nadziru ribolov, ali su u to doba upravo stražarili na istočnoj obali otoka.

Duža od dviju ulica Reykjavika ide paralelno s obalom. Tamo su se smjestili trgovci i prodavači, u drvenim kolibama načinjenim od vodoravno položenih crvenih greda. Druga ulica, koja se pruža više prema zapadu, vodi prema jezercu između biskupove kuće i kuća drugih ljudi koji se ne bave trgovinom.

Brzo sam prokrstario tim sumornim, tužnim ulicama. Ponekad ugledah komadić izblijedjela travnjaka, nalik na stari vuneni, upotrebom istrošeni tepih. Opazih i nešto poput voćnjaka, čije je rijetko povrće – krumpir, kupus i salata – bilo tako maleno da bi bez problema moglo stati na liliputanski stol. Bilo je i nekoliko bolećivih klinčića, koji su također nastojali uhvatiti malo sunca.

Prema sredini one druge ulice u kojoj nema trgovina naišao sam na gradsko groblje ograđeno zemljanim zidom, na kojem nije nedostajalo praznih mjesta. Zatim sam u par koraka došao do guvernerove kuće, koja je u usporedbi s vijećnicom u Hamburgu izgledala gotovo kao ruševina, dok je u usporedbi s kolibicama islandskog stanovništva djelovala poput prave palače.

Između malog jezera i grada uzdizala se crkva, sagrađena prema protestantskom ukusu, od povapnjenog kamena kojega su vulkani besplatno izbacivali. Kad zapuše jak zapadni vjetar, njezin krov od crvenog crijepa se zasigurno razleti po zraku, uz veliku opasnost po vjernike.

Na susjednoj uzvisini ugledah narodnu školu u kojoj se, kako sam kasnije saznao od našeg domaćina, predavao hebrejski, engleski, francuski i danski. Dakle, četiri jezika od kojih ni na jednom, na svoju sramotu, nisam znao ni jednu jedinu riječ. Bio bih zadnji između četrdeset učenika tog malog zavoda, nedostojan da spavam s njima u sobama s dva odjeljka u kojima bi se nešto tankočutniji đaci gušili već od prve noći.

U tri sata sam razgledao ne samo grad, nego i njegovu okolicu. Sveopći dojam bio je izuzetno tužan. Nema tu, pravo rečeno, ni drveća, ni ikakve vegetacije. Posvuda uokolo samo oštri bridovi vulkanskih stijena. Kolibe Islandšana napravljene su od zemlje i treseta, a zidovi su im nagnuti prema unutrašnjosti. Slične su krovovima poredanima po tlu. Samo što su ti krovovi donekle plodni travnjaci, jer uslijed topline stanova na njima izraste prilično bujna trava. Ta se trava u doba kosidbe vrlo brižno kosi, jer bi inače domaće životinje pasle po tim zelenkastim nastambama.

Tijekom svog izleta susreo sam vrlo malo ljudi. Vraćajući se trgovačkom ulicom, vidio sam da je većina stanovnika zauzeta sušenjem, soljenjem i tovaranjem bakalara, koji je bio

njihov glavni izvozni proizvod. Ljudi su izgledali snažni, ali nezgrapni. Bila je to neka vrsta plavokosih Nijemaca zamišljenog pogleda, koji su osjećali da se nalaze nekako podalje od čovječanstva, jadni prognanici protjerani u tu ledenu zemlju. Priroda ih je zapravo morala učiniti Eskimima, kad ih je već osudila na to da žive na rubu polarnog kruga! Uzalud sam tražio smiješak na njihovim licima. Katkada su se smijali, ali to bijaše samo nehотиčno stezanje mišića. Smiješili se ne bi nikada.

Odjeća im se sastoji od grubog haljetka od crne vune, u svim skandinavskim zemljama poznatog pod imenom »vadmел«, zatim od šešira širokog oboda i crveno obrubljenih hlača. Komad kože savijen oko nogu služi im kao obuća.

Žene tužnih, krotkih lica, ugodnog su izgleda, ali bez izražaja. Odjevene su u bluze i suknje od tamnog »vadmela«. Djevojke na glavama nose ovijene pletenice i smeđe pletene kapice. Udane žene vezuju glavu maramom u boji, koja na vrhu ima ukras od bijelog platna.

Kad sam se nakon ove lijepe šetnje vratio u kuću gospodina Fridrikssona, ujak je već bio ondje u društvu svog domaćina.

Poglavlje X.

Ručak je već bio na stolu i profesor Lidenbrock požudno je gutao jelo, jer mu je prisilna dijeta na brodu pretvorila želudac u duboku rupu bez dna. Objed, koji je bio pripremljen više na danski nego na islandski način, nije bio ništa posebno. Međutim, naš domaćin, koji je bio više Islandčanin nego Danac, podsjetio me na gostoljubivost antičkih junaka. Bilo mi je očigledno da smo se nas dvojica kod njega osjećali bolje nego on sam.

Razgovor se vodio na domaćem jeziku, u koji je moj ujak uplitaio njemačke, a gospodin Fridriksson latinske rečenice, kako bih ga i ja mogao razumjeti. Govorilo se o znanstvenim pitanjima, kako se to već pristoji učenjacima. No, profesor Lidenbrock dobro je pazio da se ne oda i pri svakoj svojoj rečenici opominjao me pogledom da ne spomenem ni riječi o našim namjerama.

Gospodin Fridriksson upitao je najprije ujaka o ishodu njegovog istraživanja u knjižnici.

»U vašim knjižnicama nalaze se samo nepotpune knjige na gotovo praznim policama!«, poviče ujak.

»Kako, molim?«, odgovori gospodin Fridriksson. »Posjedujemo osam tisuća svezaka, mnoštvo vrijednih i rijetkih djela na starom skandinavskom jeziku i sve nove knjige kojima nas svake godine snabdijevaju iz Kopenhagena.«

»Pa gdje vam je tih osam tisuća svezaka? Što se mene tiče...«

»Oh, gospodine Lidenbrock, te knjige su vani, na posudbi. Na našem starom, ledenom otoku voli se učiti i istraživati! Ne postoji niti jedan gospodarstvenik, niti jedan ribar koji ne zna čitati i koji ne čita. Mi smatramo da je knjigama, umjesto da pljesnive iza željeznih rešetaka, daleko od znatiželjnih pogleda, suđeno da se troše pod pogledima čitača. Tako ti svesci prelaze iz ruke u ruku, ljudi ih čitaju, listaju i ponovo čitaju, te se često vraćaju na svoju policu tek nakon godinu-dvije lutanja.«

»Čekajući stranci...«, odgovori ujak ponešto ljutito.

»Što biste vi htjeli! Stranci imaju svoje biblioteke! Prije svega moraju se obrazovati naši seljaci. Ponavljam vam: ljubav prema učenju je Islandčanima u krvi. Tako smo 1816. osnovali književno društvo koje dobro napreduje. Stranim je učenjacima čast da budu njegovi članovi. Društvo objavljuje knjige namijenjene odgoju naših zemljaka, pa time istinski služi našoj zemlji. Bit će nam osobito zadovoljstvo, gospodine Lidenbrock, ako i vi želite postati jedan od naših dopisnih članova.«

Ujak koji je već bio član stotinjak znanstvenih društava prihvati ponudu s velikom zahvalnošću, koja je duboko dirnula gospodina Fridrikssona.

»A sada mi, molim vas, izvolite reći koje knjige ste se nadali naći u našoj biblioteci.«

Možda bih vas i sam o njima mogao ponešto informirati.«

Pogledah ujaka. Oklijevao je s odgovorom, jer je to zadiralo izravno u njegove planove. Međutim, nakon što je razmislio, odluči progovoriti:

»Gospodine Fridriksson, volio bih znati imate li među starim knjigama djela Arne Saknussemma?«

»Arne Saknussem!«, odgovori profesor iz Reykjavika. »Mislite li na onog učenjaka iz šesnaestog stoljeća koji je bio veliki prirodoznanac, veliki alkemičar i veliki putnik?«

»Upravo toga.«

»Čovjeka koji je ponos islandske književnosti i znanosti?«

»Točno kako kažete.«

»Čovjeka najčuvenijeg među svima?«

»Slažem se s vama.«

»Onoga čija je smjelost bila ravna njegovom geniju?«

»Vidim da ga dobro poznajete.«

Moj ujak se topio od veselja slušajući da netko tako govori o njegovom junaku. Gutao je očima gospodina Fridrikssona, te upitao:

»Gdje su, dakle, njegova djela?«

»Njegova djela? Nemamo ih, nažalost.«

»Kako? Ovdje na Islandu ih nemate?«

»Ne postoje ni na Islandu, ni igdje drugdje.«

»Pa zašto?«

»Zato što je Arne Saknussem bio optužen zbog hereze, pa je 1573. godine krvnik u Kopenhagenu spalio njegova djela.«

»Vrlo dobro! Odlično!«, uskliknu ujak, na užasnu sablazan profesora prirodnih znanosti koji uspije izustiti samo: »Ha?«

»Da, sad se sve razjašnjava, sve suvislo povezuje, sve je jasno. Sada znam zašto je Saknussem, koji je bio na popisu zabranjenih knjiga, bio prisiljen sakrivati svoja genijalna otkrića, te da je morao u nerazumljivi kriptogram umotati tajnu...«

»Kakvu tajnu?«, upita žustro gospodin Fridriksson.

»Tajnu koja... zbog koje...« odgovori ujak zamuckujući.

»Zar vi imate kakav osobit, tajni dokument?«, upita domaćin.

»Nemam. Radilo se samo o pukoj pretpostavci.«

»Dobro«, odgovori gospodin Fridriksson koji je bio toliko ljubazan da nije dalje navaljivao s pitanjima čim je vidio koliko se njegov sugovornik uznemirio. »Nadam se da nećete

napustiti naš otok bez da istražite naša rudna blaga?»

»Naravno«, odgovori ujak, »ali stigao sam malo prekasno. Učenjaci su već sigurno obišli ove krajeve?»

»Da, gospodine Lidenbrock, upoznavanju Islanda izvanredno mnogo su doprinijeli radovi gospode Olafsena i Povelsena,^[55] provedeni po nalogu kralja, zatim Troilove studije,^[56] znanstveno izaslanstvo gospode Gaimarda i Roberta^[57] na francuskom ratnom brodu *Recherche*^[58], ^[59] i, napokon, nedavno obavljena promatranja učenjaka ukrcanih na ratni brod *Reine Hortense*. No, vjerujte mi, tu se još ima štošta za istražiti.«

»Mislite?«, upita ujak dobroćudno, pokušavajući ublažiti sjaj svojih očiju.

»Da. Koliko još ima slabo istraženih planina, ledenjaka i vulkana! Vidite, ne trebate ni ići daleko: pogledajte ovo brdo koje se uzdiže na obzorju. To je Sneffels.«

»Ah, Sneffels«, izusti ujak.

»Da, jedan od najneobičnijih vulkana čiji krater je posjetilo vrlo malo ljudi.«

»Je li ugašen?»

»O, da. Ugašen je već petsto godina.«

»U redu«, odgovori ujak prekriživši mahnito noge kako od uzbuđenja ne bi poskočio uvis. »Želio bih svoja geološka istraživanja započeti s tim Seffel... Fessel... kako ste ono rekli?»

»Sneffels«, prihvati sjajni gospodin Fridriksson.

Taj dio razgovora vodio se na latinskom. Sve sam razumio i jedva sam se suzdržao od smijeha gledajući ujaka kako svladava svoje zadovoljstvo koje je izviralo iz njega na sve strane. Pokušavao je načiniti nedužno lice, koje je podsjećalo na kreveljenje starog vraga.

»Da«, reče. »Vaše su me riječi potakle na odluku. Pokušat ćemo se popeti na taj Sneffels, možda čak i istražiti njegov krater.«

»Jako mi je žao«, odgovori gospodin Fridriksson, »što mi moje obveze ne dozvoljavaju da napustim grad. Vrlo rado bih vas pratio i sigurno bih uz vas mnogo naučio.«

»Ne, nemojte, nemojte«, žurno će ujak. »Gospodine Fridriksson, mi ne želimo nikome smetati i zahvaljujemo vam od sveg srca. Prisutnost učenjaka kao što ste vi bila bi nam od velike koristi, ali dužnosti vašeg zvanja...«

Uživao sam u pomisli da nedužno islandsko srce našeg domaćina ne shvaća strahovitu ujakovu podmuklost.

»Podržavam vas u potpunosti, gospodine Lidenbrock«, reče on, »da počnete od tog vulkana, jer ćete tamo pobrati bogatu žetvu najneobičnijih zapažanja. Ali, recite mi, kako mislite doći do poluotoka Sneffels?»

»Najbrži put bi bio morem, preko zaljeva.«

»Nema sumnje, ali nije moguće ići onuda.«

»Zašto?«

»Zato što u Reykjaviku nemamo niti jednog čamca.«

»K vragu.«

»Morat ćete ići kopnom uz obalu. Put će biti duži, ali zanimljiviji.«

»Dobro. Pobrinit ću se angažirati vodiča.«

»Upravo vam jednog mogu preporučiti.«

»Pouzdanog i pametnog čovjeka?«

»Da, stanovnik je poluotoka. Vrlo je vješt lovac na polarne patke, bit ćete s njim zadovoljni. Savršeno govori danski.«

»Kad ću ga moći vidjeti?«

»Sutra, ako vam odgovara.«

»Zašto ne danas?«

»Zato što dolazi tek sutra.«

»Dobro. Dakle, sutra«, odgovori ujak uzdahnuvši.

Taj se važan razgovor završio nekoliko trenutaka kasnije srdačnim zahvaljivanjem njemačkog profesora islandskom profesoru. Za vrijeme toga ručka moj ujak je saznao vrlo važne stvari: između ostalog, povijest Saknussemma, razlog tajanstvenosti njegovog rukopisa, kao i to da ga njegov domaćin neće pratiti na istraživanju, te da će već sutra imati na raspolaganju vodiča.

Poglavlje XI.

Navečer sam otišao u kratku šetnju uz obalu Reykjavika. Vratio sam se rano i legao u krevet od debelih dasaka, u kojemu sam u dubokom snu prespavao noć.

Kad sam se probudio, čuo sam ujaka kako naveliko priča u susjednoj prostoriji. Odmah sam ustao i požurio mu se pridružiti.

Razgovarao je na danskom s visokim, izrazito kršnim čovjekom. Ta je ljudina morala imati snagu kakvu malo tko ima. Njegove oči, izdubljene u vrlo krupnoj i vrlo naivnoj glavi, izgledale su mi inteligentne. Bile su plave boje sanjara.

Duga kosa, koja bi se čak i u Engleskoj smatrala crvenom, padala mu je na atletska ramena. Taj urođenik imao je meke kretnje, ali je slabo pomicao ruke, kao netko tko ne zna ili prezire komunicirati gestikulacijom. Sve je na njemu odavalo da je savršeno tihog karaktera: ne ravnodušan, nego miran. Osjećalo se da ni od koga ništa ne traži, da radi ono što mu najbolje odgovara i da ga na ovom svijetu ništa ne može ni začuditi ni uznemiriti.

Iznenadnih se nijansama toga karaktera, načinom na koji je slušao strastveno brbljanje svog sugovornika. Ostao je nepomičan, prekriženih ruku, usred žive gestikulacije moga ujaka. Da bi nešto zanjekao, kretao je glavom slijeva na desno, a vrlo neznatno bi njome kimnuo u znak potvrđivanja. Njegova duga kosa bi se pri tome jedva pomakla. Bila je to štednja pokreta, koja je skoro graničila sa škrtošću. Doista, gledajući tog čovjeka, nikad ne bih pogodio da je lovac. Njega se divljač sigurno ne boji, ali kako je onda može uloviti?

Sve se razjasnilo kad mi je gospodin Fridriksson rekao da je ta mirna osoba »lovac na eidere«, na polarne patke čije je paperje najveće bogatstvo otoka. To se paperje zove »eider-dun« i nije potrebno mnogo kretanja da se sakupi.

Početak ljeta ženka te ptice, jedne vrsta lijepe patke, kreće sagraditi svoje gnijezdo među stijenama, u pećinama fjordova^[60] kojima je ukrašena cijela obala. Kad ptica sagradi gnijezdo, obloži ga nježnim paperjem koje iščupa s trbuha. Odmah zatim dolazi lovac, zapravo trgovac, uzima gnijezdo, a ženka opet započinje svoj posao. To traje dotle dok je na njoj i jedna pahulja. Kad se ženka tako sva očerupa, dolazi red na mužjaka. No kako njegovo tvrdo i grubo perje nema nikakve vrijednosti u trgovini, lovac se ne trudi ukrasti mu ležaj za mladunčad. Kad se gnijezdo tako dovrši, ženka snese jaja, mladi se izlegu i sljedeće godine skupljanje eider-duna počinje ponovo.

Kako patka ne bira strme litice da na njima sagradi gnijezdo, nego više voli lagano položene, vodoravne stijene koje poniru u more, islandski lovac može obavljati svoj posao bez velikog napora. To je gazda koji niti sije, niti žanje, već samo skuplja žetvu.

Dakle, ta ozbiljna, hladnokrvna i šutljiva osoba imenom Hans Bjelke došla je po preporuci gospodina Fridrikssona. Bio je to naš budući vodič. Njegovo je ponašanje bilo u potpunoj suprotnosti s ujakovim.

Hans, ozbiljna, hladnokrvna i tiha osoba.

Međutim, lako su se sporazumjeli. Ni jedan ni drugi nisu se obazirali na cijenu: jedan je bio spreman primiti što god mu se ponudi, a drugi dati ono što od njega zatraže. Nikad niti jedan posao nije bio lakše dogovoren.

Dakle, uvjeti su bili da se Hans obveže da će nas odvesti do sela Stapi, smještenog na južnoj obali poluotoka Sneffelsa, u samom podnožju vulkana. Prema ujakovom mišljenju, trebalo je kopnom prevaliti otprilike dvadeset i dvije milje. To bi značilo dvodnevno putovanje.

Međutim, kada je saznao da se radi o danskim miljama koje iznose dvadeset i četiri tisuće stopa, morao je ispraviti svoje račune, te uzevši u obzir loše putove pune nedostataka računati na sedam do osam dana hoda.

Trebao je dobiti na raspolaganje četiri konja, i to dva na kojima ćemo jahati on i ja, a druga dva za prtljagu. Hans će, po svojoj navici, ići pješice. On odlično poznaje ovu stranu obale i obećao nam je da će nas voditi najkraćim putem.

No, Hansova pogodba s ujakom ne ističe s našim dolaskom u Stapi. Trebao bi ostati u njegovoj službi cijelo vrijeme potrebno za ostvarenje naših znanstvenih izleta. Za to će tjedno dobivati tri riksdala.^[61] ^[62] Samo, izrijeком je bilo dogovoreno da će tu svotu vodič primiti svake subote navečer, to je bila bezuvjetna stavka pogodbe.

Za dan odlaska određen je šesnaesti lipnja. Ujak je lovcu htio platiti kaparu na zaključeni posao, ali ovaj odbi jednom jedinom riječju: »Efter«.

»To znači: poslije«, objasni mi profesor.

Čim je ugovor bio sklopljen, Hans se smjesta povukao.

»Velik čovjek!«, povika ujak. »Ni ne sluti kakvu mu je divnu ulogu budućnost namijenila.«

»Dakle, on će nas pratiti sve do...«

»Da, Axele. Sve do središta Zemlje.«

Preostalo nam je još četrdeset i osam sati. Nažalost, morao sam ih utrošiti na pripreme. Morali smo upotrijebiti svu našu inteligenciju kako bismo što korisnije rasporedili svaki predmet: na jednu stranu instrumente, na drugu stranu oružje, u jedan omot alat, živežne namirnice u drugi. Bila su ukupno četiri kupa.

Instrumenti su uključivali:

1. Jedan stodijelni Eigelov toplomjer, koji je obuhvaćao sto pedeset stupnjeva. Činilo mi se da stupnjeva ima ili previše ili premalo. Previše ako okolna temperatura dovede živu do vrha, jer bismo se tada skuhalo, a opet premalo ako bi nam trebalo da mjerimo toplinu izvora ili bilo kakve tvari u rastaljenom stanju.

2. Jedan manometar^[63] na stlačeni zrak, koji je bio podešen tako da je pokazivao svaki tlak veći od atmosferskog tlaka na morskoj razini. Običan barometar ne bi nam mogao

poslužiti, jer atmosferski tlak mora rasti razmjerno s dubinom našeg spuštanja ispod površine Zemlje.

3. Jedan kronometar Boissonnasa mlađeg iz Geneve, točno poravnat prema meridijanu Hamburga.

4. Dvije magnetske igle: jedna za inklinaciju, a druga za deklinaciju.

5. Jedan dalekozor za gledanje u mraku.

6. Dva Ruhmkorffova^[64] stroja koja su uz pomoć električne struje davala lako prenosivo, sigurno i prikladno svjetlo.^[65]

Oružje se sastojalo od dviju karabinki izrade Purdley More & Co. i od dva revolvera Colt. Zašto to oružje? Pretpostavljam da se ne trebamo bojati ni divljih domorodaca, ni krvoločnih divljih zvijeri. Međutim, ujaku je oprema oružjem bila jednako tako važna kao i instrumenti. Osobito se brinuo za oveću količinu pamučnog baruta kojem vlaga ne može naškoditi i kojem je ekspanzivna moć puno jača od ekspanzivne moći običnog praha.

Oruđe se sastojalo od dva trnokopa, dva pijuka, svilenih ljestava, triju okovanih štapova, sjekire, čekića, od tuceta klinova i prstenastih vijaka, te dugih konopa s čvorovima. Sve to nije bilo dovoljno da se stvori dovoljno velik svežanj, jer su same ljestve bile duge tristo stopa.

Naposljetku, bile su tu i namirnice. Paket nije bio velik, ali je ulijevao povjerenje, jer sam znao da sadrži konzervirano meso i dvopek za šest mjeseci. Sva se tekućina sastojala od rakije klekovače, vode uopće nismo imali, ali imali smo čaturice, jer je ujak računao na izvore vode na koje ćemo naići putem. Uopće se nije obazirao na moje primjedbe i sumnje u pogledu kakvoće izvora, njihove temperature, pa i činjenice da ih možda neće ni biti!

Da bih upotpunio točan opis stvari koje nosimo na put, spomenut ću priručnu ljekarnu, u kojoj su bile tupe škare, udlage za slučaj prijeloma kostiju, jedan komad končane trake bež boje, zavoji, obloge, flaster, zdjelica za hvatanje krvi, sve same strašne stvari. Osim toga, bio je tu čitav niz bočica u kojima se nalazio dekstrin, alkohol za rane, rastopljeni olovni acetat, eter, ocat i amonijak, sve same neugodne tekućine. Konačno, bile su tu i stvari potrebne za punjenje Ruhmkorffove naprave.

Ujak je pazio da ne zaboravi potrebnu količinu duhana, puščanog praha i gube, kao i kožnati pojas koji je nosio oko pasa i u kojem je bila prilična količina zlatnog, srebrnog i papirnatog novca. Među oruđem nalazilo se i šest pari čvrstih cipela, koje su bile nepromočive zbog premaza od katrana i rastezljive gume.

»Kad smo ovako odjeveni, obuveni i opremljeni, ne znam zašto ne bismo mogli poći na malo dulji put«, reče mi ujak.

14. lipnja čitav dan smo pospremali te raznovrsne predmete. Večerasmo kod baruna Trampea, u društvu načelnika grada Reykjavika i doktora Hyaltalina, najboljeg

islandskog liječnika. Gospodin Fridriksson nije bio među uzvanicima. Kasnije sam saznao da se guverner i on ne slažu u nekim administrativnim pitanjima, pa se i ne sastaju. Tako nisam imao prilike razumjeti ni jednu jedinu riječ za vrijeme tog službenog ručka. Primijetio sam samo da je moj ujak govorio cijelo vrijeme.

Sutradan, 15. lipnja, sve su pripreme bile završene. Naš domaćin iskazao je posebnu počast profesoru uručivši mu kartu Islanda koja je bila neusporedivo točnija od Hendersonove. Kartu je sastavio gospodin Olaf Nikolas Olsen u omjeru 1 : 400 000. Objavilo ju je Islandsko književno društvo na osnovi geodezijskih radova gospodina Scheel Frisaca i topografskih snimaka gospodina Bjorna Gumlaugsonna. Za moga ujaka mineraloga ta je karta bila vrlo dragocjen dokument.

Zadnju večer proveli smo u prisnom, prijateljskom razgovoru s gospodinom Fridrikssonom, prema kome osjetih snažne simpatije. Nakon razgovora slijedio je prilično nemiran san, bar što se mene tiče.

U pet sati ujutro probudilo me rzanje četiri konja koji su toptali pod mojim prozorom. Obukoh se navrat-nanos, pa siđoh na ulicu. Tamo je Hans završavao utovar naše prtljage s rijetko viđenom spretnošću, bez da se takorekoć i pomaknuo. Ujak je više galamio nego radio, a vodič se, izgleda slabo brinuo za njegove savjete i preporuke.

U šest sati sve je bilo gotovo. Gospodin Fridriksson oprostio se s nama stiskom ruke, a ujak mu se na islandskom zahvalio na njegovom blagonaklonom gostoprimstvu. Što se mene tiče, na svom najboljem latinskom izgovorio sam pokoji srdačan pozdrav. Sjedosmo zatim u sedla, a gospodin Fridriksson mi uz svoj posljednji pozdrav uputi ovaj stih, kojega je Vergilije, čini se, napisao baš za nas, putnike koji nisu sigurni da poznaju svoj put:

Et quacunq̄ue viam dederit fortuna sequamur.^[66]

Poglavlje XII.

Otputovali smo po oblačnom, ali stabilnom vremenu. Nismo se trebali bojati zamornih vrućina ni užasnih pljuskova. Vrijeme je bilo kao stvoreno za turiste.

Užitak u jahanju na konju kroz nepoznatu zemlju olakšao mi je prihvaćanje početka našeg pothvata. Bio sam sav okupan srećom izletnika, sačinjenom od želja i slobode. Počeo sam se zagrijavati za stvar.

»Uostalom«, rekoh sam sebi, »što riskiram? Putovat ću najzanimljivijom od sviju zemalja! Popet ću se na znamenitu goru, a u najgorem slučaju spustit ću se na dno ugaslog kratera! Potpuno je očigledno da taj Saknussem nije učinio ništa više. Što se tiče toga da postoji nekakav tunel, hodnik ili prolaz do središta zemaljske kugle, to nije moguće! To je čista izmišljotina! Dakle, sve što se dobrog može iskoristiti iz ove ekspedicije, treba iskoristiti i to bez premissljanja.«

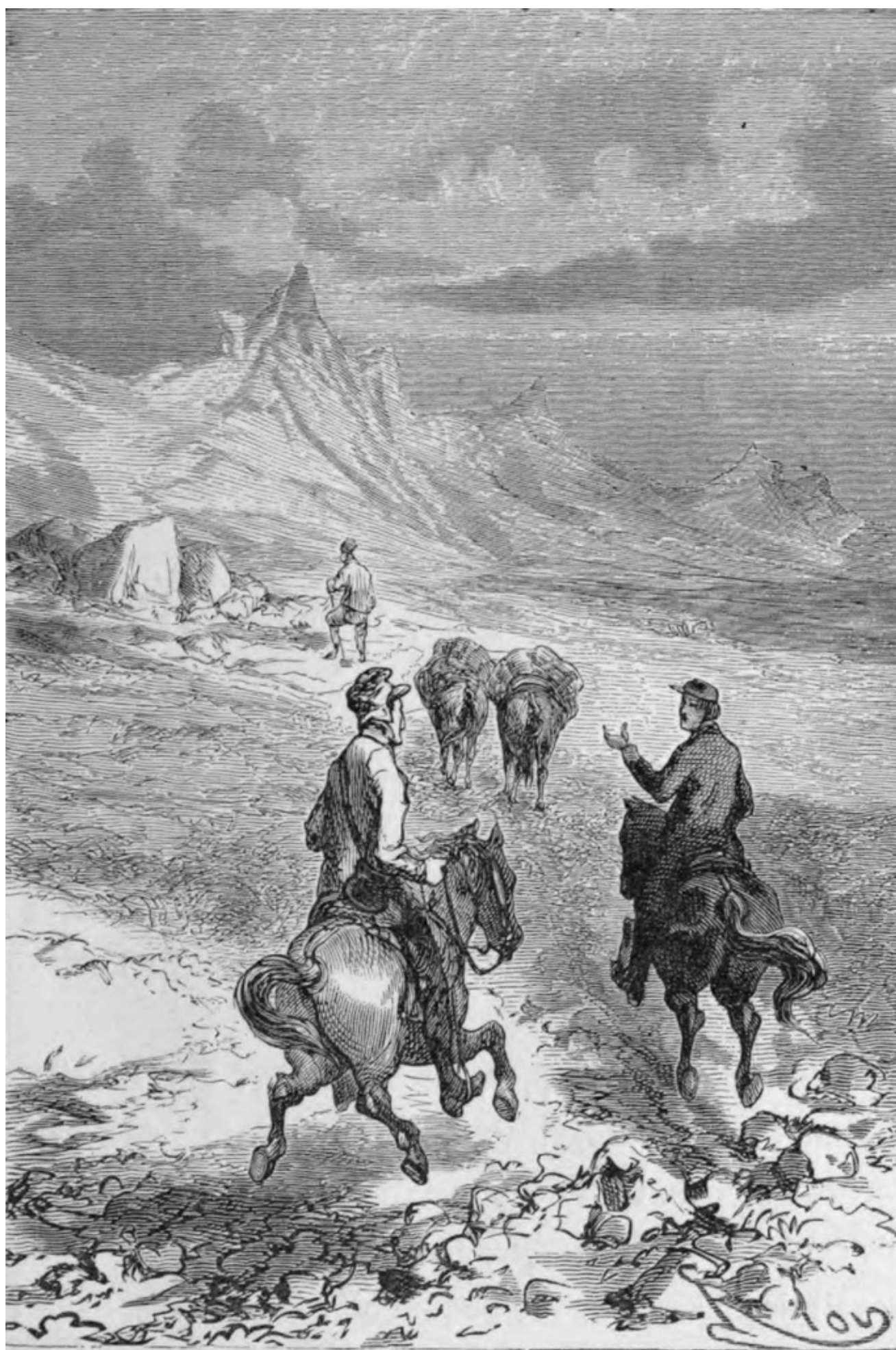
Tek što sam sve to zaključio, napustili smo Reykjavik.

Na čelu povorke koračao je Hans svojim brzim, jednoličnim i ustrajnim korakom. Za njim su išla dva konja natovarena našom prtljagom, bez da je bilo potrebno da ih itko vodi. Ujak i ja išli smo za njima i prilično smo zgodno izgledali na našim malim, ali jakim životinjama.

Island je jedan od najvećih otoka u Europi. Površinom obuhvaća tisuću i četiristo milja, a ima samo šezdeset tisuća stanovnika. Geografi su ga podijelili na četiri četvrtine. Trebali smo gotovo poprijeko prijeći čitavu onu četvrtinu koja se zove Jugozapadna četvrt, »Sudvestr Fjordungr«.

Čim je napustio Reykjavik, Hans je odmah krenuo morskom obalom. Prolazili smo suhonjavim pašnjacima koji su se iz sve snage trsili biti zelenima, ali im je žuta boja bolje uspijevala. Naborani vrhovi trahitskih^[67] masiva nestajali su u izmaglici na istoku obzorja. Kadikad bi bljesnula koja snježna ploha i, skupljajući u sebe svu raspršenu svjetlost, obasjavala obronke udaljenih vrhova. Neki odvažnije uspravljani vrhunci probijali su sive oblake i ponovno se pojavljivali nad nestalnim i uzburkanim parama. Tako su bili slični grebenima uronjenima u nebo.

Često su ti lanci sprženih, golih stijena završavali prema moru u obliku šiljka, te zadirali i u pašnjake, ali uvijek je bilo dovoljno prostora za prolaz. Naši konji su instinktivno izabirali povoljno tlo ne usporavajući korak. Moj ujak se nije mogao zabavljati čak ni time da svoga konja potiče povcima ili bičem: nije imao razloga biti nestrpljiv. Nisam se mogao suzdržati od smijeha videći ga onako velikog na njegovom konjiću. Kako su mu duge noge dodirivale zemlju, bio je nalik na kentaura sa šest nogu.

Moj ujak izgledao je kao kentaur sa šest nogu.

»Valjana je to životinja, valjana!«, reče ujak. »Vidjet ćeš, Axele, da niti jedna životinja nema inteligenciju islandskog konja. Njega ništa ne zaustavlja, ni snjegovi, ni oluje, ni neprohodni putovi, ni stijenje, ni ledenjaci. Hrabar je, skroman i pouzdan. Nikad neće napraviti pogrešan korak, niti pogrešno reagirati. Čim naiđemo na neku rijeku ili na fjord koji treba prijeći, a na njih ćemo sigurno naići, vidjet ćeš kako će se on bez oklijevanja baciti u vodu i kao vodozemac prijeći na drugu obalu! Ali, pustimo ga na miru, ne ometajmo ga, pa ćemo noseći jedan drugoga prevaliti i deset milja na dan.«

»Mi hoćemo, nema sumnje«, odgovorih. »A kako će vodič?«

»Oh, on me nimalo ne brine. Takvi ljudi niti ne osjećaju da hodaju. On svojim hodom troši tako malo snage da se i ne može umoriti. Uostalom, bude li potrebno, ustupit ću mu svoga konja. Uskoro će me uhvatiti grčevi ne razgibam li se malo. Za ruke je lako, ali moram misliti i na svoje noge.«

Napredovali smo vrlo brzo. Kraj je već bio gotovo potpuno pust. Tu i tamo bilo je kakvo usamljeno imanje ili bi se na rubu usječenog puta poput prosjaka pojavio samotni boer^[68], sagrađen od drveta, zemlje i komada lave. Te trošne kolibice izgledale su kao da od prolaznika mole milostinju, i čovjek bi im skoro pa i nešto udijelio. U tom su kraju nedostajale ceste, čak i staze, a tragovi rijetkih putnika brzo su se gubili ispod vegetacije, iako ona sporo raste.

Ipak se taj dio pokrajine, nedaleko od glavnog grada, smatra najnaseljenijim i najobrađenijim dijelom Islanda. Kakvi tek moraju biti predjeli koji su još pustiji od ove pustinje! Već smo prešli pola milje, a još nismo vidjeli ni seljaka na pragu svoje kolibe, ni divljeg pastira koji čuva stado tek nešto manje divlje od sebe. Vidjeli smo par krava i ovaca koje su bile prepuštene samima sebi. Kakvi će tek biti predjeli koji su uslijed erupcija istrzani i uzdrmani, koji su nastali nakon provala vulkana i podzemnih gibanja?

Bilo nam je suđeno da ih kasnije upoznamo. Međutim, gledajući Olsenovu kartu, vidio sam da mi mimoilazimo te predjele, te da zapravo idemo duž krivudavog puta uz obalu. Veliko vulkansko gibanje odigralo se uglavnom u unutrašnjosti otoka. Zemlja tamo izgleda strahovito, uslijed stijena koje leže vodoravno jedna preko druge. Na skandinavskom jeziku ih zovu trappovima. Nastale su stoljetnim taloženjem trahita, bazalta, tufa,^[69] raznovrsnih vulkanskih mješavina, potoka lave i rastaljenog porfira.^[70] Nisam još ni slutio kakav prizor nas očekuje na poluotoku Snefellsu, gdje su strahote pobješnjele prirode stvorile strašan kaos.

Dva sata nakon odlaska iz Reykjavika stigli smo u trgovište Gufunese, zvano »Aoalkirkja« ili Glavna crkva. U njemu nije bilo ništa osobito. Sve u svemu, nekoliko kuća od kojih bi se u Njemačkoj jedva složio zaselak. Hans se tu zadržao pola sata. Podijelio je s nama skroman ručak. Odgovarao je s »da« i s »ne« na ujakova pitanja o stanju ceste. Kad smo ga upitali gdje namjerava prenoćiti odgovorio je samo: »Gardär«.

Pogledao sam na kartu kako bih vidio što je taj Gardär. Našao sam jedno malo trgovište s takvim imenom na obali Hvalfjörda, četiri milje udaljeno od Reykjavika. Pokazah to ujaku.

»Samo četiri milje«, reče ujak. »Četiri milje naspram dvadeset i dvije! Bit će to lijepa šetnja.«

Htio je dati primjedbu vodiču, ali je on bez odgovora prihvatio glavu konja i krenuo dalje. Nakon tri sata, pošto smo neprestano gazili izbljedjelu travu pašnjaka, trebalo je zaobići Kollafjörd, jer je obilazak lakši i kraći nego prelazak preko zaljeva. Uskoro smo ušli u jedan »pingstaœer«, mjesto s vlastitom upravom, koje se zove Ejulberg. Mjesni zvonik bio bi u trenutku našeg dolaska upravo odbio podne, kad bi islandske crkve bile toliko bogate da mogu imati sat. No one su jako slične svojim župljanima, koji također nemaju satova, pa prežive i bez njih.

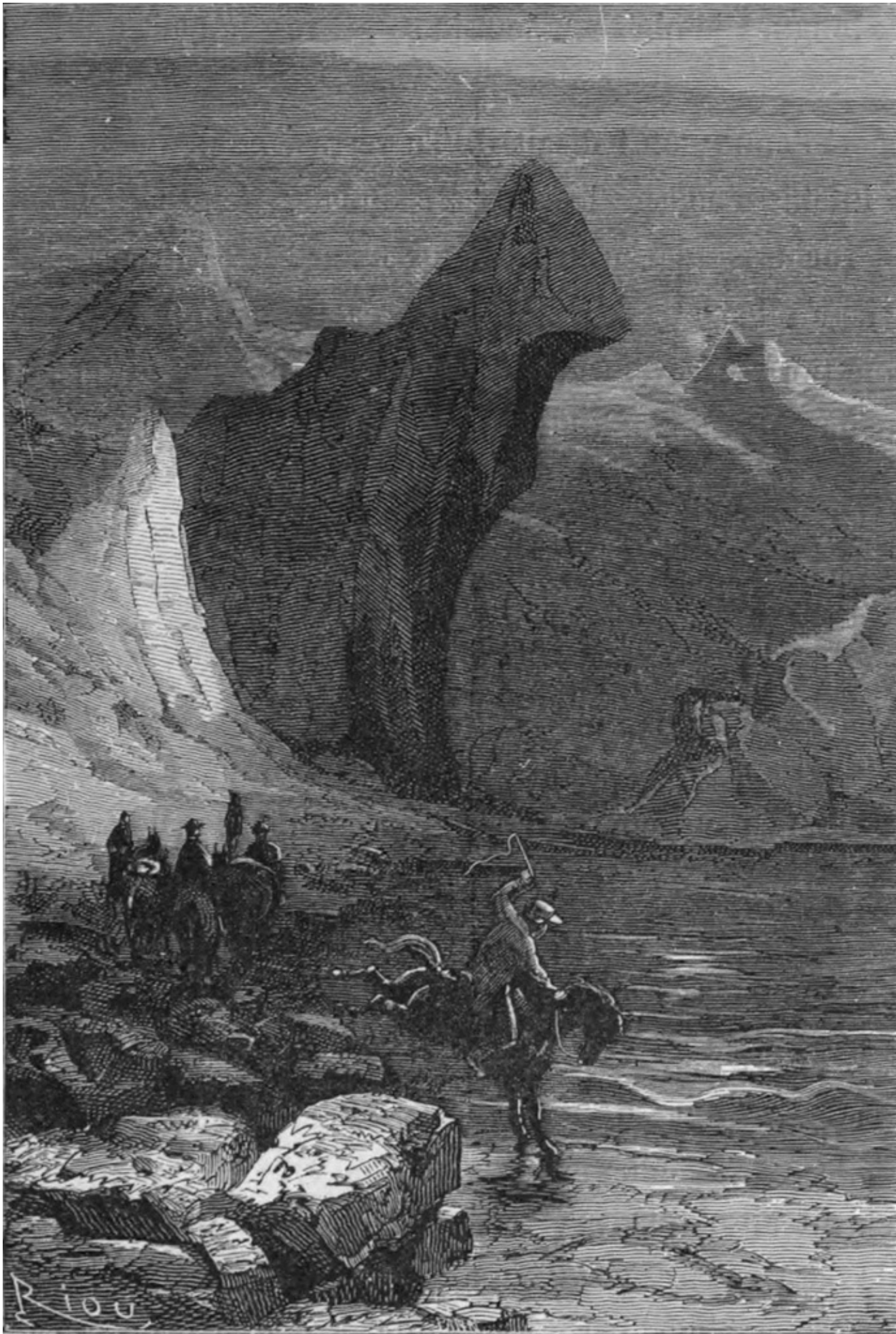
Tamo su se konji odmorili, a zatim su nas, idući obalom stisnutom između gorskog lanca i mora, za tren oka prenijeli u »aoalkirkja« Brantär, a zatim milju dalje u Saurböer »Annexia«, pripojenu crkvu koja se nalazila na južnoj obali Hvalfjörda.

Bila su četiri sata popodne kad smo prevalili četiri danske milje^[71].

Na tom je mjestu fjord bio širok najmanje pola milje. Valovi su bučno zapljuskivali šiljaste grebene. Zaljev se ljevasto protezao između hridina, neke vrste strmih, okomitih bedema koji se izdižu u visinu i do tri tisuće stopa, a znameniti su po svojim smeđim slojevima protkanim ružičastim naslagama tufa. Kako god da inteligentni naši konji bili, nisam baš slutio neko dobro kada budemo prelazili pravi morski rukavac na leđima četveronožne životinje.

»Ako su pametni«, rekoh, »neće ni pokušati prijeći. U svakom slučaju, obvezujem se biti pametan umjesto njih.«

No ujak nije htio čekati. Oštro podbode konja prema obali. Životinja se zaustavi osjetivši rub vala, ali ujak, kojeg je gonio njegov nagon, prisili je da pođe naprijed. Životinja se ponovo odupre i strese glavom. Profesor stade kleti i udarati bičem, ali životinja se počela ritati i pokuša zbaciti jahača iz sedla. Najzad konjić poklekne i izvuče se ispod profesorovih nogu, postavivši ga jednostavno na dva obalna kamena kao roskog kolosa.

Njegova životinja zaustavi se osjetivši rub vala.

»Prokleta životinja!«, vrisne jahač odjednom pretvoren u pješaka, te se postidio kao da je s mjesta konjičkog časnika prebačen u pješadiju.

»Färja«, reče vodič potapšavši ga po ramenu.

»Što, splav?«

»Der«, odgovori Hans pokazujući nekakav brodić.

»Stvarno«, povikah. »Tu je splav.«

»Trebalo je onda to ranije reći! Dobro, pokret!«

»Tidvatten«, opet će vodič.

»Što je rekao?«

»Kaže: *plima*«, odgovori ujak prevevši mi dansku riječ.

»Dakle, sigurno trebamo čekati plimu?«

»Förbida?«^[72], upita ujak.

»Ja«, odgovori Hans.

Ujak zalupi nogom, a konji se uputiše prema splavi.

Postade mi jasno zašto treba čekati određeni trenutak plime da bi se ona iskoristila za prijevoz preko fjorda. To je onaj trenutak kad se more najviše digne, jer je onda mirno. Priljev i odljev mora je neznatan, pa splavi ne prijete opasnost da je struja odvuče na dno zaljeva ili na pučinu.

Taj pogodan trenutak dočekali smo tek u šest sati navečer. Ujak, vodič, ja, dva vozara i četiri konja smjestili smo se u nekakvu ravnu i dosta krhku barku. Kako sam bio navikao na parne skele na Elbi, lađarska vesla učinila su mi se bijednim, zastarjelim mehaničkim sredstvom. Trebalo nam je više od sat vremena za prijelaz preko fjorda, ali smo konačno prešli bez ikakvih neprilika.

Nakon pola sata stigli smo u »aoalkirkja« Gardär.

Poglavlje XIII.

Već je trebala biti noć, ali na šezdeset petoj paraleli čovjek se ne smije čuditi danjem svjetlu polarnih predjela. U lipnju i srpnju na Islandu sunce uopće ne zalazi.

U međuvremenu se temperatura ipak spustila, osjećao sam hladnoću, a još više glad. Dobro nam je došao »boer« koji se otvorio da nas gostoljubivo primi.

Bila je to kuća običnog seljaka, ali po gostoljubivosti ravna kraljevskom domu. Kad smo stigli, domaćin nam pruži ruku i bez ikakvih ceremonija daje nam znak da pođemo za njim.

Doista smo išli za njim, jer je hodati usporedno s njim bilo potpuno nemoguće. Dugačak, uzak i mračan prolaz vodio je do tog stana izgrađenog od grubo tesanih greda. Kroz njega se moglo doći do svake od četiri prostorije: kuhinje, tkaonice, tzv. »badstofa«, spavaće sobe i, najljepše od svih, sobe za goste. Kako graditelji kuće nisu mislili na stas mog ujaka, on je tri do četiri puta lupio glavom o izbočine stropa.

Uveli su nas u našu sobu, prostoriju nalik na dvoranu s podom od nabijene zemlje. Svjetlo je u nju dopiralo s jednog prozora s oknima od slabo providnih ovčjih kožica. Dva drvena okvira obojena crveno i ispisana islandskim poslovicama služila su kao ležaj. Bili su ispunjeni sijenom. Takvoj udobnosti se nisam nadao. Međutim, kućom se širio smrad suhe ribe, močenog mesa i kiselog mlijeka, što je sve moj nos jako teško podnosio.

Kad smo odložili putna odijela, začusmo domaćinov glas. Zvao nas je da dođemo u kuhinju, jer je to jedina prostorija u kojoj se loži, pa čak i u doba najvećih hladnoća.

Ujak se brzo odazvao prijateljskom pozivu, a ja pođoh za njim.

Kamin u kuhinji bio je starinskog oblika, jedan jedini kamen usred sobe služio je kao ognjište. U krovu je bila rupa za izlaz dima. Kuhinja je ujedno bila i blagovaonica.

U trenutku kada smo ušli, domaćin kao da nas još nije vidio. Pozdravi nas riječju »saellvertu«, što znači »zdravi bili«, te nas poljubi u obraz.

Njegova žena je potom izgovorila iste riječi i popratila ih istim obredom. Zatim supružnici položiše desnu ruku na srce i duboko se nakloniše.

Požurit ću se reći da je Islandčanka imala devetnaestoro djece, i velike i male. Sva ta djeca motala su se amo-tamo kroz kolutove dima s ognjišta. Čitava prostorija bila je zagušena dimom. Svaki čas bih opazio kako iz te magle izlazi pokoja plava, ponešto sjetna glavica. Činilo mi se kao da me okružuje zbor slabo umivenih anđela.

Ujak i ja priredismo vrlo lijep doček mališanima. Ubrzo nam se na ramenima stvoriše tri-četiri derana, isto toliko njih na koljenima, a ostali između nogu. Oni koji su znali govoriti ponavljali su riječ »saellvertu« u svim mogućim tonovima, a oni koji još nisu progovorili

vriskali su iz sveg grla.

Taj je koncert bio prekinut najavom večere. U tom trenutku se vratio lovac koji je otišao nahraniti konje, bolje rečeno pustiti ih da prođu kroz polje, da tako uštedi. Jadne životinje moraju se zadovoljiti time da po kamenju napasu nešto rijetke mahovine i slabo hranjive haluge,^[73] a idući dan će same doći nastaviti jučerašnji posao.

»Saellvertu«, reče Hans ulazeći.

Zatim mirno i mehanički poljubi domaćina i domaćicu i njihovo devetnaestoro djece, i to tako da se niti jedan poljubac nije puno razlikovao od drugog.

Kad je i taj obred bio gotov, sjeli smo za stol. Bilo nas je dvadeset i četvero. Prema tome, sjedili smo u pravom smislu riječi jedan na drugome. Najugledniji za stolom imali su samo po dva derana na koljenima.

Međutim, kad je na stol došla juha, tišina je nastala sama od sebe, čak i među islandskim mališanima. Domaćin nas ponudi juhom od lišaja koja je bila dosta ukusna, a zatim velikim komadom suhe ribe. Riba je plivala u maslacu koji se prije dvadeset godina ukiselio i prema tome bio bolji od svježeg. Takav je gastronomski ukus vladao na Islandu. S time smo dobili »skyr«, neku vrstu kiselog mlijeka, koje smo jeli s dvopekrom. Sve je bilo začinjeno sokom od bobica borovica. Na kraju smo za piće dobili sirutku pomiješanu s vodom, koju na Islandu zovu »blanda«. Ne mogu točno prosuditi je li ta čudna hrana dobra ili nije. Bio sam gladan, pa sam za poslasticu progutao heljdinu kašu do posljednje žlice.

Kad smo završili s jelom, djeca su nestala. Odrasli su se okupili oko ognjišta na kojem su gorili treset, vrijes, kravlja balega i kosti osušenih riba. Kad su se svi tako »ugrijali«, svaka skupina je otišla u svoju sobu. Domaćica nam, prema tamošnjem običaju, ponudi skinuti čarape i hlače. Kad smo na tome najljubaznije zahvalili, nije više ustrajala u tome. Napokon sam se mogao zavući u svoj travnati ležaj.

Sutradan u pet sati pozdravili smo se s islandskim seljakom. Ujak se dosta namučio dok ga je prisilio da primi odgovarajuću naknadu za troškove. Zatim Hans dade znak za polazak.

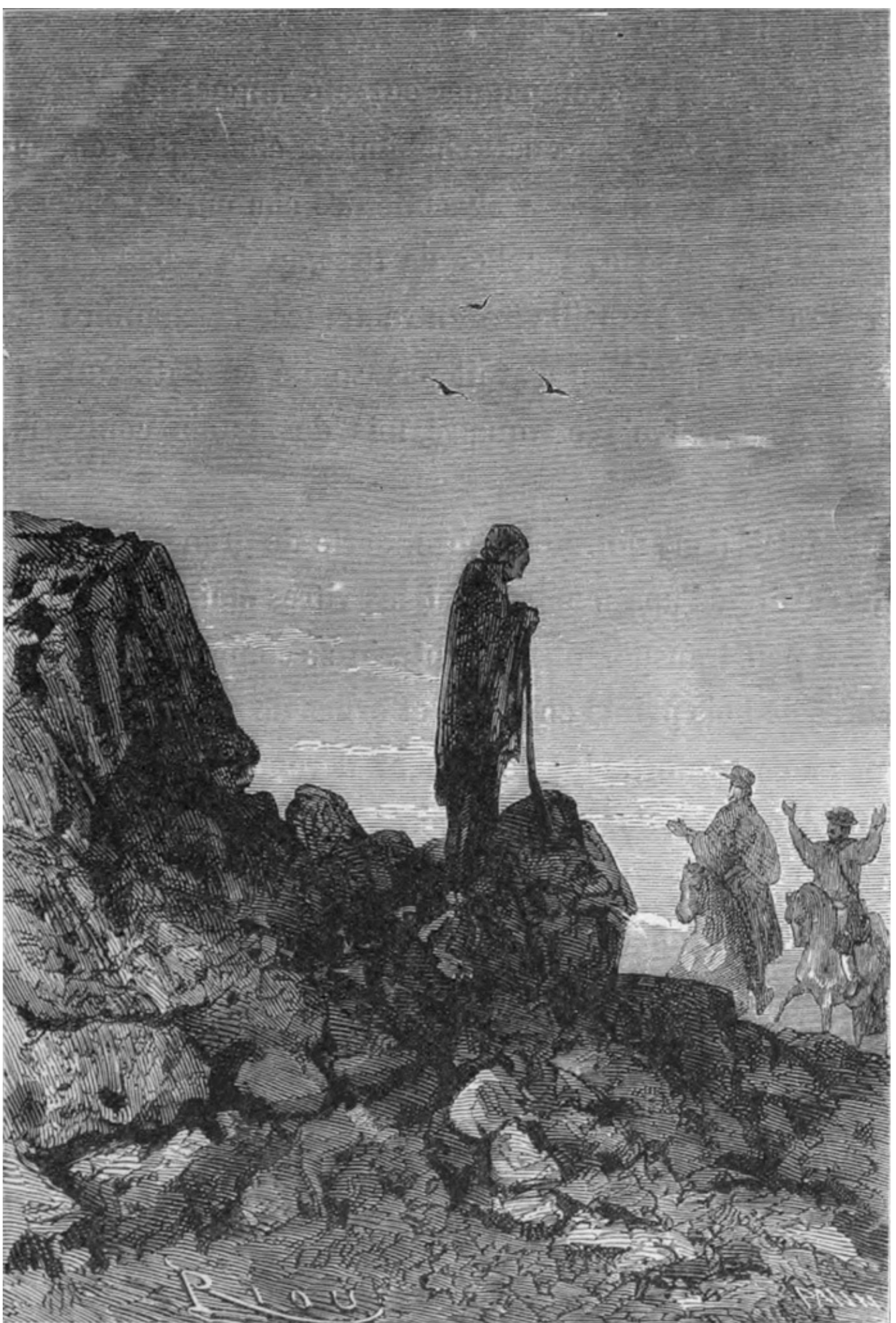
Na sto koraka od Gardära izgled zemljišta počeo se mijenjati. Tlo je postalo muljevito i neprikladno za hodanje. Na desnoj strani protezao se unedogled cijeli niz planina, poput ogromnog sustava prirodnih utvrda, koje smo mimoilazili s vanjske strane. Često smo nailazili na potoke koje smo morali pregaziti, pazeći pri tome da ne smočimo previše prtljagu.

Pustoš je bivala sve veća i veća. Međutim, katkad nam se ipak činilo kao da neka ljudska sjena promiče u daljini. Kad smo se zbog zavoja ceste neizbježno morali približiti jednoj od tih utvara, spopalo me odjednom gađenje pri pogledu na natečenu, ćelavu glavu svjetlucave kože, na odvratne rane koje su se razotkrivale ispod rasparanih dronjaka.

To jedno stvorenje nije došlo prositi, nego je, naprotiv, bježalo, ali ne tako brzo da ga Hans nije mogao pozdraviti uobičajenim pozdravom »saellvertu«.

»Spetelsk«, reče Hans.

»Gubavac!«, ponovi moj ujak.

»Gubavac«, ponovi moj ujak.

Sama ta izgovorena riječ proizvodila je odvratniji učinak. Guba, ta strašna bolest, prilično je uobičajena i raširena na Islandu. Nije zarazna, ali je nasljedna, pa je tim nesretnicima i brak zabranjen.

Priroda tih pojava nije bila takva da bi razveselila ovaj kraj, koji je stubokom postajao sve više tužan. Posljednji busovi trave izumirali su pod našim nogama. Nigdje se nije moglo vidjeti ni jedno jedino stablo, osim pokoje nakupine patuljastih breza, nalik na šipražje. Nema ni životinja, osim nekoliko konja koje njihov gospodar nije mogao hraniti, pa sad lutaju sumornim ravnicama. Ponekad bi ugledali sokola kako lebdi, promatra nas s visine među sivim oblacima, pa u brzom letu bježi prema južnim krajevima. Prepustio sam se melankoliji te divlje prirode, pa su me uspomene prenijele u moj rodni kraj.

Uskoro je trebalo prijeći više malih, neznatnih fjordova, a naposljetku i jedan pravi zaljev. Kako je tada plima bila u stanju mirovanja, mogli smo odmah, ni ne čekajući, prijeći na drugu stranu i doći u zaselak Alftanes, smješten milju daleko s druge strane.

Te večeri, pošto smo pregazili dvije rijeke bogate pastrvama i štukama, Alfu i Hetu, bili smo prisiljeni prenoćiti u trošnoj, napuštenoj kući, dostojnoj da je pohode svi mogući vragolani skandinavske mitologije. Posve je sigurno da je duh hladnoće izabrao tu kuću za svoje obitavalište, te da je cijelu noć bio u svom elementu. Sljedeći dan prošao je bez osobitih događaja. Uvijek isto močvarno tlo, ista jednoličnost, isti tužan krajolik. Do večeri smo prevalili polovicu puta. Prespavali smo u »annexiji« Krösolbt.

19. lipnja pod našim nogama se cijelu milju protezalo vulkansko tlo. Takav oblik tla ovdje zovu »hraun«. Lava naborana na površini imala je čas oblik razmotanih kablova, čas oblik kablova zamotanih u same sebe. Ogromna rijeka davno stvrđnute lave spuštala se niz susjedne gore, danas već ugasle vulkane. Svi ti ostaci svjedočili su o silini iz prošlosti. U međuvremenu smo vidjeli kako se iz vrućih izvora tu i tamo izvijaju repovi dima.

Nedostajalo nam je vremena da bismo istražili te pojave, trebalo je ići dalje. Uskoro se močvarno tlo, ispresijecano malim jezercima, opet pojavi pod kopitima naših konja. Zatim skrenusmo na zapad. Naime, obišli smo veliki zaljev Faxe, a dvostruki bijeli vrh Snefellsa uzdizao se među oblacima na udaljenosti manjoj od pet milja.

Konji su sasvim dobro kasali, loš teren nije ih zaustavljao. Počeo sam osjećati umor. Moj ujak je ostao isto onako odlučan i uspravan kakav je bio prvog dana. Nisam mogao ne diviti se i njemu i lovcu, koji je ovu ekspediciju smatrao običnom šetnjom.

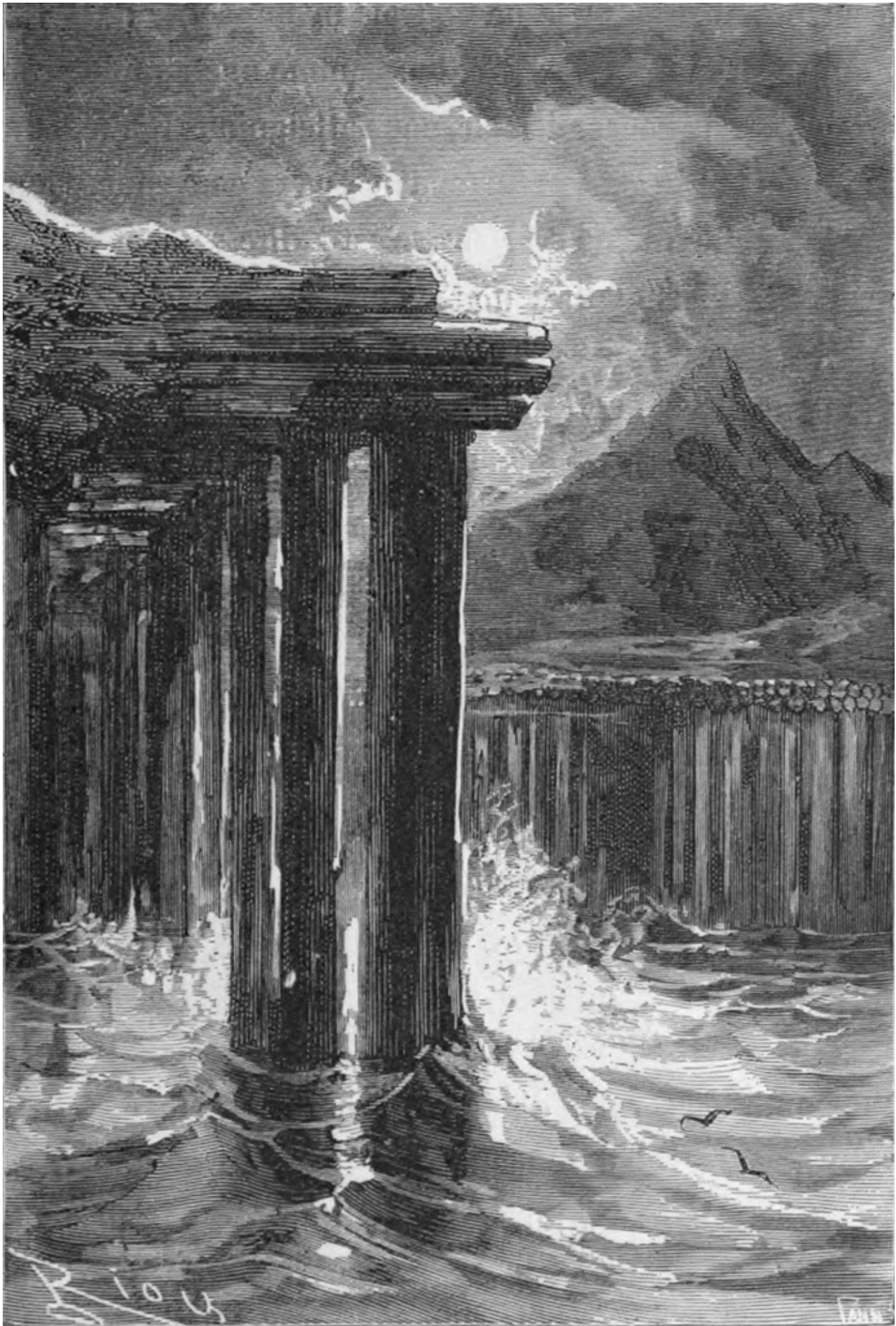
U subotu 20. lipnja u šest sati navečer došli smo do malog trgovišta Büdir, koje se nalazi na obali mora. Vodič zatraži ugovorenu nagradu. Ujak to riješi s njim. Ugostila nas je Hansova obitelj, to jest njegovi stričevi i bratići. Lijepo su nas primili. Rado bih se bio odmorio od puta, bez da zloupotrijebim dobrotu tih čestitih ljudi. Međutim, moj ujak koji se nije imao od čega oporaviti, nije razmišljao na taj način. Sutra nam je opet valjalo uzjahati naše dobre životinje.

Prema tlu se primjećivalo da je u blizini planina, kojoj su granitne žile stršile iz zemlje

poput korijena starog hrasta. Obilazili smo golemu bazu vulkana. Profesor ga nije gubio iz vida, gestikulirao je kao da ga poziva na dvoboj i kao da kaže: »Evo, dakle, gorostasa kojeg ću ukrotiti!« Napokon se, nakon dvadeset i četiri sata hoda, konji sami zaustaviše ispred vrata župnog dvora u Stapiju.

Poglavlje XIV.

Stapi je malo selo koje se sastoji od tridesetak kolibica. Izgrađeno je na samoj lavi i obasjano zrakama sunca koje se odbijaju od vulkana. Ispruženo na dnu malog fjorda uvučenog među zidine, ostavlja vrlo neobičan dojam.

Fjord Stapi uvučen među bazaltne zidine.

Poznato je da je bazalt smeđi kamen vulkanskog podrijetla. Pojavljuje se u pravilnim oblicima koji nas iznenađuju svojim rasporedom. Priroda tu postupa geometrijski, radi poput čovjeka, kao da je upotrijebila kutomjer, kompas i visak. Dok svugdje drugdje ona umjetnička djela stvara svojim golemim, bez reda razbacanim masama, svojim tek započetim konusima, nesavršenim piramidama, neobičnim nizanjem linija, ovdje je, kao da je htjela dati primjer pravilnosti i nadmašiti graditelje starih vjekova, stvorila strogi red kojega nikad nisu nadmašila ni čuda Babilona, ni krasote Grčke.

Dosta sam čuo o Aleji divova u Irskoj, o Fingalovoj spilji na Hebridima, ali prizor bazaltne supstrukcije^[74] nisam još nikad vidio svojim očima.

No u Stapiju mi se ta pojava pokazala u svoj svojoj ljepoti.

Zidovi fjorda, kao i čitava obala poluotoka, sastoje se od niza okomitih stupova, visokih oko trideset stopa. Ti ravni i potpuno proporcionalni stupovi nose glavni svod od vodoravnih stupova, koji su tako izmaknuti da stvaraju polukružni svod nad morem. U određenim razmacima, pod tim prirodnim impluvijem^[75] mogu se nazrijeti otvori nalik na gotske prozore i vrata divnih oblika, kroz koje se ruše zapjenjeni morski valovi. Pokoji bazaltni trupac, otrgnut svom žestinom oceana, pružio se po zemlji poput ruševine antičkog hrama, vječno mlade ruševine preko koje su pregazila stoljeća a da je zub vremena nije ni dodirnuo.

Takva bijaše posljednja etapa našeg nadzemnog putovanja. Hans nas je do sada inteligentno vodio, te me je ponešto smirivala pomisao da će nas pratiti i dalje.

Kad smo došli do vrata župnikove kuće, jednostavne, niske kolibe, ništa ljepše ni udobnije od susjednih kuća, vidjeh čovjeka kako s čekićem u ruci i opasan kožnom pregačom potkiva konja.

»Saellvertu«, reče mu lovac.

»God dag«, odgovori potkivač čistim danskim jezikom.

»Kyrkoherde«, reče Hans, obrativši se ujaku.

»Župnik!«, ponovi ujak. »Axele, čini se da je taj dobri čovjek župnik.«

U međuvremenu, vodič je »kyrkoherdeu« objašnjavao situaciju. Nato je ovaj odložio posao, te zovnuo ženu nekim povikom kojim trgovci konjima vjerojatno dozivaju svoje životinje. Iz kolibe je odmah provirila neka opaka žena: ako nije bila visoka šest stopa, onda joj je vrlo malo nedostajalo do te visine. Malo sam se uplašio da će s putnicima razmijeniti islandski poljubac, ali do toga nije došlo. Čak nas je prilično neljubazno uvela u kuću.

Soba za strance činila mi se najgorom sobom u župnom dvoru. Bila je tijesna, prljava i smrdjela je. Morali smo se i s takvom zadovoljiti. Izgleda da se župnik nikako ne pridržava starih običaja gostoprimitva. Još prije noći shvatio sam da imamo posla s kovačem, ribarom, lovcem, drvodjelcem, ali nikako sa slugom Božjim. Istina, bio je radni

dan. Možda on to nadoknađuje nedjeljom.

Ne mislim ogovarati te jadne župnike, koji su prije svega vrlo siromašni. Od danske vlade primaju upravo smiješnu plaću, a od župne redovine pobiru samo četvrtinu, što ne iznosi ni šezdeset maraka u trenutnoj vrijednosti.^[76] Zato moraju raditi kako bi preživjeli. Međutim, baveći se lovom i ribolovom, te potkivajući konje, oni konačno poprimaju kretnje, način govora i običaje lovaca, ribara i drugih, pomalo grubih ljudi. Navečer sam primijetio da umjerenost u piću nije osobita odlika našeg domaćina.

Moj ujak brzo je shvatio s kakvim čovjekom ima posla. Umjesto čestitog i dostojanstvenog učenjaka, našao je neotesanog i grubog seljaka. Zato je odlučio što prije nastaviti svoju veliku ekspediciju i napustiti taj negostoljubivi župni dvor. Nije uopće vodio računa o svojem umoru, te odluči na nekoliko dana otići u planine.

Pripreme za naš odlazak izvršene su tako već drugog dana našeg dolaska u Stapi. Hans je unajmio tri Islandčana da prenesu prtljagu. Kad stignemo na dno kratera, ti će se urođenici vratiti natrag i prepustiti nas nama samima. Tako je to bilo jasno dogovoreno.

Tom prilikom ujak je morao reći lovcu da mu je namjera istražiti vulkan do samog njegovog kraja.

Hans se zadovolji samo time da kimne glavom. Nije vidio nikakvu razliku u tome išao onamo ili ovamo, zašao u samu utrobu svog otoka ili ga cijelog prohodao. Međutim, ja sam, zabavljen raznim zgodama po putu, bio pomalo zaboravio što me čeka. Zato me sada spopalo još jače uzbuđenje. Što da radim? Da sam se mogao i pokušati oduprijeti profesoru Lidenbrocku, bio bih to učinio još u Hamburgu, a ne u podnožju Snefellsa. Jedna misao zadavala mi je više briga, uznemiravala me je više od ostalih. Bila je to užasna pomisao koja bi uzdrmala i manje osjetljive živce od mojih.

»Da vidimo«, rekoh sam sebi, »popet ćemo se na Snefells. Dobro. Razgledat ćemo njegov krater. U redu. To su učinili i drugi, pa nisu zato umrli. Ali to nije sve. Ukoliko nam se ukaže put za silazak u središte Zemlje, ukoliko je onaj nesretni Saknussem rekao istinu, izgubit ćemo se među podzemnim hodnicima vulkana. Ali ništa ne potvrđuje, ne postoji nikakav dokaz, da je Snefells ugašen. Tko nam jamči da se ne sprema nova erupcija? Zar iz toga što to čudovište spava od 1229. nužno slijedi da se ne može probuditi? Ako se probudi, što će biti s nama?«

To je iziskivalo izvjestan napor za razmišljanje i ja sam razmišljao. Nisam mogao spavati a da ne sanjam o vulkanskoj erupciji. Činilo mi se preokrutnim da preuzmem ulogu vulkanskog tufa.

Napokon više nisam mogao izdržati. Odlučih stvar ujaku predložiti što opreznije, u obliku potpuno nevjerojatne, savršeno neostvarive hipoteze.

Potražih ga. Iznesoh mu svoje bojazni, te se malo povukoh na stranu kako bi se on mogao slobodnije razljutiti.

»Mislio sam na to«, odgovori on jednostavno.

Što su značile te riječi? Neće li možda konačno poslušati glas razuma? Možda je razmišljao odustati od svog plana? Bilo je to prelijepo da bi bilo moguće.

Nakon nekoliko trenutaka šutnje, za čije vrijeme ga se nisam usudio ništa pitati, on ponovo progovori:

»Mislio sam na to. Od našeg dolaska u Stapi bio sam zaokupljen isključivo tim ozbiljnim, važnim pitanjem kojeg si mi postavio, jer ne valja postupati nepromišljeno.«

»Da, ne valja«, odgovorih odlučno.

»Ima već šesto godina otkako Snefells šuti, ali bi mogao i progovoriti. Međutim, prije erupcije vulkana događaju se već savršeno poznate pojave. Stoga sam ispitivao ovdašnje stanovnike, proučavao zemljište i mogu ti reći, Axele, da erupcije neće biti.«

Ostadoh zapanjen tom tvrdnjom u tolikoj mjeri da nisam mogao odgovoriti.

»Zar sumnjaš u moje riječi?«, upita ujak. »Dobro. Pođi za mnom.«

Poslušah nesvjesno. Izašavši iz župnog dvora, profesor krene izravnim putem koji se kroz otvor na bazaltnom bedemu udaljava od mora. Uskoro smo bili na pustoj ravnici, ako se tako može nazvati ogromna gomila mase koju je izbacio vulkan. Zemlja je izgledala kao izbrazdana kišom ogromnog kamenja, trappa, bazalta, granita i svih mogućih eruptivnih stijena.

Tu i tamo vidio sam kako iz pukotina u tlu u zrak kuljaju fumarole;^[ZZ] te bijele pare koje se na islandskom zovu »reykir« dolaze iz termalnih izvora, a svojom jačinom pokazuju kolika je vulkanska aktivnost tla. Činilo mi se da to potvrđuje moje bojazni. Zato sam bio van sebe kad mi ujak reče:

»Axele, pogledaj te pare. One nam dokazuju da se nipošto ne moramo bojati bijesa vulkana.«

»Ma kako da ne!«, povikah.

»Zapamti ovo dobro«, nastavi profesor. »Kada se približava erupcija, ta se isparavanja pojačavaju, a dok erupcija traje potpuno iščeznu, jer rastezljive tekućine, budući da više nemaju potrebne napetosti, izlaze kroz sam krater umjesto da prodiru kroz pukotine na Zemljinoj kori. Kada se te pare održavaju u svom uobičajenom stanju, ako im snaga ne raste, ako im se ne povećava energija, te ako tom opažanju dodaš da se umjesto vjetra i kiše nije pojavio teški i mirni zrak, možeš sigurno ustvrditi da erupcije uskoro neće biti.«

»Ali...«

»Dosta. Kada govori znanost, onda treba šutjeti.«

Vratio sam se u župni dvor sav pokunjen. Ujak me pobijedio svojim znanstvenim dokazima. Međutim, gajio sam još jednu nadu: ako i dođemo do dna kratera, nećemo moći sići dublje jer neće biti rovova, i to usprkos svim Saknussemima svijeta.

Iduću noć proveo sam u noćnim morama u središtu vulkana i duboko u unutrašnjosti Zemlje, gdje sam osjetio kako me nešto izbacilo u svemir poput eruptivnog kamena.

Sutradan, 23. lipnja Hans nas je čekao sa svojim kolegama, koji su bili natovareni hranom, oruđem i spravama. Dva okovana štapa, dvije puške i dva remena za naboje pripremljeni su za ujaka i mene. Kao oprezan čovjek, Hans je našoj prtljazi dodao mijeh pun vode. To nam je, zajedno s našim tikvicama, osiguravalo količinu vode dostatnu za osam dana.

Bilo je devet sati ujutro. Župnik i njegova visoka, opaka žena čekali su pred vratima. Sigurno su nas htjeli pozdraviti posljednjim, svečanim pozdravom kojim domaćin ispraća putnike. Međutim, taj je pozdrav poprimio oblik strašnog računa u kojem je bio naplaćen i zrak, zagađeni zrak svećeničke kuće, usudio bih se reći. Taj nas je poštovani par ogulio poput švicarskog gostioničara, udario visoku cijenu svojoj precijenjenoj gostoljubivosti.

Ujak je platio sve bez cjenkanja. Čovjek koji putuje u središte Zemlje ne uzrujava se zbog nekoliko riksdala.

Kad je i to bilo uređeno, Hans dade znak za polazak, pa nekoliko trenutaka kasnije napustismo Stapi.

Poglavlje XV.

Snefells je planina visoka pet tisuća stopa. Njegovim vrhom u obliku dvostrukog stošca završava trahitski pojas, koji je odvojen od orografskog^[78] sustava otoka. S mjesta našeg polaska nije se moglo vidjeti kako se njegova dva šiljka ocrtavaju na sivkasto pozadini neba. Primijetih samo golemu snježnu kapu nabijenu na čelo gorostasa.

Hodali smo u redu jedan za drugim, predvođeni lovцем. On se penjao uskim puteljcima kojima dvije osobe zajedno ne bi mogle proći. Stoga je svaki razgovor bio gotovo nemoguć.

S druge strane bazaltnog bedema na fjordu Stapi najprije se pojavilo travnato i vlaknasto tresetište, koje potječe od starog bilja iz močvara na poluotoku. Toga još neiskorištenog ogrjevnog materijala ima toliko da bi mogao cijelo stoljeće grijati sve stanovnike Islanda.

To golemo tresetište, mjereno od dna usjeklina, bilo je često visoko i po sedamdeset stopa. Predstavljalo je neprekinuti niz naslaga, međuslojeva pougljenjelih ostataka koji su međusobno odijeljeni slojevima plovućca.

Kao pravi nećak profesora Lidenbrocka, usprkos svim mojim brigama, sa zanimanjem sam promatrao mineraloške znamenitosti izložene u tom ogromnom prirodoslovnom kabinetu. Istovremeno sam u duhu proživljavao svu geološku povijest Islanda.

Taj neobičan otok očigledno je izronio iz morskih dubina u relativno novije doba. Možda se još i danas neprimjetno podiže. Ako je tako, onda je zasigurno nastao zbog djelovanja podzemnih vatri. Dakle, u tom bi slučaju u dimu završila i teorija Humphrya Davyja i Saknussemov dokument, kao i ujakove namjere. Zbog te hipoteze počeo sam pažljivije promatrati prirodu tla, te sam ubrzo opazio čitav niz pojava koje su uvjetovale postanak otoka.

Island je potpuno lišen sedimentnog zemljišta.^[79] Sav otok sastoji se od vulkanskog tufa, to jest od aglomerata poroznog stijenja i litica. Prije pojave vulkana, otok se sastojao od trapskog masiva što su ga sile iz unutrašnjosti Zemlje polako uzdigle iznad valova. Podzemne vatre u to vrijeme još nisu izbijale na Zemljinu površinu.

No, kasnije se dijagonalno izdubila široka pukotina u pravcu od jugozapada prema sjeverozapadu otoka, a kroz nju se malo-pomalo izlila sva trahitska masa. Taj prirodni fenomen nije se dešavao silovito, jer je otvor bio ogroman, a rastaljene tvari koje je izbacivala utroba Zemljine kugle polako su se raširile poput golemih pokrivača ili brežuljkastih naslaga. U to doba pojavili su se feldšpati, sijeniti^[80] i porfiri.

Zahvaljujući tom izljevu otok je postao znatno deblji, a time i otporniji. Shvatilo se da se u njegovoj unutrašnjosti nagomilala izvjesna količina rastezljivih plinova, jer na njemu nije

više bilo nikakvih otvora nakon što se trahitska kora ohladila. Dakle, došao je trenutak kada je mehanička snaga tih plinova toliko narasla da su oni uzdigli tešku koru i izdubili visoke ispušne otvore. Tako je od podizanja kore nastao vulkan, a odmah zatim se na njegovom vrhu razjapio krater.

Nakon eruptivnih pojava uslijedio je niz vulkanskih pojava. Kroz novonastale otvore počela je najprije frcati bazaltna masa, od koje su se po ovoj zaravni kuda smo prolazili nanizali najdivniji primjerci. Hodali smo po teškim, tamnosivim stijinama koje su se prilikom hlađenja oblikovale u šesterostrane prizme. U daljini se vidjelo mnogo spljoštenih stožaca koji su nekada bili otvori kroz koje je rigala vatra.

Zatim, nakon što se bazaltna erupcija iscrpila, kad je prestala, vulkan, kojemu je snaga porasla uslijed ugašenih kratera, počeo je razlijevati lavu, tuf i trosku,^[81] a potoci tih tvari, poput bujnih pramenova kose, spuštali su se niz obronke.

Tako su se nizale prirodne pojave koje su stvorile Island. Sve je nastalo djelovanjem unutrašnje vatre. Bilo bi suludo pretpostaviti da unutrašnja masa nije ostala u užarenom tekućem stanju. Još je veća ludost kad netko nastoji stići u središte Zemljine kugle!

Umirio sam se, dakle, u pogledu ishoda našeg pothvata dok smo jurišali na Snefells.

Put je bivao sve teži i teži. Strmina je rasla, pod našim nogama klimali su se komadi stijena, pa nam je bila potrebna najpomnija pažnja kako bismo izbjegli opasne padove.

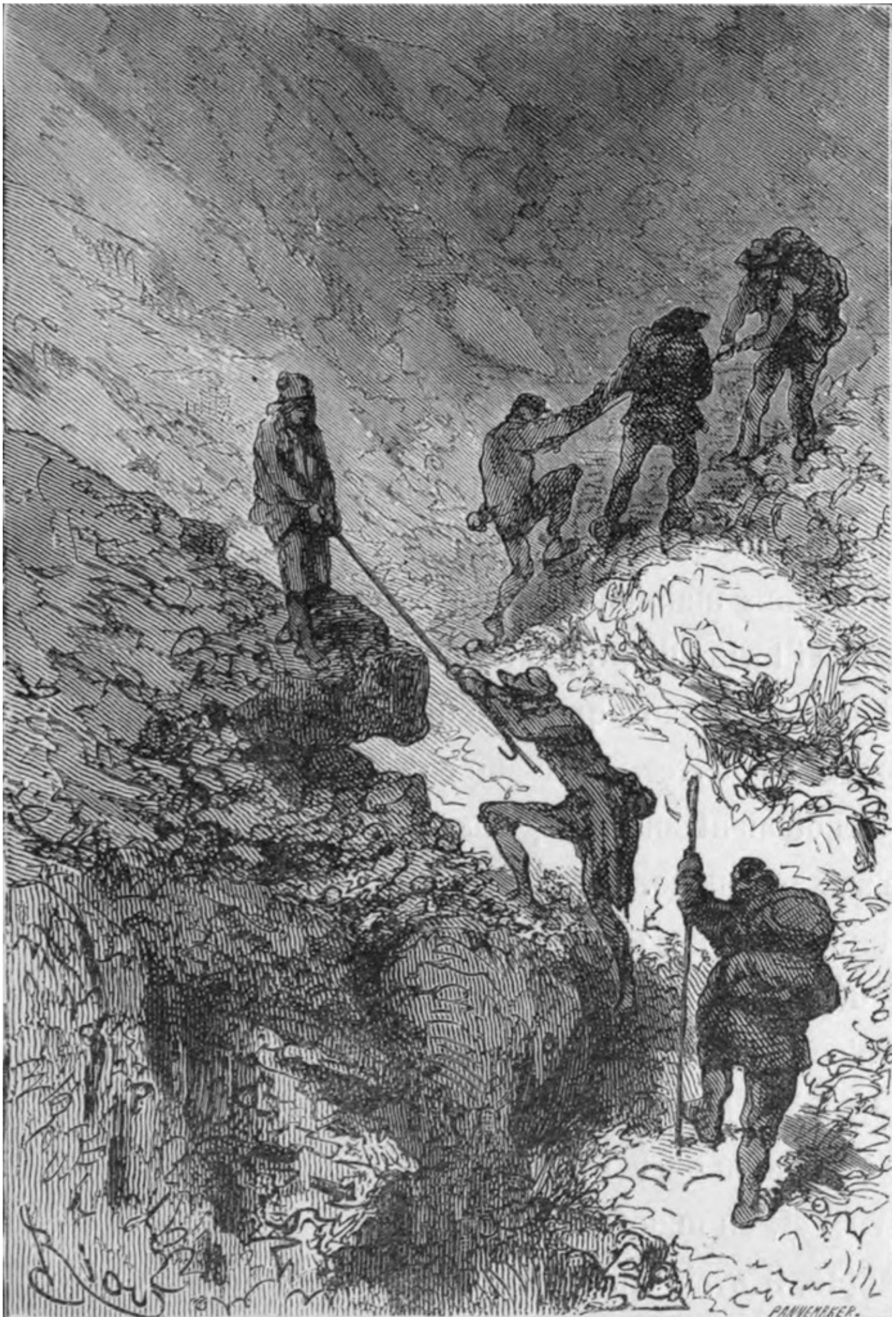
Hans se mirno uspinjao, kao da hoda po ravnici. Katkad bi iščeznuo iza velikih blokova, te bismo ga načas izgubili iz vida. Zatim bi oštar zvižduk s njegovih usana označavao pravac kojim treba nastaviti. Također bi se često zaustavio, podigao nekoliko komada stijena i rasporedio ih na prepoznatljiv način. Zapravo je postavljao oznake kako bi se lakše snašli na povratku. Te su mjere sigurnosti same po sebi bile dobre, ali zbog događaja koji su uslijedili bile su sasvim nepotrebne.

Tri zamorna sata hoda dovela su nas tek do podnožja planine. Tamo Hans dade znak da se zaustavimo. Podijelismo međusobno skroman ručak. Ujak se davio u dvostrukim zalogajima, kako bismo krenuli što prije. Samo, kako je ta stanka bila predviđena ne samo za jelo nego i za odmor, morao je čekati na milost vodiča koji nam je tek nakon jednog sata dao znak za polazak. Tri Islandđanina, tiha kao i njihov kolega lovac, nisu izustili ni riječ i jeli su umjereno.

Sada smo se počeli uspinjati padinama Snefellsa. Njegov mi se snježni vrh, zbog optičke varke koja se često javlja u brdima, činio jako blizu. Samo, koliko još sati treba proći dok dosegne vrh! A koliko tek umora treba podnijeti! Pod našim nogama se odranjalo kamenje, koje nije bilo međusobno povezano niti zemljom, niti ikakvom travom, te se brzinom lavine gubilo u dolini.

Na nekim mjestima kut između bočnih strana brijega i obzorja iznosio je najmanje trideset i šest stupnjeva. Po takvim mjestima bilo je nemoguće popeti se, pa smo neke

strme i kamenite brežuljke morali zaobići s mnogo poteškoća. Stoga smo si međusobno pomagali štapovima.

Međusobno smo si pomagali štapovima.

Moram reći da je ujak uvijek nastojao da mi bude što bliže. Nije me gubio iz vida, pa mi je u mnogim prilikama njegova ruka bila čvrst oslonac. Što se njega tiče, sigurno je imao urođen osjećaj za ravnotežu, jer niti jednom nije posrnuo. Islandđani, iako natovareni teretom, penjali su se okretno kao pravi brđani.

Gledajući visinu na kojoj je vrh Snefellsa, izgledalo mi je nemoguće doseći ga s te strane ukoliko se kut nagiba ne smanji. Na sreću, nakon jednog sata zamornog hoda i prisilnih zaobilaženja, usred prostranog snježnog pokrivača sa sljemena vulkana, iznenada se pojavi nekakvo stepenište. To nam olakša uspon. Stepenište je bilo oblikovano od bujice kamenja izbačenog erupcijama. Na Islandu ih zovu »stinâ«. Da se ta bujica pri svom padu nije zaustavila na obroncima gore, bila bi se survala u more i tamo stvorila nove otoke.

Kakva god bila da bila, dobro nam je došla. Obronak je postajao sve strmiji, ali uspon su olakšavale kamene stepenice. Razmjerno smo ih čak prilično brzo prelazili. Kada sam jednom na trenutak bio zastao dok su se moji kolege dalje penjali, zbog udaljenosti učiniše mi se sasvim sićušni.

Do sedam sati navečer popeli smo se uz dvije tisuće stepenica kamenog stubišta. Našli smo se na jednoj izbočini planine na koju se, kao na podlogu, naslonio sam čunj kratera.

More se protezalo ispod nas na dubini od oko tri tisuće i dvjesto stopa. Prešli smo granicu vječnog snijega, koja na Islandu nije visoka, jer je ondje uvijek vlažno. Bilo je strašno hladno. Vjetar je snažno puhao. Bio sam iscrpljen. Profesor je vidio da su mi noge otkazale poslušnost, pa iako je bio nestrpljiv, odluči da se zaustavimo. Dade znak lovcu, koji kimne glavom rekavši:

»Ofvanför.«

»Izgleda da se treba popeti još više«, reče ujak. Zatim upita Hansa zašto je tako odgovorio.

»Mistour«, odgovori vodič.

»Ja, mistour«, ponovi jedan Islandđanin prestrašenim glasom.

»Što znači ta riječ?«, upitah u strahu.

»Gledaj!«, reče ujak.

Pogledao sam u dolinu. Ogroman stup raspršenog plovućca, pijeska i prašine podigao se poput vrtloga, a vjetar ga je tjerao na padinu Snefellsa gdje smo se zaustavili. Taj neproziran zastor koji se spustio pred suncem bacao je ogromnu sjenu ispred planine. Ukoliko se taj vrtlog nagne, neizostavno će i nas povući u svoj kovitlac. Ta pojava, prilično česta kad zapuše vjetar s glečera, na islandskom jeziku zove se »mistour«.

»Hastigt, hastigt!«, vikne naš vodič.

Bez da sam znao i jednu riječ danskog, razumio sam da moramo što brže krenuti za Hansom. On je počeo obilaziti oko kraterskog čunja, ali hodajući ukoso, kako bi nam bilo lakše proći taj dio. Uskoro je vrtlog tresnuo o planinu koja je od tog udara sva zadrhtala.

Kamenje uhvaćeno vrtlogom vjetra pljuštalo je posvuda, kao prilikom erupcije. Na svu sreću, bili smo na nasuprotnoj strani, u skloništu, sigurni od svake opasnosti. Bez opreza vodiča, naša tijela bi se raskomadala, pretvorila u prah, pala bi negdje daleko kao posljedica udara nekog nepoznatog meteora.

Uskoro je vrtlog tresnuo o planinu.

Međutim, Hans je smatrao da noć ne bi bilo pametno provesti na obronku kratera. Nastavili smo uspon krećući se u cik-cak liniji. Trebalo nam je gotovo pet sati da prijeđemo preostalih petsto stopa. Skretanja, obilaženja i hodanje u suprotnom smjeru mjerila su najmanje tri milje. Nisam više mogao dalje, bio sam iznemogao od hladnoće i gladi. Već pomalo prorijeđeni zrak nije dostajao da bih mogao normalno disati.

Napokon smo u jedanaest sati navečer, u potpunom mraku, stigli na vrh Snefellsa. Prije nego što sam se sklonio u unutrašnjost kratera, stigao sam vidjeti »ponoćno sunce« na njegovoj najnižoj putanji, kako svoje blijede zrake prosipa po otoku koji je spavao pod mojim nogama.

Poglavlje XVI.

Večeru smo pojeli na brzinu, a zatim se mala skupina namjestila kako je tko najbolje znao. Ležaj je bio tvrd, zaklon nepouzdan, a položaj prilično mučan na visini od pet tisuća stopa iznad razine mora. Međutim, te sam noći naročito mirno spavao. Bila je to jedna od najbolje prospavanih noći, kakve već odavno nisam imao. Nisam čak ništa ni sanjao.

Drugi dan probudili smo se napola smrznuti zbog vrlo oštrog zraka prošaranog zrakama krasnog sunca. Napustio sam svoj granitni ležaj i pošao uživati u veličanstvenom prizoru koji se razvio pred mojim očima.

Stajao sam na jednom od dvaju vrhunaca Snefellsa, na onom južnom. Odande se moj pogled širio na gotovo cijeli otok. Optička varka koja se javlja na svim velikim visinama činila je obale uzdignutima, a središnje dijelove takvima da izgledaju pomalo utonuli. Reklo bi se da se jedna od Helbesmerovih reljefnih karata pružila pod mojim nogama. Vidio sam duboke doline kako se križaju u svim smjerovima, ponori su bili usječeni duboko poput bunara, jezera su se pretvarala u jezerca, a rijeke su se činile poput potoka. S moje desne strane redahu se bezbrojni ledenjaci i mnogobrojni vrhunci, od kojih su se poneki okitili izmaglicom, rijetkim dimom poput perjanice. Talasanje tih beskrajnih bregova, koji su zbog svojih snježnih pokrivača izgledali kao zapjenjeni, prizvalo mi je u sjećanje površinu uzburkanog mora. Kada sam se okrenuo prema zapadu, preda mnom se rasprostirao ocean u svoj svojoj veličanstvenoj širini i dostojanstvenoj veličini, kao nastavak tih vrhunaca pokrivenih bijelim oblačićima. Pogledom sam jedva mogao razabrati gdje završava kopno, a gdje počinje more. Tako gotovo iščeznuh u tom čarobnom ushitu što su mi ga pružili ti drevni vrhunci, ovoga puta bez vrtoglavice, jer sam se napokon privikao na gledanje s njihovih visina.

Pogled mi je bio zaslijepljen prozirnim sjajem sunčevih zraka, zaboravio sam tko sam i gdje sam, pa sam zaživio životom elfa ili silfa, izmišljenih stanovnika iz skandinavske mitologije. Opijao sam se nasladom visina, bez pomišljanja na ponor propasti u kojega će me sudbina uskoro survati. Međutim, povratak profesora i Hansa vratiše mi osjećaj za stvarnost. Njih dvojica pridružiše mi se na vrhu vrhunca.

Okrenuvši se prema zapadu, ujak mi rukom pokaza neki razuzdan oblačak, izmaglicu, privid kopna koje je nadvisivalo liniju mora.

»To je Grenland«, reče on.

»Grenland?«, povikah.

»Da. Nismo udaljeni ni trideset pet milja.^[82] Za vrijeme otapanja leda, bijeli medvjedi stižu do Islanda sa sjevera na santama leda. No, to nije tako važno. Mi smo na vrhu Snefellsa. Evo njegova dva vrhunca: jedan je na sjeveru, a drugi na jugu! Hans će nam reći

kojim imenom Islandđani zovu vrh na kojem se nalazimo u ovom trenutku.«

Na postavljeno pitanje lovac odgovori: »Scartaris.«

Moj ujak me slavodobitno pogleda i reče: »Pođimo do kratera!«

Krater Snefellsa podsjeća na izokrenut čunj kojemu otvor može imati oko pola milje u promjeru. Njegovu dubinu procijenio sam na otprilike dvije tisuće stopa. Neka se pokuša zamisliti u kakvom je stanju ta golema udubina kad se ispuni grmljavinom i plamenom. Dno usjeka nema više od petsto stopa u promjeru, tako da se po njegovim prilično blagim nagibima može lako stići do njegovog donjeg dijela. Nehotice usporedih taj krater s ogromnom puškom kremenjačom širokog otvora. Ta me usporedba užasne.

»Sići u takvu pušku«, pomislih, »kad je možda nabijena i kad i pri najmanjem udarcu može opaliti – to može samo luđak.«

No, nisam mogao uzmaknuti. Hans, ravnodušna izgleda, dođe opet na čelo povorke. Slijedio sam ga bez ijedne riječi.

Da nam olakša silazak, Hans je unutrašnjost kratera obišao u vrlo produženim elipsama. Trebalo je hodati preko komada eruptivnih stijena, od kojih bi se katkad pokoja, rasklimana u svom ležištu, iznenada otkinula, pa se odskakujući otkotrljala na dno ponora. Takav njihov pad izazvao je nekoliko odjeka jeke neobične zvučnosti.

Neke dijelove kratera činili su unutrašnji glečeri. Hans je tu pošao dalje s krajnjim oprezom, opipavajući tlo najprije svojim okovanim štapom kako bi vidio nema li pukotina. Na nekim nesigurnim prijelazima morali smo se vezati dugim konopom, kako bi onoga tko se iznenada poklizne njegovi kolege mogli zadržati. Takva uzajamna odgovornost bila je razborita, ali nije isključivala svaku opasnost.

Međutim, usprkos svim poteškoćama pri silaženju po kosinama koje vodič ne poznaje, putovanje je prošlo bez nezgode. Jedino je jednom Islandđaninu iz ruku ispao smotak konopa, koji je najkraćim putem dospio do dna ponora.

U podne stigismo na dno kratera. Podigoh glavu i ugledah njegov gornji otvor koji je zatvarao komad neba neobično malenog opsega, ali gotovo savršeno okrugao. Samo se na jednom mjestu odvajao vrh Scartarisa, koji je tonuo u beskraj.

Pri dnu kratera rastvaraju se tri dimnjaka, kroz koje je za vrijeme trajanja erupcija glavno ognjište tjeralo lavu i plinove. Svaki od tih dimnjaka imao je otprilike stotinu stopa u promjeru. Zijevali su ispod naših nogu. Nisam imao snage u njih zaviriti. Zato je profesor Lidenbrock brže-bolje ispitao njihov razmještaj. Bio je sav zadihani. Trčao je od jednog do drugog i lamatao rukama izgovarajući neke nerazumljive riječi. Hans i njegovi kolege sjedili su na jednom komadu lave i gledali ga: bilo je očigledno da ga smatraju ludim.

Odjednom moj ujak krikne. Pomislih da se spotaknuo i pao u jedan od ta tri ponora. Ali nije pao. Ugledah ga kako raširenih ruku i raskrečenih nogu stoji pred granitnom stijenom koja se usred kratera uzdigla poput golemog podnožja za Plutonov^[83] kip. Stajao

je kao netko tko se zaprepastio, ali mu se zaprepaštenje brzo preobrati u neizmjernu radost.

»Axele! Axele!«, dovikne mi. »Dođi! Dođi!«

Dotrčah. Ni Hans, ni Islandđani ne pomakoše se sa svojih mjesta.

»Pogledaj!«, reče mi profesor.

26. lipnja ponovno ništa. Cijeli je dan padala sitna kiša sa susnježicom. Hans je sagradio kolibu od samih komada lave. Osjećao sam određeno zadovoljstvo u promatranju tisuća vodopada koji su nastajali na unutrašnjim obroncima kratera. Svaki kamen pojačavao je njihovo prigušeno mrmorenje.

Ujak se teško svladavao. Zasigurno bi se i puno strpljiviji čovjek bio razbjjesnio, jer je ovo doista značilo nasukati se u luci.

Međutim, kako nebo za kratko vrijeme velike boli pretvara u velike radosti, tako je i profesoru Lidenbrocku namijenilo zadovoljštinu jednaku njegovim jadima očajnika.

Sutradan je nebo još uvijek bilo oblačno, ali u nedjelju 28. lipnja, predzadnjeg dana u mjesecu, s Mjesečevom mijenom nastupila je i promjena vremena. Sunce prospe u izobilju svoje zrake u krater. Svaki brežuljak, svaka stijena, svaki kamen i svaka izbočina imale su svoj udio u blagotvornom izljevu njegove svjetlosti, koja je učas položila njihove sjene po tlu. Među svim ostalima, ona Scartarisova iscrtavala se poput živog ruba i počela se jedva zamjetno okretati prema putanji blistave zvijezde. Ujak se okretao zajedno s njom.

U podne, kad je bila najkraća, nježno je okrznula rub središnjeg dimnjaka.

»Tamo je!«, poviče profesor. »Tamo je! Idemo u središte kugle zemaljske!«, dodao je na danskome.

Pogledao sam Hansa.

»Forüt!«, mirno reče vodič.

»Naprijed!«, odgovori ujak.

Bio je jedan sat i trinaest minuta poslije podne.

Poglavlje XVII.

Započelo je pravo putovanje. Sve do tada poteškoće na koje smo nailazili svladavali smo vlastitim naporima. Sad su nam neprilike počele doslovno poput trave nicati pod nogama.

Još nikako nisam bio zavirio u neistraženu jamu u koju sam trebao uletjeti. Došao i taj trenutak. Mogao sam još uvijek birati hoću li sudjelovati u pothvatu ili ću ga odbiti. No pred lovcem me je bilo sram odustati. Hans je ovu pustolovinu prihvatio potpuno mirno, s takvom ravnodušnošću, s takvom savršenom bezbrižnošću i bez ikakvog straha pred opasnošću, da sam se crvenio od stida na pomisao da budem manje hrabar nego on. Da sam sâm, zapodjenuo bih cijelu raspravu o pustolovini, iznio bih cijeli niz snažnih razloga protiv nje, ali sam u prisutnosti vodiča šutio. Jedno od mojih prisjećanja odletje načas mojoj ljupkoj Virlandeškinji, a zatim se približih središnjem dimnjaku.

Rekao sam da je u promjeru mjerio sto stopa, ili tristo stopa u opsegu. Nagnuo sam se nad jednu stijenu koja je nad njim stršila i pogledao dolje. Kosa mi se nakostriješila! Osjećaj praznine prožeo je cijelo moje biće. Osjetih da se u meni pokrenuo centar za gravitaciju i obuzela me vrtoglavica, baš kao da sam pijan. Ništa tako jako ne udara u glavu kao ta privlačna sila ponora. Umalo padoh. Jedna ruka me zadrža. Bila je to Hansova ruka. Očito nisam bio dovoljno naučio iz »lekcija o ponoru« kad smo se nedavno penjali na Frelsers-Kirk u Kopenhagenu.

Iako sam samo na trenutak zavirio u jamu, shvatio sam kakva je. Njene gotovo okomite stijene bile su prepune izbočina koje su nam mogle olakšati silazak, ali ako su i postojale takve stepenice, nije bilo ograde. Konop pričvršćen o vrh otvora bit će dovoljan da nas podrži, ali kako ćemo ga odvezati kad stignemo na donji kraj?

Moj ujak je na vrlo jednostavan način zaobišao tu poteškoću. Odmotao je konop debljine jednog palca, dužine četiri stotine stopa. Prvo je ispustio polovinu konopa, a zatim ga omotao oko velikog okamenjenog bloka lave koji je stršao poput izbočine. Zatim je i drugu polovicu bacio u dimnjak. Svaki od nas mogao je sada silaziti držeći u ruci po dvije polovice konopa koji se nije mogao odvezati. Kad se spustimo dvjesto stopa, bit će nam vrlo jednostavno skinuti ga, ako jedan kraj ispustimo, a drugi povučemo. Zatim ćemo postupak ponavljati *ad infinitum*.^[84]

Nakon što je ujak dovršio sve te pripreme, reče:

»Pobrinimo se sada za prtljagu. Razdijelit ćemo je na tri paketa. Svatko od nas ponijet će jedan na svojim leđima. Dakako, radi se samo o krhkim stvarima.«

Očito je da odvažni profesor nije ubrojio i nas među krhke predmete.

»Hans«, nastavi ujak, »ti uzmi sprave i jedan dio živežnih namirnica. Ti ćeš, Axele, ponijeti drugu trećinu hrane i oružje, a ja ću se pobrinuti za ostatak hrane i za osjetljive instrumente.«

»Ali«, rekoh, »tko će biti zadužen da odnese dolje odjeću i ovu hrpu konopa i ljestava?«

»Sami će sići.«

»A kako to?«, upitah prilično začuđen.

»Vidjet ćeš.«

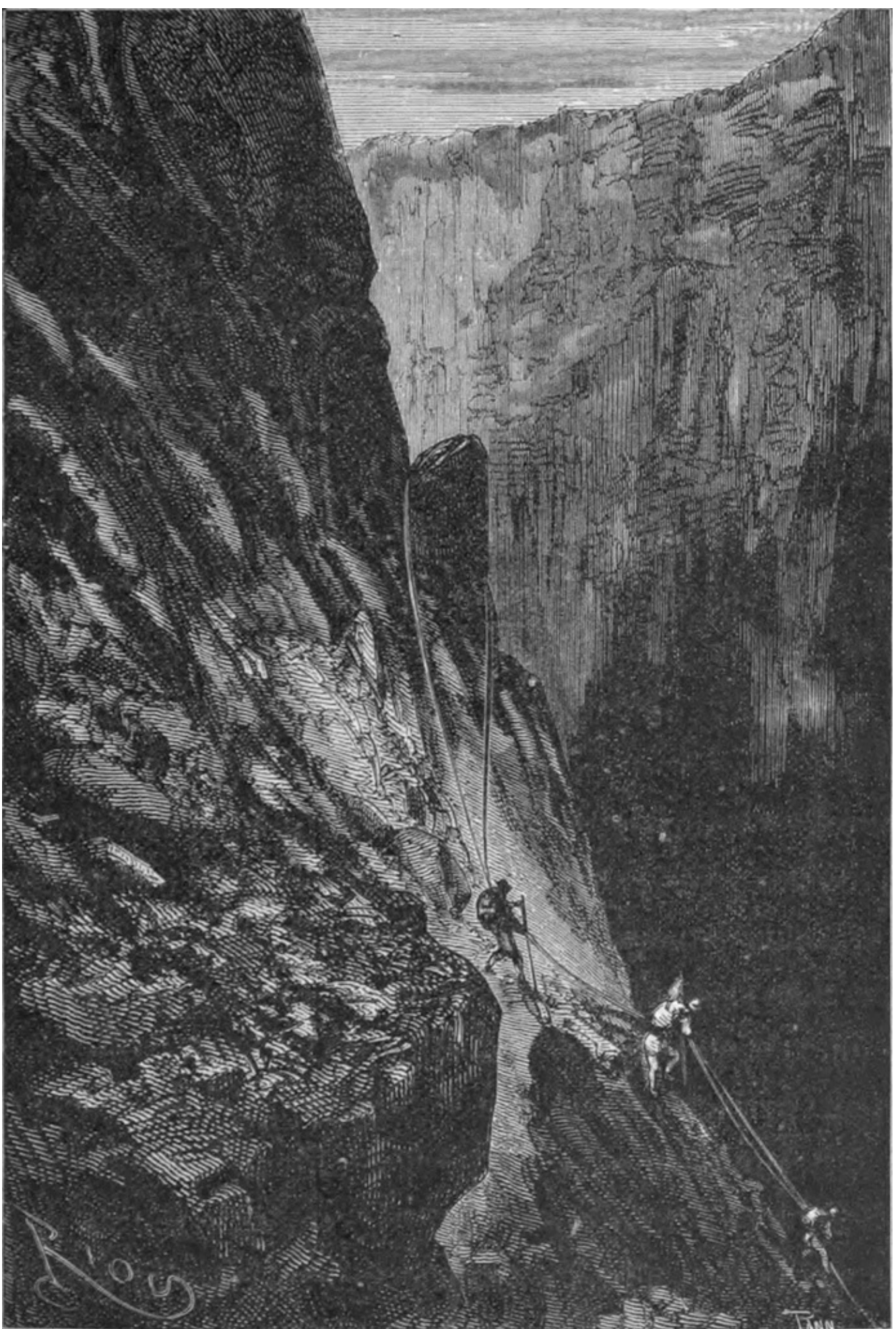
Ujak je rado i bez oklijevanja upotrebljavao radikalna sredstva. Na njegov nalog, Hans u jedan paket skupi predmete koji nisu lomljivi, sve ih čvrsto poveže, pa ih jednostavno baci u ponor.

Čuo sam jaku tutnjavu koja je nastala zbog potresa slojeva zraka. Ujak se nagnuo nad ponor i zadovoljnim pogledom pratio silazak svoje prtljage. Uspravio se tek onda kad ju je izgubio iz vida.

»Dobro«, reče. »Sad je na nama red.«

Pitam svakog čovjeka dobre vjere može li čuti takve riječi, a ne protrnuti od užasa!

Profesor natovari na leđa paket s opremom. Hans uzme onaj s alatom, a ja oružje. Silazak započe sljedećim redom: Hans, moj ujak, pa ja. Silazili smo u potpunoj tišini, koju je povremeno remetilo samo odbijanje komadića padajućih stijena o ivice ponora.

Spuštanje je počelo.

Ja sam se, tako reći, klizao, držeći čvrsto jednom rukom dvostruki konop, a drugom se podupirući uz pomoć okovanog štapa. Bio sam sav obuzet strahom da će mi se izmaknuti uporište. Činilo mi se da je konop preslab da izdrži težinu triju osoba. Zato sam se njime služio što manje, izvodeći čudesne ekvilibrističke pothvate, napipavajući nogom, jednako vješto kao i rukom, izbočine na lavi.

Kad bi se pod Hansovom nogom omaknula koja kliska stepenica, on bi samo mirno rekao: »Gif akt!«

»Pazi!«, ponovio bi ujak.

Nakon oko pola sata stigli smo na površinu stijene koja je bila čvrsto usađena u zid dimnjaka. Hans povuče konop za jedan kraj, a drugi kraj odskoči. Nakon što je obišao gornju stijenu, sruši se, ostrugavši za sobom komade kamenja i lave koji su padali kao kiša, ili bolje rečeno, kao vrlo pogibeljna tuča.

Kad sam se nagnuo preko ruba naše uske visoravni, ustanovio sam da se dno jame još ne vidi.

Opet je počelo spuštanje po konopu, te smo nakon pola sata bili još dvjesto stopa dublje.

Nisam baš siguran bi li se i najstrastveniji geolog prilikom ovakvog spuštanja usudio proučavati prirodu tla koje ga okružuje. Što se mene tiče, bilo mi je potpuno svejedno radi li se o pliocenu, miocenu, eocenu, kredi, juri, trijasu, permu, karbonu, devonu, siluru ili arhaiku.^[85] Međutim, profesor je bez sumnje istraživao i pisao bilješke, jer mi je prilikom jednog zaustavljanja rekao:

»Što dalje idem, sve sam sigurniji da raspored ovih vulkanskih formacija u potpunosti opravdava Davyjevu teoriju. Nalazimo se usred prvobitnog tla u kojem su nastale kemijske promjene onda kad su se kovine zapalile uslijed dodira sa zrakom i vodom. Apsolutno odbijam pretpostavku o središnjoj toplini. Uostalom, vidjet ćemo.«

Zaključak je uvijek bio isti. Dakako, razumjet ćete da me nije mučila želja da se upustim u raspravu. Moja je šutnja shvaćena kao pristanak i silazak se nastavi.

Niti nakon iduća tri sata dno dimnjaka nije se još nadziralo. Podižući glavu s vremena na vrijeme, primijetio sam da mu se ždrijelo vidljivo smanjuje. Zbog svoje lagane ukošenosti, stijenke su se primicale jedna drugoj. Malo-pomalo tama se je povećavala.

I dalje smo se spuštali. Činilo mi se da je jeka od padanja odronjenog kamenja nešto muklija i da ono brže stiže do dna ponora.

Kako sam se potrudio točno upamtiti svako premještanje konopa, mogao sam točno izračunati do koje smo dubine stigli i koliko je vremena proteklo.

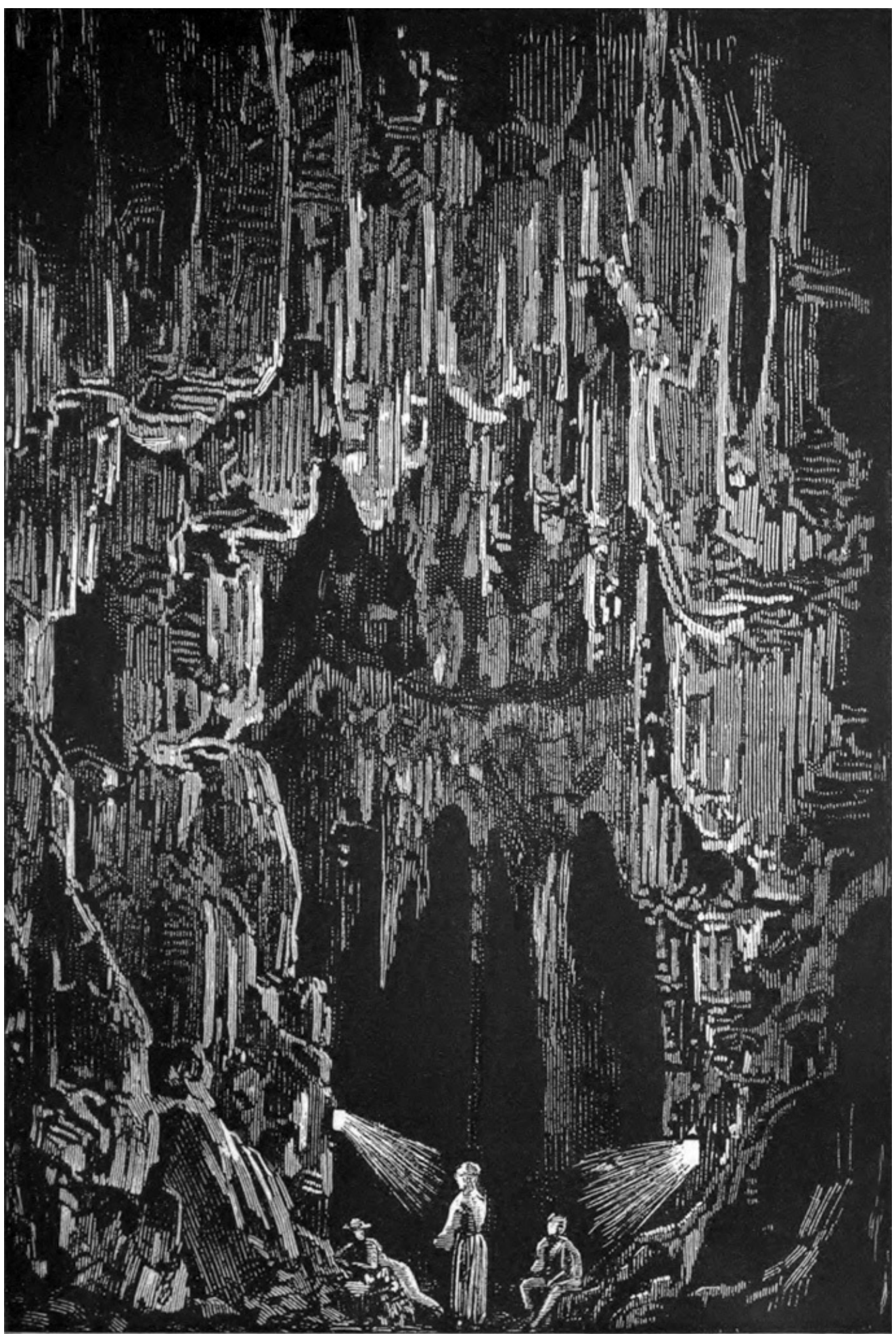
Četrnaest puta smo ponovili prebacivanje konopa, a svako silaženje je trajalo pola sata. Dakle, za silazak smo trebali sedam sati. Tome treba dodati četrnaest puta četvrt sata odmora ili tri i pol sata. Dakle, ukupno deset i pol sati. Krenuli smo u jedan sat. Prema

tome, sada bi trebalo biti jedanaest sati.

Dubina do koje smo stigli iznosila je četrnaest duljina konopa od dvjesto stopa, dakle, ukupno dvije tisuće i osamsto stopa.

U tom trenutku začuo se Hansov glas:

»Halt!«

Svjetiljke su obješene o izbočinu od lave.

Naglo se zaustavih u trenutku kad sam umalo nagazio nogom ujakovu glavu.

»Stigli smo«, reče on.

»Gdje?«, upitah ga skliznuvši do njega.

»Do dna vertikale dimnjaka.«

»I dakle nema drugog izlaza?«

»Ima. Vidim neki hodnik koji skreće udesno. To ćemo sutra pogledati. Prvo večerajmo, a onda ćemo spavati.«

Još uvijek nije bilo potpuno tamno. Otvorili smo vreću s hranom, večerali i izvalili se, kako je tko najbolje znao, na ležaj od kamenja i krhotina lave.

Kad sam ležeći na leđima otvorio oči, vidio sam samo blistavu točku na kraju te tri tisuće stopa duge cijevi, koja se pretvorila u ogromni dalekozor.

Bila je to jedna zvijezda lišena svakog sjaja, koja je, prema mojim proračunima, morala biti sigma iz Malog Medvjeda.

Zatim usnuh dubokim snom.

Poglavlje XVIII.

U osam sati ujutro probudila nas je zraka danjeg svijetla. Tisuće kristalića lave po stijenkama dočekivali bi tu zraku u njezinom prolazu, pa bi je raspršili u pravi pljusak iskričavih kapi. To je svjetlo bilo dovoljno jako da omogući raspoznavanje okolnih predmeta.

»Dobro, Axele, što kažeš na to?«, upita me ujak trljajući ruke. »Jesi li ikad proveo tako mirnu noć u našoj kući u Königstrasse? Ovdje nema ni buke teretnih kola, ni povika trgovaca, ni svađe brodara!«

»Nema sumnje da nam je jako tiho na dnu ove jame, ali ta tišina ipak u sebi ima nešto užasno.«

»Ma hajde, molim te«, poviče stric. »Ako se već sada plašiš, što li će tek biti kasnije? Pa nismo još ni za pedalj ušli u utrobu Zemlje.«

»Kako to mislite? Što hoćete reći?«

»Želim reći da smo stigli tek na dno otoka! Ta duga, okomita cijev koja vodi do kratera Snefellsa završava negdje blizu razine mora.«

»Jeste li sigurni u to?«

»Potpuno siguran. Pa pogledaj barometar.«

Živa se zaista, nakon što se malo po malo penjala dok smo silazili, zaustavila na dvadeset i devetom palcu.

»Eto, vidiš«, opet će profesor. »Imamo još uvijek tlak od jedne atmosfere. Jedva čekam da manometrom zamijenim barometar.«

Ta će nam sprava zaista postati neupotrebljiva čim težina zraka prijeđe tlak zraka koji se bilježi na površini mora.

»Ali«, rekoh, »zar se ne bismo trebali bojati se da će nam taj stalno rastući tlak postati vrlo mučan?«

»Neće. Spuštati ćemo se polako, tako da će nam se pluća priviknuti udisati sve gušći zrak. Zrakoplovcima ponestaje zraka kako se dižu u više zračne slojeve. Mi ćemo ga možda imati i previše. To mi je u svakom slučaju milije. Ne smijemo gubiti ni trenutak. Gdje je paket koji je prije nas otišao dolje u unutrašnjost planine?«

Sjetih se tad da smo ga uzalud tražili prošle večeri. Ujak se obrati Hansu, koji nakon što je svojim lovačkim očima sve pozorno promotrio, odgovori:

»Der huppe!«

»Tamo gore.«

I doista, paket se objesio o jednu izbočinu na stijeni nekih stotinjak stopa iznad naših glava. Okretni Islandčanin se odmah popne spretno poput mačke i za nekoliko trenutaka paket je bio kod nas.

»Sad doručujmo«, reče ujak. »Prihvatimo se doručka kao ljudi koje čeka duga utrka.«

Uz dvopek i suho meso popili smo nekoliko gutljaja vode pomiješane s borovicom.

Kad smo završili s doručkom, ujak iz džepa izvadi blokić u kojeg je zapisivao svoja opažanja. Uzimao je redom razne sprave, te zabilježio sljedeće podatke:

Ponedjeljak, 1. srpnja^[86]

Kronometar: 8 sati, 17 minuta prije podne

Barometar: 29 Pa, 7 lin

Termometar: 6° C

Smjer: I-J-I

Ovo zadnje opažanje odnosilo se na tamni hodnik; dobiveno je mjerenjem kompasom.

»Sada ćemo, Axele, doista prodrijeti u utrobu Zemlje!«, usklikne profesor oduševljenim glasom. »Upravo ovom času počinje naše putovanje.«

Rekavši to, ujak jednom rukom uzme Ruhmkorffovu napravu koja mu je visila o vratu, a drugom rukom spoji električnu struju sa staklenom cjevčicom u svjetiljci. Snažna svjetlost rasprši tamu u hodniku.

Hans je nosio drugu napravu koja je također proradila. Ta domišljata primjena elektriciteta omogućavala nam je dugo putovanje pri umjetnom svjetlu, pa čak i usred zapaljivih plinova.

»Naprijed!«, vikne ujak.

Svatko opet dohvati svoj svežanj. Hans je pred sobom gurao svežanj s konopima i odjećom, a onda jedan za drugim uđosmo u hodnik. Bio sam treći.

U trenutku kad uletjeh u taj tamni hodnik, podigao sam glavu kako bih kroz otvor ogromne cijevi po posljednji put pogledao nebo nad Islandom »koje nikada više neću moći vidjeti«.

Za vrijeme posljednje erupcije 1229. godine, lava je prokrčila put kroz taj prorov. Unutrašnjost mu je obložila gustom, blistavom naslagom, od koje se električno svjetlo odbijalo stotrukim odsjajem.

Sva težina puta sastojala se u tome da prebrzo ne skliznemo niz kosinu nagnutu za otprilike četrdeset i pet stupnjeva. Na sreću, neka su nam erozijom istrošena i izbočena mjesta poslužila kao stepenice. Nije nam preostalo ništa drugo nego spustiti se po njima, dok se za nama vukla prtljaga povezana dugim konopom.

Međutim, ono što su pod našim nogama bile stepenice, na drugim su mjestima na stijenkama bili stalaktiti. Lava, koja je mjestimice bila porozna, pojavljivala se u obliku malih, zaobljenih mjehura. Kristali od mutnog kvarca, urešeni prozirnim zrcima stakla, visjeli su sa svoda poput lustera. Izgledalo je kao da se pale prilikom našeg prolaska. Reklo bi se da su dusi podzemlja rasvijetlili svoju palaču kako bi dočekali goste sa zemlje.

»To je prekrasno!«, viknuh nehotice. »Kakav prizor, ujače! Vidite li ove preljeve lave od smeđe-crvene do sjajno žute boje? Vidite li ove kristale nalik svjetlećim kuglama?«

»Ah, to ti se sviđa, Axele!«, odgovori ujak. »To smatraš prekrasnim, dječače moj! Nadam se da ćeš vidjeti još puno toga. Idemo! Idemo!«

Točnije bi bio rekao: »kliznimo«, jer smo se bez ikakvog napora spuštali niz nagnute plohe. To je bio Vergilijev »facilis descensus Averni«^[87]. Kompas, na koji sam često pogledavao, pokazivao je s nepokolebljivom točnošću smjer jugoistok. Taj protok lave nije skretao ni na jednu stranu. Imao je neumoljivost ravne linije.

Međutim, vrućina se nije osjetno povećavala. To je potvrđivalo Davyjevu teoriju, a ja sam više nego jedanput u čudu pogledavao toplomjer. Dva sata nakon odlaska nije pokazivao još niti 10 stupnjeva, što znači da se temperatura povećala za 4 stupnja. To mi je omogućilo da zaključim kako je naše silaženje više vodoravno nego okomito. Nije bilo ništa lakše nego ustanoviti koju smo točno dubinu dosegli. Profesor je točno mjerio kutove otklona i nagiba puta, ali je rezultate svojih opažanja zadržao za sebe.

Navečer, oko osam sati, dade znak da stanemo. Hans odmah sjedne. Svjetiljke smo objesili na neku izbočinu od lave. Bili smo u nekoj vrsti spilje, u kojoj nije nedostajalo zraka. Naprotiv, do nas su dopirali neki zapusi. Što ih je stvaralo? Od kakvih je atmosferskih prilika njihovo porijeklo? Na to pitanje u tom trenutku nisam ni pokušao dati odgovor, jer od gladi i umora nisam više bio sposoban misliti. Silazak u neprekidnom trajanju od sedam sati ne može se izvršiti bez da se potroši najveći dio snaga. Bio sam iscrpljen. Zato mi je bilo drago čuti riječ »halte«, koja je značila da stanemo. Hans rasporedi nešto namirnica na gromadu od lave i svatko od nas je s tekom jeo. Međutim, jako me je brinula jedna stvar: potrošili smo bili već polovicu naših zaliha vode. Ujak je računao na to da ćemo je nadoknaditi na podzemnim izvorima, ali do sad nigdje nismo naišli na njih. Nisam se mogao suzdržati da ga na to ne upozorim.

»Čudiš se što nema izvora?«, reče on.

»Naravno. Čak me to i vrlo zabrinjava, jer vode imamo samo za pet dana.«

»Budi bez brige, Axele. Kažem ti da ćemo naći vode i to više nego što želimo.«

»Ali kada?«

»Kad izađemo iz ovog pojasa lave. Kako misliš da izvori vode mogu probiti iz ovakvih stijenki?«

»Možda se to istjecanje proteže do velikih dubina? Čini mi se da još nismo išli u

okomitom smjeru.«

»Što te je navelo da to misliš?«

»To što bi vrućina bila puno veća da smo već zašli duboko u unutrašnjost zemljine kore.«

»Prema tvojim pretpostavkama, da«, odgovori ujak. »Što pokazuje termometar?«

»Jedva petnaest stupnjeva. To znači da se popeo za samo devet stupnjeva otkako smo krenuli.«

»Dobro. Sad iz toga izvedi zaključak.«

»Evo mog zaključka. Prema najtočnijim istraživanjima, u unutrašnjosti zemaljske kugle porast temperature iznosi jedan stupanj na svakih stotinu stopa. Međutim, određene lokalne okolnosti mogu tu brojku promijeniti. Tako je zabilježeno da u Jakutsku, u Sibiru, temperatura naraste za jedan stupanj već za trideset šest stopa. Dakako, to očigledno ovisi o toplinskoj provodljivosti stijena. Dodat ću još da je primijećeno da u susjedstvu ugašenih vulkana, gdje toplina prolazi kroz gnajs,^[88] temperatura naraste za jedan stupanj samo svakih sto dvadeset i pet stopa. Uzmimo, dakle, ovu posljednju hipotezu koja je u našem slučaju najpovoljnija i računajmo.«

»Računaj, dječčače moj.«

»Ništa nije lakše od toga«, rekoh upisujući te brojke u svoj blokčić. »Devet puta sto dvadeset i pet stopa iznosi tisuću sto dvadeset i pet stopa dubine.«

»To je u potpunosti točno.«

»Dakle?«

»Dakle, prema mojim opažanjima došli smo na dubinu od deset tisuća stopa pod morem.«

»Je li to moguće?«

»Da, ili brojke više ništa ne znače!«

Profesorovi proračuni bili su točni. Mi smo već sišli šest tisuća stopa dublje nego što je do sada dopro ijedan čovjek, čak i u rudnicima u Kitzbühelu u Tirolu i onima u Wuttembergu u Češkoj.

Temperatura, koja je na tom mjestu morala iznositi osamdeset i jedan stupanj, iznosila je jedva petnaest stupnjeva. To nam je osobito dalo misliti.

Poglavlje XIX.

Sutra ujutro u šest sati nastavili smo se spuštati.

Još uvijek smo se kretali slijedeći hodnik lave, koji je bio prava prirodna kosina, blago nagnuta kao oni kosi podovi koji još uvijek nadomještaju stepeništa po starim kućama. Tako smo išli do podne i sedamnaest minuta. Upravo u tom trenutku pridružismo se Hansu, koji se zaustavio.

»Oho!«, usklikne ujak. »Stigli smo do kraja dimnjaka.«

Pogledah oko sebe. Bili smo usred raskrižja, od kojega su vodila dva puta, oba mračna i uska. Kojim bi trebalo poći? Našli smo se u nedoumici.

Međutim, ujak nije htio da niti ja niti vodič opazimo da on oklijeva. Pokaže na istočni otvor, pa sva trojica uđosmo u njega.

Uostalom, svako bi se oklijevanje pred tim dvostrukim putem moglo produžiti u beskonačnost, jer nisu postojali pokazatelji koji bi upućivali na to koji je put ispravan. Trebalo se u potpunosti prepustiti slučaju.

Novi se hodnik postepeno spuštao, a presjek mu je bio nejednak. Za vrijeme našeg hodanja ponekad bi se pred nama nizali svodovi nalik pobočnim lađama gotičke katedrale. Srednjovjekovni umjetnici mogli su ovdje lako proučavati sve oblike te religiozne arhitekture koja je utemeljena na šiljatom luku. Jednu milju dalje saginjali smo glave ispod po sredini malo spljoštenih lukova romaničkog stila, a divovski stupovi usađeni u zidove savijali su se pod svodovima. Na nekim mjestima takav raspored ostavljao je prostor za niske rovove, koje kao da su izgradili dabrovi, pa smo potruške puzali kroz te uske prolaze.

Ponekad bi se pred nama nizali svodovi nalik pobočnim lađama gotičke katedrale.

Vrućina je bila podnošljiva. Nehotice sam razmišljao o tome kakvog je ona intenziteta bila dok je užarena lava koju je rigao Snefells haračila ovom danas mirnom cestom. Zamišljao sam vatrene stihije koje su se razbijale po kutovima ovog tunela i prevruće pare koje su šistale ovim uskim prostorom!

»Samo da starom vulkanu ne padne opet na pamet neki zakašnjeli hir!«, pomislih.

O svemu tome ujaku Lidenbrocku nisam rekao niti riječi. On me ionako ne bi razumio. Mislio je samo na to kako treba ići naprijed. S tim uvjerenjem je hodao, klizao se, pa čak i kotrljao, tako da mu se nakon svega valjalo diviti.

U šest sati navečer, nakon malo naporene šetnje, prešli smo dvije milje prema jugu, ali jedva jednu četvrtinu milje u dubinu.

Ujak daje znak za počinak. Jeli smo bez puno razgovora i zaspali bez puno razmišljanja.

Naše pripreme za noćenje bile su vrlo jednostavne: sva naša posteljina sastojala se od putnog pokrivača u kojeg bi se zamotali. Nismo se trebali bojati ni hladnoće, niti neugodnih posjeta. Putnici koji zalaze duboko u afričke pustinje ili u srce šuma Novog svijeta moraju dok spavaju naizmjenice čuvati stražu. Ovdje je samoća bila apsolutna vladarica, a sigurnost je bila potpuna. Divljaci, krvoločne zvijeri – nije se trebalo bojati nikakve takve zle, škodljive rase.

Iduće jutro probudismo se svježi i raspoloženi. Nastavismo put. Slijedili smo put lave kao i večer prije. Nije bilo moguće utvrditi kakvog sastava je tlo kojim kanal prolazi. Postajao je malo-pomalo potpuno vodoravan, umjesto da zalazi dublje u utrobu Zemlje. Mislio sam čak da se penje prema Zemljinoj površini. Oko deset sati prije podne postalo je očigledno da se penjemo. Kako nas je put počeo umarati, morao sam usporiti korake.

»Što je, Axele?«, upita profesor nestrpljivo.

»Ne mogu više«, odgovorih.

»Što? Nakon tri sata šetnje po tako laganom putu?«

»Ne kažem da nije lagan, ali sigurno je da je zamoran.«

»Pa kako kad samo silazimo?«

»Penjemo se! Nemojte se zbog toga ozlovoljiti!«

»Penjemo se...?«, uzdahnu ujak sliježući ramenima.

»Bez sumnje. Već pola sata se uspinjemo. Pad se izmijenio. Nastavimo li ovuda, sigurno ćemo se vratiti na površinu Islanda.«

Profesor odmahne glavom kao osoba koja ne želi u nešto povjerovati. Pokušah ponovno započeti razgovor. Nije mi odgovorio. Dao mi je znak za polazak. Shvatio sam da je njegova šutnja znak nakupljene zlovolje.

U međuvremenu sam opet hrabro prihvatio teret svog svežnja i požurio za Hansom, koji je išao ispred ujaka. Nastojao sam ne zaostajati. Bio sam potpuno usredotočen na to da

svoje kolege niti na trenutak ne izgubim iz vida. Strepio sam od pomisli da se izgubim u bespućima ovog labirinta.

Uostalom, kako je uspon postajao sve teži, tješio sam se mislju da me sve više približava površini Zemlje. Bila je to nada. Potvrđivao je svaki korak, te se obradovah pri pomisli da ću opet vidjeti svoju malu Gräuben.

U podne se naglo promijenio izgled oblika po stijenama tunela. Opazih to po slabljenju odraza svjetala električnih svjetiljki na stijenama. Nakon sloja lave uslijedila je živa stijena. Činili su je kosi, često i okomito položeni međuslojevi. Bijasmo usred razdoblja pretvorbe, na vrhuncu silurskog doba.^[89]

»Pa to je jasno!«, povikah. »Taloženje voda, unutar sekundarnog razdoblja stvaranja Zemlje, stvorilo je ovaj škriljevac, vapnenac i pješčenjak! Okrećemo leđa granitnom masivu! Podsjećamo na Hamuržane koji putem preko Hanovera namjeravaju stići u Lübeck.«

Trebao sam svoja zapažanja zadržati za sebe. Međutim, moja strast geologa nadvladala je razbor, pa je ujak Lidenbrock čuo moje uzvike.

»Što ti je?«, upita me.

»Pogledajte!«, odgovorih, pokazujući mu različite naslage pješčenjaka, vapnenca i prve tragove tla pokrivenog škriljevcem.

»Pa što?«

»Stigli smo u ono razdoblje u kojem su se pojavile prve biljke i životinje!«

»Misliš?«

»Pa pogledajte, ispitajte, istražite!«

Prisilih profesora da prošara svjetiljkom po zidovima tunela. Očekivah da će možebiti uskliknuti. Međutim, daleko od toga. On ne izusti niti jednu jedinu riječ, nego nastavi put.

Je li me razumio ili nije? Možda mu njegovo samoljublje kao ujaka i učenjaka nije dopuštalo da prizna da se prevario izabravši istočni otvor, ili je taj tunel htio upoznati do kraja? Bilo je očito da smo napustili put kojega je probila lava, te da nas ovaj put ne može dovesti do ognjišta Snefellsa.

U međuvremenu sam se zapitao ne pridajem li ipak možda previše važnosti toj promjeni tla. Nisam li možda i sam u zabludi? Prelazimo li doista međuslojeve stijena koje leže jedna na drugoj ponad granitnog masiva?

»Ukoliko sam u pravu«, pomislih, »morao bih naići na neke ostatke prabilja. Zatim ću se dati uvjeriti. Potražimo.«

Nisam napravio ni sto koraka, kad su se neosporni dokazi ukazali pred mojim očima. Tako je i moralo biti, jer je u silurskom razdoblju u morima živjelo preko tisuću petsto

biljnih i životinjskih vrsta. Moje noge, navikle na tvrdo tlo lave, zagaziše odjednom u prašinu od ostataka biljaka i školjaka. Na stijenama su se jasno mogli vidjeti otisci morske trave i crvotočine. Profesor Lidenbrock nije se više mogao zavaravati. No on je zatvorio oči pred svime time, mislim, i nastavio dalje svojim putem jednakim korakom.

Bila je to tvrdoglavost koja je prešla sve granice. Nisam se više mogao suzdržati. Pokupio sam sa zemlje savršeno očuvanu školjku koja je pripadala organizmu pomalo sličnom današnjoj običnoj baburi, zatim dostigoh ujaka, te mu rekoh:

»Pogledajte!«

»Pa što«, mirno odgovori. »To je školjka jednog ljuskaša iz nestalog roda trilobita, ništa više.«

»Zar iz toga ništa ne zaključujete?«

»Misliš, isto što si ti zaključio? Da. Savršeno. Napustili smo granitni masiv i put kojim je tekla lava. Moguće je da sam se prevario, ali uvjerit ću se u svoju pogrešku tek kad stignem do kraja ovog tunela.«

»Imate pravo što tako postupate, ujače, i ja bih se u svemu s vama složio, kad se ne bismo trebali plašiti jedne sve više prijeteeće opasnosti.«

»Koje?«

»Nestašice vode.«

»Dobro, Axele. Štedjet ćemo.«

Poglavlje XX.

Doista smo trebali ograničiti potrošnju vode, jer naša zaliha mogla potrajati najviše tri dana. To sam ustanovio navečer za vrijeme objeda. Izgledi su nam bili jadni, nismo se baš mogli nadati da ćemo na ovom zemljištu iz prijelaznog razdoblja pronaći izvor vode.

Tijekom cijelog sutrašnjeg dana nastavili smo hodati tim beskrajnim tunelom, prolazeći ispod bezbrojnih lukova. Koračali smo gotovo bez riječi. Hansova šutnja prešla je i na nas. Put se više nije uspinjao, barem ne primjetno. Ponekad mi se čak činilo da se ponovo spušta. No taj nagib, uostalom jedva primjetan, nije mogao umiriti profesora, jer se priroda slojeva tla nije mijenjala, a prijelazni je period postajao sve očitiji.

Pod električnom svjetlosti divno su se blistali škriljevci, vapnenac i stari, crveni pješčenjak po stijenkama hodnika. Čovjek bi mogao pomisliti da se nalazi u otvorenom rovu usred Devonshirea, po kojem je ova vrsta tla i dobila ime.^[90] Prekrasni primjerci mramora prekrivahu zidove. Jedni bijahu sivi poput ahata,^[91] na neobičan način prošarani bijelim žilcima, drugi bijahu boje puti ili žuti na crvenoj podlozi. Malo dalje bijahu primjerci u boji zrele višnje, među kojima se vapnenac isticao živim preljevima.

Većina tih mramornih uzoraka sadržavala je otiske pradavnih životinja, ali od sinoć je stvaralačka sila napravila primjetnu promjenu. Umjesto zakržljalih trilobita, ugledah ostatke savršenije vrste: između ostalih, vidio sam ganoide i sauroptere,^[92] u kojima je oko paleontologa moglo nazrijeti prve oblike gmazova. Devonska mora nekoć nastavahu mnoštva takvih životinja. Mora su ih na tisuće izbacila po stijenama ove nove formacije.

Postalo je očigledno da se penjemo po ljestvici životinjske evolucije, na kojoj čovjek zauzima sam vrh. No činilo se da profesor Lidenbrock na to uopće ne obraća pozornost.

Očekivao je dvije stvari: ili da mu se pod nogama otvori okomit bezdan u koji bi mogao ponovno sići, ili da ga kakva iznenadna zapreka spriječi u nastavku ovog putovanja. Međutim, dođe i večer, a da se ta nada ne ostvari.

U petak, nakon noći u kojoj me je počela mučiti žeđ, naša mala družina ponovno se zaputi krivudavim putovima tunela.

Nakon deset sati hoda primijetio sam da se odraz naših svjetiljki po stijenama čudnovato smanjuje. Umjesto mramora, škriljevca, vapnenca i pješčenjaka, pojavile su se tamne naslage bez sjaja. U trenutku kada je tunel postao jako uzak, naslonih se na stijenu.

Kad povukoh ruku, primijetih da je posve crna. Pogledah izbliza. Bili smo usred sloja ugljena.

»Rudnik ugljena!«, povikah.

»Rudnik ugljena!«, povikah.

»Rudnik bez rudara«, odgovori ujak.

»Ah! Tko zna?«

»Znam ja«, odgovori ujak odrješitim tonom. »Siguran sam da ovaj tunel kroz slojeve kamenog ugljena nisu stvorile ljudske ruke. Ali ne marim uopće za to je li ovo ili nije djelo prirode. Stiglo je vrijeme večere. Večeraimo.«

Hans pripravi jelo od nekoliko namirnica. Jedva da sam nešto pojeo, ali sam popio par gutljaja vode, koliko mi ih je pripadalo po porciji. Vodičeva čaturica, puna samo dopola, bilo je sve što je ostalo da utaži žeđ trojici ljudi.

Nakon što su pojeli svoje obroke, dvojica mojih kolega ispružiše se na svojim pokrivačima, te u snu pronađoše lijek za svoj umor. Ja nisam mogao zaspati, pa sam brojao sate sve do jutra.

U subotu krenusmo u šest sati. Kroz dvadeset minuta stigismo do ogromne spilje. Tada uvidjeh da taj rudnik nije mogla iskopati ljudska ruka, jer bi mu svodovi bili poduprti. Ovdje ih je podržavala neka čudnovata ravnoteža.

Prostor te spilje mjerio je stotinu stopa u širinu i sto pedeset u visinu. Tlo je bilo silovito rascijepljeno nekakvim podzemnim pomicanjem. Zemljana gromada, popustivši pod nekim moćnim pritiskom, rastavila se, te ostavila ovu veliku prazninu, u koju su sada stanovnici Zemlje zašli prvi put.

Cijela povijest perioda karbona bila je napisana na tim tamnim stijenama. Geolog bi lako mogao raspoznati njegova različita razdoblja. Naslage ugljena bile su odijeljene slojevima pješčenjaka ili tvrde gline, koje su gornje naslage zdrobile svojom težinom.

U to vrijeme, koje je prethodilo sekundarnom razdoblju stvaranja planeta, Zemlju je pokrio gusti biljni pokrov, koji je nastao dvostrukim djelovanjem tropske vrućine i stalne vlage. Zemlja je sa svih strana bila obavijena isparavanjima, gustom maglom koja joj je još uvijek krala zrake Sunca.

Iz toga se zaključuje da visoke temperature nisu potjecale od tog novog izvora topline. Dnevna zvijezda možda još uvijek nije bila spremna za svoju sjajnu ulogu. Različita klimatska podneblja još nisu postojala. Strahovita vrućina širila se po čitavoj površini zemaljske kugle, jednako na ekvatoru i na polovima. Odakle je dolazila? Iz unutrašnjosti Zemlje.

Usprkos pretpostavkama profesora Lidenbrocka, u utrobi našeg sferoida tinjala je silna vatra. Njezin učinak osjećao se do zadnjih međuslojeva Zemljine kore. Biljke, lišene blagotvornog djelovanja Sunca, nisu ni cvjetale, ni mirisale, ali im je kroz korijenje kolala snaga života koju su crpile iz usijanog tla u prvim danima postanka svijeta.

Stabala je bilo malo. Rasle su samo travaste biljke, goleme niske trave, paprati, crvotočine, pečatnjaci, asterofiliti,^[93] danas rijetke porodice biljaka koje su tada brojile na tisuće vrsta.

Upravo je od te bujne vegetacije nastao ugljen. Rastezljiva Zemljina kora prilagođavala se pomacima tekuće mase koju je pokrivala. Tako su nastale pukotine, slijeganje tla. Od biljaka koje je voda preplavila malo-pomalo stvorile su se goleme naslage.

Potom je uslijedilo djelovanje prirodne kemije. Prvo je na dnu mora od biljnih naslaga nastao treset. Zatim su se te biljne naslage, pod utjecajem plinova i topline nastale od fermentacije, potpuno pougljenile.

Tako su nastali ogromni slojevi ugljena, koji bi se ipak uz ovakvu prekomjernu potrošnju mogli iscrpiti za manje od tristo godina, ukoliko industrijalizirani narodi na to ne pripaze.

Takve su mi misli zaokupljale duh dok sam promatrao sve to ugljeno bogatstvo koje se nagomilalo na ovom dijelu zemljine mase. Sigurno ga nitko nikada neće otkriti. Vađenje ugljena iz tako dubokog rudokopa zahtijevalo bi previše napora. Uostalom, čemu to, kad je ugljen rasprostranjen takoreći odmah ispod Zemljine površine, u mnogim krajevima? Stoga, dok sam promatrao ove netaknute naslage, znao sam da će takve ostati sve do samog kraja svijeta.

Nastavili smo hodati dalje, te jedino ja nisam primjećivao koliko je put dug, jer sam se sav izgubio u geološkim promatranjima. Temperatura je ostala približno ista kakva je bila dok smo prolazili kroz slojeve lave i škriljevca. Jedino što mi je njuh bio osjetno uznemiren oštrim vonjem metana. Shvatio sam odmah da se u tom tunelu nagomilalo jako puno tog opasnog plina, što ga rudari nazivaju »praskavcem«, a koji često svojim eksplozijama izaziva užasne nesreće.^[94]

Srećom, za osvjetljenje puta koristili smo genijalne Ruhmkorffove svjetiljke. Da smo na svoju nesreću neoprezno požurili ovaj tunel istražiti s bakljom u ruci, grozna bi eksplozija prekinula naše putovanje i usmrtila putnike.

Naš izlet kroz rudnik potrajao je sve do večeri. Ujak je jedva svladavao svoje nestrpljenje zbog toga što se tunel nastavio protezati vodoravno. Potpuna tama, koja svjetlosti nije dopuštala da prodre dalje od dvadesetak koraka, sprečavala nas je da utvrdimo koliko je tunel dug. Već sam počeo vjerovati da je beskrajan, kad se u šest sati iznenada pred nama stvori zid. Nikakvog prolaza nije bilo ni desno, ni lijevo, ni gore, ni dolje. Stigli smo do dna slijepog tunela.

»Pa dobro! Utoliko bolje!«, usklikne ujak. »Sad barem znam na čemu sam. Nismo na Saknussemovom putu i nema nam druge nego da se vratimo. Noćas ćemo odmoriti, a onda ćemo, kroz nepuna tri dana, opet stići na mjesto gdje se razdvajaju dva tunela.«

»Da«, rekoh. »Ukoliko za to budemo imali snage.«

»A zašto je ne bismo imali?«

»Zato što će nam sutra sasvim ponestati vode.«

»Hoće li nam ponestati i hrabrosti?«, upita me profesor strogo me gledajući.

Ne usudih se odgovoriti mu.

Poglavlje XXI.

Sutra ujutro krenuli smo u ranu zoru. Trebalo se žuriti. Bili smo pet dana hoda udaljeni od raskrižja.

Neću naširoko opisivati patnje koje pretrpjesmo na povratku. Moj ujak ih je podnosio s bijesom čovjeka koji osjeća da nije više u naponu snage, Hans pomirenošću sa sudbinom koja bijaše u njegovoj miroljubivoj prirodi. Priznajem da sam ja očajavao i gubio nadu. Ne mogoh se više hrabro nositi s tom zlom srećom.

Vode nam je ponestalo već na kraju prvog dana hoda, baš kako sam bio predvidio. Jedina tekućina koju smo imali bila je rakija klekovača, ali to pakleno piće palilo mi je grlo, te ga nisam mogao ni vidjeti. Vrućina me gušila, a umor iscrpljivao toliko da sam više puta umalo pao kao klada. Stoga smo stali. Ujak i Islandđanin učiniše sve što je bilo u njihovoj moći da me okrijepe. Međutim, uvidio sam da i ujak teško odolijeva strahovitom umoru i mukama zbog žeđi.

U utorak 8. srpnja stigismo napokon polumrtvi, pužući na koljenima i rukama, na raskrižje dvaju tunela. Tamo sam se srušio na tvrdo tlo lave kao klada i ostao nepomično ležati. Bilo je deset sati ujutro.

Hans i ujak, naslonjeni na stijene, pokušашe zagristi u dvopek. Duboki uzdasi oteše mi se iz natečenih usta. Zatim sam pao u duboku nesvjesticu.

Nakon nekog vremena, ujak mi se približi i podigne me u naručje:

»Jadno dijete!«, promrmlja s istinskim žaljenjem u glasu.

Te su me riječi ganule, jer nisam bio navikao na nježnosti od grubog profesora. Stisnuo sam njegove uzdrhtale ruke, koje mi je pružio gledajući me. Oči su mu bile vlažne.

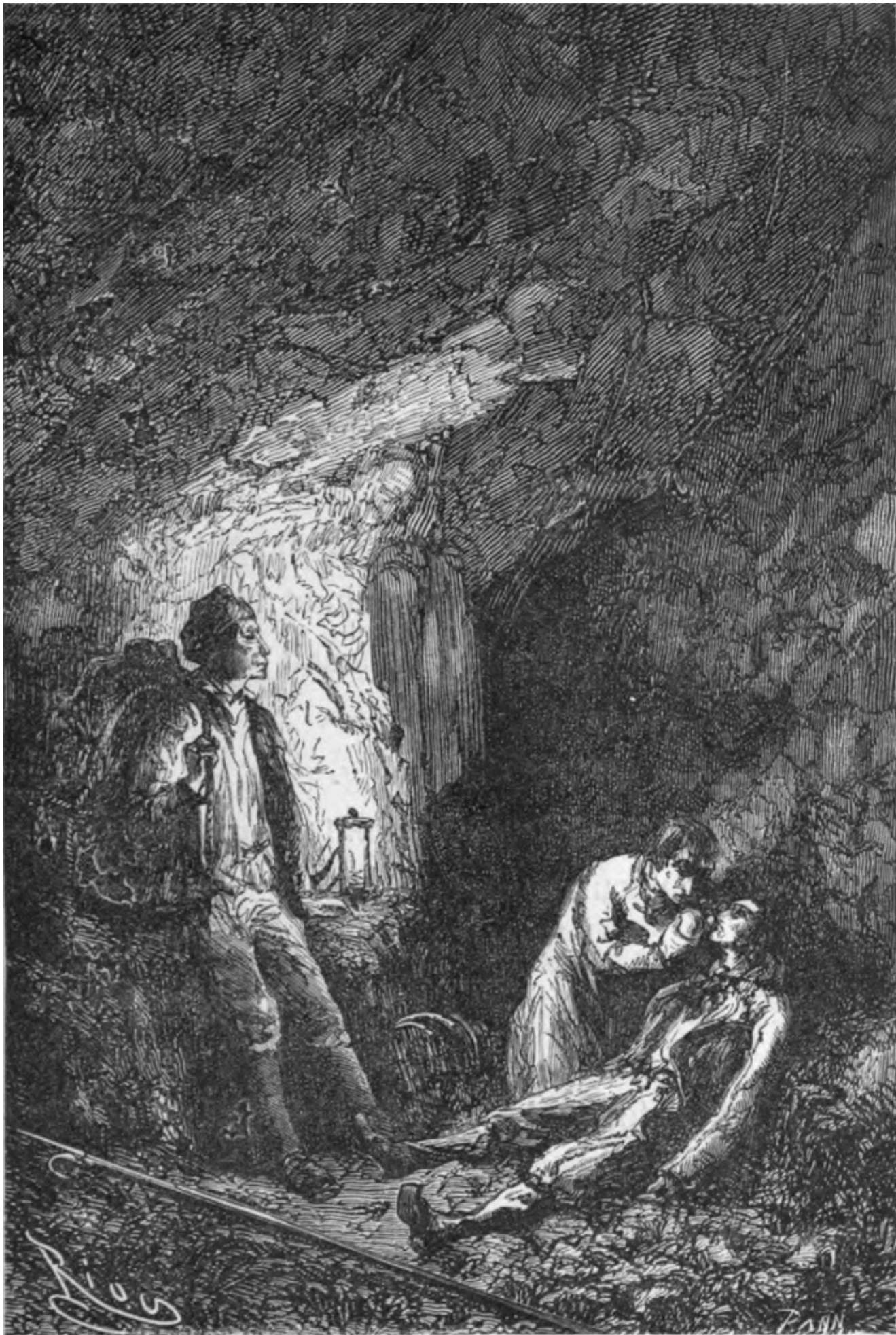
Tad vidjeh kako je uzeo čaturicu koja mu je bila privezana na boku. Na moje veliko zaprepaštenje, primakne je mojim ustima.

»Pij!«, reče.

Jesam li bio dobro čuo? Je li moj ujak poludio? Pogledao sam ga tupim pogledom. Nisam ga želio razumjeti.

»Pij!«, ponovi on.

Podigavši čaturicu, cijelu je isprazni u moja usta.

Podigavši čaturicu, cijelu je isprazni u moja usta.

Ah, mom užitku nije bilo kraja! Jedan gutljaj vode ovlažio je moje goruće grlo, samo jedan, i bio je dovoljan da u mene vrati život koji se počeo gasiti.

Zahvalih ujaku sklopljenih ruku.

»Da«, reče on. »Jedan gutljaj vode! Posljednji, čuješ li dobro? Posljednji! Brižno sam ga čuvao na dnu svoje čaturice. Dvadeset puta, sto puta morao sam se oduprijeti strahovitoj želji da je popijem! Nisam je popio, Axele. Sačuvao sam je za tebe.«

»Ujače moj!«, promrmljah dok su mi se niz lice slijevale krupne suze.

»Da, jadno dijete. Znao sam da ćeš po dolasku na ovo raskrižje pasti polumrtav, pa sam svoje zadnje kapi vode sačuvao kako bih te oživio.«

»Hvala vam! Hvala!«, uskliknuh.

U međuvremenu sam, čim mi se žeđ utažila, u sebi iznašao snage. Mišići moga grla, koji bijahu stegnuti, opustili su se, a usne mi više nisu tako gorjele. Mogao sam govoriti.

»Gledajte«, rekoh. »Budući da nemamo vode, ne preostaje nam sada ništa nego samo jedna stvar: moramo se vratiti natrag.«

Dok sam tako govorio, ujak me je izbjegavao gledati, pognuo je glavu i izbjegavao moj pogled.

»Moramo se vratiti«, kriknuh, »istim putem koji vodi do Snefellsa. Neka nam Bog udijeli toliko snage da se uspijemo popeti na vrh kratera!«

»Vratiti se«, izusti ujak, više sebi nego meni.

»Da, vratiti se, ne gubeći više ni jedan trenutak.«

Usljedio je poduži trenutak tišine.

»Dakle, tako, Axele«, nastavi profesor neobičnim tonom glasa. »Zar ti tih nekoliko gutljaja vode nije vratilo hrabrost i snagu?«

»Hrabrost!«

»Vidim da si utučen kao i prije, da još uvijek očajavaš.«

S kakvim to čovjekom imam posla i kakve to planove kuje njegov odvažni duh?

»Što, zar se ne želite vratiti?«

»Odustati od ove ekspedicije u trenutku kad sve govori da može uspjeti? Nikad!«

»Znači, trebamo se pomiriti s pogibijom?«

»Ne, Axele, ne. Otiđi. Ne želim tvoju smrt. Neka te Hans otprati. Ostavi me samog!«

»Da vas ostavimo?«

»Ostavi me, kažem ti! Ja sam započeo ovo putovanje, pa ću ga ja i dovršiti do samog kraja ili se neću ni vratiti! Idi, Axele, idi!«

Ujak je govorio strahovito uzbuđen. Njegov glas, koji se načas bio raznježio, postao je

opet grub i prijeteći. Nekom tamnom silom borio se s nemogućim! Nisam ga htio ostaviti napuštenog na dnu tog ponora dok me, s druge strane, nagon za samoodržanjem tjerao na bijeg.

Vodič je cijeli taj prizor pratio svojom uobičajenom ravnodušnošću. U međuvremenu je shvatio što se dogodilo među dvojicom kolega, jer su naše kretnje dovoljno govorile o različitim putovima na koje jedan drugoga pokušavamo skrenuti. Međutim, izgledalo je da se Hans slabo zanima za sve to, iako je u igri bila i njegova egzistencija. Spreman je krenuti ako mu se da znak za polazak, ali spreman je i ostati ukoliko njegov gospodar za to pokaže imalo volje.

Što bih sve mogao učiniti da me je on mogao razumjeti! Moje riječi, uzdisaji i ton moga glasa sigurno bi urazumili tog hladnog čovjeka. Upozorio bih ga na opasnosti na koje on izgleda ni ne sumnja, prstom bih mu ih pokazao kako bi ih shvatio. Možda bismo zajedno uspjeli uvjeriti svojeglavog profesora. Po potrebi bi ga mogli i prisiliti da se popne natrag na Snefells!

Približih se Hansu, stavih svoju ruku na njegovu. Nije se ni pomaknuo. Pokazah mu put koji vodi do kratera. On ostade nepomičan. Moje lice odavalo je nestrpljenje i govorilo o svim mojim patnjama. Islandčanin blago zakima glavom, te pokazujući mirno na ujaka reče:

»Master.«

»Gospodar?«, kriknuh potpuno sluđen. »Nije on gospodar tvog života! Trebamo pobjeći! Moramo ga odvući! Čuješ li me? Razumiješ li me?«

Zgrabio sam Hansa za ruku. Htio sam ga prisiliti da ustane. Borio sam se s njim. Onda se umiješao ujak.

»Smiri se, Axele«, reče on. »Ništa nećeš postići kod tog bezosjećajnog sluge. Slušaj zato što ću ti predložiti.«

Prekrižih ruke gledajući ujaka ravno u oči.

»Nestašica vode jedina je prepreka koja se ispriječila ostvarenju mojih planova. U istočnom tunelu sačinjenom od lave, škriljevca i ugljena nismo naišli niti na jednu molekulu tekućine. Moguće je da ćemo imati više sreće slijedeći zapadni tunel.«

Potresoh glavom s izrazom potpune nevjerice.

»Poslušaj me do kraja«, nastavi profesor podigavši glas. »Dok si ti tamo nepomično ležao, razgledao sam građu ovog tunela. On vodi ravno do utrobe Zemlje i za nekoliko sati dovest će nas do granitnih masiva. Tamo bismo morali naći izvora u izobilju. To nalaže priroda ovih stijena, a nagon se u meni podudara s logikom i podupire moje uvjerenje. Dakle, slušaj što ću ti predložiti. Kad je Kolumbo od svoje posade tražio tri dana vremena da otkrije novo kopno, njegova je posada, iako bolesna i preplašena, ipak prihvatila njegov zahtjev i on je otkrio Novi svijet. Ja, Kolumbo ovih podzemnih krajeva, tražim od

tebe samo još jedan dan. Ukoliko za to vrijeme ne nađemo vodu koja nam nedostaje, kunem ti se, vratit ćemo se na površinu!«

Iako sam bio razjaren, ganule su me te riječi, napor kojem se podvrgao ujak da bi održao takav govor.

»Dobro!«, povikah. »Neka bude po vašoj želji i neka Bog nagradi vašu nadljudsku energiju. Nemate nego samo nekoliko sati da iskušate sudbinu! Krenimo!«

Poglavlje XXII.

Počeli smo se spuštati novim tunelom. Hans je po svojoj navici išao prvi. Nismo napravili niti sto koraka, kad profesor, obasjavši uzdužno zidove svjetlom svjetiljke, usklikne:

»Evo prvobitnih stijena! Na dobrom smo putu! Samo naprijed!«

Kad se u prvim danima svijeta Zemlja polako hladila, uslijed smanjenja njenog obujma došlo je do pomicanja, lomljenja, nabiranja i cijepanja Zemljine kore. Tunel kojim smo sada hodali bio je rasjed takve vrste, kroz kojega je nekada curio eruptivni granit. Tisuće njegovih zavoja formiralo je kroz prvobitno tlo nerazmrsiv labirint.

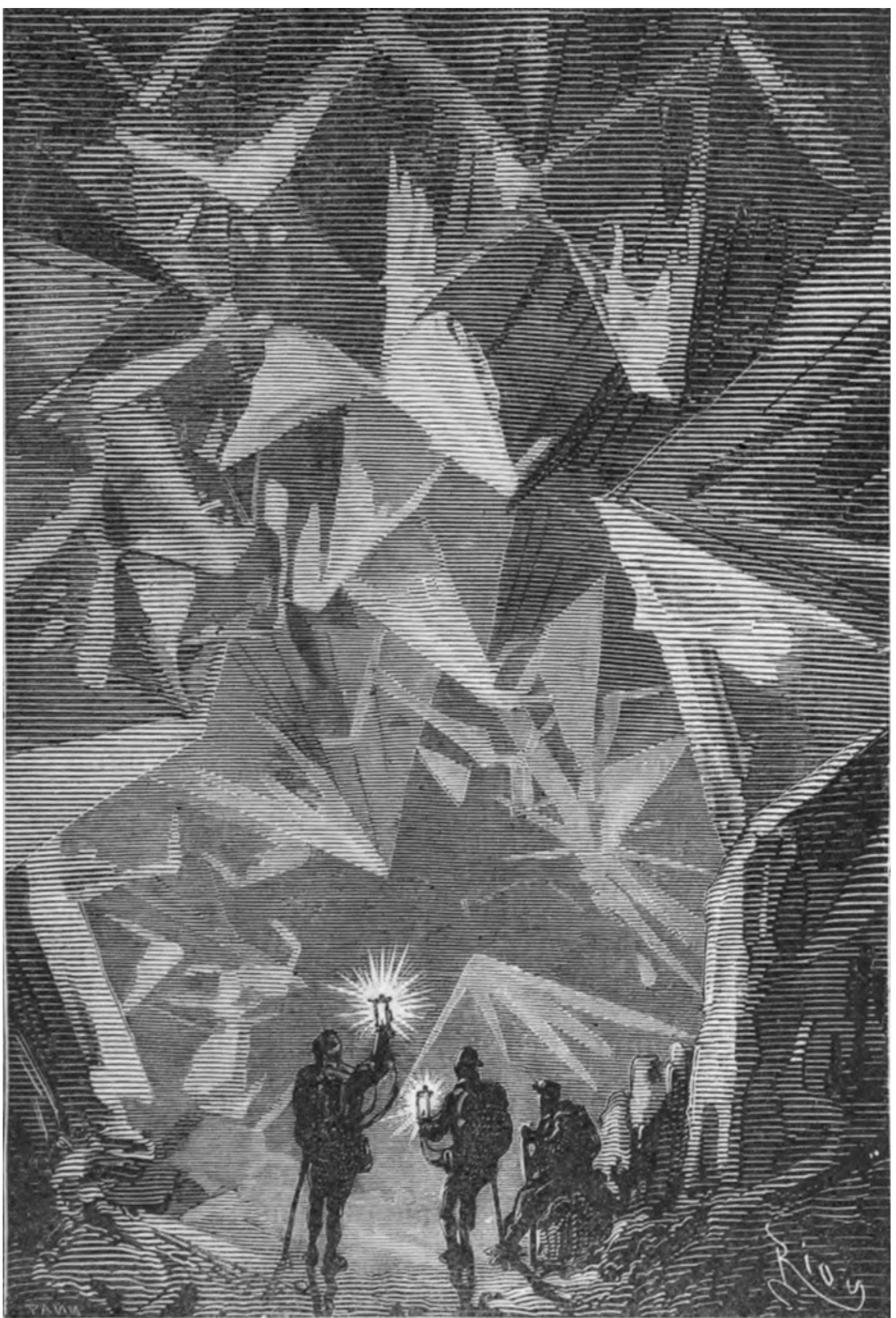
Što smo dalje silazili, niz međuslojeva prvobitnog tla sve se je jasnije razaznavao. Geološka znanost smatra to prvobitno tlo temeljem mineralne kore. Ustvrdila je da se sastoji od tri različita sloja: škriljevca, gnajsa i tinjčeva škriljevca, koji svi počivaju na toj čvrstoj podlozi stijena koje nazivamo granitom.

Nikada se mineralozi nisu našli u tako divnim okolnostima, gdje bi prirodu mogli proučiti na licu mjesta. Ono što sonda, neinteligentna i gruba naprava za istraživanje tla, ne može iz unutrašnjosti izvući na površinu, to mi ovdje možemo proučavati gledajući sve vlastitim očima i dirajući vlastitim rukama.

Kroz slojeve škriljevaca koji su se prelijevali u krasnim nijansama zelene, vijugale su metalne niti bakra i mangana, s pokojim tragom platine ili zlata. Razmišljao sam o tom blagu skrivenom u utrobi Zemlje, koje ljudska pohlepa nikad neće uživati! Ta blaga su tektonski poremećaji u prvim danima svijeta zakopali tako duboko da ih ni pijuk, ni trnokop neće moći iščupati iz njihovog groba.

Nakon škriljevca dolazio je gnajs stratiformne^[95] strukture, koja se isticala pravilnošću i usporednošću svojih listova. Slijedio je zatim tinjčev škriljevac^[96] raspoređen u velike ploče, koje su se uslijed svjetlucanja bijelog tinjca^[97] pričinjavale bližima nego što su to doista bile.

Svjetlo naših svjetiljaka, koje se odbijalo od sićušnih glatkih površina u masi stijene, rasijavalo se pod svim kutovima, te mi se pričiniilo da putujem kroz šupljinu nekog dijamanta u kojem se zrake svjetla razbijaju na tisuće iskrica.

Pričinilo mi se da putujem kroz šupljino nekog dijamanta.

Oko šest sati navečer ta se svečana rasvjeta znatno smanjila i gotovo nestala. Stijenke su bile kristalne površine, tamnije boje, tinjac se sve jače miješao s feldšpatom i kvarcom, te stvorio savršene stijene, najtvrdi kamen od svih, koji se ne drobi, iako nad njim leže četiri sloja zemaljske kore. Bili smo obzidani u ogromnom granitnom zatvoru.

Bilo je osam sati navečer. I dalje smo bili bez vode. Podnosio sam strašne muke. Moj ujak je išao naprijed. Nije se htio zaustaviti. Napinjao je uši ne bi li čuo vodu iz kakvog izvora. Ali ništa se nije čulo!

Za to vrijeme noge su mi počele malaksavati. Trpio sam sve muke kako ne bih primorao ujaka da stane. To bi za njega bio strašan udarac, dotuklo bi ga, jer je dan bio na izmaku, zadnji dan!

Napokon me izdaše sve snage; kriknuh i sruših se.

»Pomozite! Umirem!«

Ujak se vrati do mene. Promatrao me prekriženih ruku, a zatim sam čuo kako je slomljenim glasom rekao:

»Sve je svršeno!«

Posljednje što sam vidio bila je kretnja užasnog bijesa. Zatim sklopih oči.

Kada sam ih ponovo otvorio, vidio sam svoje kolege kako leže nepomični, zamotani u svoje pokrivače. Spavaju li? Ja nisam mogao ni na tren sklopiti oka. Previše sam trpio, osobito pri pomisli da mi nema spasa. U ušima su mi još odjekivale ujakove posljednje riječi: »Sve je svršeno!« Uz ovakvu slabost, dakako, nije se moglo ni pomišljati na povratak na površinu Zemlje.

Nalazili smo se milju i pol duboko u Zemljinoj kori. Činilo mi se da sva težina kore pada na moja ramena. Osjećao sam se kao zdrobljen. Žestoko sam se upinjao kako bih se okrenuo na svom granitnom ležaju.

Prošlo je nekoliko sati. Oko nas je vladala duboka tišina, grobna tišina. Ništa nije dopiralo kroz te zidine, od kojih je najtanja imala pet milja.

Dok sam tako drijemao, učinilo mi se da čujem neki šum. U hodniku je bilo mračno. Pogledah pozornije: učinilo mi se da vidim Islandđanina kako odlazi sa svjetiljkom u ruci.

Zašto Hans odlazi? Zar nas napušta? Ujak je spavao. Htjedoh vikati, ali preko svojih osušenih usana nisam mogao ispustiti ni glasa. Tama je postala još gušća, utihnuli su i posljednji šumovi.

»Hans nas napušta!«, povikah. »Hans! Hans!«

Te riječi sam izvikivao u sebi; nisu iz mene izlazile. Međutim, nakon prvih trenutaka straha, zastidjeh se svog nepovjerenja u čovjeka čije dotadašnje ponašanje nije davalo nikakvog povoda sumnji. Njegov odlazak nije mogao biti bijeg. Umjesto da se uspinje hodnikom, on je silazio. Da je imao loše namjere, pošao bi gore, a ne dolje. Takvo me

razmišljanje donekle umiri, te moje misli krenuše drugim putem. Takvog miroljubivog čovjeka, kakav je Hans, samo vrlo važan razlog mogao je istrgnuti iz njegovog mira. Je li otišao istraživati? Možda je u toj tihoj noći čuo nekakav mrmor kojega ja nisam?

Poglavlje XXIII.

Cijeli jedan sat u deliriju vlastitog mozga zamišljao sam sve moguće razloge koji su mogli pokrenuti mirnog lovca. Najbesmislenije pomisli plele su mi se glavom. Činilo mi se da ću poludjeti!

Napokon se iz dubine ponora začuše koraci. Hans se vraćao. Nejasno svjetlo je najprije počelo kliziti po stijenama tunela, da bi se potom ukazalo kroz njegov otvor. Pojavi se Hans.

Približi se ujaku, stavi mu ruku na rame i nježno ga probudi. Ujak ustade.

»Što je?«, upita.

»Vatten«, odgovori lovac.

Treba vjerovati da svatko nadahnut žestokim bolima postaje poliglot. Nisam znao niti riječi danskog, ali sam ipak nagonski razumio našeg vodiča.

»Vode! Vode!«, povikah, plješćući i lamatajući rukama kao luđak.

»Voda?«, ponovi ujak. »Hvar?«, upita Islandanina.

»Nedat«, odgovori Hans.

Gdje? Dolje! Sve sam razumio. Ščepao sam lovčeve ruke i počeo ih stiskati, dok me je on mirno gledao.

Pripreme za polazak nisu dugo trajale, te smo uskoro silazili tunelom koji se svakim hvatom spuštao za dvije stope.

Sat vremena kasnije prešli smo oko tisuću hvati i spustili se za dvije tisuće stopa.

U tom smo trenutku jasno čuli neobičan zvuk kako je sunuo površinom granitnog bedema, nešto poput prigušene tutnjave, udaljene grmljavine.

Nakon što pri prvih pola sata hoda još nismo ugledali očekivani izvor, osjetio sam kako me ponovo obuzima tjeskoba. Tada mi ujak objasni odakle dolazi buka koju smo čuli.

»Hans se nije prevario«, reče mi. »Ovo što tamo čuješ, to je šum brzaca.«

»Brzaca?«, upitah.

»O tome nema sumnje. Oko nas kruži rijeka ponornica!«

Požurismo se, potaknuti nadom. Više nisam osjećao umor. Osvježavao me već sam žubor vode. Brzac koji je dugo tekao nad našim glavama, sada je tekao u lijevoj stijeni, hućeći i pljuskajući. Često sam rukom prelazio preko stijene u nadi da ću osjetiti tragove kapanja ili vlage. No uzalud.

Prošlo je još pola sata, prešli smo još pola milje.

Sada je već bilo jasno da lovac za vrijeme svoje odsutnosti nije mogao otići toliko daleko u potrazi za vodom. Vođen posebnim instinktom, svojstvenim brđanima, tragačima za vodom, on je »osjetio« taj brzac kroz stijenu, ali sigurno nije bio ugledao dragocjenu tekućinu, niti je njome ugasio žeđ.

Uskoro smo ustanovili da ćemo se, ako nastavimo put, zapravo udaljiti od brzaca, čiji je huk postepeno jenjavao.

Vratismo se natrag. Hans se zaustavi baš na mjestu na kojem se brzac činio najbližim.

Sjedoh kraj zida, dok je voda brzaca silnom snagom protjecala na dva koraka od mene. Još uvijek nas je od vode dijelio granitni zid.

Ne razmišljajući i ne pitajući se postoji li ikakav način da dođemo do te vode, opet se prepustih očaju.

Hans me pogledao i učini mi se kao da se nasmiješio.

Ustao je i uzeo svjetiljku. Pođoh za njim. Uputio se prema zidu. Gledao sam što radi. Prislonio je uho uza suh kamen, pa je po njemu na nekoliko mjesta vrlo pažljivo osluškivao. Shvatio sam da traži mjesto na kojem se potok najbolje čuje. To je mjesto napokon pronašao na pokrajnjoj lijevoj stijeni, tri stope iznad tla.

Kako li sam bio uzbuđen! Ne usudih se pogađati što lovac namjerava poduzeti. Svakako sam ga razumio, te ga htio podržati pljeskom i zagrliti ga, kad sam ga vidio kako je zgrabio svoj pijuk i njime navalio na stijenu.

»Spašeni smo, spašeni!«, povikah.

»Da«, ponovi ujak mahnito. »Hans ima pravo! O, hrabrog li lovca! Nama to nikada ne bi palo na pamet!«

Rado sam u to povjerovao! Takvo rješenje, koliko god jednostavno bilo, mi ne bismo nikad iznašli. Nema ništa opasnije nego udariti pijukom u okosnicu zemaljske kugle. Što ako se dogodi odron, pa nas zatrpa, ili ako nas potopi bujica kad pronađe put kroz stijenu? Te opasnosti nisu bile nimalo nerealne, doista su nam prijetile. Međutim, tog trenutka strah od urušavanja ili od poplave nije nas mogao zaustaviti. Naša žeđ bila je takvog intenziteta da bismo kopali i ispod samog oceana, samo da je utažimo.

Hans se prihvati posla, kojega niti moj ujak niti ja ne bismo mogli izvršiti. Nestrpljivost koja bi zanijela naše ruke izazvala bi možda rasprskavanje stijene pod naglim udarcima. Vodič je, naprotiv, mirno i suzdržano, malo-pomalo, laganim udarcima otvarao u stijeni otvor širok pola stope. Osluškivah kako se huk brzaca pojačava i već sam osjetio blagotvornu snagu vode kako mi prska po ustima.

Uskoro se pijuk zario dvije stope duboko u granitni zid. Posao je trajao već čitav sat. Sav sam se već bio zgrčio od nestrpljenja! Moj je ujak htio primijeniti jednu učinkovitiju metodu. S mukom sam ga u tome pokušavao spriječiti. Već je bio dograbio pijuk, kadli se iznenada začulo neko pištanje. Mlaz vode sune iz zida i udari u suprotnu stijenu.

Mlaz vode prsne iz zida.

Hans, kojega je taj udar skoro oborio, nije mogao zatomiti krik bola. Shvatio sam i zašto, jer kad sam ruke zaronio u tekućinu, i sâm sam divlje vrisnuo. Izvor vode bio je vreo.

»Voda ima sto stupnjeva«, povikah.

»Neka, ohladit će se«, odgovori ujak.

Tunel se ispunio parom, a od istekle vode stvorio se potok koji je nestajao u podzemnim usjeklinama. Nešto niže srknuli smo iz njega prve gutljaje. Kakav je to užitak bio, kakva ni sa čime usporediva slast! Kakva je to voda? Odakle dolazi? Nije bilo važno. Bila je to voda, a premda još uvijek vruća, vraćala nam je život u tijela koja samo što nisu bila posve klonula. Pio sam je bez zaustavljanja, bez da sam je čak i probao.

Tek nakon čitave minute naslade viknuh:

»Pa ta je voda puna željeza!«

»Izvrсна za želudac«, odgovori ujak, »i puna minerala. Ovaj put nam vrijedi kao da smo pošli u Spa ili u Töplitz!«^[98]

»Kako je dobra!«

»Naravno da je dobra, to je voda s dubine od dvije milje ispod zemlje. Ima okus tinte, koji u sebi nema ništa neugodno. Hans nam je priskrbio slavno vrelo! Zato predlažem da taj spasonosni potok nazovemo njegovim imenom.«

»Dobro!«, povikah.

I potoku smo dali ime »Hans-bach«.^[99] Hans se zbog toga nije previše uzoholio. Nakon što se umjereno osvježio, naslonio se u kutu na svoj uobičajeno miran način.

»Sada ne bi trebalo izgubiti tu vodu«, rekoh.

»A zašto bismo je izgubili?«, odgovori ujak. »Pretpostavljam da je izvor nepresušan.«

»Nije bitno. Napunimo mijeh i tikvice, a zatim ćemo pokušati začepiti otvor.«

Prihvatili su moj savjet. Hans je pokušao komadima granita i kućinom začepiti usjeklinu na stijeni. To nije bilo lako. Voda nam je pekla ruke, pritisak je bio prejak, pa su svi naši napori ostali bezuspješni.

»Sudeći po jačini mlaza, očigledno je da se velika količina vode nalazi na velikoj visini«, rekoh.

»U to nema sumnje«, odgovori ujak. »Ako je taj stup vode visok trideset i dvije tisuće stopa, onda pritisak iznosi tisuću atmosfera. Međutim, pala mi je na pamet jedna ideja.«

»Koja?«

»Zašto smo si uvertjeli u glavu da baš moramo zatvoriti taj otvor?«

»Ali zato što...«

Nisam uspio naći dobar razlog.

»Kad nam se tikvice isprazne, jesmo li sigurni da ćemo naići na drugu vodu da ih napunimo?«

»Jasno da nismo.«

»Pa dobro, pustimo ovu vodu neka teče. Ona će se spuštati svojim prirodnim tokom, voditi nas i usput napajati.«

»Ovo je jako dobro smišljeno!«, povikah. »Bude li nam ovoj potok dobar prijatelj, ne postoji više razlog zbog kojeg ne bismo uspjeli u našem pothvatu.«

»Oho, napokon si to priznao, dječaće moj«, reče profesor smijući se.

»Nisam to samo priznao, nego potpuno stojim iza te svoje izjave.«

»Samo trenutak! Nastavimo pothvat tako što ćemo se odmoriti na par sati.«

Bio sam potpuno zaboravio da je noć. Primijetio sam to tek po kronometru. Uskoro smo svi, dobro okrijepljeni i osvježeni, zaspali dubokim snom.

Poglavlje XIV.

Sutradan smo već zaboravili na sve pretrpljene boli. Isprva sam se čudio što više ne osjećam žeđ, te sam se pitao koji je razlog tome. Potok, koji je žuboreći tekao kraj mojih nogu, bio je odgovor na to pitanje.

Doručkovali smo i pili tu izvrsnu vodu, prepunu željeza. Osjećao sam se sav razdragan i odlučan da odem daleko. Zašto čovjek čvrstih uvjerenja, kakav je moj ujak, ne bi uspio, uz tako vještog vodiča kakav je Hans i »odlučnog« nećaka poput mene? Evo kakve lijepe misli su mi se vrzmale po glavi! Da mi je netko predložio da se vratim na vrh Snefellsa, ljutito bih to odbio.

No na sreću, preostalo je samo pitanje daljnjeg silaženja.

»Krenimo!«, uskliknuh, probudivši svojim oduševljenim usklikom prastaru jeku kugle zemaljske.

Put smo nastavili u četvrtak u osam sati ujutro. Granitni tunel koji se probijao u vijugavim zavojima često nas je znao iznenaditi kakvom okukom; stvarao je zbrku poput labirinta, no smjer mu je uglavnom uvijek bio jugoistok. Moj ujak je neprekidno vrlo pažljivo promatrao svoj kompas kako bi mogao utvrditi pređeni put.

Tunel se nastavljao gotovo vodoravno, s nagibom od najviše dva palca na svaki hvat. Potok je žuboreći brzao pod našim nogama. Činilo mi se kao da nas neki poznati, domaći duh vodi kroz utrobu Zemlje, kao da rukom gladim toplu najadu^[100] čije je pjevanje pratilo naš put. Moje dobro raspoloženje obično me zanese u mitologiju.

Što se tiče mog ujaka, on je psovao zbog vodoravnog položaja puta; on, koji je bio »čovjek vertikalâ«. Njegov put se pružao u beskraj, te umjesto da ide stranicom zemaljskog polumjera, išao je, prema vlastitom izrazu, njezinom hipotenuzom. Međutim, nismo imali izbora, pa kako smo, premda polako, ipak napredovali prema središtu, nismo se trebali tužiti.

Uostalom, put je mjestimično postajao sve strmiji. Tada bi se najada počela štropotom kotrljati, a mi smo zajedno s njom silazili sve dublje i dublje.

Uglavnom smo tijekom tog i sljedeći dana prevalili velik dio puta u vodoravnom smjeru, dok smo prilično malo napredovali u okomitom.

U petak navečer, 10. srpnja, trebali smo prema našoj procjeni biti trideset milja jugoistočno od Reykjavika, a na dubini od dvije i pol milje.

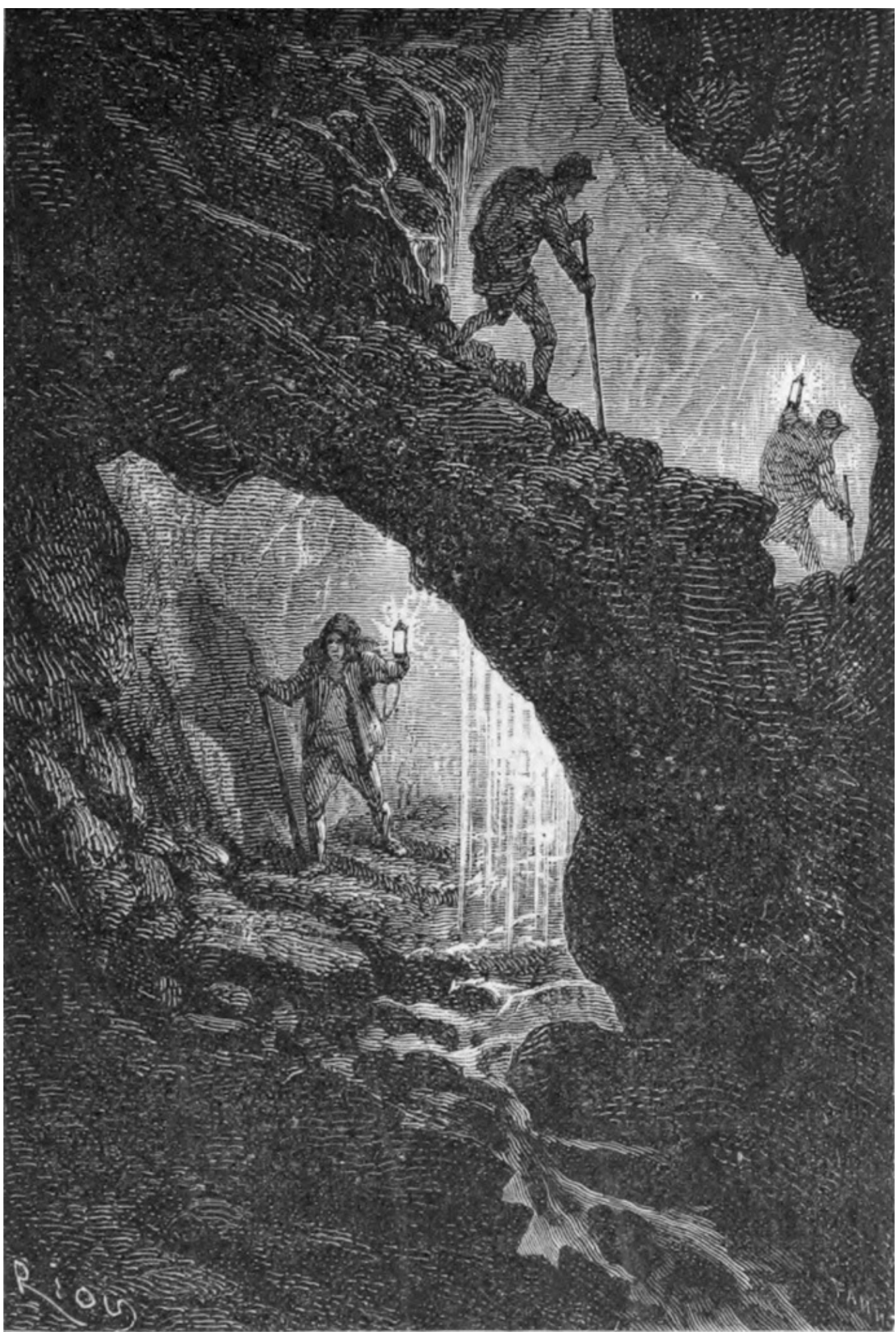
Tada se pred našim nogama rastvorio strašan ponor. Ujak je oduševljeno pljesnuo rukama, te počeo računati kolika mu je strmina padina.

»Evo, krenemo li ovuda, odvest će nas daleko«, poviče, »i to lako, jer izbočine na zidu

tunela tvore prave stepenice!«

Hans je odmah rasporedio konope kako bi spriječio nesreću. Spuštanje otpočne. Ne usuđujem se nazvati ga opasnim, jer sam se već bio privikao na ovakve vježbe.

Taj ponor bio je uska pukotina, što je česta pojava u stjenovitoj masi, koja se naziva »rasjedom«. Zacijelo je nastala stezanjem zemaljske kore prilikom njezinog hlađenja. Ako je nekoć služila kao prolaz eruptivnoj masi koju je izbacivao Snefells, ne mogu si objasniti kako to nije ostavilo nikakvih tragova. Spuštali smo se nekom vrstom zavojitog vijka kojeg kao da su izradile ljudske ruke.

Spuštali smo se nekom vrstom zavojitog vijka.

Svakih četvrt sata morali smo se zaustaviti da si priuštimo nužno potreban odmor i da protegnemo noge. Tada bismo sjeli na neku izbočinu, objesili bismo noge, te bismo čavrljali i jeli, te pili iz potoka.

Ne mora se posebno naglašavati da se »Hans-bach«, zašavši u ovaj rasjed, pretvorio u slap, te se tako prilično opsegom smanjio. Ipak je u njemu još uvijek bilo dovoljno vode da nam ugasi žeđ. Uostalom, na manje strmim zavojima opet je tekao mirno. U prvim trenucima podsjećao me je na mog časnog ujaka kada je nestrpljiv i bijesan, dok je po blagim nagibima bio sličniji tihom islandskom lovcu.

11. i 12. srpnja hodali smo zavojima tog rasjeda, prodrijevši još dvije milje dublje u Zemljinu koru, čime smo se spustili ukupno pet milja ispod razine mora. Međutim, 13. srpnja oko podneva nagib rasjeda nastavio se u smjeru jugoistoka, pod kutom od otprilike četrdeset i pet stupnjeva.

Spust je tada postao lakši, ali savršeno jednoličan. Nije niti moglo biti drugačije, jer se popratni krajolik nije bitno mijenjao.

Konačno smo u srijedu 15. srpnja bili sedam milja ispod površine zemlje i otprilike pedeset milja udaljeni od Snefellsa. Premda smo bili malo umorni, naše zdravstveno stanje bilo je zadovoljavajuće, pa je naša putna ljekarna još uvijek bila netaknuta.

Ujak je iz sata u sat bilježio podatke s kompasa, kronometra, manometra i termometra. To su isti oni podaci koje je objavio u znanstvenom opisu svog putovanja. Prema njima je lako mogao odrediti svoj položaj. Kad mi je rekao da smo se u vodoravnom smjeru prešli pedeset milja, nehotice mi se oteo usklik.

»Što ti je?«, upita ujak.

»Ništa, samo sam nešto pomislio.«

»A što to, sinko?«

»Pa to da, ako su vaši izračuni točni, mi više nismo ispod Islanda.«

»Misliš?«

»U to se lako možemo uvjeriti.«

Obavih mjerenja s kompasom iznad karte.

»Nisam se prevario«, rekoh. »Već smo odmakli daleko od rta Portland. Budući da smo u pravcu jugoistoka prevalili već pedeset milja, to znači da smo sada ispod otvorenog mora.«

»Ispod otvorenog mora«, odgovori ujak trljajući ruke.

»To znači«, uzviknuh, »da se nad našim glavama rasprostire ocean.«

»Ah, Axele! Nema ništa prirodnijeg od toga! Zar u Newcastleu ugljenokopi ne dopiru također duboko pod more?«

Profesor je tu situaciju mogao shvaćati vrlo jednostavnom, ali mene je pomisao da se

šećem ispod silne vodene mase prilično uznemiravala. Obzirom na čvrstoću granitne kore, kada se, na koncu, malo bolje razmisli, bilo je potpuno svejedno više li nam nad glavom ravnice i planine Islanda ili Atlantski ocean. Uostalom, brzo sam se naviknuo na tu spoznaju, zato što nas je hodnik, čas ravan, čas krivudav, čas hirovit u svojim nagibima i zavojima, ali uvijek usmjeren prema jugoistoku, vrlo brzo vodio sve dublje i dublje u podzemne ponore Zemlje.

Četiri dana kasnije, u subotu 18. srpnja navečer, stigli smo do neke vrste vrlo prostrane spilje. Ujak je Hansu isplatio njegovu tjednu plaću od tri riksdala, te odlučio da sutra cijeli dan bude za odmor.

Poglavlje XV.

U nedjelju ujutro tako sam se probudio bez uobičajene brige oko toga da odmah moramo nastaviti put. I premda smo se nalazili u jednom od najdubljih ponora, to je ipak bilo ugodno. Uostalom, već smo postali pravi trogloditi.^[101] Jedva da sam se još prisjećao Sunca, zvijezda, Mjeseca, drveća, kuća, gradova, svih zemaljskih suvišnosti koje su zemaljska bića smatrali nužnostima. Pretvorivši se u okamine, nismo marili za te beskorisne ljepote.

Spilja je bila poput ogromne dvorane. Njenim granitnim podom tiho je tekao vjerni potočić. Budući da smo već bili poprilično daleko od izvora, voda iz potočića bila je jednako topla kao i okolni zrak, pa smo je lako mogli piti.

Poslije doručka profesor je odlučio provesti nekoliko sati u sređivanju svojih svakodnevnih bilješki.

»Ponajprije ću«, reče »točno izračunati naš položaj. Želio bih po povratku izraditi kartu našeg putovanja, neku vrstu okomitog presjeka zemaljske kugle, na kojem će se vidjeti profil naše ekspedicije.«

»To će biti jako zanimljivo, ujače. Ipak, jesu li vaše zabilješke dovoljno precizne?«

»Jesu. Doista sam pažljivo bilježio kutove i nagibe. Siguran sam da se nisam prevario. Ponajprije da vidimo gdje smo. Uzmi kompas i pogledaj što pokazuje.«

Pogledah napravu i nakon vrlo brižnog i koncentriranog provjeravanja odgovorih:

»Istok-kvadrant-jugoistok.«

»Dobro!«, reče profesor bilježeći zapažanja i nekoliko brzih izračuna. »Iz ovog sam zaključio da smo od našeg polaska prevalili osamdeset pet milja.«

»Znači da putujemo ispod Atlantskog oceana?«

»Upravo tako.«

»Pa u ovom trenutku po njemu sada možda bijesni oluja, a nad našim glavama olujni valovi i uragan tresu brodove?«

»Može i to biti.«

»A kitovi svojim repovima udaraju po zidovima našeg zatvora?«

»Budi miran, Axele, neće ih uspjeti srušiti. Vratimo se našem računanju. Nalazimo se na jugoistoku, osamdeset i pet milja udaljeni od podnožja Snefellsa, pa prema mojim prethodnim bilješkama procjenjujem da smo sišli u dubinu šesnaest milja.«

»Šesnaest milja!«, uskliknuh.

»Nema nikakve sumnje u to.«

»Ali znanost je ustvrdila da je to krajnji doseg debljine Zemljine kore.«

»Ne kažem da nije.«

»Osim toga, prema zakonu o porastu topline, ovdje bi već trebala biti vrućina od tisuću petsto stupnjeva.«

»Da, sinko, trebala bi.«

»Ali onda se sav ovaj granit ne bi mogao održati u čvrstom stanju, već bi se potpuno rastalio.«

»Eto, i sam vidiš da od svega toga nema ništa i da su, kao i obično, činjenice opovrgle teorije.«

»Prisiljen sam složiti se s tim, no naposljetku me to ipak čudi.«

»Što pokazuje termometar?«

»Dvadeset i sedam stupnjeva i šest desetina.«

»Da bi učenjaci imali pravo, nedostaje još tisuću četiristo sedamdeset stupnjeva i četiri desetine. Dakle, teza o proporcionalnom porastu temperature je pogrešna. Dakle, Humphry Davy nije se prevario. Nisam pogriješio što sam ga saslušao. Što ti kažeš na to?«

»Ništa.«

Uistinu, imao bih mnogo toga za reći. Ni u kojem pogledu nisam pristaša Davyjeve teorije, još uvijek sam vjerovao da je Zemlja u središtu užarena, iako to još nisam osjećao. Zapravo sam radije prihvaćao teoriju da ovaj dimnjak ugašenog vulkana koji je obložen tvrdom lavom sprečava širenje vrućine kroz stijene.

No, nisam stao tražiti nove dokaze i zadovoljio sam se prihvatiti situaciju takvu kakva je bila.

»Ujače«, nastavih, »smatram da su svi vaši izračuni točni, ali dopustite mi da iz njih izvedem točan zaključak.«

»Hajde, momče, neka ti je po volji.«

»Na točki na kojoj se nalazimo, to jest na širini Islanda, Zemljin polumjer iznosi otprilike oko tisuću petsto osamdeset i tri milje, je li tako?«

»Tisuću petsto osamdeset i tri milje i jedna trećina.«

»Uzmimo okruglo tisuću šesto milja. Je li moguće da smo od tisuću i šesto milja dosad smo prešli svega samo šesnaest milja?«

»Kako ti kažeš.«

»I to prešavši dijagonalno osamdeset i pet milja?«

»Dakako.«

»U roku od otprilike dvadeset dana?«

»U dvadeset dana.«

»Međutim, šesnaest milja, to je tek stoti dio Zemljinog polumjera. Nastavimo li ovako, morat ćemo silaziti još dvije tisuće dana ili gotovo pet i pol godina.«

Profesor nije ništa odgovorio.

»A da ne govorimo da se okomito spuštanje od šesnaest milja poklapa s horizontalnim kretanjem od osamdeset milja, što ukupno daje osam tisuća milja prema jugoistoku, pa ćemo sigurno prije dospjeti van kroz neku točku zemljinog oboda nego što ćemo stići do njezinog središta!«

»K vragu i tvoji računi!«, dobaci stric uz bijesni pokret. »K vragu i tvoje pretpostavke! Na čemu se uopće temelje? Ma tko ti kaže da taj hodnik vodi izravno k našem cilju? Uostalom, ja imam prethodnika! Ovo što radim već je učinio netko drugi, pa kad je on uspio, uspjeh ću i ja!«

»Nadam se, ali valjda mi je dopušteno da...«

»Axele, dopušteno ti je da držiš jezik za zubima kad ovako lupetaš!«

Vidio sam jako dobro da se u koži mog ujaka opet mogao pojaviti strašni profesor, pa sam se zato oprezno povukao.

»Pogledaj sada manometar«, nastavi on. »Što pokazuje?«

»Znatno jak pritisak.«

»Dobro. Vidiš da se, polako silazeći, malo-pomalo privikavamo na gustoću ovog zraka i da nam to ne stvara nikakve smetnje.«

»Nimalo, osim što nas malo bole uši.«

»To nije ništa. Uklonit ćeš tu neugodnost ako naglo zamijeniš vanjski zrak sa zrakom u plućima.«

»Upravo tako«, odgovorih čvrsto odlučivši da se više ne suprotstavljam svom ujaku. »Istinski je užitak osjećati se uronjenim u ovu gušću atmosferu. Jeste li primijetili kakvim intenzitetom se ovuda širi zvuk?«

»Naravno. Gluhoj osobi bi se ovdje na čudesan način vratio sluh.«

»Ali gustoća zraka će bez ikakve sumnje još rasti?«

»Da, prema još uvijek slabo utvrđenom zakonu. No istina je da će se sila teže sve više smanjivati kako budemo silazili. Znaš da se njeno djelovanje najjače osjeća na površini Zemlje, a da u njenom središtu predmeti uopće nemaju težine.«

»Znam, ali recite mi, neće li ovaj zrak na kraju poprimiti gustoću vode?«

»Nema u to sumnje, pod pritiskom od sedamsto deset atmosfera.«

»A na većoj dubini?«

»Na većoj dubini gustoća će još više porasti.«

»Kako ćemo onda silaziti?«

»Pa napunit ćemo džepove kamenčićima.«

»Vjere mi, ujače, vi imate odgovor na sve.«

Nisam se više usuđivao ići dalje u područje hipoteza, jer bih opet pokušao dokazati nešto nemoguće što bi razjarilo profesora.

Međutim, bilo je jasno da će zrak pod pritiskom, koji može doseći i na tisuće bara, napokon prijeći u kruto stanje, a onda ćemo se, pod pretpostavkom da će naša tijela ostati otporna na pritisak takve jakosti, morati zaustaviti, usprkos svom ovosvjetskom mudrovanju.

No nisam iznio taj zaključak. Moj ujak bi mi sigurno začepio usta protuodgovorom o njegovom vječnom Saknussemu, o njegovom svezvijednom prethodniku. Naime, ako netko smatra dokazanim da je islandski učenjak doista poduzeo ovo putovanje, morao bi znati dati odgovor na ovo vrlo jednostavno pitanje:

Niti barometar, niti manometar nisu bili izumljeni u šesnaestom stoljeću. Dakle, kako je onda Saknussem mogao ustvrditi da je stigao u središte Zemlje? Međutim, zadržao sam taj prigovor za sebe i prepustio se daljnjem slijedu događanja.

Ostatak dana prošao je u računanju i razgovoru. Uvijek sam se slagao s mišljenjem profesora Lidenbrocka i zavidio sam Hansu što je potpuno ravnodušan, ne istražujući uzroke i posljedice, slijepo išao onamo kamo ga je sudbina vodila.

Poglavlje XVI.

Treba priznati da je do sada sve teklo povoljno i ne bi bilo u redu da sam se požalio. Ako »prosjek« poteškoća ne poraste, zasigurno ćemo uspjeti stići na cilj svojeg putovanja. Kakvo bi to tada bilo slavlje! Već sam počeo zaključivati kao Lidenbrock. Ozbiljno. Jesu li na to možda utjecale čudne okolnosti u kojima smo se zatekli? Možda.

Za nekoliko dana, sve strmije padine, od kojih neke mjestimično i zastrašujuće okomite, spustile su nas duboko u unutrašnjost masiva. Pojedinih dana uspijevali smo napredovati prema središtu Zemlje za jednu i pol, pa i dvije milje. Tijekom vrlo opasnih spustova od velike su nam koristi bili Hansova spretnost i njegova čudesna hladnokrvnost. Taj ravnodušni Islandčanin zalagao se u svemu s nevjerojatnom prirodnošću, te smo zahvaljujući njemu svladali više nego jednu prepreku koju sami vjerojatno nikada ne bismo znali.

Okomito spuŝtanje.

Na primjer, iz dana u dan postajao je sve šutljiviji. Mislim da je svojom šutnjom djelovao i na nas. Okolni predmeti imaju utjecaj na ljudski mozak. Kad se netko zatvori između četiri zida, konačno izgubi sposobnost rasuđivanja i govora. Koliki su zatvorenici u samicama oglupavjeli, pa čak i poludjeli, jer nisu mogli vježbati svoje umne sposobnosti!

Cijela dva tjedna nakon našeg zadnjeg razgovora protekla su bez ikakvog događaja koji bi bilo vrijedno zabilježiti. U mom sjećanju ostala je samo jedna, vrlo ozbiljna zgoda. Teško bi mi bilo zaboraviti i najmanji detalj.

7. kolovoza smo, neprekidno se spuštajući, stigli na dubinu od trideset milja! To je značilo da su trideset milja iznad naših glava bile stijene, ocean, kontinenti i gradovi. Mora da smo tada bili dvjesto milja daleko od Islanda.

Toga dana tunel je postao malo nagnut.

Hodao sam naprijed, ujak je nosio jednu Ruhmkorffovu svjetiljku, a ja drugu. Pod njezinim svjetlom proučavao sam slojeve granita.

Odjednom, kad sam se okrenuo, shvatio sam da sam ostao sâm.

»Ma dobro«, pomislih, »hodao sam prebrzo, pa su se Hans i ujak negdje po putu zaustavili. Idem im se pridružiti. Srećom, put se baš vidljivo ne uspinje.«

Vratih se natrag. Hodao sam četvrt sata. Gledao sam. Nisam vidio nikoga. Počeh dozivati. Nitko mi ne odgovori. Glas mi se gubio uslijed šuplje jeke koju je iznenada pobudio.

Počeo sam osjećati zabrinutost. Srsi me prođoše čitavim tijelom.

»Ostani pribran«, rekoh sam sebi naglas. »Siguran sam da ću naći svoje kolege. Ne postoje dva puta! Budući da sam bio naprijed, sada mi valja ići natrag.«

Penjao sam se oko pola sata. Osluškivao sam ne zove li me tko. U ovako gustom zraku dozivanje bi se čulo i izdaleka. Neuobičajena tišina vladala je tim ogromnim tunelom.

Zaustavih se. Nisam mogao vjerovati da sam ostao sam. Možda jesam zalutao, ali se nisam izgubio.

»Pogledajmo«, ponovih sam sebi. »Budući da je samo jedan put i budući da oni njime idu, trebam ih sustići. Dostajat će da se još malo popnem. Osim ako njima nije palo na pamet da se vrate kad su me izgubili iz vida, jer su zaboravili da sam išao ispred njih? No dobro! Čak i u tom slučaju, ako se požurim, pronaći ću ih. To je jasno!«

Ove posljednje riječi ponavljao sam sâm sebi kao osoba koja nije sasvim uvjeren u ono što govori. Uostalom, trebalo mi je prilično dosta vremena dok nisam te svoje tako jednostavne misli sakupio i složio ih u zaključak.

Tada me odjednom obuze sumnja. Jesam li doista išao prvi? Ma naravno. Hans je išao iza mene, a za njim ujak. Čak su se na nekoliko trenutaka bili zaustavili kako bi prtljagu pričvrstili na ramena. Te sam se pojedinosti sjetio. Mora da sam upravo tada sam nastavio put.

»Uostalom«, pomislih, »ima jedan siguran način kako da ne zalutam. Imam jednu nit koja me vodi kroz taj labirint, i ne može se prekinuti. To je moj vjerni potok. Trebam se samo penjati uz njegov tok, pa ću svakako naići na tragove svojih kolega.«

Taj zaključak me ohrabrilo. Odlučio sam krenuti dalje i ne gubiti više ni trenutka.

Kako sam tada blagoslivljao ujakov oprez, kada je lovca spriječio da začepi prorez u granitnoj stijeni! Tako će me taj blagotvorni izvor, pored toga što nas je požio cijelim putem, voditi kroz zavoje Zemljine kore.

Pomislio sam kako će mi, prije nego što krenem uzbrdo, dobro doći da se najprije umijem.

Sagnuo sam se da uronim čelo u vodu Hans-bacha!

Pokušajte sada zamisliti moju zaprepaštenost!

Zagazio sam u suh i hrapav granit! Potok više nije tekao pokraj mojih nogu!

Poglavlje XVII.

Ničime ne mogu opisati svoj očaj, niti jedna riječ ljudskog jezika ne može ga izraziti. Bio sam doslovno živ zakopan. Nisam se mogao nadati ničem drugom osim smrti od gladi i žeđi.

Nesvjesno sam puzao uokolo, pipajući svojim gorućim rukama po tlu. Nikad mi se nešto nije učinilo tako jako suho kao stjenovito korito ovog podzemnog hodnika!

Kako sam se uopće mogao udaljiti od potoka? Ali činjenica je da on ovuda više ne teče! Tek tada sam shvatio pravi razlog te čudne tišine, koju sam osjetio kada sam zadnji puta osluhnuo zovu li me moji suputnici. I tako, u trenutku kad sam zakoračio na pogrešan put, nisam primijetio da potoka nema. Očito se u tom trenutku preda mnom otvorilo neko raskrižje u tunelu, na kojemu je potok Hans-bach, pokorivši se hirovima druge padine, izabrao drugi prolaz, pa produžio dalje, zajedno s mojim kolegama, prema nepoznatim dubinama!

Kako da se vratim? Nema nikakvih tragova, jer stopala ne ostavljaju tragove na granitu. Razbijah si glavu tražeći rješenje tog nerješivog problema. Moja situacija mogla se sažeti u jednu jedinu riječ: izgubljen!

Da, izgubljen na dubini koja mi je izgledala neizmjerana. Tih trideset milja Zemljine kore opterećivalo je moja ramena, pritišćući me užasnom težinom! Osjećao sam se prignječenim.

Pokušao sam misli prenijeti na davno zaboravljene zemaljske stvari. Jedva da mi je to uopće uspijevalo. Hamburg, kuća u Königstrasse, moja jadna Gräuben, sav taj svijet ispod kojeg sam se izgubio, poput munje je zabljesnuo mojim zbunjenim duhom. Kroz živopisna prisjećanja oživješe opet zgone s puta: plovidba morem, Island, gospodin Fridriksson i Snefells! Rekao sam sâm sebi da, kad bi mi u ovakvom položaju preostala ma i trunka nade, bio bi to znak ludila. Bilo je razumnije prepustiti se očaju!

Doista, kakva bi me ljudska sila mogla ponovo dovesti na površinu Zemlje, rastaviti te ogromne svodove koji se uzdižu nad mojom glavom?

»Oh, ujače moj!«, zavapih u očaju.

To je bio jedini prigovor koji sam izustio, jer sam razumio koliko taj nesretnik sigurno trpi tražeći mene.

Uvidjevši da mi nema pomoći od ljudi, nespособan išta učiniti da se spasim, zatražih pomoć s neba. U sjećanje su mi navrle uspomene iz djetinjstva, sjećanja na majku koju poznavah samo iz svojih najmlađih dana. Prihvatih se molitve, premda sam imao malo prava na to da me Bog čuje, kad mu se tako kasno obratih. Molio sam sa svim svojim

žarom, sa svom svojom ljubavlju.

Zatražih pomoć s neba.

Ovo obraćanje Providnosti ponešto me umirilo, te sam se sa svom svojom inteligencijom mogao usredotočiti na svoj položaj.

Imao sam hrane za tri dana, a čaturica mi je bila puna vode. Svejedno, nisam više mogao dugo ostati sam. Kamo bih trebao krenuti? Je li se trebalo penjati ili silaziti?

Očigledno penjati! Uvijek samo penjati!

Na taj način morao bih stići do mjesta na kojem sam napustio potok, na to kobno raskršće. Kad jednom stignem tamo i kad mi potok bude do nogu, mogao bih se još uvijek stići vratiti na vrh Snefellsa.

Kako to da se ovoga nisam ranije sjetio! U tome svakako ima nade da bih se mogao spasiti. Dakle, prije svega moram pronaći tok potoka Hans-bach.

Ustao sam i, podupirući se svojim okovanim štapom, počeo se uspinjati tunelom. Njegov nagib bio je poprilično strm. Išao sam odlučno i s nadom, kao čovjek koji nema izbora kojim putem će poći.

Kroz idućih pola ni jedna me zapreka nije zaustavila. Trudio sam se prepoznati put prema obliku tunela, po izbočinama nekih stijena i prema rasporedu krivina. Međutim, niti jedna pojedinost nije osobito privukla moju pozornost i uskoro sam shvatio da me taj tunel ne može dovesti do raskršća. Bio je bez izlaza. Ozlijedio sam se udarivši o neprobojni zid, pa se srušio na stjenovito tlo.

Ne bih znao opisati kakav užas i kakav očaj su me tada obuzeli. Bio sam potpuno dotučen. Moja posljednja nada upravo se raspršila o taj granitni zid.

Budući da sam se izgubio u labirintu u kojem su se zavoji križali u svim smjerovima, nisam više imao kamo pobjeći. Valjalo je umrijeti najstrašnjom mogućom smrću! Začudila me je neobična pomisao: ako bi se jednog dana pronašlo moje fosilizirano tijelo trideset milja duboko u utrobi Zemlje, to bi pokrenulo lavinu znanstvenih rasprava. Poželjeh to izgovoriti naglas, ali kroz svoja suha usta uspio sam izustiti samo nekoliko promuklih glasova. Zadihao sam se.

Usred tih nedoumica, obuzeo me novi užas. Svjetiljka mi se pri padu oštetila. Nisam je nikako mogao popraviti. Njeno je svjetlo blijedjelo i samo što nije nestalo!

Gledao sam kako se svijetleći trak, gušeći se, smanjuje u zmijolikoj cijevi aparata. Po sve zatamnjenijim stijenama pokretljive sjene izvodile su svoj zadnji ritual. Nisam se više usuđivao spustiti kapke, bojeći se da ne izgubim iz vida i najmanji preostali atom te izumiruće svjetlosti! Činilo mi se da će taj tračak svjetla svakog časa iščeznuti i da će me progutati crni mrak.

Naposljetku se i posljednja amplituda valića svjetlosti u zavojnici svjetiljke primirila. Pratio sam ga, upijao pogledom, usredotočio sam svu moć svojih očiju na njega, na zadnji svjetlosni podražaj kojeg će one osjetiti. Zatim me je obavila potpuna tmina.

Užasno sam kriknuo! Na Zemlji niti usred najdublje noći svjetlost nikad potpuno ne nestaje! Postaje difuzna, jedva primjetna: koliko god malo je ostalo, mrežnica oka ipak je primjećuje! Ovdje toga nema. Potpuna tama učinila je od mene slijepca u najpotpunijem smislu te riječi.

Tada sam potpuno izgubio glavu. Ustao sam, ispružio ruke prema naprijed i počeo tapkati, pa se spoticati i udarati o stijene u tunelu. Onda stadoh bježati, nasumce trčati kroz taj zamršeni labirint. Trčao sam nizbrdo, jurio kroz Zemljinu koru kao nekakav izbezumljeni stanovnik podzemnih pukotina, dozivajući, vičući, urlajući. Uskoro sam sav bio natučen od udaranja o izbočine stijena, padao sam i ustajao zakrvavljen, pokušavajući piti krv koja mi je obilno tekla niz lice. Samo sam iščekivao kada ću iznenada naletjeti na neku kamenu zidinu i napokon do kraja razbiti glavu!

Kamo će me odvesti ovo suludo trčanje? O tome ništa nisam znao. Nakon nekoliko sati, bez sumnje potpuno na izmaku snaga, pao sam kao klada uzduž zida tunela i izgubio svijest.

Poglavlje XVIII.

Kada sam se osvijestio, lice mi je bilo mokro, ali mokro od suza. Ne bih znao reći koliko dugo sam ležao u nesvijesti. Nisam više imao ničega čime na bilo koji način mogao odrediti vrijeme. Nikada nigdje nije postojala samoća jednaka ovoj mojoj, nitko nikada nije bio tako potpuno napušten!

Nakon pada, izgubio sam puno krvi. Osjećao sam da sam sav njome obliven. Ah, koliko sam žalio što već nisam mrtav i što je »smrt nešto što tek treba obaviti«! Nisam više htio razmišljati. Potjerao bih svaku misao, pa se shrvan bolom otkotrljah kraj nasuprotne stijene.

Već osjetih da me ponovo hvata nesvjestica i da ću s njom umrijeti, kad mi uši propara žilava buka. Bila je slična udaljenoj, potmuloj grmljavini; čuo sam kako se zvučni valovi malo-pomalo gube u udaljenim dubinama ponora.

Odakle dolazi ta buka? Uzrok joj je sigurno neki fenomen koji se odigrava u srcu same Zemlje. Možda je to negdje eksplodirao plin ili se odronio nekakav vrlo masivan sloj kugle zemaljske?

Poslušah opet. Htio sam znati hoće li se buka ponoviti. Prošlo je petnaest minuta. U tunelu je vladala potpuna tišina. Nisam više čuo ni otkucaje svoga srca.

Odjednom, kad sam svoje uho slučajno prislonio uza zid, učinilo mi se kao da čujem neke nejasne, nerazumljive riječi koje kao da su dopirale s određene udaljenosti. Zadrhtao sam.

»To je halucinacija!«, pomislih.

Ne, nije. Osluškujući pažljivije, doista sam čuo šum glasova. Međutim, moja slabost nije mi dopustila da shvatim o čemu se govori. Netko je sigurno govorio. U to sam bio uvjeren.

Na trenutak se uplaših da to nisu moje riječi koje vraća jeka. Možda sam nesvjesno vikao? Čvrsto zatvorih usta i opet prislonih uho na stijenu.

»Da, sigurno netko govori! Netko govori!«

Pomaknuvši se duž zida za samo nekoliko koraka, čuo sam još razgovjetnije. Razabrao sam neke nejasne, čudne, nerazumljive riječi. Činilo se kao da ih netko izgovara tiho, zapravo šapće. Nekoliko puta je ponovljena riječ »förlorad« izgovorena žalosnim glasom.

Što je to značilo? Tko je izgovorio tu riječ? Očigledno moj ujak ili Hans. To što ih čujem znači da i oni mogu čuti mene.

»U pomoć! U pomoć!«, povikao sam iz sveg glasa.

Slušao sam, vrebao u mraku na odgovor, povik ili uzdah. Ništa se nije čulo. Prošlo je nekoliko minuta. Čitav roj misli raspršio mi se glavom. Pomislio sam kako moj oslabljeni

glas ne može ni dospjeti do mojih kolega.

»To moraju biti oni«, ponavljao sam sâm sebi. »Koji drugi ljudi bi mogli biti zakopani trideset milja pod Zemljom?«

Nastavih slušati. Osluškujući na raznim mjestima po zidu, matematički točno sam pronašao mjesto odakle se činilo da se glasovi najjače čuju. Opet sam čuo riječ »förlorad«, a onda opet onu tutnjavu grmljavine koja me trgnula iz moje obamrlosti.

»Ne«, rekoh. »Ti se glasovi ne čuju kroz stijenu. Stijena je od granita, pa se kroz nju ne bi čula čak ni najjača eksplozija! Taj šum dolazi iz samog hodnika! Zasigurno se onda radi o nekom sasvim osobitom slučaju akustike!«

Poslušah ponovno i ovoga puta... da, ovog puta jasno sam čuo svoje ime kako je odjeknulo prostorom!

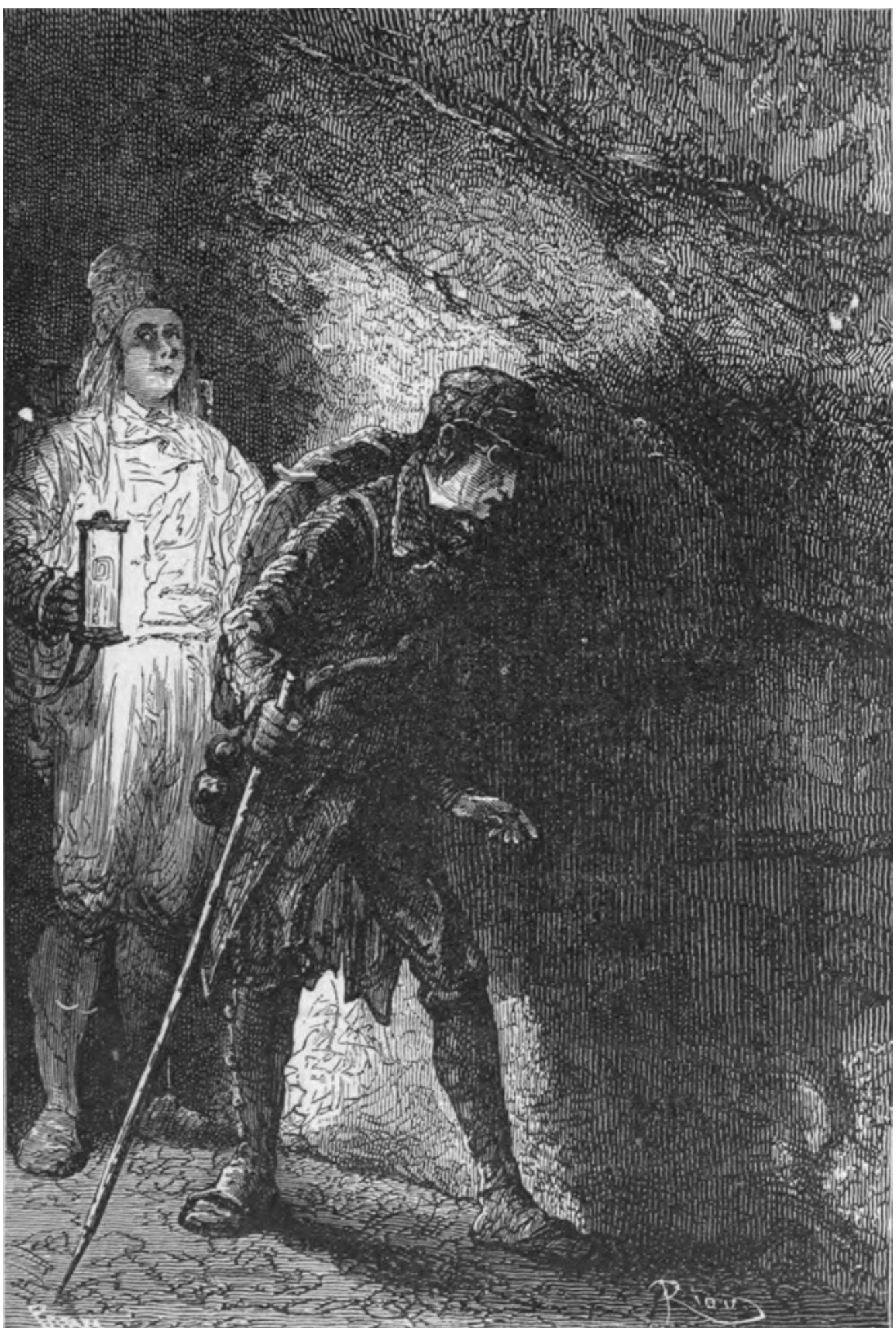
Je li ga izgovorio moj ujak? Razgovarao je se vodičem, a »förlorad« je danska riječ. Tada sam sve shvatio. Da bi me oni čuli, moram govoriti točno uzduž te stijene koja moj glas sprovesti kao što željezna žica sprovodi elektricitet.

Nisam imao vremena za gubljenje. Ako se moji kolege udalje samo nekoliko koraka, nestat će akustičkog fenomena. Zato sam se približio zidini, te sam, što je razgovjetnije moguće, izgovorio ove riječi:

»Ujače Lidenbrock!«

Čekao sam u najgoroj tjeskobi. Zvuk nema baš preveliku brzinu. Ni gustoća zračnih slojeva ne povećava njegovu brzinu, povećava samo njegovu jakost. Prošlo je nekoliko sekundi, dugih kao vječnost. Napokon mi te riječi dopriješe do ušiju:

»Axele, Axele, jesi li to ti?«

»Axele, Axele, jesi li to ti?«

.....
»Jesam, jesam«, odgovorih.

.....
»Jadno moje dijete, gdje si?«

.....
»Izgubljen u najcrnjem mraku!«

.....
»A gdje ti je svjetiljka?«

.....
»Ugasila se.«

.....
»A potok?«

.....
»Nestao je.«

.....
»Axele, jadni moj Axele! Budi hrabar!«

.....
»Pričekajte malo, iscrpljen sam. Nemam više snage da odgovaram. Govorite vi meni!«

.....
»Budi hrabar«, nastavi ujak. »Nemoj govoriti, slušaj me. Tražili smo te uspinjući se i spuštajući se tunelom. Nije te bilo moguće naći. Već sam te skoro oplakao, dječaće! Naposljetku smo, pretpostavljajući da još uvijek ideš putem uz potok Hans-bach, silazili pucajući iz puške. Ali ako nam sada glasovi mogu doprijeti jedan do drugog, to je samo zbog zvučnog efekta, ruke nam se ne mogu dodirnuti! No, ne očajavaj, Axele! Puno znači već i to što se čujemo!«

.....
Za to vrijeme sam razmišljao. Neka još uvijek neodređena nada počela me vraćati u život. Prije svega, bilo mi je jako važno saznati jednu stvar. Približih usta stijeni i rekoh:

»Ujače?«

.....
»Što je, dijete moje?«, odgovori mi on nakon nekoliko trenutaka.

.....
»Moramo prvo odrediti kolika je udaljenost koja nas dijeli.«

.

»To je lako.«

.

»Imate li vaš kronometar?«

.

»Da.«

.

»Dobro. Uzmite ga. Izgovorite moje ime bilježeći točno sekundu u kojoj ćete progovoriti. Ja ću vam odgovoriti ponovivši svoje ime, a vi ćete tada utvrditi točan trenutak u kojem će vam stići moj odgovor.«

.

»Dobro. Polovica vremena proteklog između mog pitanja i tvog odgovora pokazat će vrijeme koje je potrebno da moj glas stigne do tebe.«

.

»To je to, ujače.«

.

»Jesi li spreman?«

.

»Jesam.«

.

»Dobro. Pazi, sad ću izgovoriti tvoje ime.«

.

Prislonih uho na zid i čim sam prepoznao riječ »Axel«, smjesta sam odgovorio »Axel«, a zatim pričekao.

.

»Četrdeset sekundi«, reče tada ujak. »Prošlo je četrdeset sekundi između dvije riječi. Dakle, zvuku treba dvadeset sekundi da dopre od mene do tebe. Prema tome, računajući po tisuću dvadeset stopa u sekundi, proizlazi da je to dvadeset tisuća četrismo stopa ili jedna milja i pol plus jedna osmina.«

.

»Milja i pol!«, promrmljah.

.

»E, pa dobro, i to se prijede, Axele!«

.

»Ali, treba li se penjati ili silaziti?«

.....

»Silaziti; a evo zašto: stigli smo na jedan ogroman prostor gdje završavaju mnogi hodnici. Onaj kojim si ti išao svakako te mora dovesti ovamo, jer izgleda da se sve ove pukotine i usjekline kugle zemaljske zrakasto šire iz ove nepregledne spilje u kojoj se mi sada nalazimo. Dakle, ustani i kreni opet svojim putem. Hodaj, ma i vuci se ako treba, kliži se niz strme nagibe. Kad stigneš, na kraju tvog puta, dočekat će te naš zagrljaj. Naprijed, dijete moje, kreni, kreni!«

.....

Te riječi su me oživjele i dale mi poticaj i podršku.

»Zbogom, ujače«, povikah. »Odlazim. Naši glasovi neće više moći međusobno komunicirati od trenutka kad odem odavde! Dakle, zbogom!«

.....

»Doviđenja, Axele, doviđenja!«

To su bile posljednje riječi koje sam čuo.

Ovaj začudan razgovor, koji se vodio kroz zemaljski masiv, na udaljenosti većoj od jedne milje, završio se tim riječima punim nade! Molitvom sam se zahvalio Bogu što me je kroz ove nepregledne mračne prostore doveo do jedinog mjesta na kojemu su do mene mogli doprijeti glasovi mojih kolega. Ova začudna akustička pojava lako se mogla objasniti isključivo zakonima fizike: proizlazila je iz oblika hodnika i provodljivosti stijene. Ima podosta primjera ovakvog širenja zvuka koji nije primjetljiv u međuprostoru. Sjećam se da je ta pojava zapažena na mnogim mjestima, između ostalih u unutrašnjoj galeriji kupole Sv. Pavla u Londonu, a posebice usred onih čudnih spilja na Siciliji, u starim kamenolomima blizu Sirakuze, od kojih je najčudesniji onaj poznat po imenu Dionizijevo uho.

Ta su me prisjećanja oživjela i jasno sam spoznao da, dokle god ujakov glas dopire do mene, između nas ne postoji nikakva zapreka. Prateći put kojim je išao zvuk, morao sam logično stići do njega, ukoliko me snage putem ne izdaju. Ustadoh dakle. Više sam se vukao nego što sam hodao. Nagib je bio poprilično strm. Pustih se da klizim.

Uskoro se brzina mog silaženja povećala do zastrašujućih razmjera, te je prijetila opasnost da se pretvori u pad. Više nisam imao snage da se zaustavim.

Odjednom mi nestade tla pod nogama. Osjetih da se odskakujući kotrljam preko neravnina nekog okomitog hodnika, pravog pravcatog bunara. Udarih glavom o oštru stijenu i padoh u nesvijest.

Poglavlje XXIX.

Kad sam se osvijestio, bio sam se u polutami, ispružen na debelim pokrivačima. Moj ujak je bdio nada mnom, vrebajući na mom licu najmanji tračak života. Na moj prvi uzdah primio me za ruku, a na moj prvi pogled uskliknuo je od radosti.

»Živ je! Živ je!«, uzvikne.

»Da«, odgovorih slabim glasom.

»Dijete moje«, reče ujak stežući me na svoja prsa, »spašen si!«

Duboko me dirnuo glas kojim je izgovorio te riječi, a još više pažnja koju mi je pri tom ukazivao. Eto, trebalo je da doživi ovakva iskušenja da bi se u njemu probudio ovakav izljev nježnosti.

U taj čas stiže Hans. Kad je vidio moju ruku u ujakovoj, usudio bih se ustvrditi da su njegove oči izražavale očigledno zadovoljstvo.

»God dag«, rekao je.

»Dobar dan, Hans, dobar dan«, promrmljao sam. »A sad mi, ujače, recite gdje se nalazimo?«

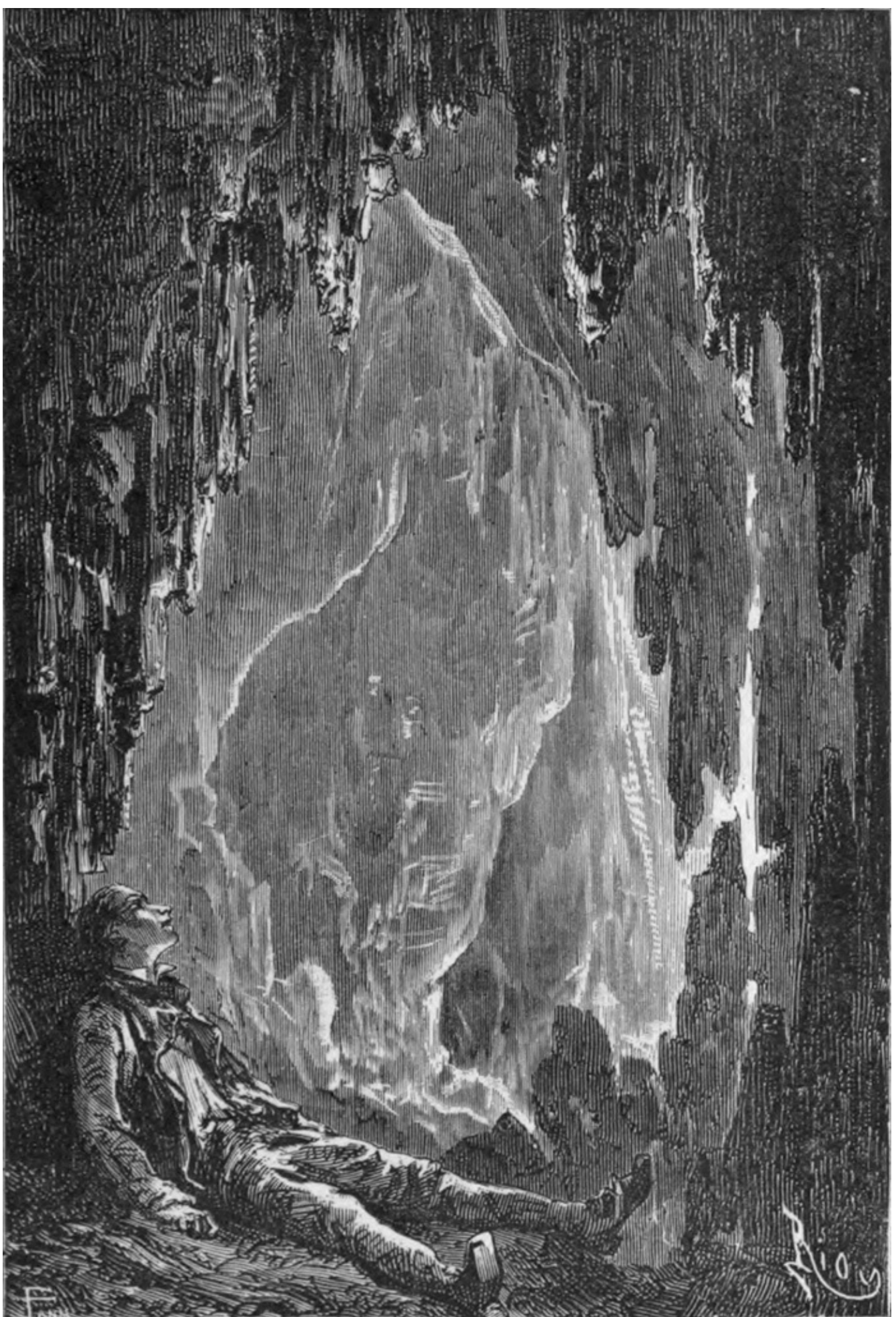
»Sutra, Axele, sutra, danas si još suviše slab. Zavio sam ti glavu oblozima koje ne treba dirati. Dakle, spavaj, dječaće moj. Sutra ćeš sve saznati.«

»Recite mi bar«, odgovorih, »koliko je sati i koji je danas dan?«

»Jedanaest je sati navečer. Danas je nedjelja, 9. kolovoza. Sad ti više ne dopuštam da me ispituješ prije desetog ovog mjeseca.«

Uistinu bijah vrlo slab, oči su mi se sklapale protiv moje volje. Trebala mi je jedna noć odmora. Zato sam se prepustio snu, razmišljajući o tome kako je moja usamljenost trajala četiri duga dana.

Sutradan kad sam se probudio, pogledao sam oko sebe. Moj ležaj, sastavljen od svih putnih pokrivača, bio je namješten u dražesnoj spilji koja je bila ukrašena krasnim stalagmitima, a tlo joj je bilo prekriveno finim pijeskom. Njome je vladao polumrak. Nije bila upaljena nikakva baklja niti lampa, a ipak je neka neobjašnjiva svjetlost dopirala izvana, prodirući kroz uzak otvor spilje. Čuo sam također neki neodređen, nejasan zvuk sličan zapljuskivanju valova po žalu, a katkad i zvižducima povjetarca.

Moj ležaj bio je namješten u dražesnoj spilji.

Pitao sam se jesam li doista budan, ne sanjam li još. Možda moj mozak ozlijeđen padom registrira neke samo potpuno zamišljene šumove? Ipak se moje oči i moje uši nisu toliko mogle prevariti.

»To je danje svjetlo«, pomislio sam, »koje klizi kroz te pukotine u stijenama! Evo, šum valova doista se čuje! Evo i čavrljanja povjetarca! Da li se to ja varam ili smo se vratili natrag na površinu Zemlje? Je li moj ujak, dakle, odustao od svoje ekspedicije ili ju je sretno završio?«

Postavljao sam si takva nerješiva pitanja, kada uđe profesor.

»Dobar dan, Axele!«, pozdravi me veselo. »Rado bih se kladio u to da ti je sad dobro!«

»Pa da«, rekoh uspravljajući se na pokrivačima.

»Tako mora biti, jer si mirno spavao. Hans i ja smo naizmjenično bdjeli nad tobom i vidjeli kako je tvoj oporavak naočigled primjetno napredovao.«

»Doista se osjećam čilim, a dokazat ću to time što ću odati posebnu počast ručku, tako što ću ga čitavog pojesti, budete li ljubazni da me njime poslužite!«

»Jest ćeš, dječāče moj! Nemaš više groznice. Hans ti je istrljao rane ne znam kakvim melemom, čiju tajnu znaju Islandđani, i tvoje rane su čudesno zarasle. Naš je lovac vrstan čovjek!«

Dok je tako govorio, ujak mi je pripremao jelo koje sam, usprkos njegovim opomenama, halapljivo gutao. Istovremeno sam ga satirao obasipljući ga pitanjima na koja je on spremno odgovarao.

Doznao sam tada kako sam padom, kojeg mi je poslala sama Providnost, dospio na kraj jednog skoro okomitog hodnika. Budući da je sa mnom pao i pljusak kamenja, od kojih bi i najmanji dostajao da me smrvi, iz toga je trebalo zaključiti da se i jedan dio masiva odronio, pa pao zajedno sa mnom. To strašno vozilo prenijelo me ujaku u naručje, gdje sam pao okrvavljen, polumrtav.

»Uistinu je čudno«, reče mi ujak, »što nisi već tisuću puta poginuo. Zaboga, ne razdvajajmo se više, jer riskiramo da se više nikad ne vidimo.«

»Ne razdvajajmo se više!« Dakle, putovanje nije završeno? Razrogačio sam začuđeno oči, što je odmah izazvalo sljedeće pitanje:

»Što ti je, Axele?«

»Imam vas nešto za pitati. Kažete da sam živ i zdrav?«

»Nema sumnje.«

»Svi udovi su mi netaknuti?«

»Naravno.«

»A moja glava?«

»Glava ti je savršeno na svom mjestu, na tvojim ramenima, osim što se malo natukla.«

»Onda se bojim da mi je mozak malo poremećen.«

»Poremećen?«

»Da. Zar se nismo vratili na površinu Zemlje?«

»Ne, sigurno nismo.«

»Onda sam prolupao, jer vidim danje svjetlo, čujem šum vjetra koji puše i huk mora koje lomi valove po obali.«

»Ah, samo zato?«

»Ne biste mi to objasnili?«

»Neću ti ništa objasniti, jer je to neobjašnjivo. Vidjet ćeš i shvatit ćeš da geološka nauka nije još rekla svoju posljednju riječ.«

»Izađimo onda!«, povikah ustavši naglo.

»Nemoj, Axele, nemoj! Čisti zrak mogao bi ti naškoditi.«

»Čisti zrak?«

»Da, vjetar je podosta silovit. Ne želim da mu se ovakav izlažeš.«

»Ali, uvjeravam vas da se divno osjećam.«

»Malo strpljenja, dječčače moj. Pogoršanje tvoga zdravlja dovelo bi nas u nepriliku, a ne smijemo gubiti vrijeme zato što bi prelazak preko vode mogao dugo potrajati.«

»Prelazak preko vode?«

»Da. Odmori se još danas, pa ćemo se sutra ukrcati.«

»Ukrcati?«

Poskočio sam na ovu posljednju riječ.

Što? Ukrcati se! Zar imamo na raspolaganju rijeku, jezero, more? Je li nekakva lađa usidrena u nekoj unutrašnjoj luci?

Moja radoznalost dosegla je svoj vrhunac, do razdražljivosti. Ujak me uzalud pokušavao primiriti. Kad je vidio da će mi nestrpljivost naškoditi mnogo više nego zadovoljenje mojih želja, popustio je.

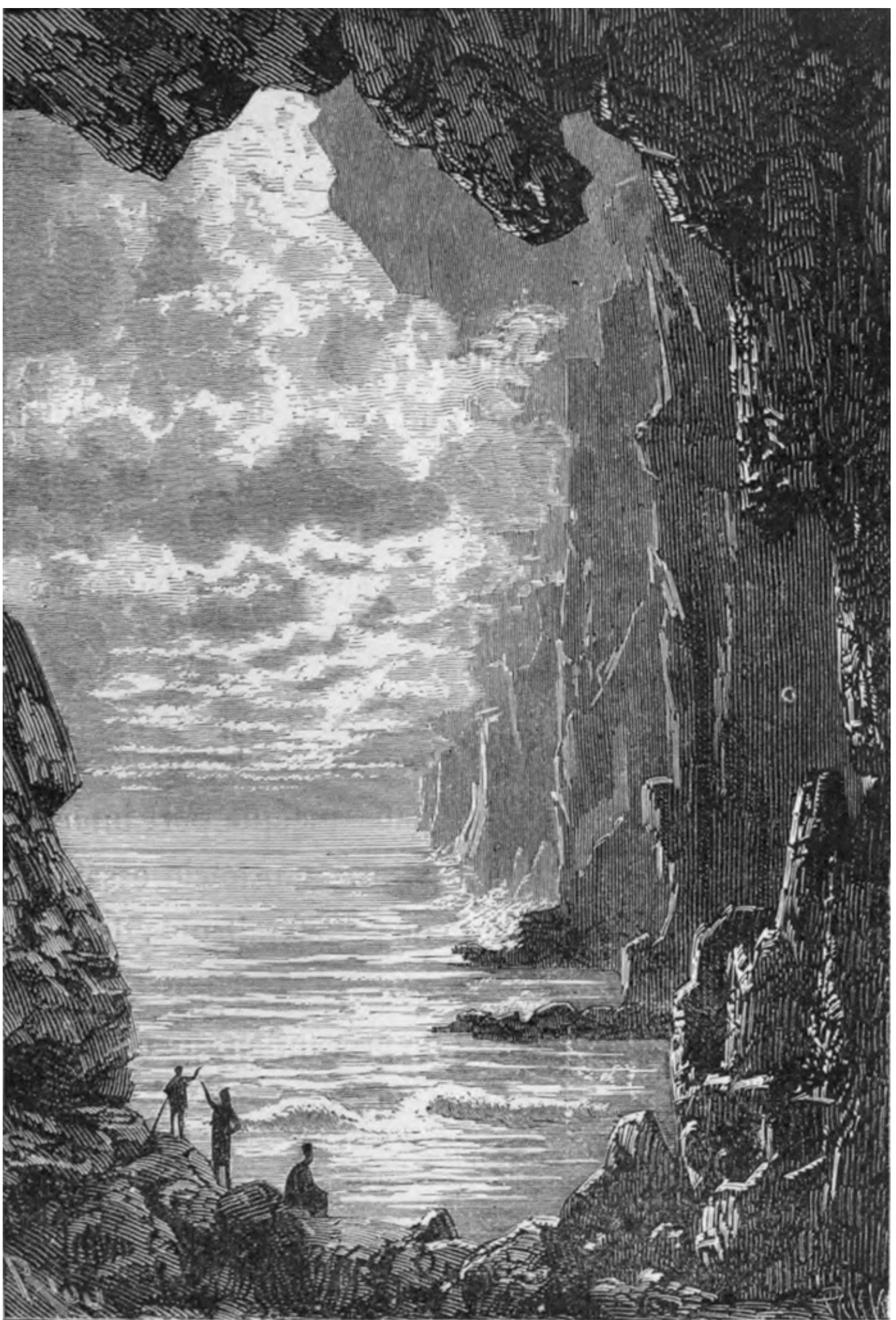
Brzo sam se obukao. Zbog mjera predostrožnosti, da bih se što bolje zaštitio, umotah se u jedan od pokrivača i izađoh iz spilje.

Poglavlje XXX.

Isprva ništa nisam vidio. Moje oči, odviknute od svjetlosti, naglo su se zatvorile. Kad sam ih ponovno uspio otvoriti, ostadoh više zapanjen nego zadivljen.

»More!«, uskliknuh.

»Da«, odgovori ujak. »Lidenbrockovo more; i već me oko srca grije pomisao da mi niti jedan moreplovac neće osporiti čast da sam ga ja otkrio i da ga imam pravo nazvati svojim imenom.«

Pred očima mi se rasprostrela ogromna vodena površina.

Ogromna vodena površina, početak jezera ili oceana, pružala se unedogled. Obala, bogato razvedena, nudila je malim valovima fini, pozlaćeni pijesak, posut školjkicama, u kojima su živjela prvotna živa bića. Valovi su se tu razbijali s onim zvučnim šumom specifičnim za zatvorene, ogromne prostore. Umjereno jak vjetar raznosio je rijetku morsku pjenu i lice su mi poprskale kapljice. Na tom malo nagnutom pješčanom žalu, otprilike sto hvati od ruba valova, završavali su potpornji ogromnih stijena, koje su se, ljevkasto se šireći, uspinjale u neizmjernu visinu. Neke od njih parale su obalu svojim oštrim rubovima, stvarajući tako rtove i grebene izgrižene zubima udarajućih valova. Nešto dalje pogledom se moglo slijediti obrise tih stijena, jasno ocrtane u maglovitom podnožju horizonta.

To je bio pravi ocean s hirovito razvedenim obalama, kakve su i na Zemlji, ali pust i zastrašujuće divljeg izgleda.

Mogao sam daleko odlutati pogledom po ovom oceanu, jer ga je neka »specijalna« svjetlost osvjetljavala do najmanjih pojedinosti. Nije to bila svjetlost sunca u blještavim snopovima i u veličanstvenom žarenju zraka, niti blijeda i nejasna svjetlost noćnih zvijezda, koja nije nego puki odsjaj bez topline. Ne. Rasvjetna snaga ove svjetlosti, koja se trepereći prosipala, njena jasna i suha bjelina, njena neznatna temperatura, njen sjaj, uistinu dosta jači od sjaja mjesečine, očigledno ukazivahu na to da je njeno porijeklo isključivo električne prirode. Bila je to kao neka vrsta polarne svjetlosti, stalna kozmička pojava koja je ispunjavala ovu spilju u koju je mogao stati čitav ocean.

Svod koji se nadvio nad mojom glavom ili, recimo to tako, nebo, izgledao je kao da je od samih velikih oblaka, pokretljivih i promjenjivih para koje su se određenih dana, pod učinkom zgušnjavanja, morale pretvarati u žestoki pljusak. Mogao sam pomisliti da se pod tako jakim atmosferskim pritiskom isparavanje vode ne može dogoditi. Međutim, uslijed nekog zakona fizike kojega nisam mogao objasniti, posvuda u zraku bilo je velikih, gustih oblaka. I vrijeme je sada bilo lijepo. Električni mlazovi stvarali su čudnu igru svjetlosti po vrlo visokim oblacima. Oštre sjene ocrtavale su se po njihovim unutrašnjim prijevojima, a često je, između dva razdvojena sloja, do nas dopirala zraka neobične jačine. No to ipak nije bilo sunce, jer ovo svjetlo nije imalo topline. Sve to imalo je tužan, savršeno melankoličan učinak. Umjesto neba posutog zvijezdama, iznad ovih oblaka osjećao sam granitni svod koji me je pritiskao svom svojom težinom, a sav taj prostor, koliko god ogroman bio, nije dostajao za šetnju ni najskromnijeg satelita.

Sjetih se tada teorije jednog engleskog kapetana, koji je zamišljao Zemlju kao jednu veliku, šuplju nebesku loptu, u čijoj unutrašnjosti zrak svijetli pod djelovanjem pritiska, dok dvije zvijezde, Pluton i Prozerpina, idu svojim tajanstvenim putanjama. Je li bio u pravu?

Mi smo zbilja bili zatvoreni u ogromnoj spilji. Njezina širina nije se mogla procijeniti, jer joj se obala gubila unedogled. Nije se mogla procijeniti niti njezina dužina, jer je pogled

zaustavljala nejasna linija prividnog obzora. Što se tiče njene visine, morala je iznositi više milja. Nije se mogla okom sagledati ni ondje gdje se svod naslanjao na svoje granitne podupirače. U zraku je pak visio toliki oblak da mu se visina mogla procijeniti na otprilike dvije tisuće hvati. To je visina viša od isparavanja na zemlji i to, bez sumnje, zbog znatnije gustoće zraka.

Riječ »spilja« očigledno nije prikladna za opis ovog ogromnog prostora. Međutim, riječi ljudskog jezika nisu dovoljne onome tko se usudio zaći u ponore kugle zemaljske.

Uostalom, nisam znao kojom geološkom činjenicom objasniti postojanje ovakve šupljine. Zar je mogla nastati uslijed hlađenja Zemlje? Iz putopisa sam vrlo dobro poznao neke čuvene spilje, ali niti jedna nije bila ovolikih razmjera.

Iako spilja Guachara u Kolumbiji, koju je posjetio g. von Humboldt, nije odala tajnu svoje dubine ovom znanstveniku, koji ju je istražio do dvije tisuće petsto stopa, ona se najvjerojatnije nije rasprostirala mnogo dublje od toga. Ogromna Mamutova pećina u Kentuckyu također ima divovske razmjere. Svod joj se uzdiže petsto stopa iznad neizmjerljivo dubokog jezera, po kojem su putnici krstarili više od deset milja bez da su naišli na kraj. No što su sve te jame prema ovoj kojoj sam se sada divio, s njenim nebom od samih para, s njenim električnim zračenjima i beskrajnim morem ograđenim njezinim stranama? Moja mašta se osjećala nemoćnom pred ovom beskrajnošću.

Sva ova čudesa promatrao sam u tišini. Nedostajalo mi je riječi kojima bih opisao svoje dojmove. Osjećao sam se kao da na nekoj od udaljenih planeta, na Uranu ili na Neptunu, prisustvujem pojavama o kojima moja »zemaljska« priroda nema nikakvih spoznaja. Za nove dojmove potrebne su nove riječi, a moja mašta mi ih nije davala. Gledao sam, razmišljao sam, divio sam se sa zaprepaštenjem isprepletenim s određenom dozom straha.

Neočekivanost ovog prizora vratila je mojem licu zdravu boju, divljenje je djelovalo poput lijeka i zahvaljujući tom novom načinu liječenja potpuno sam se oporavio. Štoviše, oštrina ovog vrlo gustog zraka ubrizgavala mi je život, dajući više kisika mojim plućima.

Bez mnogo teškoća može se razumjeti da je, nakon zatvora od četrdeset i sedam dana u onom uskom hodniku, za mene bilo beskrajno uživanje to što udišem ovaj povjetarac, pun vlažnih, slanih para. Zato nisam nimalo žalio što sam napustio svoju mračnu spilju. Moj ujak, već naviknut na ova čuda, nije se više divio.

»Imaš li snage da se malo prošetamo?«, zapita me on.

»Imam, naravno«, odgovorih. »Ništa mi od toga neće biti ugodnije.«

»Dobro, onda me primi pod ruku, Axele. Krenimo ovom vijugavom obalom.«

Oduševljeno sam pristao, pa smo krenuli u šetnju duž obale novog oceana. Na lijevoj strani strme stijene uzdizale su se jedna iznad druge u obliku divovske gomile, stvarajući dojam istinske čarolije. Po njihovim padinama slijevalo je bezbrojno mnogo slapova, koji

su tekli u obliku bistrih i hučnih zastora. Nekakve lake pare skakutale su s grebena na greben, pokazujući kako tu ima i toplih izvora, a potoci su mirno tekli prema zajedničkom slivu, tražeći među pukotinama priliku da što ljupkije zažubore.

Među tim potočićima prepoznao sam našeg vjernog suputnika, potok Hans-bach, koji se mirno gubio u moru kao da od početka svijeta nije ništa drugo ni radio.

»Unaprijed znam da će nam biti teško bez njega«, rekoh uzdahnuvši.

»Ma!«, odgovori profesor. »Taj ili neki drugi, je li to važno?«

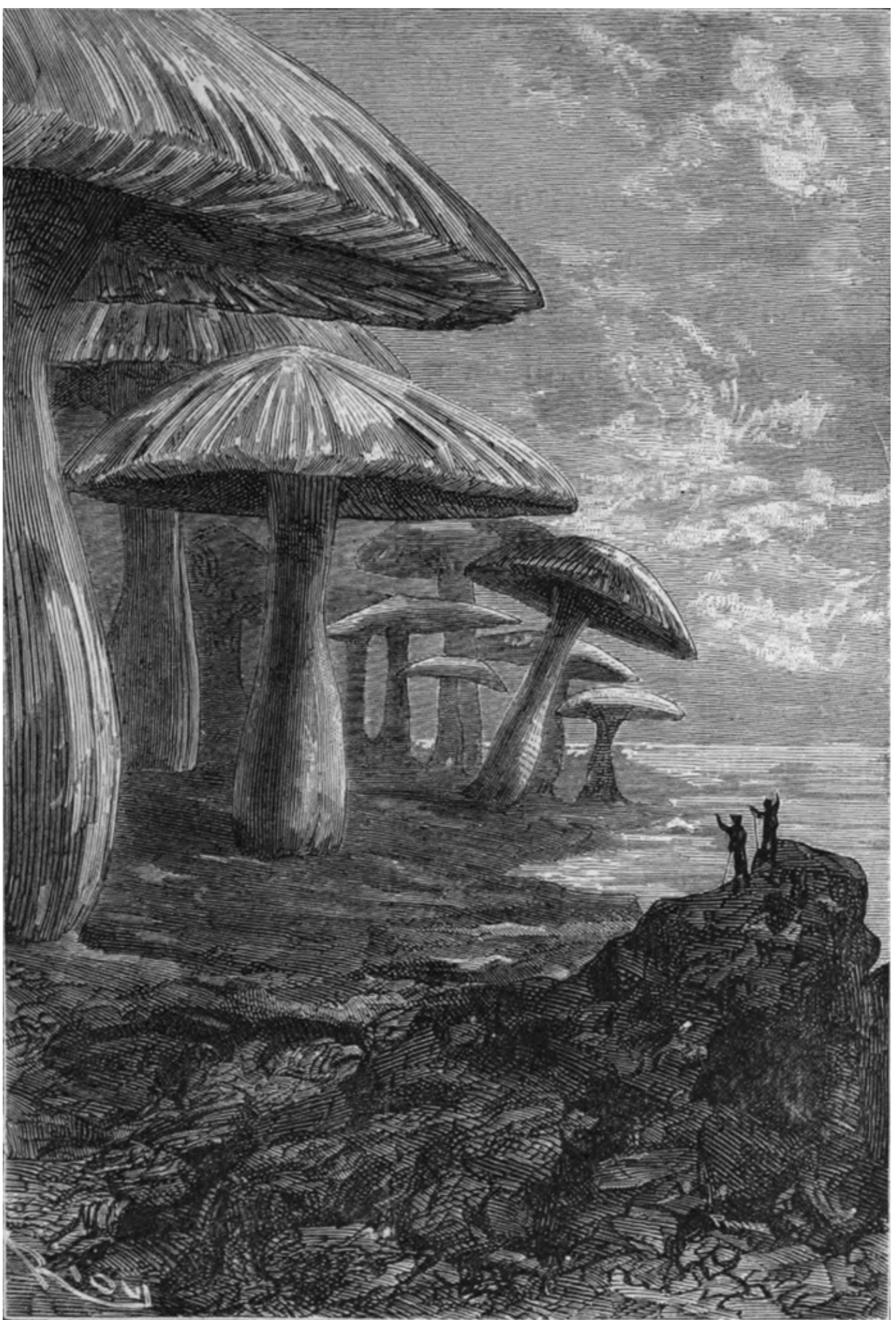
Taj sam odgovor smatrao pomalo nezahvalnim.

Međutim, u tom trenutku moju pozornost privukao je neočekivan prizor. Na udaljenosti od petsto koraka, iza jednog visokog rta, pred nama se pojavila visoka, gusta, bujna šuma. Stabla te šume bila su srednje veličine, a njihove krošnje nalikovale su pravilnim suncobranima s jasnim, geometrijskim rubovima. Činilo se da zračne struje ne djeluju na njihovo lišće, jer su stabla usprkos vjetru ostajala nepomična kao šuma okamenjenih cedrova.

Ubrzah korak. Nisam znao kako imenovati tu vrstu drveća. Zar ona ne pripadaju u onih dvjesto tisuća biljnih vrsta koje su do danas poznate? Ne bi li im trebalo odrediti posebno mjesto u flori vodene vegetacije? Ne. Kad smo stigli u njihovu sjenu, moje iznenađenje se pretvorilo u divljenje.

Naime, nalazio sam se u prisustvu zemaljskih proizvoda, ali stvorenih po divovskom kalupu. Moj ujak ih je odmah nazvao njihovim pravim imenom.

»To nije ništa drugo nego šuma gljiva«, reče.

»To nije ništa drugo nego šuma gljiva«, reče ujak.

I nije se prevario. Može se zamisliti kakav su razvoj dosegle ove ljupke biljke u ovakvom toplom i vlažnom okolišu. Znao sam da »*Lycoperdon giganteum*«, prema Bulliardu,^[102] dosiže osam do devet stopa u obujmu. No, ovdje se radilo o bijelim gljivama visokim trideset do četrdeset stopa, a klobuk im je bio isto tolikog promjera. Bilo ih je tamo na tisuće. Svjetlo nije prodiralo kroz njihovo gusto sjenilo. Ispod tih kupola, koje su stajale poredane jedna do druge poput okruglih krovova nekog afričkog naselja, vladao je potpuni mrak.

Međutim, ja sam želio da odemo dalje. Iz tih mesnatih svodova izbijala je mrtvačka hladnoća. Otprilike pola sata lutali smo tim vlažnim tminama. Vratio sam se na morsku obalu napokon se osjećajući potpuno oporavljenim.

Međutim, biljni svijet ovog podzemnog kraja nije se ograničavao samo na ove gljive. Malo dalje od njih uzdizala su se u skupinama mnoga druga stabla bezbojnog lišća. Bilo ih je lako raspoznati: bilo je to obično zemaljsko bilje koje je ovdje doseglo neobične razmjere, crvotočine visoke stotinu stopa, divovske sigilarije,^[103] paprati u obliku stabala velike kao jele sjevernih krajeva, lepidodendroni^[104] s rašljastim cilindričnim stabljikama koje završavaju dugim listovima, a posvuda su načičkani tvrdim dlakama poput nekakvih nakaznih masnih biljki.

»Čudesno! Divno! Sjajno!«, uzviknuo je moj ujak. »To je čitava flora iz sekundarnog razdoblja, prijelaznog razdoblja u razvoju Zemlje. Tu su skromne biljke iz naših vrtova koje su u prvo doba postanka svijeta bile stabla. Gledaj, Axele i divi se! Nikad se ni jedan botaničar nije našao na ovakvoj svečanosti!«

»Imate pravo, ujače. Čini se kao da je sama Providnost htjela u ovom ogromnom stakleniku sačuvati te pretpotopne biljke, koje je pronicavost učenjaka uspjela tako uspješno rekonstruirati.«

»Dobro veliš, dječaće, to je staklenik, ali rekao bi još bolje kad bi dodao da je to i zvjerinjak.«

»Zvjerinjak?«

»Da, bez ikakve sumnje. Pogledaj tu prašinu po kojoj hodamo i te kosti razasute po tlu.«

»Kosti!«, povikah. »Da, kosti pretpotopnih životinja!«

Pojurio sam vidjeti te stoljetne ostatke sastavljene od neke neuništive mineralne tvari.^[105] Bez oklijevanja sam pridijevao imena tim divovskim kostima, koje su nalikovale na debla isušenih stabala.

»Evo donje vilice mastodonta^[106]«, rekoh, »ovo su kutnjaci deinoterija,^[107] a ova bedrena kost može pripadati samo najvećoj životinji, megateriju.^[108] Da, to je uistinu zvjerinjak, jer te kosti sigurno ovdje nije donijela neka kataklizma. Životinje kojima pripadaju živjele su na obali ovog podzemnog mora i u sjeni ovih biljaka nalik na drveće. Pogledajte,

primijetio sam čitave kosture. Međutim...«

»Što međutim?«

»Ne razumijem kako su ovakvi četveronošci dospjeli u ovu granitnu spilju.«

»Zašto?«

»Zato što su se životinje na Zemlji pojavile tek u sekundarnom periodu, kad su naplavine stvorile taložno zemljište i zamijenile usijano stijenje prvotne epohe.«

»Dobro, Axele! Na tvoju primjedbu jednostavno ću odgovoriti da je i ovo tlo ovdje taložno.«

»Kako? Zar na tolikoj dubini ispod Zemljine površine?«

»Nesumnjivo, a ta se činjenica može i geološki protumačiti. U neko doba Zemlja se sastojala od rastezljive kore koja je bila podložna dvojakom gibanju, odozgo i odozdo, na temelju zakona gravitacije. Vjerojatno je tada došlo do slijeganja tla. Zatim je jedan dio sedimentnog zemljišta propao na samo dno iznenada stvorenih ponora.«

»Tako je moralo biti. Međutim, ako su pretpotopne životinje živjele u ovim podzemnim krajevima, tko može tvrditi da neko od tih čudovišta još uvijek ne luta ovim mračnim šumama ili iza ovih strmih stijena?«

Pri toj pomisli pogledah, ne bez straha, svuda naokolo po obzoru, ali na ovim pustim obalama nije se vidjelo ni jedno živo biće.

Bio sam malo umoran. Pošao sam sjesti na kraj jedne uzvisine, u čijem podnožju su se valovi razbijali uz veliku huku. Odande sam pogledom obuhvatio cijeli ovaj zaljev koji je nastao usijecanjem obale. U dnu, između stijena u obliku piramide, smjestila se mala luka. Njezina mirna voda spavala je zaklonjena od vjetra. U njoj su se ugodno mogli usidriti jedan brik^[109] i dvije ili tri jedrilice. Gotovo da sam očekivao da ću ugledati neku lađu razapetih jedara kako izlazi iz te luke, te gonjena južnim vjetrom isplovljava na pučinu.

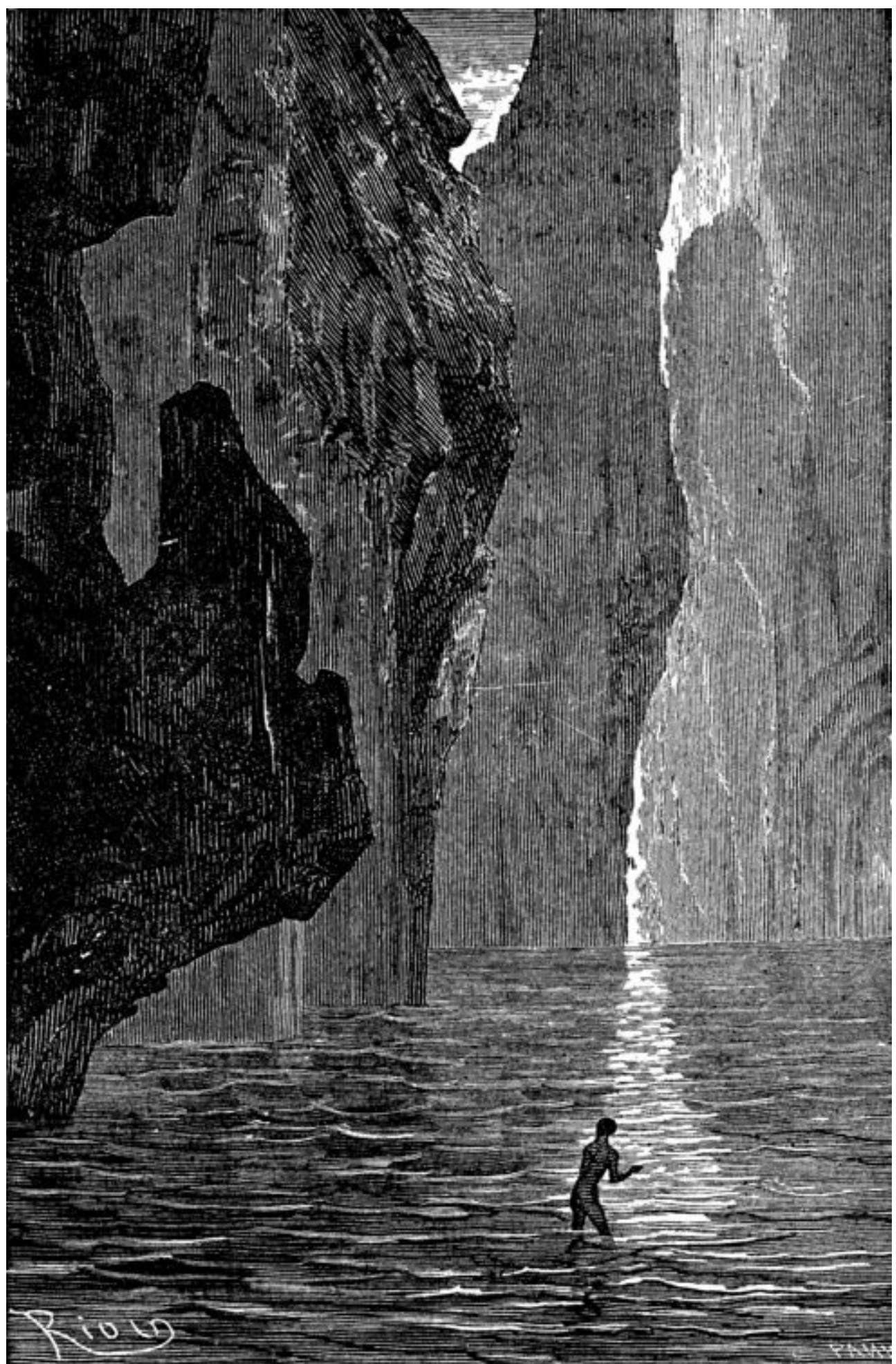
Moja iluzija ubrzo se raspršila. Jedina živa bića u tom podzemnom svijetu bili smo mi. S povremenim zatišjima vjetra na te spržene stijene spustila bi se tišina gušća od tišine u pustinji, te bi tako pritiskala površinu oceana. Tražio sam tada pogledom neki prolaz kroz udaljene magle i način na koji bih razderao taj zastor nabačen na kraj tajnovitog obzora. Kakva su mi pitanja navirala na usta? Gdje je završavalo to more? Kamo je vodilo? Možemo li ikako istražiti njegovu nasuprotnu obalu?

Što se tiče mog ujaka, on nije nimalo u to sumnjao. Ja sam to istovremeno i želio i bojao se.

Nakon što smo cijeli sat proveli u nijemom promatranju tog čudesnog prizora, pošli smo opet po žalu natrag do spilje, gdje sam u carstvu najčudnijih misli zaspao dubokim snom.

Poglavlje XXXI.

Sutradan sam se probudio potpuno izliječen. Pomislih da bi mi kupanje u moru moglo koristiti zdravlju, pa zaronih na nekoliko minuta u vodu ovog novog Sredozemnog mora. Ovo ime je od svih drugih imena zaista najviše zasluživalo.

Otišao sam uroniti u to novo Sredozemno more

Vratio sam se na doručak izvrsnog teka. Hans se bio izvještio u pripravljanju naših jela, sad je na raspolaganju imao i vode i vatre, pa je u jelovnik mogao unijeti malo promjene u odnosu na uobičajeno.

Poslije ručka poslužio nam je nekoliko šalica kave. Nikada mi se taj ukusni napitak nije učinio tako ugodnim za pijuckanje.

»Sada«, reče moj ujak, »dolazi vrijeme plime i ne treba propustiti priliku da proučimo tu pojavu.«

»Kako? Plima!«, poviknuh.

»Nesumnjivo da.«

»Utjecaj Mjeseca i Sunca osjeća se sve do ovdje?«

»Zašto da ne? Zar nisu sva tijela podložna djelovanju univerzalne gravitacije? Ova vodena masa dakle ne može izbjeći taj općeniti zakon. Zbog toga, a također i zbog zračnog pritiska koji vlada na njezinoj površini, vidjet ćeš je kako se uspinje poput Atlantskog oceana.«

U tom trenu hodali smo pijeskom po obali, a valovi su malo-pomalo preplavljivali žal.

»Evo, počinje plima!«, uzviknuh.

»Da, Axele, a po ovim nanosima pjene možeš zaključiti da se voda penje za otprilike desetak stopa.«

»To je čudesno!«

»Ne, to je prirodno.«

»Uzalud to govorite, sve ovo izgleda mi neobično, jedva da vjerujem svojim očima. Tko bi ikada i pomislio da u zemljinoj kori postoji pravi ocean s plimom i osekom, s vjetrovima i olujama!«

»Zašto da ne? Postoji li ikakav fizički zakon koji se tome suprotstavlja?«

»Uistinu, ne vidim ga, pogotovo sada kad treba odustati od teorije da je središte Zemlje užareno.«

»Dakle, do ovdje je Davyjeva teorija opravdano točna?«

»Očigledno. Prema tome, ništa ne osporava postojanje mora ili zemalja u unutrašnjosti kugle zemaljske.«

»Svakako, ali nenaseljenih.«

»Dobro. A zašto u ovim vodama utočište ne bi pronašla neka riba nepoznate vrste?«

»U svakom slučaju, do sad nismo primijetili niti jedne jedine.«

»Onda možemo napraviti udice i vidjeti hoće li mamac i u ovom moru imati isto toliko uspjeha koliko i u oceanima pod Mjesecom.«

»Pokušat ćemo, Axele, jer treba prodrijeti u sve tajne ovih novih predjela.«

»Nego, gdje smo to mi, ujače? Nisam vam još postavio ovo pitanje na koje su vam vaše naprave već morale dati odgovor.«

»Vodoravno smo od Islanda udaljeni tristo i pedeset milja.«

»Baš toliko?«

»Siguran sam da se nisam prevario ni za petsto hvati.«

»A kompas i dalje pokazuje smjer prema jugoistoku?«

»Da, s odklonom od devetnaest stupnjeva i četrdeset i dvije minute prema zapadu, u potpunosti baš kao na Zemlji. Što se tiče nagiba, događa se nešto čudno što sam ispitao s najvećom pomnjom.«

»A što to?«

»Umjesto da se igla spušta prema polu, kao što je to slučaj na sjevernoj polutki, ona se, naprotiv, uzdiže.«

»Dakle, po tome treba zaključiti da se točka magnetskog privlačenja nalazi između Zemljine površine i ovog mjesta gdje smo stigli.«

»Upravo tako! I vjerojatno, kada bismo stigli pod polarne krajeve, negdje oko sedamdesetog stupnja gdje je James Ross^[110] otkrio magnetski pol, vidjeli bismo da se igla uspravila okomito. Dakle, to tajanstveno središte magnetskog privlačenja nije na velikoj dubini.«

»Doista, evo činjenice o kojoj znanost nije ni slutila.«

»Dijete moje, znanost se i sastoji od zabluda, ali od zabluda u kojima ponekad i vrijedi biti, zato što malo-pomalo vode k istini.«

»A na kojoj se dubini sada nalazimo?«

»Na dubini od trideset i pet milja.«

»Prema tome«, rekoh pažljivo promatrajući zemljopisnu kartu, »iznad nas je planinski predio Škotske, upravo mjesto na kojem se do neba propinju snježni vrhovi gore Grampian.«

»Da«, odgovori profesor smijući se. »To je malo teško za na grbaču, no svod je čvrst. Veliki arhitekt svemira sagradio ga je od dobrih materijala, jer mu čovjek nikada ne bi mogao dati toliku nosivost! Jer što su lukovi mostova i svodovi katedrala prema ovoj lađi, koja u polumjeru ima tri milje, ispod koje se udobno može smjestiti čitav ocean sa svojim olujama!«

»Oh! Pa ne bojim se da će mi nebo pasti na glavu. Recite mi, ujače, kakvi su vaši planovi za dalje? Ne mislite li se vratiti na Zemljinu površinu?«

»Vratiti se? Makar što! Naprotiv, namjeravam nastaviti naše putovanje, budući da je dovde sve tako dobro išlo.«

»Premda ne vidim kako ćemo prodrijeti ispod ove vodene ravnice.«

»Oh, pa nipošto ne namjeravam naglavačke skočiti u nju! Međutim, ako su oceani, točno govoreći, zapravo jezera, budući da su okruženi kopnom, to je jači razlog da povjerujemo kako je ovo unutrašnje more okruženo granitnim obalama.«

»U to nema sumnje.«

»Onda dobro! Siguran sam da ću na nasuprotnim obalama pronaći nove izlaze.«

»Koliko pretpostavljate da je dužina ovog oceana?«

»Trideset ili četrdeset milja.«

»Aha«, izustih, iako sam pomislio da bi ta procjena mogla biti netočna.

»Prema tome, ne smijemo gubiti vrijeme. Već sutra idemo dalje morem.«

Nehotice sam pogledom tražio lađu koja bi nas trebala povesti.

»Ah«, rekoh, »ukrcat ćemo se. Dobro! Kojom lađom ćemo krenuti na put?«

»To neće biti lađa, sinko, nego dobra i čvrsta splav.«

»Splav!«, povikah. »Splav je isto tako nemoguće sagraditi kao i lađu, a ne vidim baš previše...«

»Ne vidiš, Axele, ali da si slušao, mogao bi čuti!«

»Čuti?«

»Da, udarci čekićem bi ti rekli da je Hans već na poslu.«

»On gradi splav?«

»Da.«

»Kako? Je li već srušio sjekirom neka stabla?«

»Tja, stabla su već sva posječena. Dođi, vidjet ćeš kako radi.«

Nakon četvrt sata hoda, s druge strane rta koji zatvara malu, prirodnu luku, vidio sam Hansa kako radi. Nakon još nekoliko koraka bio sam pored njega. Na moje veliko iznenađenje ugledah na pijesku napola dovršenu splav. Bila je napravljena od greda nekog posebnog drveta. Po tlu su bile razasute grede, spojnice i remenje svih vrsta. Bilo je to dosta materijala za izgradnju čitave mornarice.

»Ujače«, povikah, »kakvo je ovo drvo?«

»To je bor, jela, breza: sve vrste četinjastih stabala sa sjevera koje su se uslijed djelovanja mora mineralizirale.«

»Je li to moguće?«

»To je ono što zovemo 'surtarbrandur' ili fosiliziranim drvetom.«

»To onda znači da je poput mrkog ugljena, tvrdo kao kamen, i da neće moći ploviti?«

»Ponekad se to i dogodi; ima pokoje drvo koje je postalo pravi antracit,^[111] a druga, kao

ova ovdje, tek su se počela fosilizirati. Više gledaj!«, doda moj ujak bacivši u more jedan od tih dragocjenih ostataka.

Komad drveta, nakon što je nakratko nestao pod vodom, ispliva na površinu, pa počne plutati, poskakujući kako je već bilo po volji valova.

»Vjeruješ li sad?«, upita ujak.

»Vjerujem, prije svega zato što je to nevjerojatno!«

Sutra navečer, zahvaljujući vodičevom umijeću, splav je bila gotova. Bila je duga deset stopa, a široka pet. Grede od *surtarbrandura*, međusobno povezane jakim konopima, davale su čvrstu površinu. Kad je to na brzu ruku načinjeno plovilo porinuto, smireno zapluta vodom Lidenbrockovog mora.

Poglavlje XXXII.

Dana 13. kolovoza probudili smo se rano ujutro. Trebalo je uvesti u upotrebu novo prijevozno sredstvo, brzo i nimalo zamorno.

Jarbol je napravljen od dva spojena štapa, a križak od trećeg. Za jedro smo iskoristili naše pokrivače. Bila je to sva oprema naše splavi. Konopa nije nedostajalo. Sve je bilo vrlo čvrsto.

U šest sati profesor dade znak za ukrcavanje. Hrana, prtljaga, instrumenti, oružje i značajna količina slatke vode – sve je bilo utovareno.

Hans je namjestio kormilo koje mu je omogućavalo upravljanje njegovom plovećom napravom. Uhvatio je rudo kormila. Ja sam odvezao konop kojim smo bili vezani uz obalu. Namjestili smo jedro, pa smo se brzo otisnuli na pučinu.

U trenutku kad smo napuštali malu luku, ujak, kojem je bilo jako stalo do zemljopisnog nazivlja, htio je luku nazvati po mom imenu.

»Vjere mi«, rekoh, »predložio bih vam drugo ime.«

»Koje?«

»Gräuben. Port-Gräuben će lijepo izgledati na karti.«

»Može. Port-Gräuben.«

Eto kako se uspomena na moju dragu Virlandeškinju povezala s našom sretnom ekspedicijom.

Vjetar je puhao sa sjeveroistoka, plovili smo velikom brzinom s vjetrom u krmu. Vrlo gusti slojevi zraka snažno su pritiskali i djelovali su na jedro kao jak ventilator.

Kroz jedan sat ujak je bio u mogućnosti izračunati našu brzinu.

»Nastavimo li se ovako kretati«, rekao je, »prelazit ćemo najmanje trideset milja u dvadeset četiri sata i neće nam dugo trebati da ugledamo nasuprotnu obalu.«

Nisam odgovorio, nego sam se smjestio na prednjem dijelu splavi. Sjeverna obala se već spuštala na obzoru, dva krila obale široko su se otvarala kao da su htjela olakšati naš odlazak. Pred očima mi se protezalo ogromno more. Na njegovoj površini brzo su se izmjenjivale sivkaste sjene plovećih, glomaznih oblaka, koje su izgledale kao da pritišću tu tmurnu vodu. Srebrnkaste zrake električne svjetlosti, koje su se tu i tamo odbijale od kapljica, stvarale su svjetlucave točke po bočnim stranama splavi. Duskora više nismo vidjeli kopno. Nestalo je svake oznake za orijentaciju, i da nije bilo pjenušave brazde koju je iza sebe ostavljala splav, pomislio bih da stojimo na mjestu.

Oko podne su se pojavile ogromne alge. Lelujale su zajedno s nemirnom površinom

mora. Već sam upoznao moć rasta tih biljaka koje vijugaju po morskom dnu na dubini većoj od dvanaest tisuća stopa, razmnožavaju se pod tlakom od čak četiristo atmosfera, te često formiraju tako velike i guste naslage da ometaju plovidbu brodova. No, mislim da nikad nije bilo divovskih algi od ovih u Lidenbrockovom moru.

Naša splav plovila je duž nakupine algi duge tri do četiri tisuće stopa, duž ogromnih

zmija koje su gmizale po morskoj površini dalje nego što se pogledom moglo vidjeti. Zabavljao sam se promatrajući njihovu beskrajnu traku, očekujući još uvijek da ću joj vidjeti kraj. Satima su moje strpljenje i čuđenje držale na kušnji.

Kakva li je prirodna sila mogla stvoriti takve biljke i kakav li je morao biti izgled Zemlje u prvim stoljećima njezinog stvaranja kad se, pod utjecajem vrućine i vlage, na njezinoj površini razvijalo jedino biljno carstvo!

Stiže i večer, no, kako sam primijetio i prethodnog dana, svjetlost u zraku nije se nimalo smanjila. To je bila stalna pojava na čije se trajanje moglo računati.

Poslije večere ispružio sam se u podnožju jarbola. Uskoro sam zaspao uljuljan bezbrižnim sanjarijama.

Nepomičan za kormilom, Hans je pustio splav da juri naprijed. Uostalom, vjetar ju je gurao odostraga, pa nije morao njome ni upravljati.

Od našeg odlaska iz Port-Gräuben, profesor Lidenbrock stavio mi je u zadatak da vodim »brodski dnevnik«, da bilježim i najmanja zapažanja, da unosim zanimljive pojave, smjer vjetra, postignutu brzinu, duljinu prijeđenog puta, jednom riječju, sve zgone i nezgone ove neobične plovidbe.

Dakle, ograničit ću se na to da ovdje prenesem te svakodnevnne bilješke, koje su mi, da tako kažem, događaji sami kazivali u pero, kako bih dao što točniji opis našeg putovanja.

Petak, 14. kolovoza

Sjeverozapadni vjetar ujednačene snage. Splav se kreće brzo i pravocrtno. Obala s koje puše vjetar ostala je za nama trideset milja. Nema ničeg na vidiku. Jačina svjetla se ne mijenja. Vrijeme je lijepo, to jest oblaci su visoko, rijetki su i okupani bijelom atmosferom kao rastaljenim srebrom.

Termometar: +32°C

U podne, Hans je zavezao udicu na kraj jednog konopa. Kao mamac stavio je komadić mesa i bacio ga je u more. Dva sata ništa nije ulovio. Je li dakle ova voda bez života? Nije! Nešto je trznulo. Hans povlači udicu i izvlači ribu koja se snažno koprcu.

»Riba!«, poviče ujak.

»To je moruna!«, povikah onda i ja, »mala moruna!«

Profesor pažljivo prouči životinju. Ne složi se s mojim mišljenjem. Ova riba ima plosnatu, okruglu glavu, a prednji dio tijela prekriven joj je koštanim pločicama, bezuba je, prilično razvijene prsne peraje na tijelu bez repa. Ova životinja doista pripada onom razredu u kojeg su prirodoslovci svrstali morunu, ali se od nje podosta razlikuje u mnogim važnim detaljima.

Ujak se u tome nije prevario, te nakon prilično kratkog promatranja reče:

»Ova riba pripada porodici koja je nestala prije nekoliko stoljeća, a njeni okamenjeni tragovi nalaze se u devonskim slojevima.«

»Kako...«, izustih, »zar bismo mogli uhvatiti živog jednog od stanovnika tih prvobitnih mora?«

»Da, mogli bismo i upravo jesmo«, odgovori profesor nastavljajući svoja proučavanja. »Vidiš da te fosilne ribe nemaju ničeg zajedničkog s današnjim vrstama. Dakle, za prirodnjaka je prava sreća držati u rukama živog jednog od tih stvorova.«

»Ali, kojoj porodici pripada?«

»Redu ganoida, porodici cefalaspida, rodu...«

»No, kojem?«

»Rodu pterihtisa, zakleo bih se u to, ali naša se odlikuje jednom osobitošću koja se, kažu, sreće samo kod riba podzemnih voda.«

»Kojom?«

»Slijepa je.«

»Slijepa?«

»Ne samo što je slijepa, nego uopće nema organ vida.«

Gledam. Ništa nije točnije. No to bi mogao biti poseban slučaj. Na udicu je opet stavljen mamac, pa je bačena u more. Ovaj ocean je sigurno bogat ribom, zato što smo za dva sata nahvatali veliku količinu pterihtisa, kao i riba koje pripadaju jednoj također izumrloj porodici, dipteridima,^[112] ali kojima moj ujak nije mogao prepoznati rod. Sve su bez organa za vid. Ovaj neočekivani ulov korisno nam je obnovio zalihe hrane.

Dakle, po svemu izgleda da u ovom oceanu žive samo fosilne vrste, među kojima su ribe, kao i gmazovi, to više savršeni što im je porijeklo starije.

Možda ćemo naići na nekog od onih guštera koje je znanost uspjela rekonstruirati prema komadu neke kosti ili hrskavice?

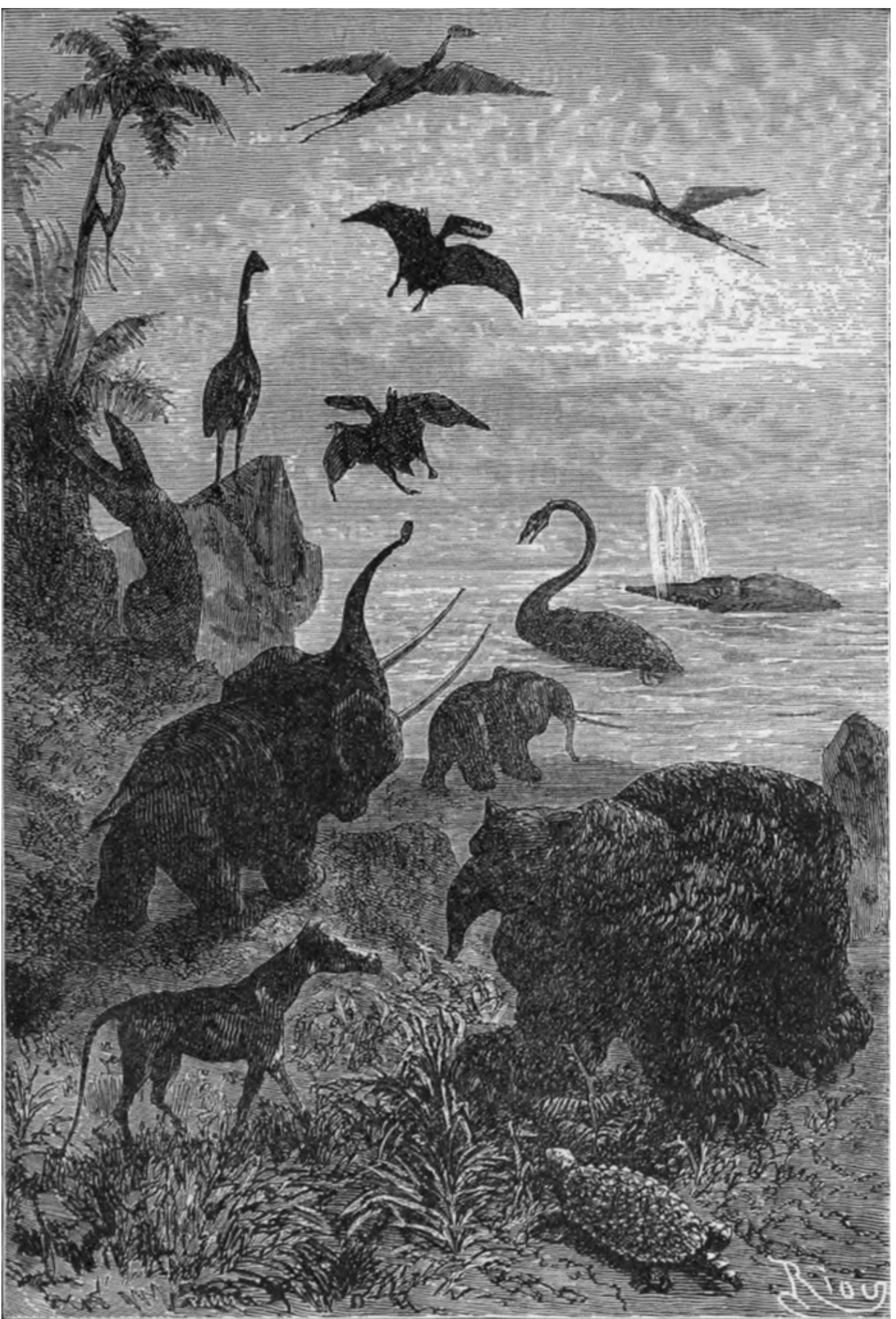
Uzeo sam dalekozor i pretraživao more. Pusto je. Nema sumnje da smo još uvijek preblizu obali.

Gledam u zrak. Zašto neka od onih ptica, koje je rekonstruirao besmrtni Cuvier,^[113] ne bi udarila svojim krilima po ovim teškim slojevima zraka? Ribe bi im bile dovoljna hrana.

Promatram oko sebe, ali i zrak je nenastanjen, baš kao obale.

U međuvremenu se moja mašta ipak zaniijela čudesnim pretpostavkama iz paleontologije. Sanjam potpuno budan. Uobražavam da na površini vode vidim one goleme hersite, pretpotopne kornjače nalik na plutajuće otočiće. Činilo mi se kako se po mračnom žalu kreću divovski sisavci iz prvih dana postanka svijeta, leptoterij,^[114] otkriven u brazilskim pećinama, merikoterij,^[115] porijeklom iz ledenih predjela Sibira. Nešto dalje, iza stijena se

skriva debelokožac lofiodon, divovski tapir, spreman na borbu oko plijena s anoploterijem, čudnom životinjom koja je nešto između nosoroga, običnog i vodenog konja, te deve, kao da je Stvoritelj u žurbi prvih dana stvaranja svijeta ujedinio više životinja u jednu jedinu. Divovski mastodont vitla svojom surlom i kljovama mrvl obalno stijenje, dok megaterij, upirući se o svoje ogromne šape, ruje po tlu izazivajući svojim rikanjem jeku u zvučno provodljivom granitu. Nešto više, protopitek, prvi majmun koji se pojavio na kugli zemaljskoj, penje se do nepristupačnih vrhova. Još nešto više, pterodaktil krilatih ruku klizi kao glomazni šišmiš kroz zgusnuti zrak. Najzad, u posljednjim slojevima, ogromne ptičurine, snažnije od kazuara^[116] i veće od noja, šire svoja velika krila i udaraju glavom o stijenu granitnog svoda.

Axelov san.

Sav taj okamenjeni svijet oživljava u mojoj mašti. Prenosim se u biblijsko doba stvaranja, puno prije rođenja čovjeka, kada nedovršena Zemlja za njega još nije bila spremna. U svom snu odlazim tada još dalje, u doba prije pojave prvih živih bića. Nestaju sisavci, zatim ptice, pa gmazovi iz sekundarnog, jurskog doba, te napokon ribe, ljuskari, mekušci i člankonošci. Zoofiti^[117] iz prijelaznog razdoblja, kada su također stigli na red, vraćaju se u ništavilo. Sav zemaljski život sažima se u meni, a moje srce jedino je koje kuca u tom opustošenom svijetu. Nema više godišnjih doba, nema više podneblja, vlastita toplina kugle zemaljske neprekidno raste i poništava toplinu blistave zvijezde. Vegetacija pretjerano buja, poput sjene prolazim kroz drvenaste paprati, gazeći nesigurnim korakom lapore duginih boja i šareni pješčenjak po tlu. Naslanjam se na stabla ogromnih četinarki, ležim u sjeni sfenofila, asterofila i likopodija^[118] visokih stotinu stopa.

Stoljeća prolaze kao dani! Idem dalje kroz niz Zemljinih promjena, biljke nestaju, granitne stijene gube svoju tvrdoću, pod još jačom toplinom kruto stanje prelazi u tekuće, vode teku površinom zemaljske kugle, ključaju, pa ishlapljaju, pare obavijaju Zemlju, koja malo pomalo postaje plinovita masa, usijana u crveno-bijeloj svjetlosti, ponovo u njoj rođena, velika kao Sunce i blistava poput njega!

U središtu te svemirske maglice, milijun i četiristo tisuća puta veće od kugle koja će se jednog dana od nje oblikovati, uvučen sam u planetarne prostore, i moje tijelo se prorjeđuje, potom i rasplinjava, te se kao neizmjereno sitan, bestežinski atom stapa s tom neizmjernom količinom para koje u beskraj slijede svoju užarenu putanju.

Kakav san! Kamo me nosi? Moja grozničava ruka baca na papir njegove čudne detalje. Sve sam zaboravio, i profesora i vodiča i splav! Duh mi je u potpunosti obuzelo to priviđenje...

»Što ti je?«, upita ujak.

Moje širom otvorene oči su ga gledale, ali ga nisu vidjele.

»Pazi Axele, past ćeš u more!«

Istovremeno sam osjetio kako me Hansova ruka silovito šćepala. Da nije bilo njega, pod utjecajem sna strmoglavio bih se u more.

»Je li poludio?«, povika profesor.

»Što je?«, procijedih napokon, dolazeći k sebi.

»Jesi li bolestan?«

»Ne. U jednom trenutku imao sam priviđenje, ali je prošlo. Je li inače sve u redu?«

»Da! Dobar vjetar, mirno more! Brzo napredujemo i, ako se u svojoj procjeni nisam prevario, ubrzo ćemo moći pristati.«

Na te riječi ustadoh i promotrih obzor. No, linija vode i dalje se neprestano stapala s linijom oblaka.

Poglavlje XXXIII.

Subota, 15. kolovoza

More zadržava svoju dosadnu jednoličnost. Kopna nema na vidiku. Obzor se čini jako udaljenim.

Glava mi je još uvijek otežana zbog žestine moga sna.

Moj ujak nije sanjao, ali bio je loše volje. Pretraživao je svaki zakutak svojim dalekozorom, pa zatim stajao prekriženih ruku i ljutitog izgleda.

Primijetio sam da profesor Lidenbrock ide prema tome da ponovno postane nestrpljiv čovjek kakav je bio ranije, pa tu činjenicu bilježim u svoj dnevnik. Bilo je potrebno da se ja nađem u opasnosti i u mukama, da bi se iz njega izmamila iskra čovječnosti. No otkako sam se oporavio, njegova priroda je ponovo nadvladala. Međutim, čemu se ljutiti? Ne odvija li se putovanje u najpovoljnijim okolnostima? Ne plovi li splav čudesnom brzinom?

»Izgledate zabrinuti, ujače«, rekoh, gledajući ga kako često primiče dalekozor očima.

»Zabrinut? Ne.«

»Onda nestrpljiv?«

»Imam i zašto biti!«

»Ipak idemo brzinom...«

»Što mi to znači? Nije brzina ta koja je premala, nego je more preveliko!«

Sjetih se tada da je profesor prije našeg polaska procijenio dužinu ovog podzemnog prostora na tridesetak milja. No prešli smo tri puta duži put, ali se južna obala još uvijek nije pojavila.

»Ne silazimo!«, nastavi profesor. »Sve ovo je izgubljeno vrijeme. Pa ipak nisam prošao toliki put da bih išao na izlet lađom po jezeru!«

On ovu plovidbu naziva izlet lađom, a ovo more jezerom!

»Ali«, rekoh, »budući da idemo putem kojega je označio Saknussem...«

»To je pitanje. Jesmo li išli baš tim putem? Je li Saknussem naišao na ovo vodeno prostranstvo? Je li ga preplovio? Onaj potok kojeg smo uzeli kao putokaz, nije li nas potpuno skrenuo s pravog puta?«

»U svakom slučaju, ne možemo žaliti što smo dovde došli. Ovaj prizor je veličanstven i...«

»Ne radi se ovdje o gledanju. Postavio sam si cilj i želim ga ostvariti! Stoga mi nemoj govoriti o divljenju!«

Uhvatio sam ga za riječ i ušutio. Ostavio sam ga da si izgrize usnice od nestrpljenja. U šest sati navečer Hans zatraži svoju plaću, a ujak mu izbroji tri riksdala.

Nedjelja, 16. kolovoza

Ništa novo. Vrijeme isto. Vjetar postaje neznatno svježiji. Čim sam se probudio, prva briga bila mi je da utvrdim jakost svjetlosti. Još uvijek sam se bojao da se električna pojava ne smrkne i da potom ne zgasne. No, ništa od toga nije se dogodilo: sjena splavi jasno se ocrtavala na površini valova.

Ovo more je doista beskrajno! Moglo bi biti široko kao Sredozemno more, možda čak kao Atlantski ocean! Zašto da ne?

Ujak ispituje njegovu dubinu u nekoliko navrata. Veže jedan od najtežih pijuka na kraj konopa, pa ga pušta da padne dvjesto hvati duboko. Nije se dotaknuo dna. Imamo dosta muke s vađenjem sonde.

Kad smo pijuk digli na splav, Hans mi na njegovoj površini pokaza izrazito istaknute, duboke otiske. Reklo bi se da je taj komad željeza bio čvrsto stisnut između dva tvrda tijela.

Gledam lovca.

»Tänder!«, reče on.

Ne razumijem. Okrećem se prema ujaku koji je potpuno utonuo u svoje misli. Ne želim ga ometati. Vraćam se Islandđaninu. On mi objašnjava što misli tako što u više navrata otvara, pa zatvara usta.

»Zubi!«, rekoh zaprepašteno promatrajući pažljivije željeznu šipku.

Da, tako dubok otisak u ovom metalu stvarno su ostavili zubi! Čeljusti koje su tim zubima ispunjene moraju imati čudesnu snagu! Zar se pod dubokim slojevima vode krije nekakvo čudovište izumrle vrste, proždrljivije od morskog psa, užasnije od kita? Nisam mogao odvojiti pogled od te napola pregrizene šipke! Hoće li moj san od prošle noći postati stvarnost? Te su me misli uznemiravale tijekom cijelog dana. Mašta mi se jedva primirila tek u snu, koji je potrajao jedva nekoliko sati.

Ponedjeljak, 17. kolovoza

Pokušavam se prisjetiti nagona svojstvenih onim pretpotopnim životinjama iz sekundarnog, jurskog perioda, koje su nastale poslije mekušaca, ljuskara i riba, a pojavile su se na Zemlji prije sisavaca. Svijet je tada pripadao gmazovima. Ta su čudovišta gospodarila morima jurskog perioda^[119]. Priroda im je dala najsavršenije ustrojstvo. Kakva divovska građa! Kakva čudesna snaga! Današnji gušteri, najveći i najstrašniji aligatori i krokodili, samo su umanjene slike svojih predaka iz davnih dana.

Zadržćem i pri samoj pomisli na te nemani. Ljudsko oko nije ih nikada vidjelo žive. Pojavile su se na Zemlji tisuću stoljeća prije čovjeka, ali su njihove okamenjene kosti, pronađene u onom glinastom vapnencu kojeg Englezi zovu »lias«, omogućile njihovu anatomsku rekonstrukciju i upoznavanje njihovog divovskog tjelesnog ustroja.

U hamburškom muzeju vidio sam kostur jednog takvog guštera koji je bio dugačak trideset stopa. Je li mi, dakle, suđeno, meni, stanovniku Zemlje, da se licem u lice suočim s takvim predstavnicima jedne pretpotopne porodice? Ne! To je nemoguće. Međutim, znak snažnih zubi urezan je na ovoj željeznoj poluzi, a po njihovom otisku prepoznajem da su stožasti, kao zubi krokodila.

Ne skidam svoj užasnuti pogled s površine mora. Bojim se da ću ugledati kako iz njega iskače jedan od tih stanovnika podmorskih pećina.

Pretpostavljam da i profesor Lidenbrock misli isto što i ja, iako se možda ne boji kao ja, jer evo, čim je razgledao pijuk, počeo je pogledom kružiti po oceanu.

»Do vraga«, rekoh u sebi, »zašto mu je uopće palo na pamet da ispituje dubinu mora! Uznemirio je neku morskú životinju u njenom skloništu i ako nas ona ne napadne na putu...«

Bacio sam pogled na oružje i uvjerio se da je u dobrom stanju. Ujak to primjećuje i odobrava mi kimanjem glave.

Na površini mora valovi su se pojačano komešali, što svjedoči o nekakvom poremećaju u dubljim slojevima. Opasnost je blizu. Treba bdjeti.

Utorak, 18. kolovoza

Stiže večer, ili bolje rečeno, trenutak u kojem nam san otežava kapke, jer na ovome oceanu noći nema. Nemilosrdna svjetlost tvrdoglavo zamara naše oči, kao da plovimo pod suncem arktičkih mora. Hans je za kormilom. Dok on stražari, ja spavam.

Dva sata kasnije probudi me strašan udarac. Splav je neopisivom snagom uzdignuta nad valove i odbačena dvadeset hvati daleko.

Splav je neopisivom snagom uzdignuta nad valove.

»Što je bilo?«, povika ujak. »Jesmo li udarili u kraj?«

Hans pokaza prstom na udaljenosti od dvjesto hvati nekakvu crnkastu masu koja se naizmjenično diže i spušta. Pogledam i kriknem:

»To je divovska morska svinja!«

»Da«, odgovori ujak, »evo sad još i morskog guštera rijetko viđene veličine.«

»A tamo malo dalje i jednog čudovišnog krokodila! Pogledajte njegovu široku čeljust i nizove zubi kojima je oboružan. Ah, nestao je!«

»Kit! Kit!«, uzviknu profesor. »Vidim mu ogromne peraje! Gledaj zrak i vodu koje izbacuje kroz nosnice!«

Doista, dva stupa vode provališe prilično visoko iznad morske površine. Stojimo zatečeni, iznenađeni, zabezeknuti i užasnuti pored tog jata morskih čudovišta. Natprirodnih su veličina, i najmanje među njima zdrobilo bi splav jednim stiskom zubi. Hans htjede zaokrenuti kormilom, kako bismo pobjegli iz tog opasnog susjedstva, ali na drugoj strani primjećujemo ništa manje opasne neprijatelje: kornjaču široku četrdeset stopa i zmiju dugu trideset stopa koja je svoju ogromnu glavu izbacila iznad valova.

Nemoguće je pobjeći. Ovi gmazovi se približavaju, u koncentričnim krugovima kruže oko splavi brzinom koju ne bi uspjeli doseći ni najbrži konvoji. Dohvatio sam karabinku. No kakav učinak može imati metak na ljušturu kojima je prekriveno tijelo tih životinja?

Zanimjeli smo od užasa. Evo se približavaju! S jedne strane krokodil, s druge strane zmija. Ostatak morskog krda je nestao. Hoću opaliti. Hans me zadržava znakom. Dvije nemani prolaze na udaljenosti od pedeset hvati od splavi, bacaju se jedna na drugu, u svom bijesu nas niti ne primjećuju. Borba se odvijala na sto hvati od splavi. Jasno vidimo dva čudovišta kako se hvataju u koštac.

Međutim, izgleda mi da se i druge životinje pridružuju borbi; morska svinja, kit, gušter, kornjača. Svakog trenutka ih nadzirem. Pokazujem ih Islandđaninu. On niječno kima glavom.

»Tva«, izusti.

»Što? Dvije! On misli da se samo dvije životinje...«

»U pravu je«, poviče ujak ne skidajući dalekozor s očiju.

»Ma ne može biti!«

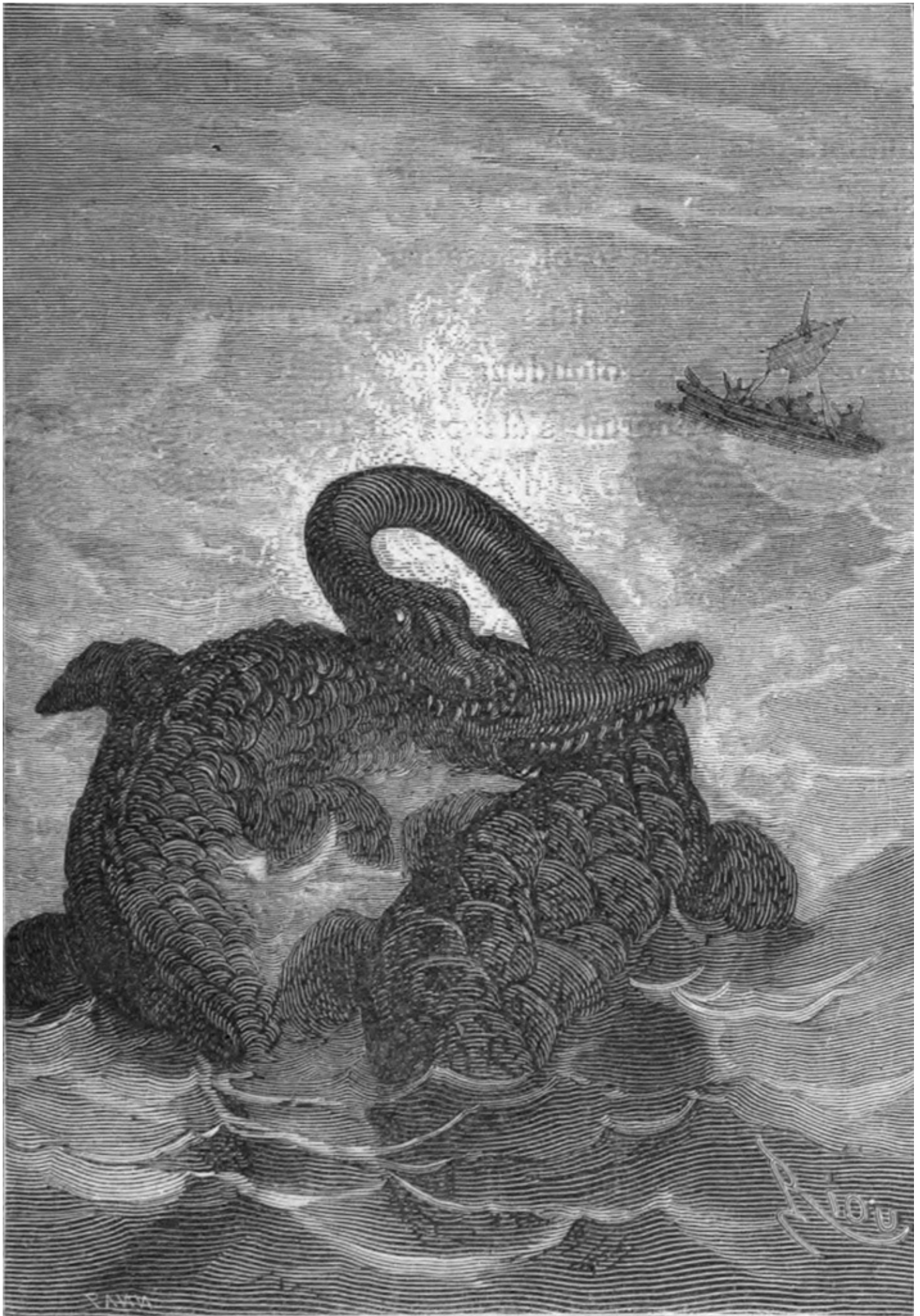
»Može! Prvo od tih čudovišta ima njušku morske svinje, glavu guštera, zube krokodila, eto što nas je zavaralo. To je najstrašniji od svih pretpotopnih gmazova, ihtiosaur!«

»A drugo?«

»Drugo čudovište je zmija sakrivena u kornjačin oklop, strašni neprijatelj prvoga, pleziosaur!«

Hans je točno rekao. Samo dva čudovišta tako uznemiravaju morsku površinu. Pred

očima su mi dva gmaza iz prapovijesnih oceana. Primjećujem zakrvavljeno ihtiosaurovo oko, veliko kao čovjekova glava. Priroda ga je opskrbila organom vida iznimne moći, koji može podnijeti pritisak dubokih slojeva vode koje nastanjuje. S punim pravom su ga nazvali kitom gušterom, jer ima njegovu brzinu, te oblik i veličinu. Ovaj nije manji od stotinu stopa, a veličinu sam mu mogao procijeniti kada bi vertikalne peraje na svome repu uspravio iznad valova. Čeljust mu je ogromna, prema proračunu prirodoslovaca nema manje od sto osamdeset i dva zuba. Pleziosaur, zmija cilindričnog trupa, kratkog repa, ima šape raspoređene u obliku vesala. Njegovo tijelo potpuno je prekriveno ljušturom, a vrat, gibak kao vrat labuda, uzdiže se na trideset stopa iznad valova.

Životinje su se žestoko borile.

Životinje su se borile neopisivo žestoko. Podizale su čitava brda vode, koja su se uzdizala sve do splavi. Dvadeset puta smo se skoro prevrnuli! Zrak je paralo neobično jako siktanje. Dvije životinje su se toliko zaplele da više nisam mogao razlikovati jednu od druge! Naročito se treba bojati pobjednikovog bijesa.

Prolazi jedan sat, dva sata. Borba se nastavlja jednakom žestinom. Borci se jedan tren približe splavi, u drugom trenu se od nje udalje. Stojimo nepomični, spremni zapucati.

Odjednom pleziosaur i ihtiosaur nestanu, izazvavši na moru pravi maelstromski vir.^[120] Hoće li se borba završiti u morskim dubinama?

Iznenada se iz vode izdigne ogromna glava, glava pleziosaurova. Čudovište je smrtno ranjeno. Ne primjećujem više njegov glomazni oklop. Jedino mu se dugi vrat uzdiže, sunovraća, opet uzdiže i ponovo savija, poput divovskog biča šiba po valovima, izvijajući se kao presječen crv. Voda prska do poprilične udaljenosti. Zasljepljuje nas. No agonija ovog gmaza polako se primiče svom kraju, pokreti su mu sve slabiji, grčenja smirenija. Napokon se dugi zmijski trup ispruži poput nepomične mase na smirenoj morskoj površini.

A ihtiosaur, je li se vratio u svoju podmorsku spilju ili će se ponovo pojaviti na morskoj površini?

Poglavlje XXXIV.

Srijeda, 19. kolovoza

Srećom, vjetar koji snažno puše omogućava nam da se brzo udaljimo s mjesta na kojem se odigrala borba. Hans je stalno za kormilom. Ujak, kojeg su prizori bitke trgnuli iz zamišljenosti, opet nestrpljivo promatra more.

Putovanje ponovo zapada u svoju dosadnu jednoličnost, za koju ne želim da se prekine po cijenu jučerašnjih opasnosti.

Četvrtak, 20. kolovoza

Prilično neujednačen S. S. I. vjetar. Temperatura visoka. Plovimo brzinom od tri i pol milje na sat.

Oko podneva začuje se neki šum iz velike daljine.

Bilježim ovu činjenicu a da je nisam mogućnosti objasniti. Ta tutnjava je neprekidna.

»Negdje u daljini«, kaže profesor, »nalazi se neka stijena ili otočić, o kojega se razbijaju morski valovi.«

Hans se uzverao na vrh jarbola, ali ne javlja nam da je vidio ikakav greben. Ocean je ujednačen sve do crte obzorja. Prođoše tri sata. Čini se da huka dopire od nekog udaljenog vodopada.

Upozoravam ujaka na to, ali on odmahuje glavom. Međutim, ja sam uvjeren da se ne varam. Dakle, ne jurimo li prema nekom slapu koji će nas strmoglaviti u ponor? Možda se takav način spuštanja sviđa profesoru, jer je blizak okomici, ali meni...

U svakom slučaju, sigurno se na udaljenosti od nekoliko milja uz vjetar zbiva nešto bučno, jer se sad tutnjava čuje vrlo žestoko. Dolazi li s neba ili iz oceana?

Okrećem pogled prema pari u zraku i nastojim procijeniti njezinu dubinu. Nebo je mirno. Oblaci, uzdignuti do samog vrha nebeskog svoda, čine se nepomičnima i rasplinjavaju se pod intenzivnim zrakama svjetlosti. Dakle, treba negdje drugdje potražiti uzrok toj pojavi.

Zatim promatram obzor, koji je kristalno čist, bez imalo magle. Njegov izgled nije se promijenio. Ali, ako ta buka dolazi od nekog slapa, od nekog brzaca, ako se cijeli ocean, obrušavajući se, prelijeva u nekakvo niže jezero, ako ovo hućanje stvara silna vodena masa koja se ruši, onda bi se već morala pojaviti struja. Njezina sve veća brzina mogla bi mi dati pravi uvid u opasnost koja nam prijeti. Provjeravam struju. Nema je. Prazna boca koju bacam u more zaostaje za nama.

Oko četiri sata Hans ustaje, hvata se za jarbol i penje se na njegov vrh. Odande pogledom prelijeće luk polukruga oceana ispred splavi i zaustavlja se na jednoj točki. Lice mu ne izražava nikakvo iznenađenje, ali pogled nije ni pomaknuo.

»Nešto je vidio«, reče ujak.

»I ja mislim.«

Hans siđe, pa uperi svoju ruku prema jugu rekavši:

»Der nere!«

»Tamo dolje?«, na to će ujak.

Zgrabivši svoj dalekozor, promatra pažljivo jednu minutu, koja mi se učini duga kao čitavo stoljeće.

»Da! Da!«, poviče on.

»Što vidite?«

»Ogroman mlaz koji se uzdiže nad morem.«

»Zar još jedna morska životinja?«

»Možda.«

»Zaplovimo onda više prema zapadu, jer sada znamo kakvoj opasnosti se izlažemo ako sretnemo one pretpotopne nemani!«

»Nastavimo naprijed«, odgovori ujak.

Okrenem se Hansu. Hans čvrsto drži svoje kormilo s nepokolebljivom neumoljivošću.

Međutim, ako se s udaljenosti koja nas dijeli od te životinje, a koju smo procijenili na najmanje dvanaest milja, može vidjeti stup vode kojega izbacuju njezine nosnice, onda mora da je natprirodne veličine. Bijeg bi značio poštivanje najprostijeg zakona razboritosti. No, mi nismo ovdje došli zato što smo razboriti. Dakle, idemo naprijed. Što se više približavamo, mlaz je sve veći. Kakvo se čudovište može napuniti tolikom količinom vode i neprekidno je tako izbacivati?

U osam sati navečer nalazimo se na manje od dvije milje od njega. Njegovo crnkasto, ogromno i užasno tijelo ispružilo se u moru poput otočića. Je li to priviđenje? Je li to od straha? Čini mi se da je dugačka više od tisuću hvati! No, kakva je to vrsta kita koju nisu predvidjeli ni Cuvier ni Blumenbach?^[121] Nepomičan je i kao da spava. Čini se da ga more ne može podići i da valovi zapljuskuju njegove bokove. Vodeni stup koji se izbacuje do visine od petsto stopa obrušava se natrag uz zaglušujuću buku. Bezumno jurimo prema toj silnoj gomili, kojoj ni sto kitova ne bi bili hrana dovoljna za jedan dan.

Ščepao me osjećaj strave. Ne želim ići dalje! Presjeći ću, ako je potrebno, jedreno uže! Prosvjedujem kod profesora, koji mi ne odgovara.

Odjednom Hans ustaje i, pokazujući prstom prijeteće mjesto, reče:

»Holme!«

»Otok!«, povika ujak.

»Otok!«, rekoh i ja slegnuvši ramenima.

»Očigledno«, odgovori profesor prasnuvši u grohotan smijeh.

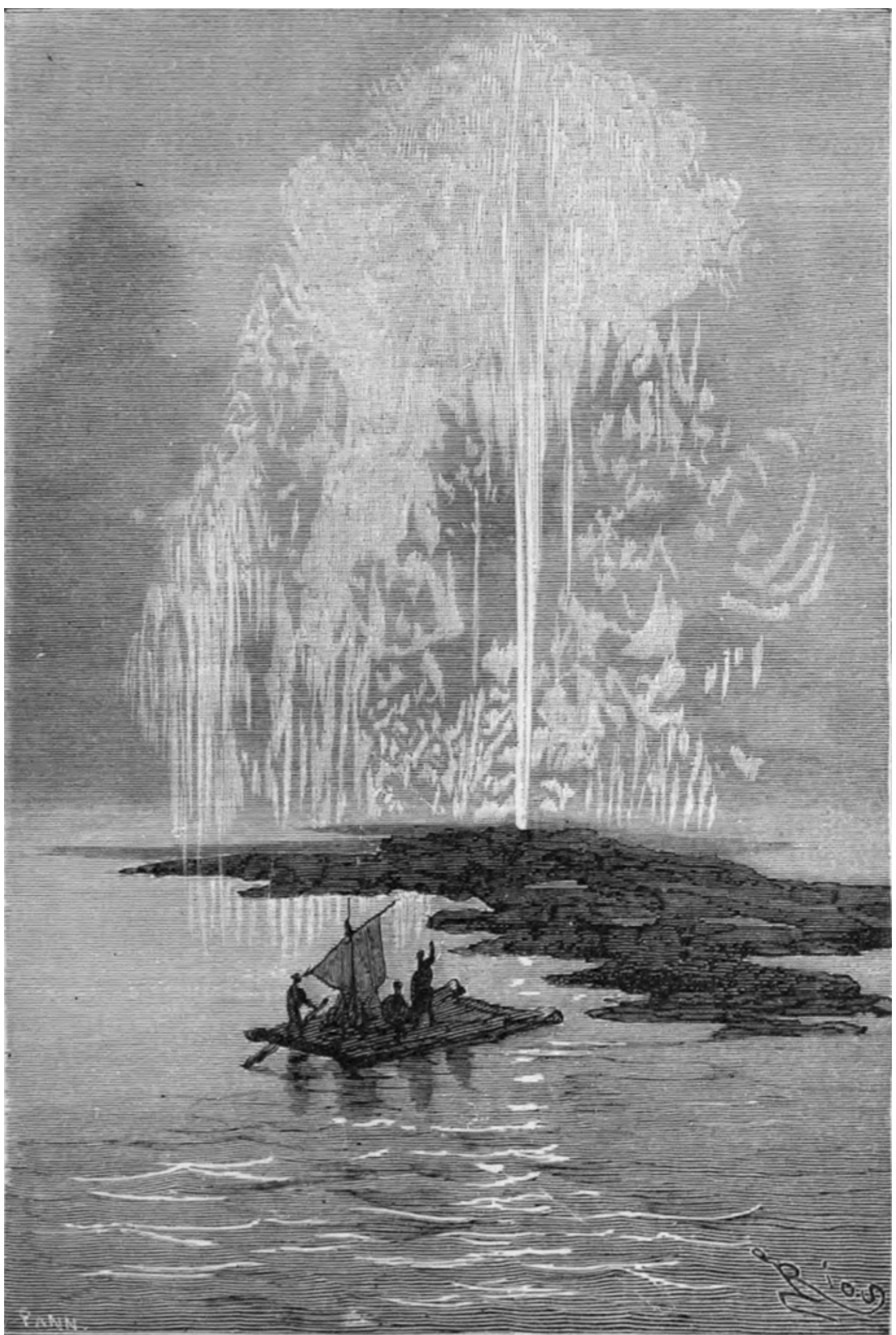
»Ali taj vodeni stup!«

»Geyser«, reče Hans.

»Ah, da, nesumnjivo, gejzir«, odgovori živo ujak. »Gejzir kao na Islandu!«^[122]

Isprva mi nije bilo ugodno što sam se tako grdno prevario. Za mali otok pomisliti da je morsko čudovište! No, to je sada postalo očito, pa sam napokon morao priznati svoju zabludu. Radilo se samo o prirodnom fenomenu.

Što se više približavamo, razmjeri tekućeg mlaza postaju sve grandiozniji. Otočić je takvog izgleda da ga se lako može zamijeniti za ogromnog kita, čija glava se nad valovima izdiže na visini od deset hvati. Gejzir, riječ koju Islandčani pišu »geysir«, a koja znači bijes, pomamu, strast, žestinu, veličanstveno se izdiže na njegovom vrhu. S vremena na vrijeme odjekuju potmule eksplozije, a ogroman mlaz, potjeran još žešćim bjesovima, zatrese svojom parnom perjanicom, šiknuvši uvis sve do prvog sloja oblaka. Osamljen je. Ne okružuju ga ni fumarole ni topli izvori, pa se sva vulkanska snaga sažimlje samo u njemu. Zraci električne svjetlosti stapaju se, ljube se s tim zanosnim, blještavim mlazom, čija se svaka kapljica prelijeva u svim duginim bojama.

Gezir se veličanstveno uzdiže.

»Pristanimo!«, reče profesor.

No, trebalo je brižno izbjegavati vodeni mlaz, koji bi istog trena potopio splav.

Hans nas vješto upravljajući dovede na obalu otočića. Skočih na stijenu. Ujak me je okretno slijedio, dok je lovac ostao na svom mjestu kao čovjek kojega ništa ne može začuditi.

Hodamo po granitu pomiješanom s kremenom sedrom. Tlo drhti pod našim nogama, poput stijenke kotla u kojemu se prevrće pregrijana para. Vrelo je. Stižemo na mjesto odakle puca vidik na mali, središnji bazen, iz kojega se izdiže gejzir. U vodu koja ključajući teče zagnjurim termometar na otklon. On pokaže temperaturu od sto šezdeset i tri stupnja.

Ova voda dakle izlazi iz užarenog izvora. To je osobito u suprotnosti s teorijama profesora Lidenbrocka. Nisam se mogao suzdržati da ga na to ne upozorim.

»Pa dobro«, dočeka on, »što to dokazuje protiv moje teorije?«

»Ništa«, rekoh suho, shvativši da se sukobljavam s apsolutnom tvrdoglavošću.

Ipak, prisiljen sam priznati da nam je do sada sve išlo na ruku, i da se ovo putovanje, iz meni nepoznatog razloga, odvija pod posebnim toplinskim uvjetima. Isto tako, izgleda mi jasno i sigurno da ćemo jednog dana stići u krajeve u kojima središnja toplina dosiže svoju najvišu granicu i prelazi sve oznake na termometru.

»Vidjet ćemo već.« Tako reče profesor, dajući nam znak za ukrcavanje, nakon što je ovaj vulkanski otok okrstio imenom svog nećaka.

Ostadoh još nekoliko minuta kako bih promatrao gejzir. Primjećujem da mlaz ne izbija ujednačeno, da je ponekad slabijeg intenziteta, da bi se zatim razjačao novom silom, što pripisujem promjenama u pritisku pare koja je nagomilana u njegovom spremniku.

Napokon odlazimo, zaobilazeći vrlo strme stijene na jugu. Hans je iskoristio ovo zadržavanje da bi splav doveo u red.

No, prije isplovljavanja vršim neka ispitivanja kako bih izračunao udaljenost koju smo prošli. Bilježim te podatke u svoj dnevnik. Od lučice Gräuben prošli smo dvjesto sedamdeset morskih milja. Sada se nalazimo ispod Engleske. Od Islanda smo udaljeni šesto dvadeset milja.

Poglavlje XXXV.

Petak, 21. kolovoza

Sutradan je veličanstveni gejzir nestao. Vjetar se pojačao i brzo nas udaljio od otočića Axel. Hućanje se postepeno utišalo.

Vrijeme, ako mi je dopušteno upotrijebiti taj izraz, će se uskoro promijeniti. Zrak se ispunio parama koje sa sobom nose elektricitet što se stvara isparavanjem slane vode. Oblaci se zamjetno spuštaju i počinju se prelijevati iz jednolično zelene u maslinastu boju. Električne zrake jedva probijaju taj neprozirni zastor spušten nad pozornicom na kojoj će se odigrati olujna drama.

Na mene to ostavlja osobit dojam, kakav kod svakog živog bića na Zemlji izaziva približavanje kataklizme. Nagomilani kumulusi^[123] na jugu stvaraju zlokobnu sliku. Imaju taj »nemilosrdan« izgled, koji sam često zapazio pred početak oluje. Zrak je težak, more je mirno.

Iz daleka, oblaci su nalik na velike pamučne lopte nagomilane u slikovitom neredu, malo pomalo se napuhuju, pa im se broj smanjuje proporcionalno povećanju njihovog obujma. Težina im je tolika da se zbog nje ne mogu odvojiti od horizonta; ali pod utjecajem zračnih struja iz viših slojeva atmosfere malo-pomalo se stapaju, potamnjuju, te naskoro pretvaraju u jedinstven sloj užasavajućeg izgleda. Ponekad kakva kugla od para, još uvijek osvjetljena, iskoči na tom sivkastom sagu, pa se ubrzo izgubi u neprozirnoj masi.

Zrak je očigledno zasićen fluidom; sav sam njime prožet, tako da mi se diže kosa na glavi, baš kao da sam u blizini nekog električnog stroja. Čini mi se da, kad bi me u ovom trenutku dodirnuo netko od mojih kolega, doživio bi silovit udar.

U deset sati ujutro nagovještaji oluje postaju sve izrazitiji. Reklo bi se da vjetar slabi kako bi jače uhvatio daha. Oblačna masa nalikuje na ogromnu mješinu u kojoj se gomila uragan.

Nisam želio vjerovati u prijatnije neba, ali se ipak nisam mogao suzdržati da kažem:

»Evo, sprema se nevrijeme.«

Profesor ne odgovori. U odvratnom je, nenosnom raspoloženju, zato što vidi da mu se ocean pred očima proteže do u beskraj. Na moje riječi sliježe ramenima.

»Dolazi oluja«, rekoh ispruživši ruku prema obzoru. »Ovi oblaci toliko su se spustili nad morem kao da će ga zgnječiti!«

Grobna tišina. Vjetar šuti. Priroda izgleda kao mrtva, ne diše više. Na jarbolu, na kojem već vidim kako pomalo iskri, kako izbija vatra svetog Ilije, opušteno jedro pada u teškim naborima. Splav je nepomična usred otežalog mora površine poput ulja. Budući da se ne

krećemo, zašto bismo ostavili ovo platno koje nas može odvesti u propast na prvi udarac oluje?

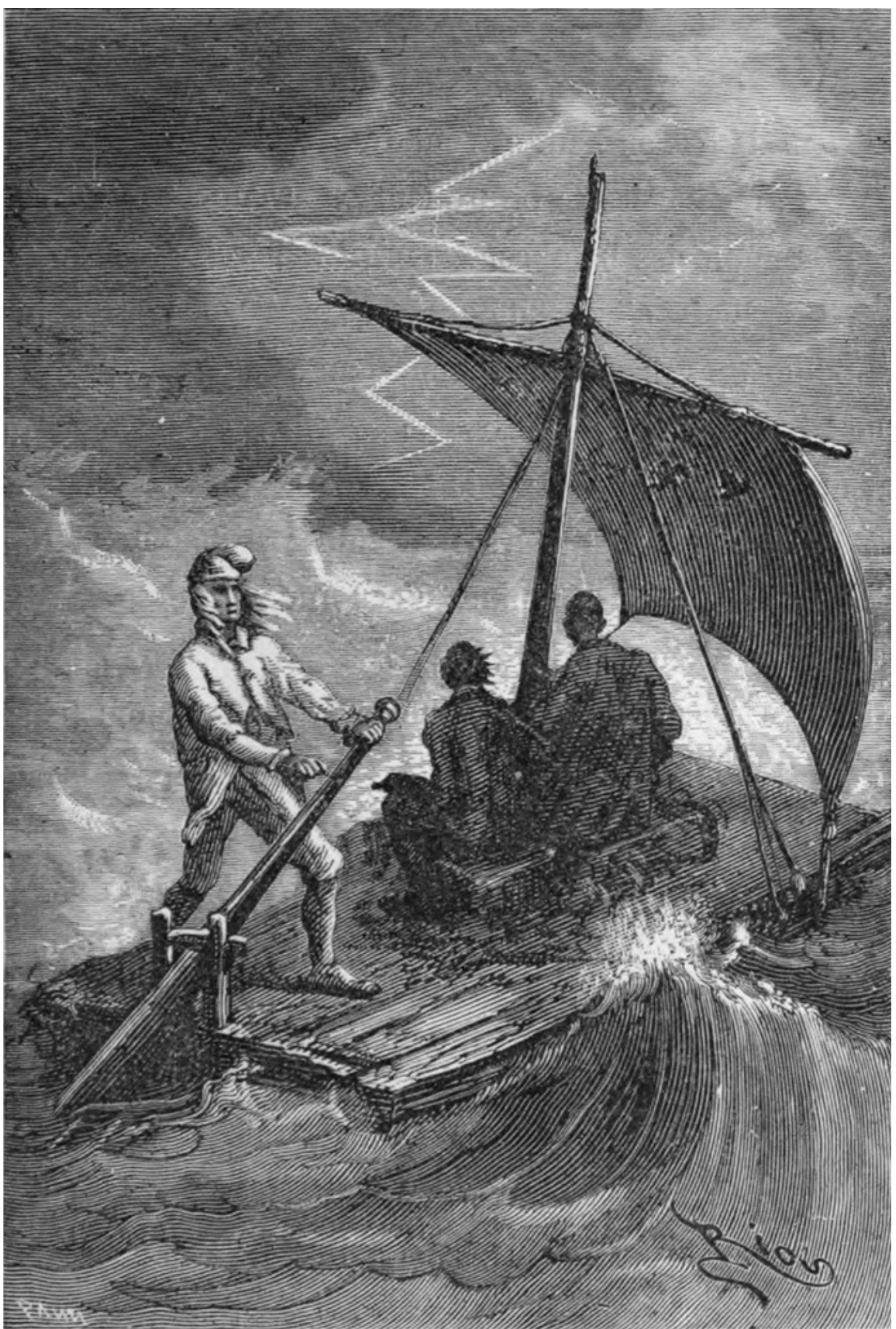
»Spustimo ga«, rekoše. »Oborimo jarbol, to će biti mudro!«

»Ne, do vraga!«, poviče ujak. »Tisuću puta ne! Neka nas vjetar zgrabi, neka nas ponese oluja, samo da napokon ugledam stjenovitu obalu, pa makar se naša splav morala o nju razbiti u tisuću komada!«

Nije još ni izgovorio te riječi, kad se izgled južnog obzorja odjednom promijenio. Nagomilane pare pretvore se u vodu, a zrak se, silovito povučen kako bi popunio praznine stvorene kondenzacijom, pretvori u uragan. Dolazio je iz najudaljenijih dijelova spilje. Postalo je dvostruko mračnije. Jedva da sam uspio napraviti neke nepotpune bilješke.

Splav se izdigla nad valovima, pa iznenada poskočila i zbacila ujaka s njegovog povišenog mjesta. Odvučem se do njega. Ujak se svim silama držao za jedan kraj konopa i izgledao je kao da uživa promatrajući ovaj prizor razularenih prirodnih sila.

Hans se nije micao. Njegova duga kosa, koju je raznosio uragan, lijepila po njegovom nepomičnom licu i davala mu čudan izgled, zato što je završetak svake dlake bio načičkan malim, svjetlećim plamićima. Ta užasna maska činila ga je nalik prepotopnom čovjeku, suvremeniku ihtiosaure i megaterija.

Hansova kosa načičkana je svjetlećim plamičkima.

Međutim, jarbol ipak odolijeva. Jedro se napinje kao mjehur koji samo što nije puknuo. Splav juri takvom žestinom da brzinu ne mogu procijeniti, ali još uvijek sporije od vodenih kapljica ispod nje, koje se zbog brzine pretvaraju u ravne i jasne crte.

»Jedro! Jedro!«, reko, dajući znak da ga spuste.

»Ne!«, odgovori ujak.

»Nej«, izusti Hans blago zakimavši glavom.

U međuvremenu kiša se pretvara u štroporučići slap pred obzorom prema kojem suludo jurimo. No, prije nego što je stigla do nas, koprena od oblaka se razdire, more uzavre. Elektricitez nastao kao posljedica silnih kemijskih procesa u višim slojevima zraka se razigrava. S praskanjem grmljavine miješaju se iskričavi udari gromova. Bezbrojne munje ukrštavaju se usred eksplozija. Zgusnuta para postaje usijana. Zrna tuče, koja udaraju po kovini našeg alata i oružja, postaju svjetlucava. Uzburkani valovi jako nalikuju vulkanskim brežuljcima ispod kojih bukta unutrašnja vatra, čija je svaka krijesta okićena plamenom.

Prejaka svjetlost zasljepljuje mi oči, a tutnjava gromova mi para uši. Moram se pridržavati za jarbol koji se poput trske savija pod silinom uragana.

.

Ovdje moje putne bilješke postaju prilično nepotpune. Nisam pronašao ništa osim nekih letimičnih zapažanja, koja su napisana tako reći automatski. Ali u svojoj sažetosti, čak i u svojoj nerazumljivosti, one su otisak osjećaja koji su me obuzeli i bolje nego moje sjećanje daju mi uvid u našu tadašnju situaciju.

.

Nedjelja, 23. kolovoza

Gdje smo? Vjetar nas još uvijek nosi brzinom koja se ne može usporediti s ničim.

Noć je bila strahovita. Oluja se ne stišava. Živimo usred buke i neprekidnih eksplozija. Uši nam krvare. Ne možemo izmijeniti ni jedne riječi.

Munje ne prestaju. Vidim ih kako se povlače u cik-cak liniji, pa se poslije brzog sijevanja vrata odozdo prema gore i udare o granitni svod. Što ako se on sruši? Druge munje se granaju ili uzimaju oblik vatrenih lopti koje se rasprskavaju poput bombi. Čini se da se sveopća buka uslijed toga ne pojačava. Zapravo je prekoračila granicu koju ljudsko uho može osjetiti. Kada bi sve barutane svijeta odletjele zajedno u zrak, ni tada ne bismo čuli jaču buku.

Po površini oblaka stalno se stvara svjetlost, električna tvar neprestano se izdvaja iz njihovih molekula. Očigledno je da su nastale promjene u sustavu plinova koji tvore zrak. Bezbrojni stupovi vode dižu se u zrak i pjeneći se padaju natrag.

Kamo idemo?... Ujak se ispružio svom svojom dužinom na kraju splavi. Toplina se podvostručila. Gledam termometar, on pokazuje... [brojka je izbrisana]

Ponedjeljak, 24. kolovoza

Ovo nikada neće prestati! Zašto stanje ove tako guste atmosfere kada se jednom promijeni, ne bi stalno ostalo takvo?

Slomljeni smo od umora. Hans je kao i obično. Splav bez promjene plovi prema jugoistoku. Prešli smo više od dvjesto milja od Axelovog otočića.

U podne se žestina uragana podvostručila. Treba čvrsto povezati sve predmete na splavi. Svatko od nas se također veže. Valovi nas zalijevaju preko glave.

Već tri dana ne možemo međusobno razmijeniti niti jednu jedinu riječ. Otvaramo usta, pomičemo usne, ali ne stvara se nikakav zvuk vrijedan spomena. Čak i kad govorimo jedan drugome na uho, ništa ne možemo čuti.

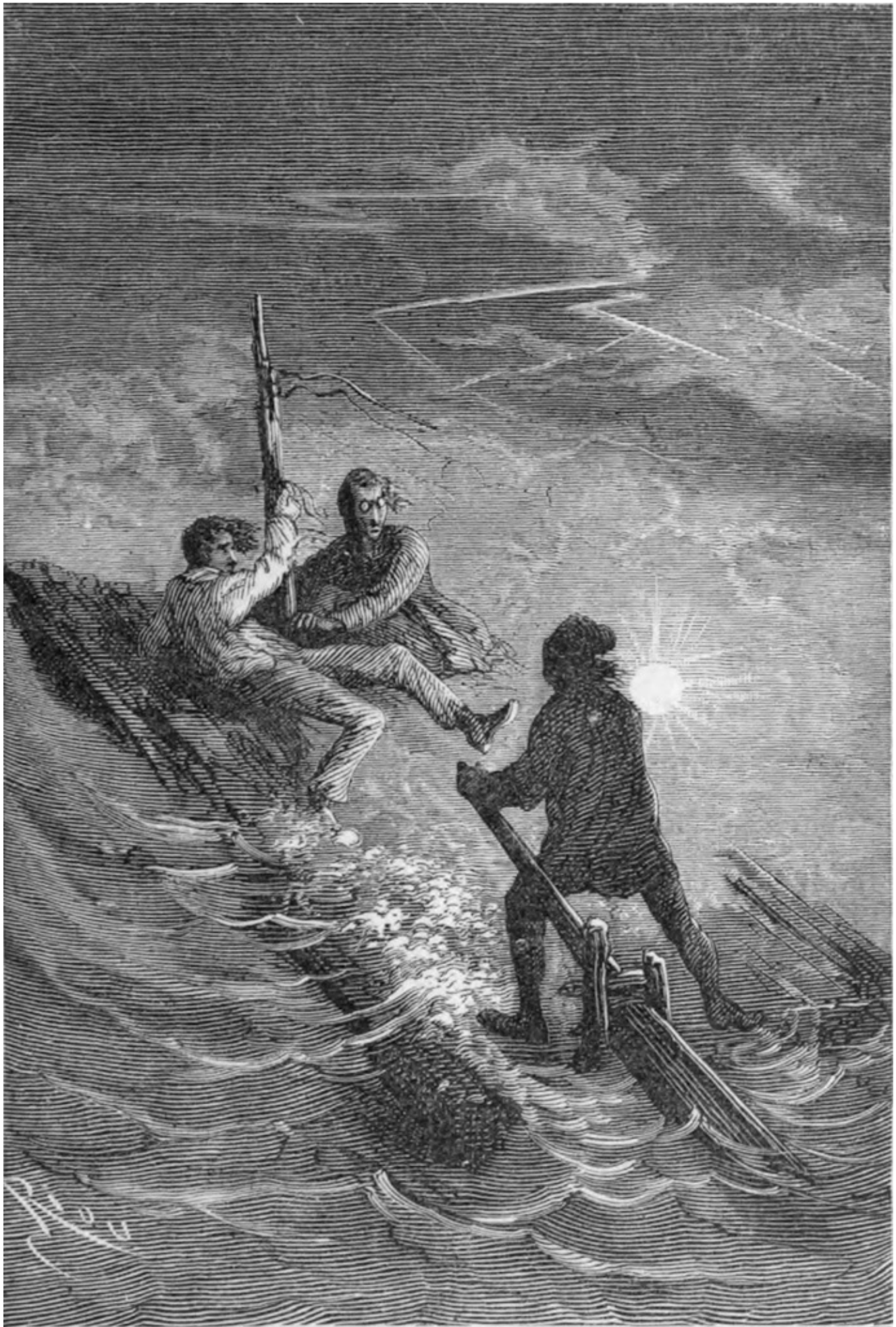
Ujak mi se približio. Izgovorio je nekoliko riječi. Mislim da mi je rekao: »Izgubljeni smo.« Nisam baš u to siguran.

Odlučim se napisati mu sljedeće riječi: »Spustimo jedro.«

Daje mi znak da pristaje.

Nije još stigao podići glavu odozdo prema gore, kad se na rubu splavi pojavi vatreni kolut. Jarbol i jedro zajedno odletješe. Vidio sam ih kako se uzdižu u strahovitu visinu, nalik na pterodaktila, tu čudesnu pticu iz pradavnih vremena.

Zaleđeni smo od užasa. Kugla napola bijela, napola plavetna, veličine bombe od deset palaca, polako se šeće, okrećući se nevjerojatnom brzinom pod bičem uragana. Ide amo-tamo, penje se na jedan od potpornja splavi, skače na torbu s hranom, polako se spušta, odskoči, okrzne sanduk s barutom. Užas! Odletjet ćemo u zrak! Ne! Bliješteća kugla se udaljava, približava se Hansu koji je netremice gleda, zatim ujaku, koji se baca na koljena da bi je izbjegao, pa meni, blijedom i drhtavom od raskoši svjetlosti i od vrućine. Okreće se na mjestu blizu moje noge koju pokušavam povući. Ne uspijevam u tome.

Vatrena kugla polako se šeće.

Miris salitrenog plina ispunjava zrak, uvlači nam se u grlo, pluća. Gušimo se.

Zašto ne mogu povući nogu? Zar je prikovana za splav? Aha! Pad te električne kugle namagnetizirao je sve željezo na splavi. Instrumenti, alat, oružje, sve se pokreće i sudara, oštro zvekećući. Čavli s mojih cipela silovito su se zalijepili za željeznu pločicu umetnutu u drvo. Ne mogu pomaknuti nogu!

Naposljetku sam je užasnim naporom otrgnuo baš u trenutku kada ju je kugla trebala zahvatiti na svom kružnom kretanju, te i mene odvući ako...

Ah! Kakva jaka svjetlost! Kugla se rasprskava! Prekriveni smo plamenim buktinjama!

Zatim se sve ugasi. Imao sam još toliko vremena da vidim ujaka ispruženog na splavi. Hans još uvijek za svojim kormilom »pljuje vatru« pod utjecajem elektriciteta koji prodire u njega.

Kamo idemo? Kamo idemo?

.

Utorak, 25. kolovoza

Dolazim k sebi poslije duge nesvjestice. Oluja i dalje traje. Munje se raspliću poput zmijskog gnijezda koje se izleglo u zraku.

Jesmo li još uvijek na moru? Jesmo, i nosi nas neizmjernom brzinom. Prošli smo ispod Engleske, ispod La Manchea, ispod Francuske, možda ispod čitave Europe!

.

Začuje se nova buka! To je očito more koje se razbija o stijene! Ali onda...

.

.

Poglavlje XXXVI.

Ovdje se završava ono što sam nazvao »brodskim dnevnikom«, sretno spašenim od utapljanja. Nastavljam svoju priču kao i ranije.

Ne bih znao reći što se dogodilo pri udaru splavi o hridi. Osjetio sam da sam odbačen u valove. To što sam izbjegao smrt, što mi se tijelo nije raskomadalo na oštrim stijenama, mogu zahvaliti snažnoj Hansovoj ruci koja me je izvukla iz vodenog ponora.

Hrabri Islandđanin odnio me je van dosega valova na užareni pijesak, gdje sam se našao rame uz rame pored svoga ujaka.

Zatim se vratio do stijena o koje su udarali bijesni valovi, ne bi li spasio štogod s olupine splavi nakon brodoloma. Nisam mogao govoriti, bio sam slomljen od uzbuđenja i od umora. Trebao mi je dobar sat vremena da se oporavim.

U međuvremenu, kiša, koja je bila kao iz doba velikog potopa, nije prestajala. Padala je još jačim intenzitetom, što je značilo da se oluja primiče kraju. Sklonište od nebeske bujice pružile su nam naslagane stijene. Hans je pripremio jelo, koje ja nisam mogao niti taknuti. Sva trojica, iscrpljeni jer smo probdjeli tri noći, padosmo u težak san.

Sutradan je vrijeme bilo prekrasno. I nebo i more su se umirili, kao prema nekom dogovoru. Nestalo je svakog traga oluje. Profesor je veselim riječima pozdravio moje buđenje. Njegovo je veselje bilo strašno.

»Odlično, sinko moj«, dovikne mi, »jesi li dobro spavao?«

Nije li se moglo reći da smo u kući u Königstrasse, da polako silazim na doručak i da će se istog dana obaviti moje vjenčanje sa siroticom Gräuben?

Jao! Da je samo oluja bacila splav na istok, bili bismo prošli ispod Njemačke, ispod mog dragog grada Hamburga, ispod one ulice u kojoj je stanovalo biće koje sam volio više nego išta na svijetu. Svega četrdeset milja dijelilo bi me tada od nje, ali četrdeset milja u okomitom smjeru kroz granitni zid: zapravo bi trebalo preći više od tisuću milja!

Sve te tužne misli prostrujale su kroz moj um prije nego što sam odgovorio na ujakovo pitanje.

»Ma vidi!«, ponovi on, »ne želiš mi odgovoriti jesi li dobro spavao?«

»Vrlo dobro«, odgovorih, »još sam nekako slomljen, ali nije to ništa.«

»Apsolutno ništa. Malo si umoran i to je sve.«

»Ali vi mi se, ujače, jutros činite jako veseli.«

»Ushićen sam, sinko, ushićen! Stigli smo!«

»Na cilj naše ekspedicije?«

»Ne, nego do kraja ovog mora, koje kao da je bilo beskrajno. Sada ćemo ponovo ići kopnom, pa potom doista prodrijeti u srce Zemlje.«

»Ujače, dopustite mi jedno pitanje.«

»Dopuštam ti ga, Axele.«

»A povratak?«

»Povratak! Ah, ti misliš na povratak, a još nismo ni stigli?«

»Ne, želim samo pitati kako ćemo se vratiti.«

»Na najjednostavniji način na svijetu. Kad jednom stignemo u središte kugle zemaljske ili ćemo pronaći neki novi put kojim ćemo se popeti na njezinu površinu ili ćemo se na savršeno ugladen način vratiti istim putem kojim smo već prošli. Nadam se da se neće za nama zatvoriti.«

»Treat će onda poraditi na popravku splavi.«

»Sigurno.«

»A namirnice? Imamo li ih još dovoljno da bi izveli sve te velike podvige?«

»Imamo, naravno. Hans je vješt momak. Uvjeren sam da je spasio najveći dio prtljage. Uostalom, pođimo vidjeti što je s tim.«

Izašli smo iz te spilje otvorene svim vjetrovima. Nadao sam se, a istovremeno i bojao. Izgledalo mi je nemoguće da pri onakvom strašnom pristajanju na splavi nije uništeno sve što je nosila. Prevarih se. Kad sam stigao na obalu, ugledah Hansa usred gomile uredno posloženih predmeta. Ujak mu stisne ruku sa snažnim osjećajem zahvalnosti. Ovaj čovjek nadljudske odanosti, kakvoj možda nema premca, radio je dok smo mi spavali, te je spasio najdragocjenije predmete ugrozivši vlastiti život.

To ne znači da nismo imali osjetnih gubitaka. Na primjer, ostali smo bez oružja, ali na koncu – možemo i bez njega. Zaliha baruta ostala je netaknuta, nakon što je za vrijeme oluje umalo odletio u zrak.

»Dobro«, poviče profesor, »budući da smo ostali bez pušaka, nećemo morati loviti.«

»Dobro, a instrumenti?«

»Evo manometra, najkorisnije od svih sprava. Sve druge sprave dao bih za njega! S njim mogu izračunati dubinu i znati kada smo stigli točno u središte Zemlje. Bez njega bismo bili u opasnosti da produžimo dalje i izađemo na suprotnoj strani Zemljine kugle!«

Ta veselost bila je sirova.

»A busola?«, upitah.

»Evo je na toj stijeni, u savršenom je stanju, isto kao i kronometar i termometri. O, lovac je stvarno čovjek zlata vrijedan!«

Doista mu je to trebalo priznati, jer od svih instrumenata niti jedan nije nestao. Što se tiče

alata i oruđa, vidio sam po pijesku razasute ljestve, konope, pijuke, trnokope itd. Međutim, trebalo je još razjasniti pitanje namirnica.

»A namirnice?«, upitah.

»Da vidimo namirnice«, odgovori moj ujak.

Sanduci s hranom bili su poredani na žalu u savršenom redu i potpuno očuvani. More ih je većinom poštedjelo. Sve u svemu, mogli smo računati da imamo hrane za četiri mjeseca: dvopeka, usoljenog mesa, klekovače i sušene ribe.

»Četiri mjeseca!«, povika profesor. »Imamo vremena za odlazak i za povratak, a s onim što će ostati priredit ću svečanu večeru svim mojim kolegama u Johannaumu!«

Već sam odavno zapravo morao upoznati narav svog ujaka, ali me ovaj čovjek ipak uvijek ponovo čudio.

»Sada ćemo«, reče, »obnoviti našu zalihu vode kišnicom koju je oluja nalila u sve ove jame u granitu. Prema tome, ne moramo se bojati žeđi. Što se tiče splavi, preporučit ću Hansu da je popravi što bolje može, iako nam, nadam se, više neće biti potrebna!«

»Kako to?«, povikah.

»Eto tako, sinko. Mislim da nećemo izaći onuda kuda smo došli.«

Pogledah profesora s izvjesnim nepovjerenjem. Zapitah se da nije poludio. No on tada nije mogao znati koliko je u pravu.

»Idemo na doručak«, zaključio on.

Nakon što je dao upute lovcu, slijedio sam ga do jednog povišenog rta. Tamo smo se slasno najeli suhog mesa, dvopeka i čaja. Moram priznati, bio mi je to jedan od najboljih doručaka u životu. Glad, čisti zrak, mir nakon tolikih uzbuđenja, sve je to doprinijelo mom teku.

Za vrijeme doručka postavih ujaku pitanje zna li gdje se trenutno nalazimo.

»To je, čini mi se«, reko, »teško izračunati.«

»Da, izračunati točno«, odgovori on, »čak je i nemoguće, pošto ova tri dana koliko je trajala oluja nisam mogao bilježiti brzinu, niti smjer splavi. Međutim, ipak možemo otprilike procijeniti naš položaj.«

»Uistinu, zadnje mjerenje napravili smo na otočiću s gejirom...«

»Na Axelovom otoku, sinko. Ne odbijaj tu čast što je tvojim imenom nazvan prvi otok otkriven u središtu Zemljine mase.«

»Neka bude! Na otočiću Axel prešli smo otprilike dvjesto sedamdeset morskih milja, a nalazili smo se na više od šesto milja od Islanda.«

»Dobro! Pođimo stoga od te točke i računajmo četiri dana oluje. Za to vrijeme naša brzina nije mogla biti manja od osamdeset milja na dvadeset i četiri sata.«

»Slažem se. Dakle, to bi bilo tristo milja za dodati.«

»Da. Lidenbrockovo more imalo bi skoro šesto milja od jedne do druge obale! Znaš li, Axele, da bi se ono po veličini moglo takmičiti sa Sredozemnim morem?«

»Da, naročito ako smo ga preplovili samo po širini!«

»Što je vrlo vjerojatno!«

»A što je najčudnije«, dodah, »ako su naši računi točni, upravo sada nad glavom nam je Sredozemno more.«

»Doista!«

»Doista, zato što smo devetsto milja udaljeni od Reykjavika!«

»Lijep je to komad puta, sinko, ali da smo ispod Sredozemnog mora prije negoli ispod Turske ili ispod Atlantskog oceana, to bismo mogli pouzdano znati samo ako nismo skrenuli s puta.«

»Ne, vjetar je izgledao uvijek isti. Dakle, mislim da se ova obala nalazi jugoistočno od lučice Gräuben.«

»Dobro. Lako je to provjeriti pogledamo li na kompas. Pogledajmo na kompas!«

Profesor se uputi prema stijeni po kojoj je Hans poslagao sprave. Bio je raspoložen, radostan, trljao je ruke, pomalo se pravio važan. Pravi mladić! Slijedio sam ga prilično znatiželjan da saznam jesam li se prevario u svojoj procjeni.

Stigavši na stijenu, ujak uzme kompas, položi ga vodoravno i počne promatrati iglu koja se, nakon što se zatitravši malo kolebala, zaustavi na određenom mjestu pod magnetskim utjecajem.

Ujak se zagleda, zatim protrlja oči, pa pogleda ponovo. Konačno se okrene prema meni, zaprepašten.

»Što je bilo?«

Dade mi znak da pomnije promotrim instrument. Pobjegne mi uzvik iznenađenja. Vršak igle pokazivao je sjever u pravcu za kojeg smo mislili da je jug! Okrenula se prema žalu, umjesto da pokazuje na pučinu!

Kompas sam promotrio i ispitao sa svih strana. Bio je u savršenom stanju. Kako god okrenuli iglu, ona je uporno, uvijek ponovo pokazivala taj neočekivani smjer.

Dakle, više nije moglo biti sumnje: za vrijeme oluje nismo primijetili da je nastupila nagla promjena vjetra, koja je splav odnijela natrag na obalu za koju je ujak mislio da je ostala iza nas.

Poglavlje XXXVII.

Nemoguće mi je ocrtati slijed osjećaja koji su potresali profesora Lidenbrocka: zaprepaštenje, nevjerica i naposljetku bijes. Nikad nisam vidio čovjeka koji se prvo toliko zbunio, a onda toliko razbjesnio. Teškoće plovidbe, već proživljene opasnosti, sve je trebalo započeti iznova! Umjesto da idemo naprijed, mi smo išli natrag!

No, ujak se brzo pribrao.

»Ah! Sudbina se opet sa mnom poigrala!«, poviče on. »Elementi su protiv mene skovali urotu! Zrak, vatra i voda udružili su svoje napore da bi mi stali na put! Pa dobro! Svijet će doznati što se može postići s ovolikom voljom. Neću popustiti, neću uzmaknuti niti za jedan korak! Vidjet ćemo tko će biti jači, čovjek ili priroda!«

Stojeći na stijeni, uzrujan, prijeteći, Otto Lidenbrock bio je sličan okrutnom Ajantu;^[124] izgledao je kao da prkosi bogovima. Razmišljao sam kako bih trebao nešto učiniti i nekako zauzdati tu ludu vatru.

»Slušajte me«, rekoh mu odlučno. »Svaka zemaljska ambicija ovdje dolje ima svoje granice. Ne treba se boriti protiv nemogućeg. Loše smo opremljeni za plovidbu morem. Ne putuje se petsto milja, i to protiv razularenih vjetrova, na loše spojenim gredama, s pokrivačem umjesto jedra i štapom umjesto jarbola. Ne možemo kormilariti, igračka smo oluje. Kad bismo po drugi put pokušali tu nemoguću plovidbu, bio bi to luđački pothvat.« Čitavih deset minuta mogao sam u nizu nabrajati neoborive razloge, a da me nitko nije prekinuo. To je bilo moguće samo zato što profesor uopće nije obraćao pažnju. Iz mojega dokazivanja nije čuo niti jednu jedinu riječ.

»Na splav!«, povikao je.

To je bio njegov odgovor. Uzalud sam molio, preklinjao, žestio se; imao sam posla s voljom tvrdom od granita.

Hans je u tom trenutku dovršavao popravak splavi. Reklo bi se da je to neobično stvorenje pogađalo ujakove namjere. S nekoliko komada »surtarbrandura« učvrstio je lađu. Na njoj se već dizalo jedro, a vjetar se igrao njegovim lepršavim naborima.

Profesor reče nekoliko riječi vodiču: da uskoro ukrca prtljagu i da pripremi sve za polazak. Zrak je bio prilično čist, a vjetar sa sjeverozapada dobar.

Što sam mogao učiniti? Oduprijeti se sam njima dvojici? Nemoguće. Da mi se bar Hans pridružio! Ali nije! Izgledalo je kao da se Islandanin odrekao svoje vlastite volje i zavjetovao se na žrtvu. Nisam ništa mogao postići sa slugom toliko vazalski vezanim uz gospodara. Trebalo je ići dalje.

Podoh dakle zauzeti na splavi svoje uobičajeno mjesto, kad me ujak zadrža rukom.

»Krećemo tek sutra«, reče.

Napravio sam rukom kretanju poput čovjeka koji se sa svime potpuno pomirio.

»Ne smijem ništa zanemariti«, nastavi on. »Budući da me sudbina bacila na ovu stranu obale, neću je napustiti dok je ne istražim.«

Ova primjedba bit će jasnija ako se na ima na umu da smo se vratili na sjevernu obalu, a ne na isto ono mjesto s kojeg smo krenuli. Lučica Gräuben trebala bi biti više na zapadu. Prema tome, ništa razboritije nego da se brižno ispita okolica ovog našeg novog pristaništa.

»Idemo u istraživanje!«, rekoh.

Ostavivši Hansa njegovom poslu, odosmo. Prostor između morskih nanosa i podnožja granitnih obronaka bio je vrlo širok. Trebalo je hodati pola sata da se stigne do stijena. Gazili smo po bezbrojnim školjkama svih oblika i svih veličina, u kojima su živjele životinje iz pretpovijesnog doba. Primijetio sam također ogromne oklope, čiji promjer je često prelazio petnaest stopa. Pripadali su onim divovskim gliptodonima^[125] iz pliocena, prema kojima današnja kornjača izgleda poput minijature. Osim toga, tlo je bilo posuto velikim brojem kamenih krhotina. Bila je to neka vrsta šljunka što su ga fino zaoblili valovi, pa ga posložili u naizmjenične redove. Iz svega toga sam zaključio da je more nekada zauzimalo i ovaj prostor. Po razasutom kamenju, koje je sada izvan dosega mora, valovi su ostavili očigledne tragove svoga kretanja.

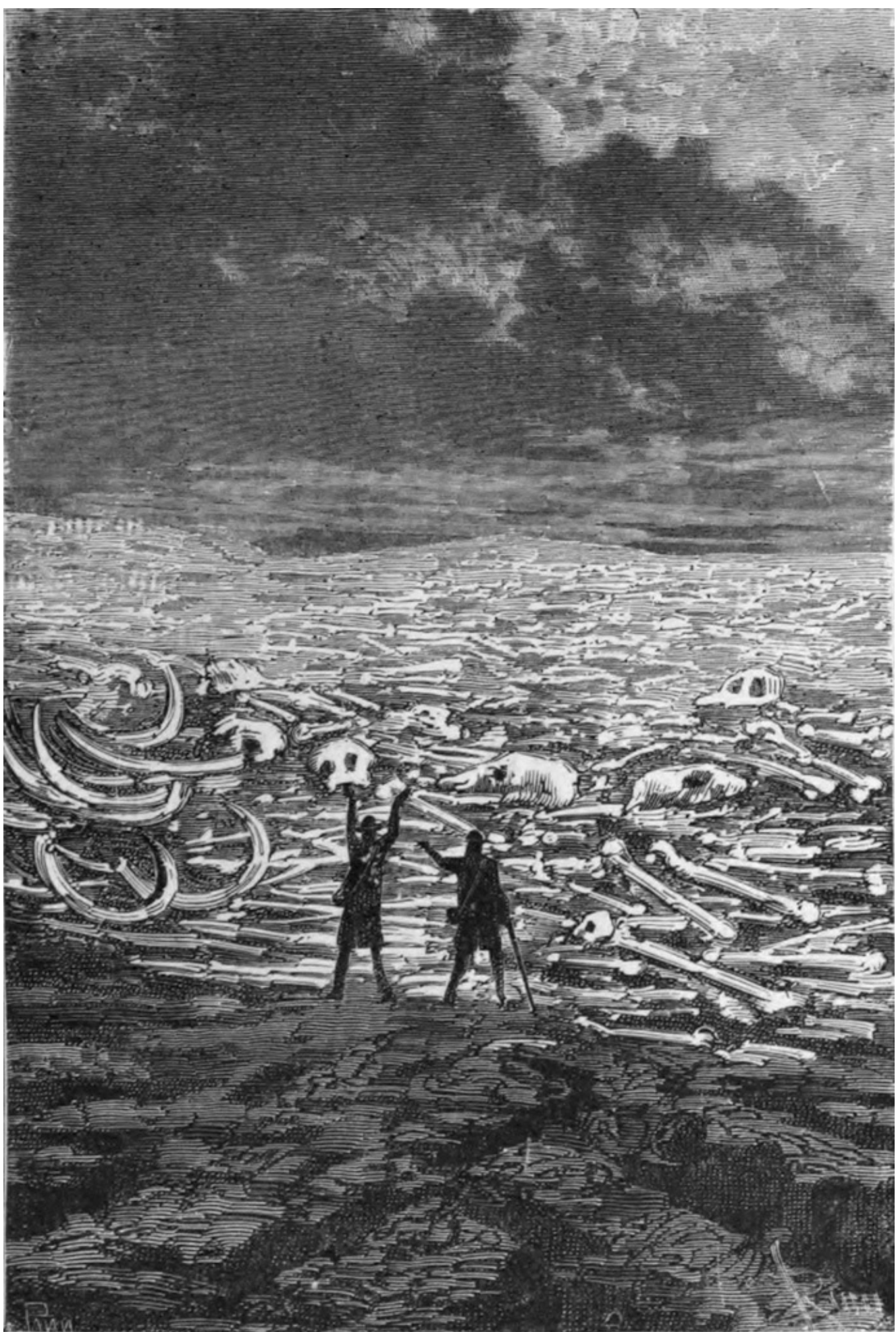
Time se donekle moglo objasniti postojanje ovog oceana na četrdeset milja ispod površine Zemljine. Po mom mišljenju, ova vodena masa morala se postepeno gubiti u Zemljinoj utrobi, a očigledno potječe od voda oceanâ koje su se probile kroz neku pukotinu. Međutim, treba pretpostaviti da je ta pukotina sada zatvorena, jer se čitava ta spilja ili, bolje rečeno, taj ogromni spremnik, napunio vrlo brzo. Možda se ta voda čak pretvorila u paru poslije borbe s podzemnom vatrom. Tako bi se mogli objasniti i oblaci što nam vise nad glavom, kao i izbijanje elektriciteta koje je prouzročilo oluju u unutrašnjosti zemaljskog masiva.

Ova teorija o fenomenima kojima smo bili svjedoci činila mi se zadovoljavajućom, jer koliko god čuda prirode bila velika, uvijek su objašnjiva zakonima fizike.

Hodali smo dakle po nekoj vrsti tla koje je nastalo taloženjem, oblikovano vodama na isti način kao i sva tla iz tog perioda, razasuta u velikom broju po čitavoj Zemljinoj površini. Profesor je pomno promatrao svaku pukotinu u stijeni. Svaki mu je, pa i najmanji otvor bio važan, te bi mu izmjerio dubinu.

Hodali smo oko milju uz obalu Lidenbrockovog mora, kad se odjednom izgled zemljišta naglo promijenio. Izgledalo je ispreokretano i zgrčeno uslijed snažnog uzdizanja donjih slojeva. Uleknuća i uzdignuća na mnogim mjestima svjedočila su o snažnom pomicanju slojeva zemljane mase.

Teško smo napredovali preko raspuklina u granitu pomiješanom s kremenom, kvarcom i nanesenim naplavinama, kad nam se pred očima pojavilo polje, zapravo cijela ravnica puna kostiju. Reklo bi se da je to ogromno groblje, na kojem su generacije kroz dvadeset stoljeća miješale svoj vječni prah. Visoke uzvisine od tih ostataka u daljini su se slojevito nizale jedna za drugom. Talasale su se do samog ruba obzora, pa se tamo gubile u gustom magli. Tu se na možda oko tri kvadratne milje nagomilala čitava povijest životinjskog svijeta, koja se jedva daje iščitati na novijim tlima nastanjenog svijeta.

Pred nama se pojavila cijela ravnica puna kostiju.

No, nestrpljiva radoznalost vukla nas je dalje. Naše noge su uz suho krckanje gazile po ostacima tih pretpovijesnih životinja, po fosilima oko čijih rijetkih i zanimljivih ostataka se otimaju muzeji velikih gradova. Niti tisuću Cuviera ne bi bilo dovoljno da ponovo složte kosture živih bića koja leže u ovoj čudesnoj kosturnici!

Bio sam zaprepašten. Moj je ujak podigao svoje velike ruke prema krutom svodu koji nam je služio kao nebo. Njegova širom razjapljena usta, njegove bliješćeće oči ispod stakala naočala, glava kojom je kima odozgo prema dolje i slijeva nadesno, napokon, cjelokupno njegovo držanje odavalo je bezgranično divljenje. Nalazio se ispred neprocjenjive zbirke leptoterija, merikoterija, mastodonata, protopiteka, pterodaktila, svih onih pretpotopnih čudovišta koja kao da su se tu nagomilala samo zbog njegovog osobnog zadovoljstva. Zamislimo strastvenog knjigoljupca koji se odjednom nađe u čuvenoj aleksandrijskoj knjižnici koju je zapalio Omar,^[126] a koju je neko čudo uskrslo iz pepela. Tako je izgledao moj ujak, profesor Lidenbrock.

Kakvo ga je tek divljenje spopalo kada je, jureći kroz ovu vulkansku prašinu, zgrabio jednu ogoljenu lubanju i uzviknuo drhtavim glasom:

»Axele! Axele! Gledaj, ljudska glava!«

»Ljudska glava, ujače!«, odgovorih, ništa manje preneražen.

»Da, nećaće moj! Ah, gospodine Milne-Edwards! Ah, gospodine de Quatrefages!^[127] Zašto i vi niste sada ovdje gdje sam ja, Otto Lidenbrock!«

Poglavlje XXXVIII.

Da bi se razumjelo ovo ujakovo zazivanje tih slavni francuskih učenjaka, treba znati da se jedan događaj od velike važnosti za paleontologiju dogodio neko vrijeme prije našeg odlaska.

Dana 28. ožujka 1863, kada su radnici pri zemljanim radovima pod vodstvom gospodina Bouchera de Perthesa prekopavali kamenolom Moulin-Quignon blizu Abbevillea, u okrugu Somme u Francuskoj, pronašli su ljudsku čeljust na dubini od četrnaest stopa pod zemljom. To je bila prva okamina te vrste koja je dospjela na svjetlo dana. Pokraj nje su se našle kamene sjekire i isklesani komadi kremenja koje je vrijeme obojilo i odjenulo u jednoliku patinu.

Vijest o tom otkriću nadaleko je odjeknula, ne samo u Francuskoj, nego i u Engleskoj i Njemačkoj. Više učenjaka, članova Francuskog instituta, među ostalima gospoda Milne-Edwards i Quatrefages, zagrijali su se za ovaj nalaz i dokazivali neospornu izvornost porijekla pronađenih kostiju. Njih dvojica bili su najgorljiviji branitelji u »parnici oko čeljusti«, kako su nastalu raspravu nazvali Englezi.

Geolozi Ujedinjenog kraljevstva, koji su ovu činjenicu primili kao sigurnu, gospodi Falconeru, Busku, Carpenteru^[128] i drugima, pridružili su se njemački znanstvenici. Među njima je na prvom mjestu bio, najneobuzdaniji i najoduševljeniji, moj ujak Lidenbrock.

Vjerodostojnost ljudske okamine iz doba kvartara^[129] izgledala je, dakle, neosporno dokazanom i prihvaćenom.

Međutim, ovaj sustav imao je ogorčenog protivnika u gospodinu Éliji de Beaumontu.^[130] Ovaj znanstvenik velikog ugleda tvrdio je da zemljište u Moulin-Quignonu ne pripada diluviju nego nekom mlađem sloju i, slažući se u tome s Cuvierom, nije prihvatio mišljenje da je ljudski rod postojao istovremeno kad i životinje iz doba kvartara.

No, moj ujak Lidenbrock, u suglasnosti s velikom većinom geologa, nije se dao obeshrabriti, prepirao se, raspravljao, a gospodin Élie de Beaumont ostao je gotovo jedini pristaša svoje teorije.

Bili smo upoznati sa svim pojedinostima te rasprave, ali nismo znali da je od našeg odlaska stvar uznapredovala u novom smjeru. Druge, potpuno jednake ljudske čeljusti, premda pripadaju licima različitih tipova i različitih narodnosti, pronađene su u rastresitoj i sivoj zemlji nekih spilja u Francuskoj, Švicarskoj i Belgiji, zajedno s oružjem, posuđem, alatom, kostima djece, mladih ljudi, odraslih, staraca. Postojanje čovjeka u doba kvartara svakim danom se sve više potvrđivalo.

Ipak, to nije bilo sve. Novi ostaci, iskopani iz tercijarnog, pliocenskog tla,^[131] omogućili su

odvažnijim znanstvenicima da ljudskoj rasi pripisu vrlo visoku starost. Doduše, ti ostaci nisu bili ljudske kosti, bili su to samo predmeti njegove radinosti, koljenične i bedrene kosti okamenjenih životinja, pravilno izbrazdane ili, da se tako kaže, isklesane, koje su na sebi imale znak rada ljudskih ruku.

Tako se jednim skokom čovjek popeo vremenskim ljestvama za veliki broj stoljeća. Živio je prije mastodonta, postao suvremenik »*elephas meridionalis*«^[132], postoji već sto tisuća godina, jer najugledniji geolozi smatraju da su pliocenske formacije toliko stare!

U takvom stanju se tada nalazila paleontološka znanost, a ono što nam je od toga bilo poznato bilo je dovoljno da objasni našu reakciju na ovu kosturnicu Lidenbrockovog mora.

Mogu se dakle razumjeti zaprepaštenje i radost moga ujaka, naročito kada se, dvadeset koraka dalje, našao u prisutnosti, moglo bi se reći licem u lice, s jednim primjerkom čovjeka iz kvartara.

Bilo je to u potpunosti prepoznatljivo ljudsko tijelo. Je li ga kroz tolika stoljeća očuvalo tlo posebnog sastava, kao što je ono na groblju Saint-Michel u Bordeauxu, to ne bih znao reći, ali ta mumija, kože zategnute i tanke poput pergamene, udova još uvijek gipkih – barem su tako izgledali, netaknutih zubiju, s bujnom kosom i sa strašno dugim noktima na rukama i nogama, bila je pred našim očima onakva kakva je izgledala dok je bila živa.

Bilo je to u potpunosti prepoznatljivo ljudsko tijelo.

Zanimemio sam pred tom prikazom iz nekog drugog doba. Moj ujak, toliko blagoglagoljiv, gorljiva pričalica po prirodi, također je šutio. Podigli smo to tijelo i uspravili ga. Gledalo nas je svojim šupljim očnim dupljama. Opipavali smo njegov grudni koš koji je odzvanjao pri dodiru.

Nakon nekoliko trenutaka šutnje, profesor nadvlada ujaka. Otto Lidenbrock, ponesen svojim temperamentom, zaboravi okolnosti u kojima smo putovali, sredinu u kojoj smo bili i ogromnu spilju u kojoj smo se nalazili. Nesumnjivo je mislio da se nalazi u Johannaumu, da predaje svojim učenicima, jer se učenim glasom obratio zamišljenom slušateljstvu:

»Gospodo, čast mi je predstaviti vam čovjeka iz kvartarnog perioda. Ugledni znanstvenici nijekali su njegovo postojanje, drugi manje ugledni su ga priznavali. Kad bi nevjerni Tome paleontologije sada bili ovdje i dodirnuli ga prstom, bili bi prisiljeni priznati svoju zabludu. Znam vrlo dobro da znanost mora biti na oprezu kad su u pitanju otkrića ove vrste. Poznato mi je kako su Barnumi i drugi šarlatani takvog soja naveliko iskorištavali, zloupotrebljavali ljudske okamine. Poznajem povijest Ajantove koljene čašice, navodnog Orestovog tijela kojeg su pronašli Spartanci i Asterijevog tijela dugog deset lakata o kojem govori Pauzanija.^[133] Čitao sam izvještaje o kosturu iz Trapanija koji je otkriven u četrnaestom stoljeću,^[134] za kojeg su tvrdili da pripada Polifemu, i povijest diva iskopanog tijekom šesnaestog stoljeća u okolici Palerma. Poznata vam je, kao i meni, gospodo, analiza onih velikih kostiju u blizini Lucerna 1577. godine, kostiju za koje je slavni liječnik Félix Plater^[135] izjavio da pripadaju nekom divu od devetnaest stopa! Doslovno sam progutao Cassanionove^[136] znanstvene radove i sve njegove monografije, brošure, rasprave i proturasprave koje su objavljene vezano uz kostur Teutobochusa, kralja Cimbra,^[137] osvajača Galije, koji je iskopan u jednoj pješčari u Dauphinéu 1613. godine! U osamnaestom stoljeću zasigurno bih s Pierreom Campetom^[138] branio postojanje Scheuchzereovih pre-adamovaca!^[139] U rukama sam držao spis pod naslovom *Gigans...*«

Ovdje na vidjelo izađe urođena mana mog ujaka, koji u javnosti nije mogao izgovoriti teške riječi.

»Spis pod naslovom *Gigans...*«, nastavi on.

Nije mogao dalje.

»*Giganteo...*«

Nemoguće! Zlokobna riječ nije htjela izaći! Kako bi se sad slatko smijali u Johannaumu!

»*Gigantosteologija*«,^[140] uspije izgovoriti profesor Lidenbrock između dviju psovki.

Zatim nastavi još žešće, sav se raspalivši:

»Da, gospodo, znam ja sve te stvari! Znam također da su Cuvier i Blumenbach prepoznali u tim kostima jednostavne kosti mamuta i drugih životinja iz perioda kvartara. No ovdje

bi i sama sumnja bila uvreda za znanost! Mumija je tu! Možete je vidjeti, opipati! To nije kostur, to je netaknuto tijelo koje se sačuvalo isključivo za antropološke svrhe!«

Suzdržao sam se da proturječim ovoj tvrdnji.

»Kada bih ovu mumiju mogao oprati u otopini sumporne kiseline«, nastavio je ujak, »uklonio bih sve zemljane dijelove i te blistave školjke koje su uvukle u nju. Ali nemam tu dragocjenu otopinu. Međutim, i ovakvo kakvo jest, ovo tijelo će nam ispričati svoju vlastitu prošlost.«

Na ovom mjestu profesor je uzeo okamenjeni leš i počeo ga okretati sa spretnošću pokazivača znamenitosti.

»Pogledajte ga«, nastavi on, »nije dugo ni šest stopa, i daleko smo od tobožnjih divova. Što se tiče rase kojoj pripada, neosporno je kavkaska. To je bijela rasa, naša rasa! Lubanja mu je pravilnog, ovalnog oblika, s nerazvijenim jabučicama i s neizraženom čeljusti. Nema ni najmanjeg znaka onog prognatizma koji bi mijenjao facijalni kut.^[141] ^[142] Izmjerite taj kut, pa ćete vidjeti da iznosi skoro devedeset stupnjeva. No, poći ću još dalje putem ovih mojih zaključaka i usudit ću se reći da taj ljudski primjerak pripada jafetskoj obitelji,^[143] rasprostranjenoj od Indije do krajnjih rubova zapadne Europe. Nemojte se smiješiti, gospodo!«

Nitko se nije smiješio, ali profesor je bio naviknut vidjeti vesela lica za vrijeme svojih učenih rasprava.

»Da«, nastavi on s novom gorljivošću, »ovo ovdje je fosilni čovjek, suvremenik mastodonta čijim kostima je ispunjen ovaj amfiteatar. Ali kojim putem je on ovamo dospio, kako su slojevi u kojima je bio zatrpan skliznuli u ovu ogromnu Zemljinu šupljinu, neću vam se usuditi reći. Nesumnjivo je da su se u doba kvartara unutar Zemljine kore još uvijek događali znatni pomaci. Stalno hlađenje Zemljine kugle proizvelo je pukotine, procjepe, rasjede, u koje se vjerojatno odronio jedan dio gornjeg sloja tla. Ne dajem nikakve konačne tvrdnje, ali ovaj čovjek je tu, okružen djelima svojih ruku, ovim sjekirama i ovim komadima isklesanog kremena koji su obilježja kamenog doba. Osim ako nije, poput mene, došao ovamo kao turist, kao pionir znanosti, ja ne mogu dovesti u pitanje vjerodostojnost njegovog drevnog porijekla.«

Profesor ušuti, a ja udarih u jednoglasno pljeskanje. Uostalom, moj ujak je imao pravo, a i mnogo veći znanstvenici od njegovog nećaka imali bi poteškoća ako bi mu se suprotstavili.

Još jedan putokaz. To okamenjeno tijelo nije bilo jedino u ovoj ogromnoj kosturnici. Pri svakom našem koraku kojega smo učinili po toj prašini nalazili smo druga tijela, a moj je ujak mogao izabrati najdivnije među svim tim primjercima kako bi uvjerio nevjernike.

Uistinu, prizor kojega su pružale ljudske i životinjske generacije izmiješane na ovom groblju bio je zadivljujući. Međutim, postavljalo se jedno ozbiljno pitanje na koje se nismo

usuđivali odgovoriti. Jesu li se ta živa bića pri pomicanju tla spustila na obale Lidenbrockovog mora tek onda kada su već bila prah i pepeo? Ili su ipak proživjela svoj vijek u ovom podzemnom svijetu, ispod ovog umjetnog neba, rađajući se i umirući kao i stanovnici površine Zemlje? Do sada smo žive vidjeli samo morska čudovišta i ribe. Možda je po ovim pustim žalima još uvijek lutao i neki čovjek?

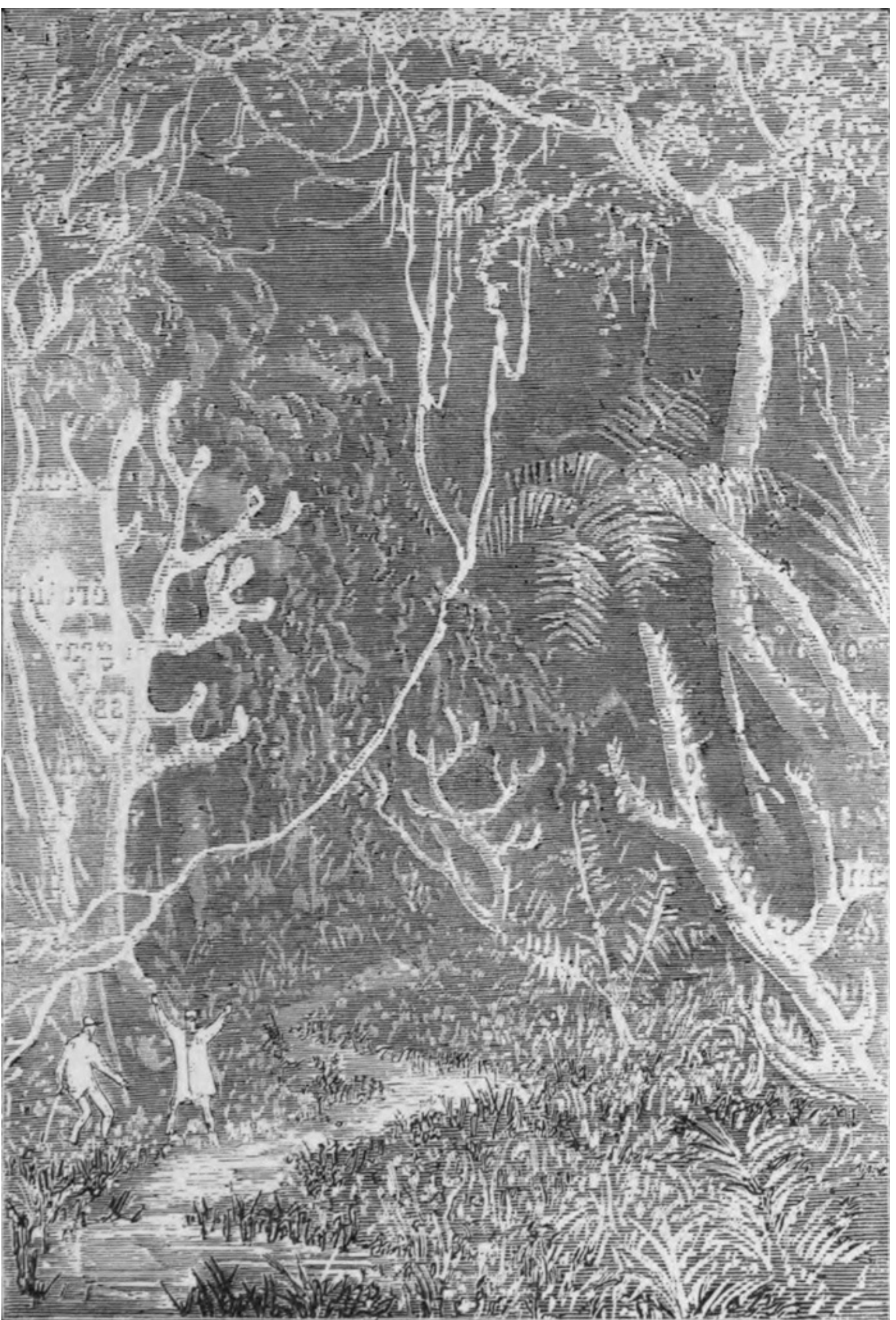
Poglavlje XXXIX.

Još pola sata gazili smo po naslagama kostiju. Išli smo naprijed, gonjeni silnom radoznalošću. Kakve li se druge divote i kakvo još znanstveno blago skrivaju u ovoj spilji? Moje oči bile su spremne na sva iznenađenja, a moja mašta na svako čudo.

Obale mora već su odavno nestale iza brežuljaka kosturnice. Nerazboriti profesor, koji se slabo brinuo hoće li zalutati, vukao me je sve dalje. Šuteći, odmicali smo dalje, kupajući se u električnim valovima svjetla. Uslijed neke pojave koju ne mogu objasniti svjetlo je, zahvaljujući svojoj potpunoj difuznosti, podjednako osvjetljavalo sve strane predmetâ. Žarište toga svjetla nije više bilo isključivo u jednoj, točno određenoj točki u prostoru i nije stvaralo ama baš nikakvu sjenu. Moglo bi se pomisliti da se nalazimo usred podneva, u srcu ljeta, usred ekvatorijalnog područja, pod okomitim sunčanim zrakama. Sva je para nestala. Stijene, daleke planine, povremeni nejasni obrisi udaljenih šuma, poprimali su čudan izgled pod tim svjetlom koje je posvuda padalo jednako. Bili smo nalik na ono čudesno biće iz Hoffmannovih priča koje je izgubilo svoju sjenu.^[144]

Nakon jedne milje hoda stigismo do ruba ogromne šume, ali to više nije bila šuma gljiva kakvu smo vidjeli u blizini lučice Gräuben.

Bio je to biljni svijet iz doba tercijara, u svoj svojoj raskoši. Velike palme, kakvih danas više nema, veličanstveni palmaciti,^[145] borovi, tise, čempresi i tuje^[146] predstavljali su porodicu crnogoričnih stabala. Međusobno su bili povezani čitavim spletom nerazmrsivih povijuša. Po tlu se rasprostirao meki tepih od mahovine i jetrenki^[147]. Nekoliko potočića žuborilo je u njihovoj hladovini, koja se baš i ne bi mogla tako nazvati jer nije bilo sjena. Na njihovim obalama rasle su drvolike paprati, slične onima u klijaštima na nastanjenoj površini Zemlje. Samo što je ovo drveće, grmlje i bilje bilo bez boje, jer je lišeno životvorne sunčeve topline. Sve se rastopilo u jednoliku, smeđastu, kao uvenulu boju. Lišće nije imalo svog zelenila, a čak je i cvijeće, koje je u doba tercijara kada se prvi put i pojavilo bilo jako brojno, bilo bez boja i mirisa, i izgledalo je kao da je napravljeno od papira koji je izbljedio pod utjecajem atmosfere.

Bio je to biljni svijet iz doba tercijara u svoj svojoj raskoši.

Ujak Lidenbrock zaputio se odvažno u tu divovsku šikaru. Slijedio sam ga, ne bez određene zebnje. Budući da je priroda ovdje toliko potrošila na biljnu hranu, zašto ne bismo mogli naići i na strašne sisavce? Po tim prostranim čistinama, nastalim od srušenih i zubom vremena načetih stabala, opazio sam mahunarke, javore, broćeve i na tisuće primjeraka jestivog grmlja kakvo je drago preživačima iz svih razdoblja. Zatim su se pojavila, jedno do drugog i međusobno ispremiješana, stabla iz najrazličitijih predjela kugle Zemaljske: hrast je rastao pokraj palme, australijski eukaliptus naslanjao se na norvešku jelu, a sjeverna breza ispreplitala je svoje grane s granama novozelandskog kaurija.^[148] Bila je to zbrka koja bi zbunila i najpronijljivijeg klasifikatora zemaljske botanike.

Odjednom se zaustavih. Rukom zadržah ujaka.

Raspršena svjetlost dopuštala je da se vide i najmanji predmeti u dubini šumarka. Učinilo mi se da vidim... Ne, doista sam svojim očima vidio kako se neki ogromni oblici pokreću ispod stabala! Doista, bile su to divovske životinje, cijelo stado mastodonata, ali ne okamenjenih, nego živih, sličnih onima čiji ostaci su pronađeni 1801. godine u močvarama Ohija! Gledao sam te velike slonove čije su se surle uvijale pod drvećem poput legla zmija. Čuo sam škripanje njihovih bjelokosnih kljova kojima su dubili stara debla. Grane su pucketale, a ogromne količine otkinutog lišća nestajale su u širokim čeljustima tih čudovišta.

San u kojem sam vidio ponovo oživljeni svijet iz pretpovijesnih vremena, iz doba tercijara i kvartara, napokon je postao stvarnost! A mi smo tu sami, u utrobi kugle zemaljske, prepušteni na milost i nemilost njezinim divljim stanovnicima.

Moj ujak je promatrao.

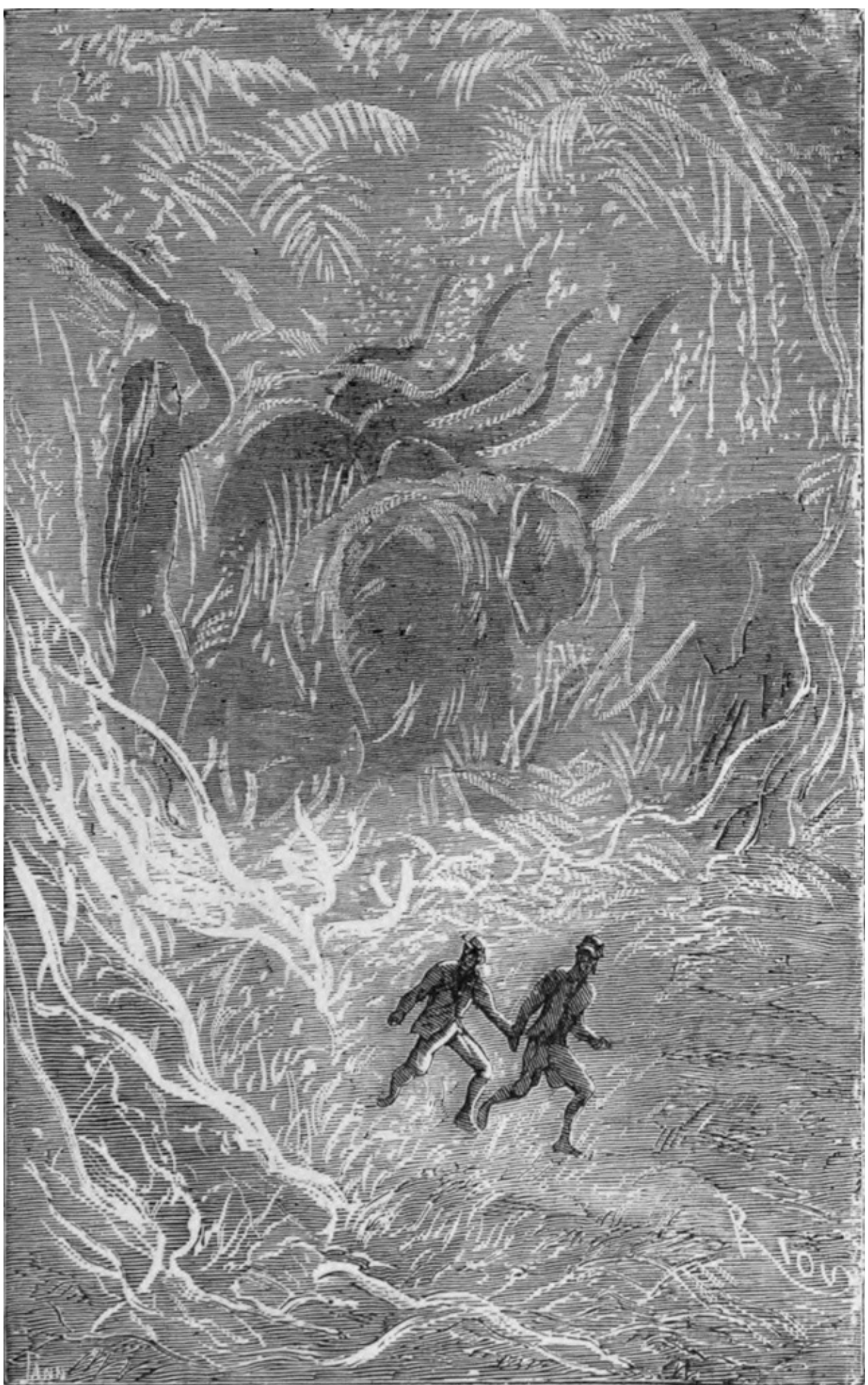
»Idemo«, reče odjednom zgrabivši me za ruku. »Naprijed! Naprijed!«

»Ne«, povikah. »Ne! Nemamo oružja! Što ćemo usred krda tih divovskih četveronožaca? Dođite, ujače, dođite! Ni jedan ljudski stvor ne može nekažnjeno izazivati bijes ovih čudovišta.«

»Ni jedan ljudski stvor!«, odgovori ujak stišavajući glas. »Varaš se, Axele! Gledaj, pogledaj tamo dolje! Čini mi se da vidim jedno živo biće, biće nalik nama, čovjeka!«

Pogledah slegnuvši ramenima, odlučan da ću ustrajati u svojoj nevjerici do krajnjih granica. No, koliko god uporan da sam bio, morao sam priznati očigledne činjenice.

Doista, na udaljenosti manjoj od četvrtinu milje, oslonjeno o deblo ogromnog kauri-drveta, stajalo je ljudsko biće, Protej^[149] ovih podzemnih krajeva, novi Neptunov^[150] sin koji je čuvao bezbrojno stado mastodonata!

Protej ovih podzemnih krajeva.

Immanis pecoris custos, immanior ipse!^[151]

Da, *immanior ipse!* To više nije bilo okamenjeno biće poput onoga čije tijelo smo pronašli u kosturnici. Bio je to div sposoban zapovijedati tim čudovištima. Njegova visina prelazila je dvanaest stopa. Njegova glava, krupna kao glava bivola, nestajala je u šipražju zapuštene kose. Reklo bi se da je to bila prava griva, slična grivi pretpotopnog slona. Rukom je vitlao jednom ogromnom granom, dostojnim pastirskim štapom tog pretpotopnog pastira.

Zastali smo nepomični, preneraženi. No, mogli smo i biti primijećeni. Trebalo je pobjeći.

»Dođite! Dođite!«, povikah, vukući svog ujaka, koji je po prvi puta popustio mojoj volji!

Četvrt sata kasnije bili smo izvan pogleda tog strašnog neprijatelja.

Sada, kada opet o tome promislim, sada, kada mi se duh primirio, nakon što su od tog čudnog i natprirodnog susreta protekli mjeseci, što misliti, u što vjerovati? Ne! To je nemoguće! Naša osjetila su se prevarila, naše oči nisu vidjele ono što su gledale! Nikakvo ljudsko biće ne postoji u tom podzemnom svijetu! Nikakav ljudski naraštaj ne nastanjuje te duboke, podzemne Zemljine spilje, uopće ne mareći za stanovnike na Zemljinoj površini, bez ikakve veze s njima! To je ludo, to je potpuno suludo!

Radije ću priznati da dolje postoji neka životinja, po građi tijela slična čovjeku, neki majmun iz prvih geoloških doba, neki protopitek, neki mezopitek, sličan onom kojeg je otkrio gospodin Lartet na nalazištu kostiju u Sansanu!^[152] Međutim, ovaj je veličinom svoga stasa prelazio sve mjere zadane paleontologijom! Nema veze! Majmun, da, to je očigledno majmun, ma kako to izgledalo nevjerojatno! Ali da bi to bio čovjek, živ čovjek, i da je s njime cijeli jedan ljudski naraštaj zakopan u utrobi Zemlje! Nikada!

U međuvremenu smo napustili svijetlu i sjajnu šumu, nijemi od čuđenja, dotučeni ovim zaprepaštenjem od kojeg smo umalo poludjeli. Trčali smo, a da toga nismo ni bili svjesni. Bio je to pravi bijeg, sličan onom užasnom trčanju kakvo se doživljava u noćnim morama. Instinktivno smo se vratili do Lidenbrockovog mora, i ne znam u kakva bi se sve zastranjivanja zapleo moj duh da nije bilo jedne brige koja me vratila praktičnijim zapažanjima.

Premda sam bio siguran da idemo putem kojim do sada još nismo išli, često sam primjećivao nakupine stijena čiji me je oblik podsjećao na one u lučici Gräuben. Uostalom, to je potvrđivao položaj kojega je pokazivao kompas, te činjenica da smo se, protiv svoje volje, vratili na sjever Lidenbrockovog mora. U tome se bilo moguće prevariti, tolike su bile sličnosti krajolika. Stotine potoka i vodopada obrušavalo se s izbočina na stijenama. Mislio sam da opet vidim sloj »surtarbrandura«, naš vjerni potok Hans-Bach i spilju u kojoj sam došao k svijesti i oporavio se. Zatim, nekoliko koraka dalje, raspored obronaka, pojava nekog potoka, iznenađujući izgled stijene, ponovo bi me bacili

u sumnju.

Profesor je dijelio moju nesigurnost. Nije se mogao snaći u ovom jednoličnom krajoliku. Shvatio sam to po nekoliko riječi koje su mu bile pobjegle.

»Očito je«, rekoh, »da se nismo iskricali na mjestu s kojeg smo pošli, jer nas je oluja odnijela malo niže, ali ćemo sigurno, budemo li slijedili obalu, opet pronaći lučicu Gräuben.«

»U tom slučaju«, odgovori ujak, »beskorisno je da nastavimo ovo istraživanje. Najbolje je da se vratimo na splav. No, ne varaš li se i ti, Axele?«

»Teško je reći, zato što su sve stijene jedna drugoj nalik. Ipak mi se čini da prepoznajem rt u čijem podnožju je Hans sagradio našu barku. Moramo biti u blizini lučice, ako ona čak i nije ovdje«, dodah, proučavajući pogledom mali zaljev koji mi se učinio poznat.

»Ali nije, Axele. Našli bismo bar naše vlastite tragove, a ne vidim ništa...«

»Ali ja vidim!«, povikah potrčavši prema predmetu koji je blistao u pijesku.

»Što je to?«

»Ovo«, odgovorih.

Pokazah ujaku bodež kojeg sam upravo pokupio.

»Gle!«, reče. »Dakle, ti si to oružje ponio sa sobom?«

»Ja? Nipošto. Možda ste vi...«

»Nisam, koliko znam, nikad nisam imao takav predmet.«

»Evo, to je neobično!«

»Ma nije, to je vrlo jednostavno, Axele. Islandđani često nose ovakvo oružje. Bodež je Hansov. On ga je izgubio na ovoj plaži...«

Odmahnuh glavom. Hans nikad nije imao ovakav bodež.

»Dakle, je li to oružje nekog pretpotopnog ratnika?«, povikah. »Nekog živućeg čovjeka, suvremenika divovskog pastira? Ali ne! Ovo nije oruđe iz kamenog doba! Nije čak ni iz brončanog doba! Ova oštrica je od čelika...«

Ujak me nedvosmisleno zadrži na ovom putu kojim sam se zanesen novim zabludama zaputio, te mi hladnim tonom reče:

»Umiri se, Axele, i urazumi se. Taj bodež je oružje iz šesnaestog stoljeća, pravi bodež, kratak, širok mač kakav su plemići nosili za pojasom kako bi njime žrtvi zadali smrtni udarac. Španjolskog je porijekla. Ne pripada ni tebi, ni meni, ni lovcu, čak ni nekom ljudskom biću koje možda živi u utrobi Zemlje!«

»Usudili biste se reći...«

»Pogledaj! Sigurno nije ovako okrnjen zato što je bio zarivan u ljudske vratove, oštrica mu je prekrivena slojem hrđe koja nije ni od jučer ni od prije godinu dana, niti od prije

jednog stoljeća!«

Profesor se po svom običaju raspalio, prepustivši se zanosu svoje mašte.

»Axele«, nastavi. »Na putu smo prema jednom velikom otkriću! Ovaj nož ležao je napušten tu na pijesku sto, dvjesto, tristo godina! Oštetio se na stijenama ovog podzemnog mora!«

»Pa nije sam ovamo došao!«, povikah. »Nije se niti sam od sebe iskrivio! Netko je ovdje bio prije nas!«

»Da. Jedan čovjek.«

»A taj čovjek...?«

»Taj čovjek je ovim bodežom urezao svoje ime! Taj čovjek je još jednom htio svojom rukom obilježiti put prema središtu Zemlje! Tražimo! Tražimo!«

Pokrenuti nevjerojatnom znatiželjom, evo nas gdje hodamo duž visoke zidine, ispitujući i najmanje pukotine koje bi se mogle pretvoriti u hodnik.

Stigosmo tako do jednog mjesta gdje se obala sužavala. More je dopiralo gotovo do podnožja obronaka, ostavljajući prolaz širok nešto više od jednog hvata. Između dviju izbočenih stijena mogao se primijetiti ulaz u mračni tunel.

Tamo su se, na granitnoj ploči, pojavila dva tajanstvena, napola izgrižena slova, dva inicijala neustrašivog, čudnovatog putnika:

• 4 • 4 •

»A. S!«, poviče ujak. »Arne Saknussemm! Uvijek Arne Saknussemm!«

Poglavlje XL.

Od početka putovanja doživio sam mnoga čuda; morao sam se već smatrati imunim na iznenađenja i otupjelim na svako čuđenje. Međutim, pri pogledu na ta dva slova, urezana na granitnoj ploči prije tristo godina, obuzela me je zabezeknutost koja je graničila s tupošću. Ne samo da se na stijeni mogao pročitati potpis učenog alkemičara, nego je još i bodež kojim je urezao taj potpis bio u mojim rukama. Ukoliko ne želim nositi stigmu nevjernika, više ne mogu ostati pri sumnji u postojanje putnika i u stvarnost njegovog putovanja.

Dok su se meni takve misli kovitlale po glavi, profesor Lidenbrock prepustio se pomalo ditirambskom^[153] pristupu obzirom na Arnea Saknussemma.

»Čudesni genije«, povika on, »nisi zaboravio ništa što bi i drugim smrtnicima moglo otvoriti putove kroz Zemljinu koru, kako bi oni tebi slični mogli pronaći tragove što su ih prije tri stoljeća otisnula tvoja stopala na dnu ovih mračnih podzemnih hodnika! I drugim pogledima namijenio si da promatraju ova čudesa, da razmišljaju o njima! Tvoje ime urezano na svakoj dionici puta vodi ravno do cilja putnika dovoljno odvažnog da te slijedi! Tvoje ime naći će se upisano rukom tvojom čak i u središtu naše planete! E, dobro! Ja ću također upisati svoje ime na toj posljednjoj granitnoj stranici. Ali neka od sada ovaj rt što si ga ti gledao pokraj ovog mora zauvijek nosi ime Saknussemmov rt!«

Eto, to sam otprilike bio čuo. Zatim osjetih pobjedonosni učinak oduševljenja kojim su zračile te riječi. U grudima mi se raspali neka vatra. Sve sam zaboravio, i opasnosti putovanja i pogibelji povratka. Sve što je učinio netko drugi želio sam učiniti i ja. Ništa što je bilo ljudsko nije mi se činilo nemogućim.

»Naprijed! Naprijed!«, uzviknuh.

Već sam pojurio prema mračnom hodniku, kad me profesor zaustavio. On, nagao i žestok, savjetovao me da budem strpljiv i hladnokrvan.

»Idemo se prvo vratiti Hansu«, reče, »i ovdje dovesti splav.«

Poslušao sam tu zapovijed, iako nerado, i počeo se brzo provlačiti između stijena na obali.

»Znate li, ujače«, rekoh hodajući, »da smo do sad imali osobitu sreću?«

»Ah, misliš, Axele?«

»Bez sumnje. Sve nam je, pa čak i oluja, išlo na ruku da pronađemo pravi put. Blagoslovljena bila oluja! Dovala nas je na ovu obalu, odakle bi nas lijepo vrijeme bilo udaljilo! Pretpostavite na trenutak da smo udarili pramcem splavi o južnu obalu Lidenbrockovog mora, pa što bi bilo s nama? Nikad ne bismo ugledali Saknussemmove ime i sada bismo bili napušteni na nekoj plaži s koje nema izlaza.«

»Da, Axele, ima nešto sudbinsko u tome što smo ploveći prema jugu došli točno na sjever, i to na Saknussemov rt. Moram reći da je to i više nego čudno i da u tome ima nešto što apsolutno nikako ne mogu objasniti.«

»Eh! Kao da je to važno! Događaje ne treba objašnjavati, treba ih iskoristiti!«

»Bez sumnje, sinko, ali...«

»Ali krenut ćemo opet putem prema sjeveru, proći ispod sjevernih europskih predjela, ispod Švedske, Rusije, Sibira i što još znam... umjesto da se zabijemo ispod afričke pustinje ili ispod valova Atlantskog oceana. Ne želim ništa više o tome znati.«

»Da, Axele, imaš pravo. Sve će biti bolje, budući da napuštamo ovo vodoravno more koje nas nikamo ne bi odvelo. Spuštati ćemo se, samo ćemo se spuštati i neprekidno samo spuštati! Znaš li da do središta Zemlje imamo još samo tisuću petsto milja!«

»Ih!«, viknuh, »to nije uopće vrijedno da se o tome i govori! Na put! Na put!«

Takve budalaste razgovore vodili smo sve dok nismo stigli do lovca. Sve je bilo spremno da odmah krenemo. Nije bilo zavežljaja koji nije bio ukrcan. Zauzeli smo mjesta na splavi, koju je, kada smo razapeli jedro, Hans usmjerio uz obalu, prema Saknussemovom rtu.

Vjetar nije bio povoljan za plovilo ove vrsti, koje se nije moglo držati bliže obali. Zato se na više mjesta pri odguravanju trebalo pripomoći željeznim štapovima. Hridi uronjene odmah ispod površine vode često su nas prisiljavale da ih nadaleko zaobilazimo. Konačno smo, nakon tri sata plovidbe, to jest oko šest sati popodne, stigli do mjesta prikladnog za iskrcavanje.

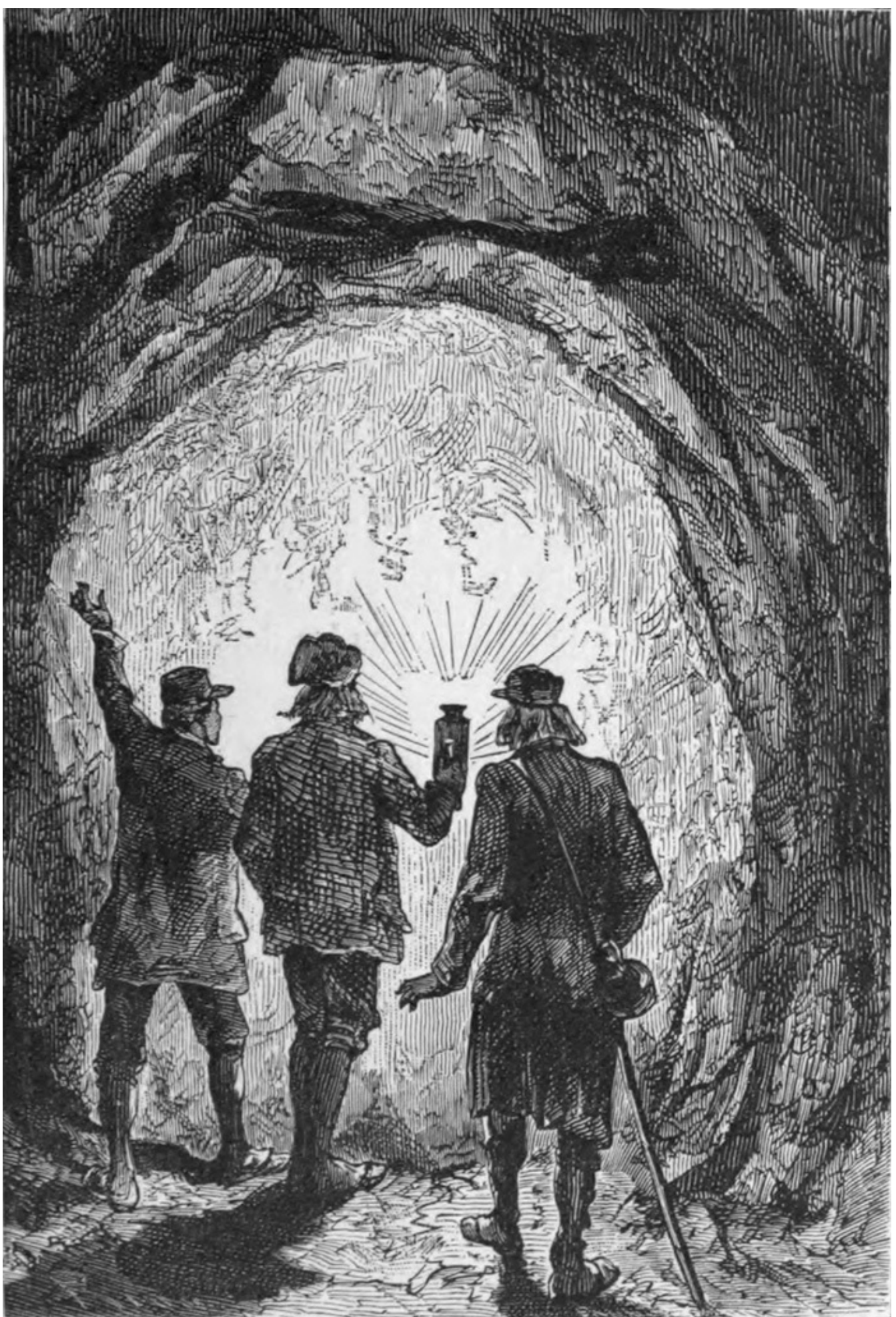
Skočio sam na zemlju, a za mnom iskočiše ujak i Islandđanin. Ta plovidba nije me primirila. Naprotiv, predložio sam čak da spalimo »naše brodovlje« kako bismo sami sebi onemogućili bilo kakav uzmak. No, moj ujak se tome usprotivio. Učinio mi se neobično mlakim.

»Onda barem pođimo odmah«, rekoh, »da ne gubimo više ni trena.«

»Da, sinko, ali prije svega razgledajmo taj novi hodnik, kako bismo znali treba li pripremiti naše ljestve.«

Ujak stavi u pogon Ruhmkorffovu spravu. Splav je ostala sama, privezana uz obalu. Uostalom, otvor na hodniku bio je samo na dvadeset koraka udaljenosti, pa se naša mala grupa, koju sam ja predvodio, odmah uputila prema njemu.

Promjer tog gotovo okruglog otvora iznosio je otprilike pet stopa. Mračni prorov bio je usječen u živoj stijeni. Stijenke su mu bile brižno premazane eruptivnom smjesom koja je nekada tuda protjecala. Dno mu je bilo u visini tla, tako da se u njega moglo ući bez imalo poteškoća. Išli smo najprije jednom skoro vodoravnom površinom, kad nam nakon šest koraka put presiječe jedan ogroman blok.

Nakon šest koraka, put nam je bio prepriječen.

»Prokleta stijena!«, povikah bijesno, uvidjevši da me iznenada zaustavila nepremostiva zapreka.

Uzalud smo tražili desno i lijevo, odozdo i odozgo. Nigdje nije bilo ni prolaza, ni odvojka. Osjetih gorko razočarenje, ali se nisam htio pomiriti s postojanjem zapreke. Sagnuh se. Pogledah ispod kamenog bloka. Nigdje nije bilo pukotine. Odozgo: ista granitna prepreka. Hans svjetiljkom osvijetli sva mjesta na zidu, ali ovaj nije nudio nikakvu mogućnost nastavka. Morali smo ostaviti svaku nadu da ćemo proći.

Sjeo sam na zemlju, a moj ujak se uzšetao hodnikom velikim koracima.

»No, što je onda bilo sa Saknussemom?«, uzviknuh.

»Da«, reče ujak, »jesu li dakle i njega zaustavila ova kamena vrata?«

»Ne, ne!«, odgovorih živo. »Ovaj komad stijene iznenada je zatvorio prolaz kada se odlomio uslijed nekog potresa ili uslijed onih magnetskih pojava koje pomiču Zemljinu koru. Od Saknussemovog povratka do pada ovog kamenog bloka prošlo je mnogo godina. Nije li očito da je ovaj hodnik nekada bio put lave i da su dakle eruptivne tvari ovuda slobodno prolazile? Pogledajte, ima novih pukotina koje su izbrazdale granitni strop, kojega su stvorile nanesene kamene gromade, kao da je ruka nekakvog diva radila na ovoj podzemnoj građevini. Međutim, jednog dana pritisak je bio prejak, pa je taj blok, nalik na završni kamen svoda koji je nedostajao, kliznuo na tlo i potpuno zakrčio prolaz. Eto, to je zapreka koja je nastala slučajno, na koju Saknussem nije naišao, a ako je mi ne savladamo, onda ni ne zaslužujemo stići u središte svijeta!«

Eto kako sam govorio! Profesorova duša potpuno je prešla na mene. Nadahnuo me je duh otkrića. Zaboravio sam prošlost, prezirao sam budućnost. Ništa više za mene nije postojalo na površini okruglog nebeskog tijela kojemu sam se zavukao u srce, ni gradovi, ni sela, ni Hamburg, ni Königstrasse, ni moja sirota Gräuben, koja je sigurno mislila da sam zauvijek izgubljen u utrobi Zemlje!

»Pa dobro!«, reče ujak. »Idemo si prokrčiti put, što trnokopom, što pijukom! Srušimo ove zidove«

»To je pretvrdo za pijuk!«, povikah.

»Onda trnokopom!«

»Predugačko je za trnokop!«

»Ali...«

»Pa dobro! Upotrijebimo onda barut, minu! Minirajmo stijenu i zapreku dignimo u zrak!«

»Barut!«

»Da, treba razbiti samo jedan dio stijene!«

»Hans, na posao!«, uzvikne ujak.

Islandčanin ode na splav i odmah se vrati s pijukom, kako bi iskopao ležište za minu. To

nije bio lak posao. Trebalo je napraviti popriličnu rupu da se u nju može staviti pedeset funti^[154] pamučnog baruta, koji ima eksplozivnu moć četiri puta veću od baruta za topove.

Bio sam čudno, pretjerano uzbuđen. Dok je Hans kopao, predano sam pomagao ujaku u pripremanju dugog fitilja od vlažnog praha umotanog u platnenu cijev.

»Proći ćemo«, reko.

»Proći ćemo«, ponovi moj ujak.

Oko ponoći naš minerski posao bio je potpuno završen. Naboj od pamučnog baruta stavljen je u rupu, a fitilj je, razmotan kroz čitav hodnik, dopirao izvan njega.

Sada je bila dovoljna jedna iskrica da aktivira ovu strašnu spravu.

»Sutra«, reče profesor.

Morao sam se s tim u potpunosti pomiriti i čekati još dugih šest sati!

Poglavlje XLI.

Sljedeći dan, četvrtak, 27. kolovoza, bio je slavan datum našeg podzemnog putovanja. Srce mi još i sada od užasa počne jako lupati kad se svega sjetim. Od toga dana naš razum, naše rasuđivanje i naša domišljatost nisu više značili ništa. Postali smo puka igračka prirodnih sila.

U šest sati bili smo na nogama. Približavao se trenutak u kojem smo si barutom trebali prokrciti put kroz granitnu koru.

Molio sam da mi se dodijeli čast da ja zapalim minu. Čim to učinim, pridružit ću se kolegama na splavi s koje još ništa nije bilo iskrcano. Zatim ćemo se otisnuti na pučinu, kako bi izbjegli opasnosti od eksplozije čiji učinci nisu nužno morali biti ograničeni samo na unutrašnjost masiva.

Prema našem proračunu, fitilj je trebao gorjeti deset minuta prije nego što zapali barut u ležištu. Dakle, imao sam dovoljno vremena da stignem do splavi. Pripremao sam se za izvršenje zadatka, ne bez određene uzbuđenosti.

Nakon što smo na brzinu nešto pojeli, ujak i lovac su se ukrcali na splav, dok sam ja ostao na obali. Imao sam zapaljenu svjetiljku koja mi je trebala poslužiti za paljenje fitilja.

»Idi, sinko«, reče mi ujak, »i odmah se vrati k nama.«

»Budite mirni, ujače. Neću se nimalo zabavljati po putu.«

Uputih se odmah prema otvoru hodnika. Zapalih svjetiljku i primih jedan kraj fitilja.

Profesor je u ruci držao svoju štopericu.

»Jesi li spreman?«, dovikne mi.

»Spreman sam.«

»Dobro. Onda pali, sinko!«

Fitilj sam brzo uronio u plamen, i kad je on zapucketao, vratih se trčeći na obalu.

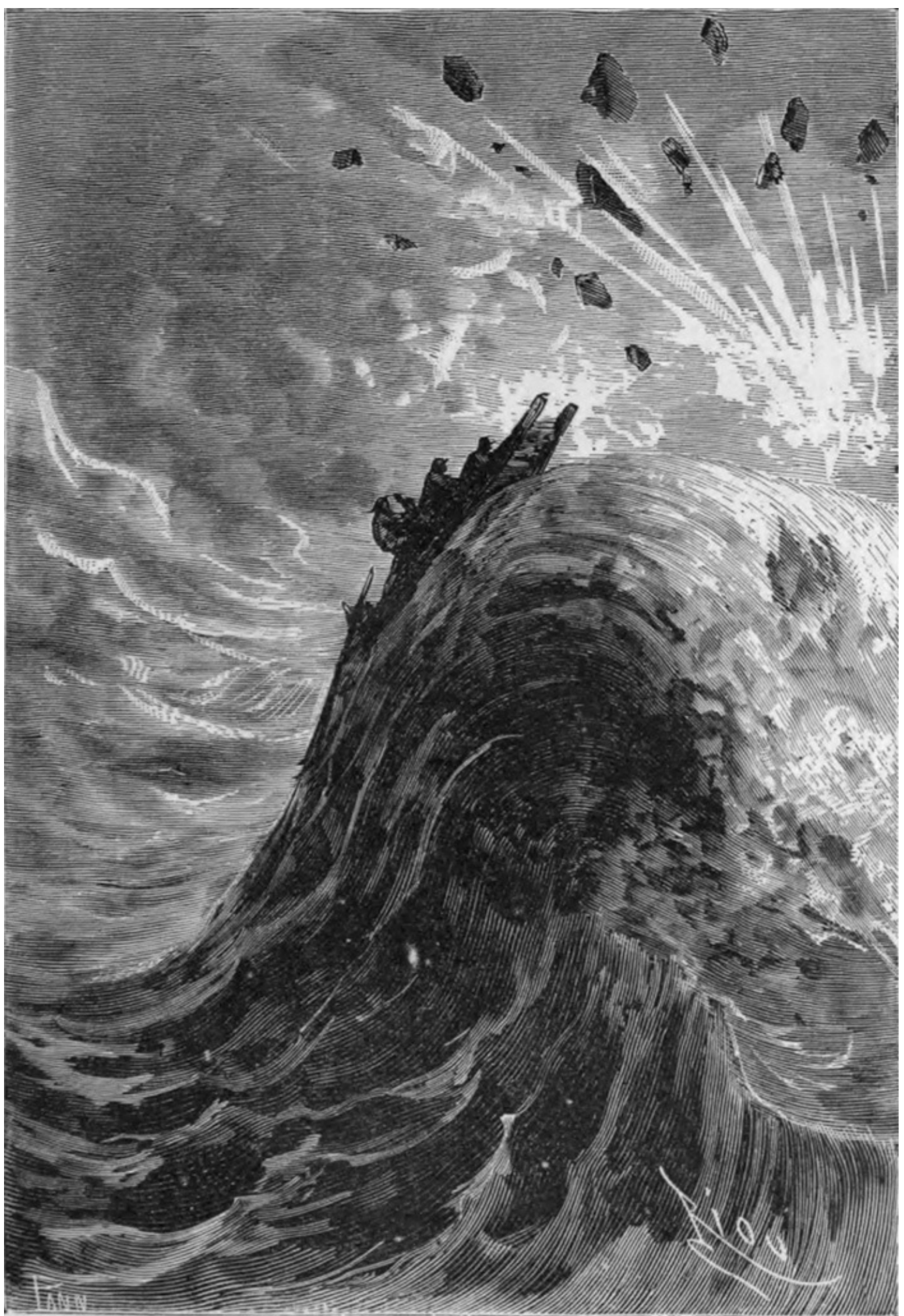
»Ukrcavaj se«, reče ujak, »i odmaknimo se od obale.«

Hans nas snažnim zamahom otisne na more. Splav se udalji nekih dvadesetak hvati. Bio je to uzbudljiv trenutak. Profesor je pažljivo promatrao pomicanje kazaljke na štoperici.

»Još pet minuta«, reče, »još četiri, još tri.«

Puls mi je udarao svakih pola sekunde.

»Još dvije! Jedna... Sruši se, granitna goro!«

»Sruši se, granitna goro!«

Što se tada dogodilo? Mislim da nisam čuo nikakav prasak. Ipak, oblik stijena se iznenada izmijenio pred mojim očima. Otvorile su se poput nekog zastora. Ugledao sam bezdanu provaliju koja se razjapila po sredini obale. More se, zahvaćeno vrtlogom, u trenu pretvorilo u jedan ogroman val, na čijem hrptu se okomito uzdizala naša splav!

Sva trojica smo pali na splav. Za manje od sekunde svjetlost je zamijenila najdublja tama. Zatim sam osjetio kako je nestalo uporišta, ali ne mojim nogama, nego splavi. Pomislio sam da će smjesta okomito potonuti. Ništa se nije dogodilo. Htio sam nešto reći ujaku, ali me on od šuma vode nije mogao čuti.

Unatoč tami, buci, iznenađenju i uzbuđenju, bilo mi je jasno što se dogodilo.

S druge strane stijene koja se rasprsnula nalazio se ponor. Eksplozija je izazvala neku vrstu potresa u tlu izbrazdanom pukotinama. Od toga se ponor otvorio i more nas je, pretvorivši se u bujicu, povuklo sa sobom u njega.

Mislio sam da mi nema spasa.

Jedan sat, dva sata, ni sam ne znam koliko je vremena tako prošlo. Provukli smo jedan drugome ruke ispod laktova i držali se tako, da nas more ne bi odbacilo sa splavi koja je uz strahovitu tresku udarala o stijene. Kako su s vremenom ti udarci postajali rjeđi, zaključio sam da se hodnik znatno proširio. To je, bez sumnje, bio Saknussemov put, ali umjesto da njime silazimo sami, nerazborito smo sa sobom povukli čitavo more.

Te misli, koje su mi se vrtjele po glavi, bile su nejasne, neodređene. Teško sam ih povezivao za vrijeme te vrtoglave jurnjave koja je više nalikovala na padanje. Sudeći po zraku koji mi je šibao lice, jurili smo brže od najbržeg vlaka. U takvim uvjetima bilo je potpuno nemoguće zapaliti baklju, a naša posljednja električna sprava razbila se u trenutku eksplozije.

Zato sam se jako iznenadio kad sam odjednom kraj sebe spazio svjetlo. Osvjetljavalo je mirno Hansovo lice. Vješti lovac uspio je upaliti fenjer. Premda mu je plamičak drhtao kao da će se svaki čas ugasiti, ipak je bacao ponešto svjetla u tu stravičnu tamu.

Tunel je bio širok. Dobro sam to bio procijenio. Zbog nedovoljne svjetlosti nismo istovremeno mogli vidjeti oba zida. Sila vode koja nas je nosila nadmašivala je i najneukrotivije američke brzake. Njezina površina bila je kao satkana od snopa tekućih strijela, odapetih iz vrlo napetog luka. Nema točnije usporedbe kojom bih mogao izraziti svoj dojam. U više navrata splav su zahvatili virovi, pa se ponekad okretala oko sebe. Kad bi se približila zidovima hodnika, osvjetljavao sam ih fenjerom. Tako sam, gledajući u izbočine po stijenama koje su se pretvarale u neprekinuti niz crta, mogao procijeniti brzinu našeg kretanja. Taj neprekidan niz crta, kao jedna stalna pruga, stvarao je dojam kao da smo stisnuti mrežom pokretnih pruga. Procijenio sam da je naša brzina morala dosizati trideset milja na sat.

Ujak i ja prestravljeno smo se gledali, oslanjajući se na trupac jarbola koji se slomio čim se

desila nesreća. Okrenuli smo leđa struji zrakakako nas ne bi ugušila brzina kretanja koje nikakva ljudska sila nije mogla zaustaviti.

Protekli su sati i sati. Stanje se nije promijenilo, ali ga je jedna nezgoda još više pogoršala. Pokušavajući napraviti malo reda među našom prtljagom, opazio sam da je velik dio ukrvanih stvari nestao u trenutku eksplozije, kad nas je more napalo onakvom žestinom! Htio sam točno znati čime još raspolažemo, pa sam s fenjerom u ruci započeo svoje traganje. Od instrumenata su nam ostali samo kompas i štoperica. Od ljestava i konopa ostao je samo jedan okrajak debelog užeta koji je bio omotan oko ostatka jarbola. Nije bilo ni jednog pijuka, ni jednog trnokopa, niti čekića, a što je od svega bilo najgore, hrane smo imali još samo za jedan dan! Počeo sam prekopavati između svih pukotina i udubina na splavi, pretražio sam svaki, i najmanji kutić između greda i po šupljinama između dasaka! Nigdje nije bilo ničega! Sve naše zalihe hrane svele su se na jedan komad suhog mesa i nekoliko dvopeka.

Zurio sam zapanjen preda se! Nisam htio shvatiti! Uostalom, zbog kakve se to opasnosti uopće zabrinjavam? Kad bismo i imali hrane za nekoliko mjeseci, čak i za nekoliko godina, kako bismo mogli izaći iz ponora u kojeg nas sve više odvlači nesavladiva bujica? Čemu koristi strah od gladi, kad nam smrt već prijete na toliko drugih načina? Imamo li uopće vremena umrijeti zbog nedostatka hrane?

Ipak, uslijed neobjašnjive, čudne snage moje mašte, zaboravljao sam na neposrednu smrtnu opasnost, pa bih mislio o prijetećoj budućnosti koja mi se prikazivala u svoj svojoj strahoti. Uostalom, možda ćemo nekako uspjeti izbjeći bijesu bujice i vratiti se na površinu Zemlje. Kako? Ne znam. Gdje? Nije važno. I vjerojatnost u omjeru od jedan prema tisuću još uvijek je vjerojatnost, nekakav izlaz, dok nam smrt od gladi nije ostavljala nade niti u najmanjem mogućem omjeru.

Palo mi je na pamet da sve to kažem ujaku, da mu pokažem na što smo spali i da izračunam točno koliko ćemo još vremena moći živjeti. Međutim, imao sam hrabrosti šutjeti. Htio sam da ujak ostane hladnokrvan.

U tom se času svjetlost fenjera počela malo-pomalo smanjivati, pa se na kraju potpuno ugasio. Stijenj je dogorio do kraja. Opet je nastala potpuna tama. Više nismo mogli ni pomišljati na to da rastjeramo ovaj gusti mrak. Preostala je još jedna baklja, ali ona ne bi mogla gorjeti, jer se plamen na njoj ne bi mogao održati. Zatvorio sam tada oči poput djeteta, kako ne bih gledao tu tamu.

Nakon što je proteklo još prilično vremena, brzina našeg kretanja se podvostručila. Osjetio sam to po jačini kojom mi je vjetar šibao lice. Nagib kojim je voda tekla postajao je sve strmiji. Bio sam uistinu siguran da više ne plovimo nego da padamo. Imao sam dojam da je pad gotovo okomit. Hans i ujak su me šćepali za ruke i čvrsto me držali.

Tada odjednom, nakon nekog neodređenog vremena, osjetih nešto poput udarca. Splav nije udarila u tvrdo tijelo, nego se naglo zaustavila u svom padu. Vodeni mlaz, čitav

ogroman stup vode, obrušio se na splav. Stadoh se gušiti. Utapao sam se...

Međutim, ta iznenadna poplava nije dugo potrajala. Za nekoliko trenutaka našao sam se opet na slobodnom zraku, kojeg sam udisao punim plućima. Ujak i Hans stiskali su mi ruke kao da će ih slomiti, a splav nas je još uvijek svu trojicu nosila.

Poglavlje XLII.

Pretpostavljam da je tada moralo biti već oko deset sati navečer. Prvo od mojih osjetila koje je proradilo od onog zadnjeg užasa bio je sluh. Gotovo sam je odmah čuo, jer je to uistinu bilo moguće sluhom zamijetiti: čuo sam tišinu koja je nastala na hodniku, koja je uslijedila nakon onog hučanja koje mi je satima ispunjavalo uši. Napokon su, poput nekog žubora, doprle do mene ujakove riječi:

»Penjemo se!«

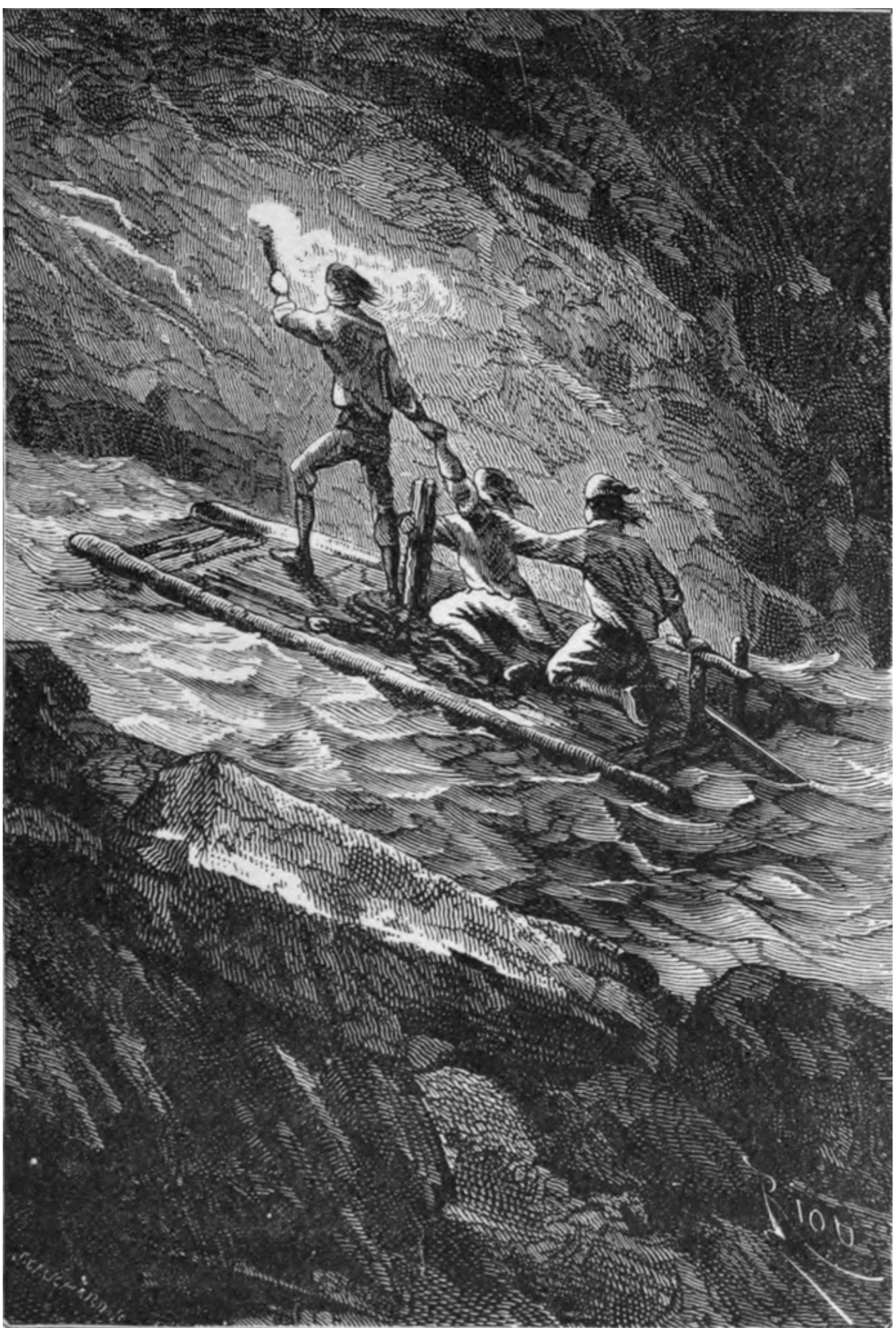
»Što hoćete reći?«

»Da, penjemo se! Penjemo se!«

Ispružih ruku, dodirnuh zid. Ruka mi se odmah oderala do krvi. Penjali smo se neobičnom brzinom.

»Baklju! Baklju!«, povika profesor.

Uz prilično poteškoća Hans je ipak uspije zapaliti. Plamen se povijao odozdo prema gore, unatoč našem uspinjanju, i ipak prosipao dovoljno svjetlosti da se mogao vidjeti cijeli prizor.

Baklja je bacala dovoljno svjetlosti da rasvijetli okolinu.

»Upravo sam tako i mislio«, reče ujak. »Sada smo u uskoj jami koja nema niti četiri hvata u promjeru. Voda koja je došla do dna ponora vraća se na svoju visinu i mi se penjemo s njom.«

»Kamo?«

»Ne znam, ali moramo biti na sve spremni. Penjemo se brzinom koju procjenjujem na dva hvata u sekundi, a to znači sto i dvadeset hvata u minuti ili više od tri i pol milje na sat. Takvim tempom može se daleko doći.«

»Da, ako nas ništa ne zaustavi i ako ova jama ima neki izlaz! Međutim, što će biti ako je zatvorena, ako se zrak postepeno zgusne pod pritiskom vodenog stuba, pa nas zgnječi?«

»Axele«, odgovori profesor izuzetno mirno, »mi smo u gotovo beznadnom položaju, ali ima izgleda za spas, i njih upravo ispitujem. Kao što svakog trenutka možemo poginuti, isto tako se svakog trenutka možemo i spasiti. Budimo, dakle, spremni iskoristiti i najmanje mogućnosti.«

»Ali što da radimo?«

»Obnovimo našu snagu jelom.«

Na te riječi pogledah ujaka divlje uplašenim pogledom. Trebalo je napokon reći ono što se nisam usudio priznati:

»Jesti?«, ponovio sam.

»Da, i to odmah.«

Profesor doda nekoliko riječi na danskom. Hans odmahne glavom.

»Što?«, poviče ujak. »Zar su nam namirnice propale?«

»Da. Evo što je ostalo od namirnica: jedan komad suhog mesa za nas trojicu!«

Moj ujak me je gledao kao da nije htio razumjeti moje riječi.

»Pa dobro«, rekoh, »mislite li još uvijek da se možemo spasiti?«

Moje pitanje nije dobilo nikakav odgovor.

Prođe čitav sat. Počeo sam osjećati strašnu glad. Moji kolege su je također trpjeli, ali nitko od nas nije se usudio ni taknuti taj bijedni ostatak hrane.

U međuvremenu smo se i dalje uspinjali vrtoglavom brzinom. Ponekad bi nam ponestalo daha, kao letačima koji se prebrzo dižu u zrak. No, dok oni, što se u više zračne slojeve penju, osjećaju sve veću hladnoću, mi smo podnosili sasvim suprotan učinak. Vrućina je rasla neugodnom brzinom i sigurno je već dosegla četrdeset stupnjeva.

Što je značila ta promjena? Sve do tada događaji i činjenice potvrđivali su Davyjeve i Lidenbrockove teorije. Do sad su određene osobine reflektirajućih stijena, elektricitet i magnetizam, mijenjali opće zakone fizike stvarajući oko nas umjerenu toplinu, jer je teorija o središnjoj vatri u mojim očima i dalje bila jedina istinita i jedina objašnjiva.

Hoćemo li, dakle, doći u takav okoliš u kojemu će se sve te pojave ostvariti u svoj svojoj surovosti, gdje će vrućina svesti stijene u potpuno tekuće stanje? Toga sam se pribojavao, pa rekoh profesoru:

»Ukoliko se ne utopimo, ne smrskamo o stijene ili ne umremo od gladi, još uvijek nam ostaju izgledi da budemo živi spaljeni.«

On se zadovoljio samo slijeganjem ramena, nakon čega je opet utonuo u misli.

Prošao je još jedan sat. Osim laganog povećanja temperature, ništa se bitno nije dogodilo što bi promijenilo našu situaciju. Konačno moj ujak prekine šutnju:

»Gle«, reče, »treba se odlučiti.«

»Odlučiti?«, odgovorih.

»Da. Trebamo obnoviti snagu. Pokušamo li, štedeći ovo malo hrane, produžiti život za nekoliko sati, bit ćemo slabi do kraja.«

»Da, do kraja kojeg nećemo dočekati.«

»Pa dobro! Pruži li nam se prilika za spas i bude li potrebno nešto učiniti, kako ćemo za to smoći snage ako oslabimo od gladi?«

»Ali, ujače, progutamo li ovaj komad mesa, što će nam ostati?«

»Ništa, Axele, ništa. Hoće li te bolje zasititi ako ga pojedješ očima? Rasuđuješ kao čovjek bez volje, kao biće bez energije.«

»Zar niste izgubili svaku nadu?«, povikah ljutito.

»Nisam!«, odgovori odlučno profesor.

»Što? Zar još vjerujete u neku priliku za spas?«

»Da, naravno, da! Ne dozvoljavam da se ijedno biće koje ima volju prepusti očaju dok mu god srce udara i dokle god u njemu titra ijedan mišić!«

Kakve riječi! Čovjek koji ih je izgovorio u takvim okolnostima bio je zasigurno rijetkog kova.

»Dobro«, rekoh, »što namjeravate poduzeti?«

»Pojesti ostatak hrane do zadnje mrvice, povratiti izgublenu snagu. To će nam biti posljednji obrok, pa neka bude! Barem ćemo umjesto da budemo crkotine opet postati ljudi.«

»Dobro, onda žderimo!«, uzviknuh.

Moj ujak je uzeo komad mesa i nekoliko komada dvopeka koji su nam preostali nakon oluje. Sve je to razdijelio na tri jednaka dijela i svakom dao njegov dio. Tako je svatko dobio otprilike po jednu funtu hrane. Profesor je jeo pohlepno i s nekim grozničavim zanosom. Ja – svoj gladi unatoč – bez užitka, gotovo s gađenjem. Hans je jeo mirno, odmjereno, žvačući bezglasno male zalogaje i uživajući u njima s mirom čovjeka kojeg ne

mogu uznemiriti brige o budućnosti. Nakon što se potrudio pažljivo malo prekopati, pronašao je jednu čaturicu do pola punu klekovače. Ponudio nam je. Ta blagotvorna slatka rakija malo me je oživjela.

»Förtrafflig!«, reče Hans dok je pio.

»Odlična!«, odgovori ujak.

Vratio sam malo nade. No, našem se zadnjem obroku upravo bližio kraj. Bilo je tada pet sati ujutro.

Čovjek je stvoren tako da njegovo zdravlje ima isključivo negativan efekt. Kad jednom zadovolji potrebu za hranom, teško potom zamišlja strahote gladi i sve muke koje glad izaziva. Da bi ih razumio, treba ih iskusiti. Zato je, nakon dugog posta, nekoliko zalogaja dvopeka uz komadić mesa pobjedonosno potisnulo naše protekle patnje.

Međutim, poslije tog obroka svatko od nas utonuo je u svoje misli. Na što je mislio Hans, taj čovjek s krajnjeg Zapada, kojim je vladalo fatalističko prepuštanje sudbini kao da je s Istoka? Što se mene tiče, moje su misli bile satkane od samih sjećanja. Ona su me odvela na površinu zemaljske kugle, koju zapravo nikada nisam smio napustiti. Poput priviđenja javiše mi se pred očima kuća u Königstrasse, moja sirota Gräuben i naša dobra Martha. Turobna tutnjava koja je odzvanjala kroz masiv stvarala mi je pričin buke zemaljskih gradova.

A moj ujak, »uvijek u svom poslu«, s bakljom u ruci pažljivo je ispitivao sastav tla, trudeći se proučavanjem slojeva koji su se nizali jedan za drugim utvrditi gdje se točno nalazimo. Taj proračun ili, točnije rečeno, ta procjena, mogla je biti samo približna, ali znanstvenik ostaje znanstvenik kada mu uspije sačuvati hladnokrvnost. Profesor Lidenbrock imao je doista tu osobinu razvijenu do neobično visokog stupnja. Čuo sam ga kako si u bradu mrmlja geološke izraze, razumio sam ih. I protiv svoje volje sam se počeo zanimati za to posljednje istraživanje.

»Eruptivni granit«, govorio je. »Još smo u primarnoj fazi, ali se penjemo, penjemo se! Tko zna!«

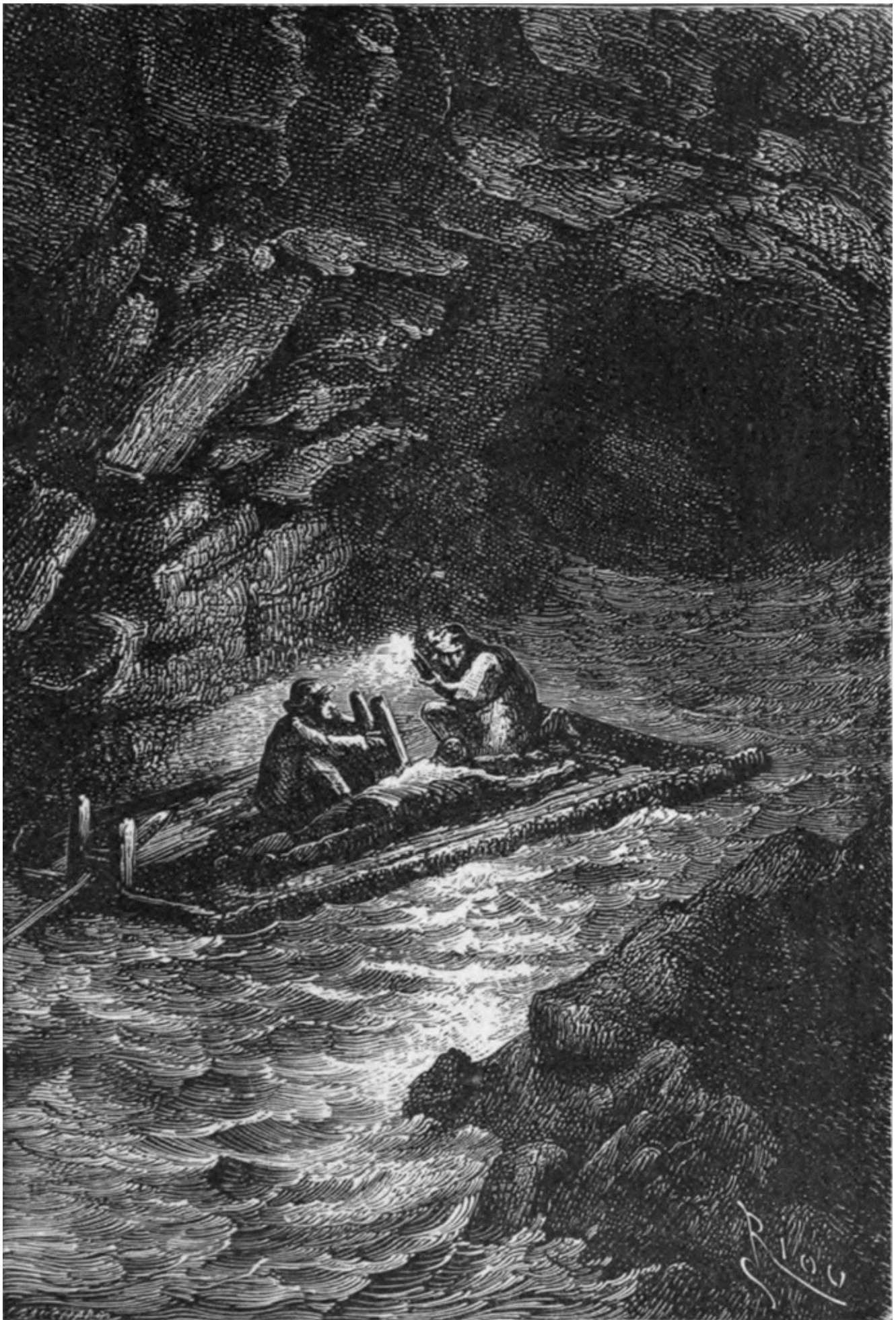
Tko zna? On se uvijek nadao. Rukom je opipavao okomit zid. Nekoliko trenutaka kasnije nastavio je:

»Eto gnajsa, eto tinjčevog škriljevca. Dobro! Uskoro ćemo naići na tlo prijelaznog razdoblja, a onda...«

Što je profesor htio reći? Može li izmjeriti debljinu Zemljine kore koja nam je visjela nad glavom? Može li je na bilo koji drugi način izračunati? Ne može. Nedostajao mu je manometar, a njega nije mogla zamijeniti nikakva procjena.

U međuvremenu se temperatura osjetno povećala. Osjećao sam se kao da se kupam u uzavrelom zraku. Takva vrućina usporediva je samo s toplinom koju isijavaju peći u talionici u trenucima kad se u njima topi metal. Malo po malo, Hans, moj ujak i ja morali

smo skinuti svoje kapute i prsluke; i najlakša odjeća izazivala je nelagodu, gotovo bih rekao i bolove.

Malo po malo morali smo se razodjenuti.

»Dakle, penjemo li se prema nekom usijanom ognjištu?«, uzviknuh u trenutku kad se toplina podvostručila.

»Ne«, odgovori moj ujak, »to je nemoguće! To je nemoguće!«

»Ovaj zid je ipak užaren«, rekoh pipajući sa strane.

U trenutku kad sam izgovorio te riječi, ruku kojom sam dotaknuo vodu smjesta sam povukao natrag.

»Voda je kipuća!«, kriknuo sam.

Profesor je ovog puta odgovorio samo gestom koja je izražavala bijes.

Tada me je svega prožeo nesavladivi užas i više me nije napuštao. Predosjećao sam skoro katastrofu, i to takvu kakvu ni najodvažnija mašta ne bi mogla zamisliti. Jedna u početku nejasna, neodređena misao pretvarala se u mom duhu u potpunu sigurnost. Odbio sam je, ali se ona tvrdoglavo vraćala. Nisam se usudio jasno je uobličiti. Međutim, neka nehodična opažanja pretvorila su je u čvrsto uvjerenje. Pri nesigurnoj svjetlosti baklje primijetio sam nepravilne pomake u granitnim slojevima. Očigledno će se zbiti neka prirodna pojava u kojoj elektricitet igra bitnu ulogu; a ova pretjerana vrućina, ova kipuća voda!... Odlučih pogledati kompas.

Kompas je poludio!

Poglavlje XLIII.

Da, poludio je! Iгла je skakala s jednog pola na drugi u naglim trzajima, pretrčavala sve točke po okrugloj ljestvici i okretala se kao u vrtoglavici.

Dobro sam znao da, prema općeprihvaćenim teorijama, mineralna kora kugle zemaljske nikad nije u stanju potpunog mirovanja. Promjene izazvane raspadanjem unutrašnjih tvari, gibanja uzrokovana velikim tekućim strujanjima, magnetsko djelovanje, sve to izaziva neprekidno potresanje Zemljine kore, pa čak i onda kad bića raštrkana po njezinoj površini ni ne slute ništa o zbivanjima u njezinoj unutrašnjosti. Ta me pojava inače ne bi preplašila, ili barem ne bi u mom duhu porodila strašnu misao.

No zbog nekih drugih činjenica, izvjesnih pojedinosti *sui generis*,^[155] nisam duže mogao biti u zabludi. Eksplozije strahovite jačine bile su sve češće. Mogu ih usporediti samo s bukom koju veliki broj kola stvara pri užurbanom kotrljanju pločnikom. Bila je to stalna grmljavina.

Osim toga, i poludjeli kompas uzdrman električnim pojavama također me je učvrstio u mom uvjerenju. Mineralna kora mogla je puknuti svakog trenutka, granitne mase se sastaviti, pukotina zatrpati, praznina ispuniti, a mi se, siroti atomi, zdrobiti pod tim strašnim pritiskom.

»Ujače, ujače!«, povikah. »Propali smo!«

»Kakav je to sad opet strah?«, odgovori mi on iznenađujuće mirno. »Pa što ti je?«

»Što mi je? Pa pogledajte ove stijene kako se pomiču, ovaj masiv kako se razdvaja, ovu žarku toplinu, ovu vodu koju ključa, ove pare koje se zgušnjavaju, ovu poludjelu iglu, sve predznake potresa!«

Moj ujak polako odmahnu glavom.

»Potresa?«, reče on.

»Da!«

»Mislim da se varaš, sinko!«

»Što? Pa zar ne prepoznajete znakove?«

»Znakove potresa? Ne! Očekujem nešto bolje od toga!«

»Na što mislite?«

»Na erupciju, Axele.«

»Erupciju?«, rekoh. »Mi smo u dimnjaku vulkana koji je proradio!«

»To i mislim«, reče profesor smiješeći se. »To je nešto što s čime bi nam se moglo posrećiti!«

Da bi nam se moglo posrećiti? Zar je moj ujak poludio? Što znače te riječi? Zašto je tako miran i zašto se smiješi?

»Što?«, kriknuh, »zahvatila nas je erupcija? Sudbina nas je bacila na put usijane lave, užarenih stijena, uzavrele vode, svih eruptivnih tvari! Bit ćemo istisnuti, istjerani, izbačeni, izrigani i uzvitlani u zrak zajedno s komadima stijena, kišom pepela i vulkanskog tufa, u plameni vrtlog! To bi trebalo značiti da će nam se posrećiti?«

»Da«, odgovori profesor gledajući me preko svojih naočala, »jer je to jedini način kojega još imamo da se vratimo na površinu Zemlje!«

Kroz glavu mi je ubrzano preletjelo više od tisuću misli. Moj ujak je bio u pravu, potpuno je bio u pravu, i nikad mi se nije činio odvažniji ni uvjereniji nego u tom trenutku kada je iščekivao i mirno proračunavao mogućnosti za erupciju.

U međuvremenu smo se i dalje uspinjali, cijela noć prošla nam je u tom uzlaznom kretanju. Buka oko nas se podvostručila, umalo sam se ugušio, mislio sam da mi je odzvonila posljednja ura. Ipak, mašta je toliko neobična sposobnost da sam se prepustio istinski dječjem istraživanju. Međutim, bio sam žrtva svojih misli, nisam njima vladao!

Bilo je očigledno da nas istiskuje eruptivni pritisak. Ispod splavi je tekla uzavrela voda, a ispod te vode prava kaša lave s izmrvljenim stijenama koje će se na vrhu kratera razletjeti na sve strane. Dakle, bili smo u dimnjaku vulkana. U to nije bilo sumnje.

Međutim, ovog puta, umjesto Snefellsa, ugašenog vulkana, u pitanju je bio neki potpuno aktivan vulkan. Dakle, pitao sam se koja bi to planina mogla biti i na kojem kraju svijeta ćemo biti izbačeni.

Nije bilo sumnje da će to biti u sjevernim krajevima. Prije nego što je igla kompasa poludjela, pri pokazivanju smjera nikad nije odstupala. Od Sagnusemmovog rta bili smo odvučeni stotinjak milja ravno na sjever. Zar smo se opet vratili ispod Islanda? Hoće li nas izbaciti krater vulkana Hekla,^[156] ili neki drugi od onih sedam brda koja rigaju vatru na tom otoku? U krugu od petsto milja, prema zapadu sam na toj paraleli vidio samo poznate vulkane na sjeverozapadnoj obali Amerike. Na istoku je postojao samo jedan, na osamdesetom stupnju zemljopisne širine: Esk na otoku Jan Mayen, nedaleko Spitzbergena!^[157] Dakle, kratera nije nedostajalo. Svi oni bili su dovoljno prostrani da iz sebe izbace cijelu vojsku! Nastojao sam pogoditi koji od njih bi nam mogao poslužiti kao izlaz.

Prema jutru, uspinjanje se ubrzalo. Za vrijeme našeg približavanja površini Zemlje, bude li se toplina povećala umjesto da se smanji, to će značiti da je ona lokalnog karaktera, prouzročena vulkanskim utjecajem. Pogon koji nas je pokretao nije mi više ostavljao prostora za bilo kakve sumnje. Nas je neodoljivo potiskivala jedna ogromna sila, sila od nekoliko stotina atmosfera, koja je nastala od pare nagomilane u utrobi Zemlje. Kakvim nas je sve bezbrojnim opasnostima izložila!

Uskoro odrazi svjetlosti rujne boje prodriješ u okomit hodnik koji se širio. S lijeve i s desne strane primijetio sam duboke hodnike, slične ogromnim tunelima iz kojih su izbijale guste pare. Plameni jezici su pucketajući oblizivali zidove.

»Pogledajte! Pogledajte to, ujače!«, povikah.

»Dobro! To su sumporni plamenovi. Potpuno prirodna pojava u erupciji.«

»Što ako nas zahvate?«

»Neće nas zahvatiti.«

»A ako se ugušimo?«

»Nećemo se ugušiti. Hodnik se širi, pa ćemo, bude li potrebno, napustiti splav i skloniti se u neku pukotinu.«

»A voda? Voda koja se penje?«

»Nema više vode, Axele, nego nas neka vrsta smjese od lave uzdiže sa sobom prema otvoru kratera.«

Vodeni stup stvarno je nestao, a zamijenile su ga eruptivne tvari, poprilično guste, iako uzavrele. Temperatura je postala nepodnošljiva. Termometar izložen ovom zraku pokazivao bi više od sedamdeset stupnjeva! Kupao sam se u znoju. Da nije bilo brzine od uspinjanja, sigurno bismo se ugušili.

Međutim, profesor nije sproveo u djelo svoj prijedlog o napuštanju splavi, a to je bilo dobro. Ovih nekoliko slabo povezanih greda bile su čvrsta podloga, mjesto za oslonac kakvog nigdje drugdje ne bismo našli.

Oko osam sati ujutro po prvi put se dogodilo nešto novo. Odjednom se uspinjanje prekinulo. Splav je stajala potpuno nepomično.

»Što je sad?«, upitah, uznemiren tim iznenadnim zaustavljanjem kao nekim šokom.

»Zaustavljanje«, odgovori ujak.

»Da li se to erupcija stišava?«

»Ne, nadam se.«

Ustadoh. Pokušah razgledati malo oko sebe. Možda se splav, koju je zaustavila neka izbočina na stijeni, samo trenutno odupire eruptivnoj masi. U tom slučaju trebalo se požuriti osloboditi je što prije.

No od svega toga nije bilo ništa. Stup pepela, vulkanskog tufa i kamenih krhotina također se prestao uspinjati.

»Hoće li se erupcija zaustaviti?«

»Ah! Ti si se toga uplašio, sinko«, izusti ujak kroza zube. »Smiri se. Ovo zatišje neće dugo potrajati. Evo, traje već pet minuta. Uskoro ćemo nastaviti naše uspinjanje prema otvoru kratera.«

Govoreći tako, profesor nije prestajao gledati u kronometar. Njegova predviđanja opet su se pokazala točnima. Uskoro je splav opet jurnula. Njeno brzo i neujednačeno uspinjanje potraja skoro dvije minute. Zatim ponovo prestade.

»Dobro«, reče ujak gledajući na sat, »za deset minuta opet će krenuti.«

»Deset minuta?«

»Da. Imamo posla s vulkanom koji eruptira na mahove. Daje nam vremena da odahnemo zajedno s njim.«

Ništa nije bilo točnije. U naznačenu minutu ponovno smo bili izbačeni iznimnom brzinom. Trebalo se uhvatiti za grede da ne bi ispali sa splavi. Zatim se potisak zaustavi.

Razmišljao sam tada o toj neobičnoj pojavi, ali nisam za nju pronašao zadovoljavajuće objašnjenje. Ipak, činilo mi se očitim da nismo u glavnom krateru vulkana, nego prije u nekom pomoćnom kanalu, u kojem se osjećalo protudjelovanje.

Ne bih znao reći koliko puta se ponovila ta pojava, zaustavljanje i ponovno podizanje. Sve što mogu potvrditi jest da smo pri svakom novom pokretanju bili izbacivani sve većom snagom, kao poneseni pravim metkom. Dok smo stajali, gušili smo se, dok smo jurili, užareni zrak nam je prekidao dah. U jednom trenutku pomislio sam na užitak koji bih osjetio da se odjednom nađem na dalekom sjeveru, na hladnoći od trideset stupnjeva ispod ništice. Moja prenadražena, živo probuđena mašta prošetala me snijegom prekrivenim ravnicama i arktičkim krajevima. Čeznuo sam za trenutkom u kojem bih se kotrljao ledenim tepisima na samome polu! Uostalom, zbog glave slomljene od učestalih potresa, malo-pomalo sam gubio svijest! Da me Hans nije pridržavao, već bih više puta razbio glavu o granitne stijene.

Splav se ljujla na valovima lave.

Zbog toga mi o svemu što se događalo posljednjih nekoliko sati nije ostalo nikakvo točno određeno sjećanje. Nejasno pamtim učestale eksplozije, pomicanje masiva i okretanje splavi u krug. Splav se ljuljala na valovima lave pod kišom pepela. Pucketajući plamenovi obavili su je sa svih strana. Bilo je kao da neki ogromni ventilator stvara orkanski vjetar koji raspiruje podzemnu vatru. Po posljednji put mi se, pri svjetlosti požara, ukaza Hansovo lice. Nisam osjećao ništa drugo osim strašne, zlokobne sudbine koju osjećaju osuđenici privezani za otvor topovske cijevi u trenutku kad top opali kako bi im topovsko tane raznijelo tijelo.

Poglavlje XLIV.

Kad sam ponovo otvorio oči, osjetio sam kako me snažna vodičeva ruka steže oko pojasa. Drugom rukom je pridržavao mog ujaka. Nisam bio teško ranjen, više sam bio slomljen od sveopće iznemoglosti. Vidio sam da ležim na obronku neke planine, dva koraka od ponora u koji sam mogao pasti da sam se samo malo pomaknuo. Hans me je spasio od sigurne smrti dok sam se kotrljao po vanjskoj stijeni kratera.

»Gdje smo?«, upita ujak. Činio mi se da je bio prilično ljut što se vratio na zemlju.

Lovac je slegnuo ramenima kao znak da ne zna.

»Na Islandu?«, upitah

»Nej«, odgovori Hans.

»Ma kako ne?«, povika profesor.

»Hans se vara«, rekoh pridižući se.

Nakon nebrojnih iznenađenja s ovog putovanja, dočekalo nas je još jedno zaprepaštenje. Očekivao sam da ću vidjeti stožastu goru prekrivenu vječnim snijegom, usred neplodnih pustinja sjevernih predjela, pod blijedom polarnom svjetlosti, s onu stranu najudaljenijih poznatih sjevernih širina.^[158] Suprotno svim očekivanjima, moj ujak, Islandanin i ja ležali smo na obronku neke planine povapnjele od sunčevog žara, koji je i nas satirao svojom vatrom.

Nisam htio vjerovati svojim očima, ali žarenje koje sam osjećao po cijelom tijelu nije mi dopuštalo nikakvu sumnju. Izašli smo iz kratera napola goli, a sjajna zvijezda, od koje ništa nismo tražili već dva mjeseca, u našu čast pokazala se rastrošnom na svjetlosti i toplini, te nas je tješila valovima prekrasnog zračenja.

Kada su mi se oči prilagodile na taj blještavi sjaj od kojeg su se bile odvikle, uposlio sam ih ne bih li ispravio zablude svoje mašte. U najmanju ruku, htio sam biti siguran da sam barem na Spitzbergenu^[159] i nisam bio raspoložen tako lako od toga odustati.

Profesor je prvi progovorio:

»Doista, ovaj kraj ne izgleda kao Island.«

»Možda je otok Jan Mayen«, odgovorih.

»Nije ni to, sinko! Ovo uopće nije neki sjeverni vulkan s granitnim brežuljcima i sa snježnom kapom.«

»Ipak...«

»Pogledaj, Axele, pogledaj!«

Iznad naših glava, najviše na petsto stopa visine, otvarao se vulkanski krater, kroz kojeg je svakih četvrt sata, popraćen vrlo jakim eksplozijom, izlazio visok stup plamena izmiješan s plovućcem, pepelom i lavom. Osjećao sam grčenje planine koja je disala poput kita i s vremena na vrijeme kroz svoje ogromne nosnice izbacivala vatru i zrak. Ispod kratera, po prilično strmoj padini naslage eruptivne smjese spuštale su se do dubine od sedamsto do osamsto stopa, što vulkanu nije davalo na visini niti sto hvati. Njegovo podnožje gubilo se u pravoj košari od zelenog drveća, među kojim sam raspoznao masline, smokve i lozu bremenitu rumenim grozdovima. To nimalo nije bilo nalik na polarne krajeve, moralo se priznati.

Kada bi se pogled protegao preko tog zelenkastog područja, izgubio bi se među valovima nekog divnog mora ili jezera, koje je tu očaravajuću zemlju pretvaralo u otok širok jedva nekoliko milja. Na istoku se vidjela mala luka, oko koje se razasulo nekoliko kuća, u kojoj se brodovlje osebujnih oblika njihalo na plavetnim valovima. Još podalje, grupe otočića pomaljale su se iz vodene ravnice. Bile su tako brojne da su sličile ogromnom mravinjaku. Prema zapadu, udaljene obale zaobljavale su se prema horizontu. Nad jednima su se ocrtavale plavičaste planine skladnih oblika, a ponad drugih, nešto udaljenijih, iskrsavao je stožac, čudnovato izdignut na sam vrh obale, s kojeg se vijorila perjanica od dima. Na sjeveru je nepregledno vodeno prostranstvo svjetlucalo pod zrakama sunca. Tu i tamo pojavio bi se vrh nekog jarbola ili ispupčenje nekog vjetrom nadutog jedra.

Neočekivanost ovog prizora ustostručila je njegovu izvanrednu ljepotu.

»Gdje smo? Gdje smo?«, ponavljao sam poluglasno.

Hans je ravnodušno zatvorio oči, a moj ujak je promatrao bez da je išta shvaćao.

»Bila to koja god planina«, reče napokon, »na njoj je pomalo vruće, eksplozije ne prestaju i ne bi nam puno vrijedilo što smo se izvukli iz erupcije ako bi sad dobili komad stijene u glavu. Siđimo, pa ćemo znati na čemu smo. Uostalom, umirem od gladi i od žeđi.«

Doista, profesor nije bio duh sklon kontemplaciji.^[160] Što se tiče mene, proveo bih na tom mjestu još duge sate, zaboravljajući na potrebe tijela i na umor, ali trebalo je krenuti za kolegama.

Padina vulkana imala je vrlo strmi nagib. Klizili smo pravim jarugama od pepela, izbjegavajući potoke lave koji su vijugali poput plamenih zmija. Cijelo vrijeme silaska bio sam blagoglagoljiv, jer mi je mašta toliko preplavila duh da si je morala dati oduška kroz govor.

»Mi smo u Aziji!«, zavikah, »na obalama Indije, na Malajskim otocima, usred Oceanije! Prešli smo polovinu kugle zemaljske da bismo dospjeli do antipoda^[161] Europe.«

»A kompas?«, upita ujak.

»Da, kompas!«, izustih nekako zbunjeno. »Ukoliko mu se može vjerovati, stalno smo išli na sjever.«

»Dakle, lagao je?«

»Oh, lagao!«

»Osim ako ovo nije sjeverni pol!«

»Pol nije, ali...«

Bila je to neobjašnjiva činjenica. Nisam znao što da mislim.

U međuvremenu smo se već približili onom zelenilu kojega je bilo tako ugodno gledati odozgo. Mučila me glad, ali i žeđ. Srećom, nakon dva sata hoda pred očima nam se ukazalo dražesno polje, sasvim prekriveno maslinama, stablima šipka i vinovom lozom, koji kao da su bili svačiji. Uostalom, u našoj oskudici, nismo gledali na takve sitnice. Kakav nam je užitak bio pritisnuti to sočno voće uz usne, pa zagristi u čitave grozdove iz tih rumenih vinograda! Nedaleko, u travi, u ugodnom hladu stabala, otkrio sam izvor hladne vode, u kojeg smo pohotno uronili naša lica i ruke.

I dok smo se tako sva trojica prepustili svim slastima odmora, između dva šibljika maslinovih mladica pojavi se dijete.

»Ah!«, uzviknuh. »Jedan stanovnik ovog sretnog kraja!«

Bio je to neki siromašni mališan, vrlo bijedno odjeven, prilično boležljivog izgleda, kojeg je naša pojava, čini se, dosta uplašila. Doista, onako polugoli, zapuštenih brada, vrlo loše smo izgledali. Osim ako zemlja u koju smo zabasali nije zemlja lopova, njezini stanovnici morali su nas se ozbiljno uplašiti.

U trenutku kad je momčić htio pobjeći, Hans potrči za njim i donese ga, iako je vikao i mlatarao nogama.

Ujak ga je počeo smirivati na sve moguće načine, pa mu se obrati na dobrom njemačkom:

»Kako se zove ova planina, mali moj prijatelju?«

Dijete ne odgovori.

»Dobro«, odgovori ujak. »Nikako nismo u Njemačkoj.«

Pa ponovi isto pitanje na engleskom.

Dijete ni sad ne odgovori ništa. To me je jako zaintrigiralo.

»Da dijete nije nijemo?«, povika profesor, te ponosan na svoje znanje tolikih stranih jezika ponovi isto pitanje na francuskom.

Dijete je i dalje šutjelo.

»Onda pokušajmo na talijanskom«, nastavi ujak, pa kaže na tom jeziku:

»Dove noi siamo?«

»Da, gdje smo?«, ponovih i ja nestrpljivo.

Dijete ništa ne odgovori.

»Ah, tako! Hoćeš li progovoriti?«, poviče ujak kojeg je počeo spopadati bijes. Napokon

povuče dijete za uši. »Come si noma questa isola?«^[162]

»Stromboli«, odgovori mali pastir, pa se istragne iz Hansovih ruku i pobjegne kroz masline u ravnicu.

Nismo više mislili na njega! Stromboli! Kakav je učinak to neočekivano ime imalo na moj um! Nalazimo se u središtu Sredozemlja, usred Eolskog otočja^[163] s mitološkom poviješću, na antičkom otoku Strongule^[164] gdje je Eol na lancu držao vjetrove i oluje. One plavetne planine koje se kružno izdižu na istoku, to su planine u Kalabriji! A vulkan koji se uzdiže na južnom obzorju, to je Etna, upravo ona divlja Etna!^[165]

»Stromboli! Stromboli!«, ponavljah.

Ujak mi se pridružio svojim riječima i gestama. Izgledali smo kao da pjevamo u zboru.

Ah, kakvo putovanje! Kakvo čudesno putovanje! Ušli smo na jedan vulkan, a izišli na drugi. Taj drugi bio je udaljen više od tisuću dvjesto milja^[166] od Sneffelsa, od neplodne islandske zemlje bačene na sam kraj svijeta! Slučajnosti naše ekspedicije prenijele su nas u krilo jednog od najskladnijih krajeva na Zemlji! Napustili smo predjele vječnog snijega kako bi došli u ove predjele beskrajnog zelenila! Ostavili smo iznad naših glava sivkastu maglu ledenih krajeva da bismo se pojavili pod azurnim nebom Sicilije!

Nakon ukusnog obroka koji se sastojao od voća i svježeg vode, vratili smo se na put kako bismo došli u luku Stromboli. Nije nam se činilo razboritim obznaniti na koji način smo stigli na otok. Praznovjerni Talijani sigurno bi u nama vidjeli demone izbačene iz srca samog pakla. Dakle, trebali smo se pomiriti s tim da ovdje prođemo kao skromni brodolomci. To je bilo manje slavno, ali zato sigurnije.

Dok smo hodali, čuo sam ujaka kako mrmlja:

»Ali kompas! Kompas koji je pokazivao sjever! Kako to objasniti?«

»Vjere mi!«, rekoh s izrazom jakog prezira. »Ne treba to uopće ni objašnjavati. Tako je najlakše!«

»Taman posla! Profesor na Johannaumu koji ne zna pronaći uzrok jednoj kozmičkoj pojavi, to će biti sramota!«

Govoreći tako, moj ujak je, onako polugol, opasan kožnom torbicom i s naočalama na nosu, opet postao strašni profesor mineralogije.

Moj ujak, polugol, ispravljajući naočale na nosu...

Sat vremena nakon što smo napustili maslinike stigli smo u luku San Vincenzo, gdje je Hans zatražio plaću za trinaesti tjedan svoje službe, koja mu je isplaćena uz srdačan stisak ruke.

U tom trenutku, iako možda i nije dijelio naše posve prirodno uzbuđenje, ipak je neobičnom kretnjom izrazio svoje osjećaje.

Vršcima prstiju lagano nam je obojici stiskao ruke i smiješio se.

Poglavlje XLV.

Evo svršetka priče, u koju će možda odbiti povjerovati čak i ljudi koji su navikli da se ničemu ne čude. Međutim, unaprijed sam se oboružao protiv ljudske nevjerice.

Ribari sa Strombolija primili su nas s dužnim poštovanjem kakvo se iskazuje brodolomcima. Dali su nam odjeće i živežnih namirnica. Poslije četrdeset i osam sati čekanja, 31. kolovoza, jedna mala speronara^[167] odvezla nas je u Messinu, gdje smo se nekoliko dana oporavljali od svih pretrpljenih napora.

U petak 4. rujna ukrkali smo se na »Volturne«, poštanski parobrod Francuske carske pošte.^[168] Tri dana kasnije iskrkali smo se u Marseilleu, nemajući druge brige osim one o našem prokletom kompasu. Ta neobjašnjiva činjenica i dalje me je ozbiljno mučila. 9. rujna navečer stigli smo u Hamburg.

Ne želim opisivati kakvo je bilo Marthino zaprepaštenje, kakva je bila Gräubenina radost. »Sada kad si junak«, reče mi moja draga zaručnica, »nećeš me više imati potrebe ostavljati, Axele!«

Pogledah je. Plakala je smiješeći se.

Prepuštam čitateljima da zamisle kakvo je uzbuđenje i odjek izazvao povratak profesora Lidenbrocka u Hamburg. Zahvaljujući Marthinoj brbljavosti, vijest o njegovom putu u središte Zemlje proširila se po cijelom svijetu. Javnost nije htjela u nju vjerovati, pa ni sada kad je profesor viđen živ i zdrav.

Ipak, prisutnost Hansova i različite novosti koje su stigle s Islanda malo-pomalo promijenile su mišljenje javnosti.

Moj ujak postao je tada slavan čovjek, a ja nećak slavnog čovjeka, što je također već nešto značilo. Hamburg je u našu čast priredio svečanost. U Johannaumu se održala javna sjednica, na kojoj je profesor održao predavljanje cijele ekspedicije, izostavivši samo činjenice koje se odnose na kompas. Istog dana predao je gradskom arhivu Saknussemov dokument i izrazio svoje iskreno žaljenje što su ga okolnosti jače od njegove volje spriječile da slijedi tragove islandskog putnika sve do samog središta Zemlje. Bio je skroman u svojoj slavi i to mu je još više podiglo ugled.

Tolike počasti neizbježno su morale stvoriti zavidnike, pa ih je i bilo. Kako su se njegove teorije oslanjale na neosporne činjenice, proturječeći po pitanju vatre u središtu Zemlje sustavima znanosti, on je perom i riječju vodio značajne rasprave sa znanstvenicima svih zemalja.

Što se mene tiče, ja ne mogu prihvatiti njegovu teoriju o hlađenju. Usprkos svemu što sam vidio, vjerujem i uvijek ću vjerovati u središnju toplinu, ali priznajem da neke još

uvijek slabo utvrđene okolnosti mogu promijeniti taj zakon uslijed djelovanja prirodnih pojava.

U trenutku kad su ova pitanja bila u žarištu interesa, ujak je doživio istinsku žalost. Premda ga je uporno molio da ostane, Hans je ipak napustio Hamburg. Čovjek kome dugujemo sve nije nam htio dati priliku da mu se odužimo. Spopala ga je čežnja za Islandom.

»Färval«, rekao je jednog dana i s tim jednostavnim pozdravom otputovao je u Reykjavik, kamo je sretno stigao.

Neobično smo se vezali uz našeg čestitog lovca na eidere. Njegova odsutnost neće utjecati na to da ga zaboravimo, mi kojima je spasio život. Zasigurno neću umrijeti prije nego što ga još jedanput vidim.

Za zaključak moram dodati da je ovo »Putovanje u središte Zemlje« izazvalo ogromnu senzaciju u svijetu. Tiskano je i prevedeno na sve jezike, najuglednije novine otimala su se za njegove glavne epizode, koje su se komentirale, o kojima se raspravljalo, koje su napadali i branili s jednakim uvjerenjem i tabor onih koji su vjerovali i onih koji nisu vjerovali. Rijetkost je da netko još za života može uživati u stečenoj slavi, kao što je to bio slučaj s mojim ujakom. Čak mu je i gospodin Barnum^[169] ponudio da ga uz vrlo visoku nagradu »predstavi« publici u Sjedinjenim Američkim Državama.

Međutim, jedna briga, recimo radije smetnja, uvukla se u tu slavu. Jedna činjenica ostala je bez objašnjenja: ona s kompasom. Za znanstvenika takva neobjašnjiva pojava postaje prava intelektualna muka. Ali dobro! Nebo je mom ujaku dosudilo da bude potpuno sretan.

Jednoga dana, dok sam sređivao kolekciju minerala u njegovom kabinetu, primijetio sam taj čuveni kompas i počeo sam ga proučavati.

Već šest mjeseci bio je tamo, u svom kutu, ništa ne sluteći o neprilikama koje je izazvao. Kakvo je odjednom bilo moje zaprepaštenje! Povikah. Profesor dotrči.

»Što je?«, upita.

»Taj kompas!...«

»Da?«

»Ali njegova igla pokazuje jug, a ne sjever!«

»Što kažeš?«

»Pogledajte! Njegovi polovi su se promijenili!«

»Promijenili!«

Moj ujak pogleda, usporedi, pa skoči tako snažno da se cijela kuća zatresla.

Kako nam je odjednom obojici sinulo, postalo savršeno jasno!

»Tako, dakle!«, poviče on čim se sabrao, »nakon našeg dolaska na Saknussemov rt, igla

tog prokletog kompasa pokazivala je jug umjesto sjever?«

»Očigledno.«

»Onda se naša zabluda može objasniti. Ali koja pojava je mogla izazvati taj preokret polova?«

»Ništa jednostavnije...«

»Izjasni se, sinko.«

»Za vrijeme oluje na Lidenbrockovom moru ona vatrena kugla koja je namagnetizirala željezo na splavi jednostavno je poremetila naš kompas!«

»Ah!«, kriknu profesor prasnuvši u smijeh. »To se, dakle, elektricitet našalio s nama!«

Od toga dana moj ujak bio je najsretniji od svih znanstvenika, a ja najsretniji od svih mladića, jer je moja lijepa Virlandeškinja napustila je položaj štićenice i preuzela dvostruku ulogu nećakinje i supruge u kući u Königstrasse. Nepotrebno je dodati da je njezin ujak bio slavni profesor Lidenbrock, dopisni član svih znanstvenih, geografskih i mineraloških društava na svih pet kontinenata.

KRAJ

Bilješke

- [1] Njemački: Kraljevska ulica
- [2] Ugledna klasična gramatička škola u Hamburgu; osnovana 1529. godine.
- [3] *Sir Humphry Davy* (1778-1829), engleski kemičar i izumitelj; pored ostaloga, izumio rudarsku lampu i dokazao da je dijamant zapravo ugljik.
- [4] *Alexander von Humboldt* (1769-1859), slavni njemački geograf, prirodoslovac i istraživač.
- [5] *Sir John Franklin* (1786-1847), engleski istraživač Arktika, nastradao prilikom otkrivanja Sjeverozapadnog prolaza (prolaza iz Atlantika u Tih ocean sjeverno od Kanade).
- [6] *Sir Edward Sabine* (1788-1883), engleski astronom, pratio Rossa i Parryja na ekspediciji na Arktik 1818-1820. godine. Specijalist za Zemljin magnetizam.
- [7] Ugledni europski znanstvenici toga vremena. *Becquerel* je ili Antoine César (1788-1878), koji se bavio primjenom magnetizma pri izdvajanju metala iz ruda, ili njegov sin i asistent Alexander Edmond (1820-1891), koji se bavio sunčevim zračenjem i dijamagnetizmom. *Jacques Joseph Ebelmen* (1814-1852), francuski kemičar koji je sintetizirao drago kamenje. *Sir David Brewster* (1781-1868), škotski fizičar, izumitelj kaleidoskopa. *Jean-Baptiste André Dumas* (1800-1884), francuski kemičar, poznat po istraživanjima gustoće plinova i atomske težine. *Henri Milne-Edwards* (1800-1885), francuski zoolog. Dva su brata znanstvenika *Sainte-Claire-Deville*: *Henri-Étienne* (1818-81), kemičar koji je istraživao aluminij i *Charles* (1814-76), geolog.
- [8] *Folio format* – format knjige u veličini poluarka, dimenzija 38,2 × 30,5 cm.
- [9] Stara mjera za dužinu, sežanj, franc. *toise*; 6 stopa ili oko 1,90 m.
- [10] *Društvo vrline*, tajno liberalno političko društvo osnovano u Pruskoj 1808. godine, čiji je cilj bio ujedinjenje Njemačke.
- [11] *Virland* je pokrajina u današnjoj Estoniji.
- [12] *fajansa* – poluporculan, majolika, porozno keramičko posuđe (prema *Fayance*, što je francuski naziv za talijanski grad Faenza, u kojemu se izvorno proizvodila).
- [13] Vrste ljekovitog bilja.
- [14] Latinski: nalik kamenu, poput kamena.
- [15] *Kvart* ili *quarto* format – format knjige od jedne četvrtine arka, 30,5 × 24,15 cm.
- [16] Tri poznata knjigovesca iz prve polovice 19. stoljeća, poznati po luksuznim izdanjima.
- [17] *Snorre Sturlason*: *Snorri Sturluson* (1179-1241), islandski političar i povjesničar, autor sage o Sv. Olafu, koja je središnji dio njegovog djela *Heimskringla* koje donosi pregled nordijske mitologije i povijesti.
- [18] Vrhovni bog u germanskoj mitologiji.
- [19] *Avicena* ili *Ibn Sina* (980-1037), islamski znanstvenik i filozof; *Roger Bacon* (1220-1292), engleski srednjovjekovni znanstvenik i filozof, bavio se i crnom magijom; *Raymond Lully* ili *Lull* (oko 1232-1315), španjolski teolog i filozof; *Paracelsus* (1493-1541), švicarski liječnik i znanstvenik.
- [20] U jednom svojem pismu iz 1610. godine Galileo je pomoću anagrama skriveno opisao otkriće Saturnovog prstena.
- [21] Predgrađe Hamburga s druge strane rijeke Elbe, nekoć posebni grad. Do 1867. godine pripadao je Kraljevini Danskoj.
- [22] Rijeka koja se u Hamburgu ulijeva u Elbu.
- [23] *Logograf* je vrsta zagonetke, kod kojeg se značenje riječi izmijeni izostavljanjem ili dodavanjem pojedinih slova.
- [24] *Besançon* – povijesni grad u istočnoj Francuskoj, nedaleko granice sa Švicarskom. Rodno mjesto Victora Hugoa.
- [25] *čibuk* (tur.) – cijev lule, kamiš

- [26] *najada* – nimfa, u starogrčkoj mitologiji lijepe djevojke nimfe su niže boginje koje predstavljaju različite prirodne sile (gorske, riječne, morske nimfe).
- [27] Na francuskom *rien*: na srednjovjekovnom latinskome *rem*, kraj riječi *craterem*, znači *ništa*; to je ujedno francuska riječ *mer* (more) koju je Axel maločas prepoznao.
- [28] *kalenda* – prvi dan mjeseca u starorimskom kalendaru.
- [29] *leydenska boca* – vrsta prvobitnog električnog kondenzatora sa staklenom posudom kao dielektrikom, izumljena 1745. godine na sveučilištu u Leydenu.
- [30] Šupljine u stijenama ispunjene rudama izlučenim iz vodenih otopina (najčešće kristali kuglastog ili jajolikog oblika).
- [31] *August Petermann* (1822-1878), kartograf i geograf, zapravo iz Hamburga.
- [32] Liga (franc. *lieue*) je stara mjera za dužinu, u Francuskoj 1 liga iznosi 4 km.
- [33] 40 kilometara. Prema uobičajenoj praksi, francusku *lieue* (liga, 4 km) nadalje prevodimo s milja.
- [34] *Jean Baptiste Joseph Fourier* (1768-1830), danas je poznat kao matematičar zbog Fourierovog niza, ali se bavio i difuzijom topline, što ga je dovelo do otkrića parcijalnih diferencijalnih jednažbi.
- [35] *Siméon Denis Poisson* (1781-1840), francuski matematičar.
- [36] *Harburg* – četvrt u Hamburgu.
- [37] *Lübeck* – grad u sjevernoj Njemačkoj, važna luka na Baltičkom moru, *Heligoland* – njemački otok u Sjevernom moru, popularno turističko odredište.
- [38] *Kiel* – danas glavni grad pokrajine Schleswig-Holstein; od srednjeg vijeka važna luka na Baltičkom moru, na početku Kielskog kanala koji povezuje Baltik i Sjeverno more.
- [39] *Belt* – germanska (skandinavska) riječ za pojas ili morski prolaz. Veliki Belt je prolaz između otoka Fyn i otoka Sjælland na kojemu je Kopenhagen, a Mali Belt između poluotoka Yillanda i otoka Fyn.
- [40] *Holstein* – njemačka pokrajina, u to doba dio Danske; Prusija, u kojoj je tada bio Hamburg, i Danska su 1864. godine započele rat koji je završio pruskom pobjedom, pa je 1866. godine Holstein, zajedno sa pokrajinom Schleswig (južni dio poluotoka Yillanda) postao dijelom Pruske, a nakon ujedinjenja 1871. godine dijelom Njemačkog carstva. Taj rat se dakle vodio upravo u vrijeme kada Verne piše ovaj roman, odnosno godinu dana nakon zbivanja koja opisuje.
- [41] *Sund* – danska riječ za zaljev ili morski prolaz. Øresund je morski prolaz između Kopenhagena, odnosno danskog otoka Sjælland, i Švedske.
- [42] *Valkyrie* – u nordijskoj mitologiji Valkirije su djevojke ratnice koje služe boga Odina, te u bitkama odabiru ratnike koji će poginuti, pa ih prate u svijet mrtvih, Valhalu. Ako ratnik vidi Valkiriju, sigurno će umrijeti.
- [43] Oko 2 franka i 75 centima (napomena autora).
- [44] *Bertel Thorvaldsen* (1770-1844), danski neoklasicistički kipar islandskog porijekla, koji je veći dio života proveo u Rimu i tamo se proslavio, te radio spomenike u cijeloj Europi. Kenotaf (grčki "prazan grob") je spomenik nalik nadgrobnom podignut za nekoga čije tijelo počiva drugdje, ali Thorvaldsen je na vlastiti zahtjev pokopan upravo u dvorištu svoga muzeja, pa nije jasno zašto Verne ovdje koristi tu riječ. Unutrašnjost muzeja u kojemu se nalaze brojna Thorvaldsenova djela oslikana je grotesknim, zastrašujućim slikama.
- [45] *Helsingør* – grad na najužem dijelu prolaza Øresund, sjeverno od Kopenhagena, poznat po dvorcu Kronborg, Hamletovom Elsinoreu.
- [46] Vrste jedara: *prečka* – prednje jedro; *šturnjača* – okrižica zadnjeg jedra; *košnjača* – sošno jedro; *vrhovnjača* – gornje jedro.
- [47] Grad u Švedskoj, nasuprot Helsingøra.
- [48] *Kattegat* – morsko područje između poluotoka Yilland i Švedske, sjeverno od prolaza Øresund.
- [49] *Farski otoci* ili Ovčji otoci (danski: Færøerne), otoci u Atlantiku između Škotske, Norveške i Islanda, danski posjed.
- [50] *Skagerrak* – morsko područje između danskog Yillanda i Norveške.
- [51] Ledenjak na jugu Islanda.
- [52] Rt s takvim imenom na Islandu ne postoji. Rt Skagen nalazi se u Danskoj i Verne ga spominje nekoliko stranica ranije.

- [53] Crkvena oblast, crkvena općina, biskupija.
- [54] *Kvint Horacije Flak* (65-8. godine pr. n. e.), starorimski pjesnik, autor *Oda* i *Satira*.
- [55] *Olafsen*: Eggert Ólafsson, koji je proveo iscrpno istraživanje Islanda i njegovih stanovnika, objavljeno 1772. godine; *Povelsen* je pseudonim Bjarnika Pálssona (1719-1779), autora putopisa o Islandu objavljenog 1802.
- [56] *Uno von Troil*, biskup iz švedskog grada Linköpinga i Uppsale, autor putopisa o Islandu objavljenog 1777.
- [57] *Joseph Paul Gaimard* (1790-1858), francuski prirodoslovac, vodio nekoliko ekspedicija na sjever Europe, autor knjige *Putovanje na Island i na Grenland, izvedeno godina 1835. i 1836. na korveti Le Recherche s ciljem pronalaženja tragova La Lilloise*; *Louis Eugène Robert* (1806-1879) je surađivao na njegovoj knjizi.
- [58] Admiral Duperre poslao je 1835. parobrod *La Recherche* u potragu za izgubljenom ekspedicijom gospodina Blossevillea i broda *Lilloise*, o kojima se nikad ništa nije saznalo. (Napomena autora.)
- [59] *Victor Guy Duperré* (1775-1846), francuski ministar pomorstva; *Jules A. R. P. Blosseville* (1802-1833), francuski pomorac, nestao uz istočnu obalu Grenlanda.
- [60] Naziv za duge uske uvale u skandinavskim zemljama. (napomena autora)
- [61] 16 franaka 98 centima. (napomena autora)
- [62] *Riksdal* (riksdaler, Reichstaller), "kraljevski talir", novac u to doba u uporabi u Švedskoj, Danskoj, nekim njemačkim zemljama i drugdje.
- [63] *Manometar* - instrument za mjerenje tlaka.
- [64] *Heinrich Daniel Ruhmkorff* (1803-1877), njemačko-francuski izumitelj, komercijalizirao indukcijsku zavojnicu. U Parizu je držao glasoviti dućan s električnim uređajima. Izumitelj je opisane rudarske sigurnosne lampe.
- [65] Ruhmkorffov stroj sastoji se od jednog Bunsenovog članka koji radi pomoću kalijevog bikromata i nema nikakvih mirisa. Induktivna zavojnica dovodi struju koju članak proizvodi do svjetiljke koja je izgrađena na specifičan način. U toj svjetiljci nalazi se zavijena staklena cjevčica kojoj je šupljina ispunjena nezatnom količinom ugljičnog dioksida ili dušika. Kad stroj radi, taj se plin užari, te proizvodi trajno bjeličasto svjetlo. Članak i navojnica smješteni su u kožnatu torbu koju putnik nosi na jednom ramenu. Svjetiljka koja se nalazi vani daje dovoljno svjetlosti u potpuno mračnom prostoru. Služeći se tom napravom, možemo se kretati bez straha od eksplozije izazvane lako zapaljivim plinovima. Bitno je da se svjetiljka ne gasi ni u dubokoj vodi. Gospodin Ruhmkorff je učenjak i izvrstan fizičar. Njegovo veliko otkriće je induktor pomoću kojeg se proizvodi struja visokog napona. 1864. dobio je nagradu od 50 000 franaka koju Francuska dodjeljuje svakih pet godina za izume na području najuspješnije primjene elektriciteta. (napomena autora)
- [66] Stih iz Eneide (pjevanje XI, stih 128), u prijevodu Tome Maretića zbog metra taj stih glasi "I sreća dade li put"; preciznije: *I koji god put sudba (sreća) nam odredi, slijedit ćemo ga.*
- [67] *Trahit* - vrsta vulkanskog stijena hrapave površine, koje nastaje stvrdnjavanjem lave.
- [68] Kuća islandskih seljaka (napomena autora).
- [69] *Tuf* ili pršinc je mekani, pjeskoviti vulkanski kamen nastao stapanjem vulkanskog pepela.
- [70] *Porfir* je vrsta vulkanskog kamena koji nastaje stvrdnjavanjem lave.
- [71] Osam liga. (napomena autora)
- [72] Danski: čekati.
- [73] *haluga* - morska trava
- [74] *supstrukcija* (lat.) - podziđe, temelj, osnova
- [75] *impluvij* - kod starogrčke ili starorimske kuće, bazen u atriju u kojemu se skupljala kišnica.
- [76] Novac u Hamburgu, oko 90 franaka. (napomena autora)
- [77] *Fumarola* je talijanski naziv za otvore nalik na male vulkane, iz kojih izlazi para ili plinovi, a česti su u vulkanskim područjima.
- [78] Planinski (*orografija* je znanstveno opisivanje planina).
- [79] Zemljište nastalo taloženjem.
- [80] *Feldšpat* ili feldspat je vrsta minerala silikata, glinenac; *sijenit* je "egipatski granit", vrsta tvrdog eruptivnog stijena.

- [81] Troska, drozga, šljaka, talog koji nastaje iz rude metala.
- [82] Trideset pet *liga*, odnosno oko 140 km. Međutim, točna najmanja udaljenost Grenlanda i Islanda je 290 km.
- [83] Starorimski bog podzemnog svijeta mrtvih (grčki Had).
- [84] *ad infinitum* (lat.) – u beskonačnost
- [85] Različita geološka razdoblja, poredana od mlađih prema starijima.
- [86] Autor je ovdje očito pogriješio: prema ranije navedenom, datum bi trebao biti ponedjeljak, 29. lipnja.
- [87] *Eneida*, 6. pjevanje, stih 126: "u Avern lako je saći" (Maretićev prijevod), tj. "lak silazak u Avern". Avern je kratersko jezero nedaleko od Napulja, za kojega su u antičko doba vjerovali da je izvor rijeke Stiks i ulaz u podzemni svijet mrtvih.
- [88] *Gnajs* je vrsta metamorfne stijene iz skupine kristalastih škriljevaca, koja nastaje od drugih vrsta eruptivnog ili sedimentnog stijenja (granita, pelita).
- [89] Nazvano je tako jer se naslage iz toga doba česte u Engleskoj, u krajevima koje je nekad nastanjivalo keltsko pleme Siluri. (napomena autora)
- [90] Misli se na geološko razdoblje Devon, dio Paleozoika (od prije 416 do 359 milijuna godina).
- [91] *Ahat* je poludragi kamen, može biti različitih boja.
- [92] *Ganoidi* su štitonoše, primitivne ribe koštunjače s debelom koščatom ljuskom. *Sauropteri* su prvotni vodeni gmazovi, npr. pliosaur.
- [93] *Pečatnjaci*, lat. *sigillaria*, fosilne biljke nalik drveću koje su bile osobito rasprostranjene u razdoblju karbona, čiji se tragovi često nalaze u naslagama ugljena; *asterofiliti* – fosilno bilje s vijugavim listovima, također često u naslagama ugljena.
- [94] Metan zapravo nema mirisa.
- [95] *stratiforman* (lat.) – slojevit, posložen u slojeve.
- [96] *Tinčev škriljevac*, liskunov škriljevac ili mikašist je vrsta metamorfnog stijenja.
- [97] *Tinjac* ili liskun je vrsta svjetlucavog silikatnog minerala.
- [98] Spa je poznato termalno lječilište u Belgiji, a Tœplitz je njemački naziv za termalno lječilište Toplića u Transilvaniji.
- [99] *Bach* je njemačka riječ za potok.
- [100] *Najade* su riječne nimfe (vile) iz starogrčke mitologije, spomenute u IV. poglavlju.
- [101] *Troglodit* (grč.) – špiljski čovjek, stanovnik pećine, pračovjek.
- [102] *Jean-Baptiste François Bulliard* (1752-1793), francuski prirodoslovac, autor knjige *Povijest gljiva u Francuskoj*.
- [103] *Sigilarija* – pečatnjaci, vrsta biljki nalik na drveće koje su bile osobito rasprostranjene u razdoblju karbona.
- [104] *Lepidodendroni* – biljke nalik drveću, rasprostranjene u razdoblju kasnog devona i karbona, danas izumrle.
- [105] Kalcijev fosfat. (napomena autora)
- [106] Izumrla životinja srodna mamutu i slonu.
- [107] Izumrla divovska životinja, prehistorijski predak današnjeg slona.
- [108] Rod izumrlih tipavaca (krezubica) iz razdoblja miocena i pleistocena iz Južne Amerike; biljojed, jedna od najvećih vrsta sisavaca koja je ikad postojala.
- [109] *Brik* ili *brig* je trgovački jedrenjak s dva jarbola i križnim jedrima.
- [110] *James Ross* (1800-1862), slavni britanski pomorac i polarni istraživač. Godine 1831. locirao je sjeverni magnetski pol.
- [111] Vrsta ugljena, kameni ugljen, najtvrdja vrsta ugljena najveće starosti i kalorijske vrijednosti.
- [112] Rod riba koje imaju samo dvije peraje.
- [113] *Georges Cuvier* (1769-1832), francuski prirodoslovac, utemeljitelj komparativne anatomije i paleontologije, istraživač fosila.
- [114] *Leptoterij* – izumrla životinja nalik gazeli.

- [115] *Merikoterij* – izumrla životinja nalik kravi.
- [116] *Kazuar* – vrsta ptice neletačice iz Australije i Nove Gvineje, srodna emuu i noju.
- [117] *Zoofit* – životinja koja nalikuje na biljku, poput moruzgve ili vlasulje; pojam se u današnjoj znanosti više ne koristi.
- [118] *Sfenofili* – razred biljaka iz doba devona, današnji predstavnik je niska biljka rastavić (preslica, konjorep), ali su u pretpovijesno doba te biljke bile visoke poput stabala. *Asterofili* – stabloliko bilje zvjezdastih listova iz razdoblja karbona, danas izumrlo. *Likopodiji* su crvotočine, biljke srodne mahovini, koje su u pretpovijesti također bile drvenaste poput stabala i visoke desetke metara.
- [119] Mora sekundarnog razdoblja, u kojima su se oblikovale formacije od kojih se sastoje planine Jura. (napomena autora)
- [120] Naziv za snažni vir kojega stvaraju plimne struje; najpoznatiji takav vir nalazi se nedaleko Lofotskog otočja u Norveškoj, a Verne ga spominje i u svome romanu *20.000 milja pod morem*.
- [121] *Johann Friedrich Blumenbach* (1752-1840), njemački zoolog i antropolog.
- [122] Slavni šikljajući izvor smješten u podnožju planine Hekla. (napomena autora)
- [123] Oblaci zaobljenih oblika. (napomena autora)
- [124] *Ajant* (Aias, Ajaks) je grčki junak pod Trojom; razbjjesnio se kad nije dobio oružje poginulog Ahileja, koje je pripalo Odiseju; u svom je ludilu napao ovce misleći da su neprijatelji. Suprotstavio se bogovima pa ga je Posejdon kaznio tako da ga je utopio.
- [125] *Gliptodon* je golemi sisavac koji je u pliocenu i pleistocenu živio na području Južne i Sjeverne Amerike. Imao je oklop i nalikovao na pasanca.
- [126] Slavnu antičku knjižnicu u Aleksandriji arapski kalif Omar od Damaska dao je spaliti 642. godine, uz tvrdnju: "Ako se u tim knjigama nalazi ono što već piše u Kuranu, onda je riječ o duplikatima i one su suvišne, te ih treba uništiti. Ako se u njima nalazi ono što je u opreci s Kuranom, onda su lažne i opet ih treba uništiti".
- [127] *Henri Milne-Edwards* je već spomenuti francuski zoolog. *Jean-Louis-Armand de Quatrefages de Bréau* (1810-1892) je francuski prirodoslovac i antropolog, protivnik Darwinove teorije evolucije.
- [128] *Hugh Falconer* (1808-1865), engleski paleontolog i botaničar; *George Busk* (1807-1886), engleski znanstvenik, stručnjak za fosilne životinje, autor knjige *Opis triju izumrlih vrsta slona* (1865); *William Benjamin Carpenter* (1813-1885), engleski fiziolog i zoolog, autor *Popularne enciklopedije prirodoslovlja*.
- [129] *Kvartar* je geološko razdoblje koje je počelo pred oko 2,6 milijuna godina i traje do danas.
- [130] *Élie de Beaumont* (1798-1874), francuski geolog, protivnik teorije evolucije i postojanja prethistorijskog čovjeka.
- [131] *Tercijar* je geološko razdoblje od kraja krede do kvartara (prije 65 – 1,6 milijuna godina). U tercijar spadaju paleocen, eocen, oligocen, miocen, te pliocen (prije oko 5,3 – 2,6 milijuna godina).
- [132] *Elephas meridionalis*, "južni slon", izumrla vrsta slona koji je živio u Euroaziji.
- [133] *Asterije* je mitološki kralj Krete; *Pauzanija* je grčki putopisac i geograf iz 2. stoljeća pr. n. e, autor čuvene knjige *Opis Grčke*.
- [134] Spominje ga talijanski renesansni pisac Giovanni Boccaccio (1313-1375), autor *Dekameron*.
- [135] *Félix Platter* ili *Platerus* (na latinskome), Stariji i Mlađi, dva njemačka fiziologa i liječnika koja su djelovali u Montpellieru u 16. stoljeću.
- [136] *Jean Chassanion* ili *Joannes Cassanio*, autor knjige *O divovima* (1580).
- [137] *Cimbri* su germansko pleme koje se uspješno borilo protiv Rima u 2. i 1. st. pr. n. e. Danas se smatra da su te kosti pronađene u 17. stoljeću zapravo bile kosti nekog divovskog izumrlog sisavca, koje su pogrešno predstavljane kao kosti ljudskog diva.
- [138] *Peter Camper* (1722-89), nizozemski anatom, antropolog, prirodoslovac, paleontolog i liječnik, autor brojnih djela o anatomiji sisavaca.
- [139] *Johann Jakob Scheuchzer* (1672-1733), švicarski znanstvenik, autor djela o odnosu Biblije i prirodoslovlja.
- [140] Djelo *Nicholasa Habicota* (1550-1624), francuskog kirurga i anatoma.
- [141] Facijalni kut (kut lica) tvore dvije ravnine: jedna uglavnom okomita, koja dodiruje čelo i sjekutiće, i druga,

vodoravna, koja prolazi kroz otvore slušnih kanala i donji dio nosnog hrpta. Prognatizmom se, antropološkim jezikom, naziva izbočenje čeljusti koje mijenja facijalni kut. (Napomena autora)

[142] Facijalni kut koristio se u ondašnjoj znanosti za definiranje rasa. Ta teorija, čiji je začetnik spomenuti nizozemski anatom Peter Camper, navodno dokazuje superiornost bijele rase u odnosu na druge rase i njezinu "veću ljepotu", pa se danas smatra izrazito rasističkom. Taj kut kod bijele rase iznosi 90 stupnjeva, a kod crne 70 stupnjeva.

[143] Potomci Noinog sina Jafeta, Indoeuropljani.

[144] E. T. A. Hoffmann (1776-1822), njemački pisac iz razdoblja romantizma, poznat po svojim fantastičnim pripovijetkama; lik na kojega se misli je Peter Schlemihl iz njegove pripovijetke *Die Abenteuer der Silvester-Nacht* (*Avantura silvestrovske noći*) iz 1815. godine.

[145] *Palmacit* – fosilna, izumrla vrsta palme.

[146] *Tuja* – vrsta zimzelene četinjače, slična čempresu.

[147] *Jetrenka* – vrsta niske biljke s lijepim plavim ili ljubičastim cvjetovima, raste između grmlja i stabala (*hepatica nobilis*).

[148] *Kauri* – crnogorično stablo koje raste samo na Novom Zelandu, s izuzetno širokim deblom.

[149] U starogrčkoj mitologiji morski bog, čuvar morskih zvijeri.

[150] Starorimski bog mora (grčki Posejdon).

[151] Latinski: "čuvar čudovišnih krda, čudovišan i sam". (Citat je preuzet iz knjige *Zvonar crkve Notre-Dame Victora Hugoa*, koji je parafrazirao stih iz Vergilijevih *Bukolika*: "formosi pecoris custos, formosior ipse", "čuvar lijepog krda, lijep i sam").

[152] *Édouard-A.-I.-H. Lartet* (1801-1871), francuski arheolog, jedan od utemeljitelja paleontologije; godine 1864. pronašao je u području Dordogne u Francuskoj oštricu od slonovače na kojoj je prikazan mamut.

[153] *Ditiramb* je starogrčka lirski pjesma u slavu boga Bakha (Dioniza); preneseno: hvalospjev.

[154] *Funta* ili *libra* (franc. *livre*) – jedinica za masu, u francuskoj oko 0,5 kg.

[155] Latinski: svoje vrste, jedinstven.

[156] Jedan od najvećih i najaktivnijih vulkana na Islandu.

[157] *Jan Mayen* je vulkanski otok u Atlantiku sjeverno od Islanda, nedaleko Grenlanda i ne baš blizu Spitzbergena / Svalbarda. Vulkan pod imenom Esk ne postoji; na otoku Jan Mayen nalazi se najsjeverniji aktivni vulkan Beerenberg. *Spitzbergen* je najveći otok arktičkog arhipelaga Svalbard, smještenog na otprilike pola puta od najsjevernije točke Europe do sjevernog pola. U 19. stoljeću cijeli se arhipelag nazivao Spitzbergen po najvećem otoku, a 1920. nazvan je Svalbard. Oba otočja danas pripadaju Norveškoj.

[158] U to vrijeme istraživači još nisu stigli do sjevernog pola: prvi ga je osvojio američki polarni istraživač Robert Peary 1909. godine. Najdalje je stigla ekspedicija pod vodstvom Engleza W. E. Parryja 1827. godine, do 82°45' sjeverne širine, i to je bio rekord koji nije oboren desetljećima.

[159] Na Spitzbergenu, odnosno na arhipelagu Svalbard u Arktičkom oceanu, zapravo nema vulkana.

[160] Latinski: razmatranje, razmišljanje, duboko poniranje mislima u nešto, umovanje, misaonost koja nema potrebe za praktičnom realizacijom.

[161] Kraj na suprotnoj strani zemaljske kugle.

[162] Talijanski: Kako se zove ovaj otok?

[163] Eolsko ili Liparsko otočje, sjeveroistočno od Sicilije, u Tirenskom moru. Najveći je otok Lipari. Vulkanskog je porijekla i vrlo je aktivno, a osim vulkana otoka Stromboli aktivan je i vulkan na otoku Vulcano. Ime je dobilo po grčkom bogu vjetra Eolu.

[164] Starogrčki naziv Strombolija.

[165] Etna je veliki vulkan na nedalekoj Siciliji.

[166] 4.800 kilometara

[167] *Speronara* (tal.), vrsta malog broda na vesla.

[168] U to vrijeme Francuskom, od 1852, vlada car Napoleon III. Nacionalne poštanske kompanije imale su vlastite brze

parobrode.

^[169] *P. T. Barnum* (1810-1891) je osnivač i vlasnik glasovitog golemog putujućeg cirkusa.

Bilješka o autoru

Jules Verne

(Nantes, 8. veljače 1828. - Amiens, 4. ožujka 1905.)

Jules Verne jedan je on najvećih pisaca dječje književnosti. Njegove su knjige dirnule generacije. Najviše je prevođeni francuski pisac. Pothvati o kojima je pričao pripadali su u njegovo vrijeme znanstvenoj fantastici, no većina ih se ostvarila u dvadesetom stoljeću, poput izuma podmornice ili puta na mjesec. Bio je prezren od suvremenika koji nisu imali ukusa za "dječje".

Rođen je 8. veljače 1828. u Nantesu, u obitelji brodovlasnika i trgovaca iz stare aristokratske četvrti. Djetinjstvo će mu biti obilježeno velikom maštovitošću dječaka koji će radi nesretne ljubavi pobjeći od kuće u dvanaestoj godini. Nantes će za taj nezasitni duh s vremenom postati premalen, pa će svoje školovanje nastaviti u Parizu na studiju prava.

Skromni studentski dani bit će prožeti boemskim načinom života. Ovaj će zanesenjak danima živjeti na kruhu i mlijeku kako bi si priuštiio sabrana djela Williama Shakespearea. U tom periodu slučajno upoznaje Dumasa oca, te počinje pisati drame za njegovo kazalište. Nakon završenog studija odriče se službe koja mu je trebala biti namijenjena, a otac mu uskraćuje novčanu pomoć. Podučava pravo i čita nevjerojatne količine znanstvene literature koja ga fascinira. Oko sebe okuplja pustolove, a igrom slučaja nakratko postaje i tajnik jednog kazališta.

Sa dvadeset i devet godina, još uvijek neostvaren i promašen, pod pritiskom okoline počinje razmišljati o braku. Godine 1857. će oženiti udovicu s dvoje djece iz Nantesa koja će, nasreću, imati razumijevanja za njegovo pisanje. Nakon uspjeha sa burzovnim ulaganjima sele se u Pariz. Nakon putovanja u Škotsku, proučava mračno djelo Edgara Allana Poea, no misterij će u njegovim djelima postati avantura, popraćena fascinantnim strojevima. Još uvijek piše za kazalište. Posjećuje norveške fjordove, oduševljava ga polarna noć. Rođenje sina, radi kojega se vraća u Pariz, skratit će to putovanje. Jedno od njegovih prijateljstava, ono s izumiteljem Brutusom de Villeroijem, će ga potpuno inspirirati izumima i strojevima; fascinacija koja se dala naslutiti još iz njegovih dječjih crtarija. Bit će to parobrodi, željeznice, leteći baloni... Više ne piše samo kazališne drame.

Stroj postaje produžetak ljudskog tijela. Tamo gdje čovjek staje, stroj nastavlja, vodeći ga u središte zemlje, morske dubine ili svemir. Njegovim djelima neće nedostajati ni humora. Napokon nailazi na izdavača, Pierre-Julesa Hetzela, koji će ga potaknuti da od svojih zapisa napravi jedan veliki pustolovni roman. Prvi u nizu.

Godine 1862. izlazi roman *Pet tjedana u balonu* koji će doživjeti nevjerojatan uspjeh. Bit će preveden na mnoge jezike. Amerika ga obožava. Čini se da je zaista pronašao zlatnu formulu: znanstveni roman pun zanimljivih i dobrodušnih likova koji se čitatelju uvuku pod kožu, te veseo, mladenački stil. Čitaju ga trinaestogodišnjaci koji će ga se rado sjećati i sa četrdeset. Potpisuje sa svojim izdavačem ugovor na dvadeset godina. Stječe veliko bogatstvo. Redaju se veliki uspjesi: *Put u središte zemlje*, *Put na mjesec*, *Djeca kapetana Granta*, inspirirana vlastitim putovanjima na moru, itd.

No, pritisak i suparnici počinju ostavljati trag na njegovom zdravlju. Nakon objavljivanja *20.000 milja pod morem*, te Francusko-pruskog rata, doživjet će slom živaca. Seli iz Pariza u gradić Amiens gdje pronalazi mir. Sa svojim brodom nastavlja ploviti po svijetu. Roman *Put oko svijeta u 80 dana* doživjet će neviđeni uspjeh. Izlazi serijski, svaki dan se telefonski diktira i tiska u New Yorku, prema njemu se radi i kazališna predstava. Nižu se *Tajanstveni otok*, *Carev glasnik*, *Crna Indija*, *Petnaestogodišnji kapetan*, *Škola za Robinsone*, *Arhipelag u plamenu*, *Putovanje na kometu*, te druga djela – sveukupno šezdeset i tri romana i osamnaest novela znanstvenog, pustolovnog i fantastičnog sadržaja, od kojih će polovica biti posvećena moru. Njegov će psihički nestabilni nećak pucati na njega, zbog čega će ostati šepav do kraja života, no to ga neće zaustaviti da i dalje stvara. Umro je u sedamdeset i sedmoj godini, 1905. godine.

Ovaj je veliki pisac vjerovao da ne postoji ono što jedan čovjek ne može zamisliti, a drugi ostvariti, što je dvadeseto stoljeće i dokazalo.

Maja Ožegović

* * *

Znanstveno-fantastični roman *Put u središte zemlje*, unatoč tome što je kasniji razvoj znanosti u bitnome opovrgao pretpostavke na kojima se zasniva, zbog svojeg je uzbudljivog pripovijedanja jedan najčitanijih i najprevođenijih Verneovih romana. Svestrani, ugledni znanstvenik, ali i ekscentrični i temperamentni osobenjak profesor Otto Lidenbrock iz Hamburga slučajno pronalazi šifriranu poruku islandskog alkemičara iz 16. stoljeća Arnea Saknussemma, o putu u Zemljinu utrobu. Sa svojim nećakom Axelom, koji je pripovjedač romana, kreće u suludu pustolovinu - ponoviti

Saknussemmov poduhvat... Verne, dajući mašti na volju, činjenice u romanu temelji na dvije znanstvene discipline koje se u njegovo vrijeme snažno razvijaju zbog brojnih novih otkrića: na geologiji i paleontologiji. Vrijeme je to kada se napuštaju biblijska uvjerenja o stvaranju svijeta, te se nakon brojnih otkrića fosila dolazi do novih saznanja o postanku i starosti svijeta i čovjeka.

Put u središte zemlje prvi je put objavljen 1864. godine. Godine 1867. u drugom izdanju Verne je tekst preradio i nadopunio, dodavši dva poglavlja, dijelom i kako bi zbivanja u knjizi prilagodio nekim znanstvenim otkrićima koja su se u međuvremenu dogodila. Ta se verzija, s ilustracijama Édouarda Rioua, smatra konačnom, pa smo je i mi koristili kao predložak za ovaj novi prijevod.

Impressum

Nakladnik:

Bulaja naklada d.o.o

Radnički dol 8

10000 Zagreb

tel. (besplatni): 0800/285252
(0800/BULAJA)

info@bulaja.com

www.bulaja.com

Prevela: Blanka Bukač

Ilustracije: Édouard Riou (1867.)

Urednik: Zvonimir Bulaja

Dizajn i prijelom: Bulaja naklada d.o.o.

Tehnička realizacija: Bulaja naklada d.o.o.

Oblikovanje naslovnice: Zvonimir Koščak

Za nakladnika: Zvonimir Bulaja

Pri pripremi ove elektroničke knjige uložen je maksimalni mogući trud i pažnja, te su svi uključeni materijali pažljivo kontrolirani, korigirani i testirani. Međutim, Bulaja naklada d.o.o. i autori ne mogu biti odgovorni za bilo kakve štete, izravne i neizravne, prouzročene upotrebom ove elektroničke knjige, odnosno pogreškama u tekstovima (nekompletni, netočni ili oštećeni podaci, greške pri unosu i slično).

Autorska prava za prijevod Blanke Bukač, kao i sva autorska prava na opremu knjige (napomene, bilješka o piscu...) su pridržana.

ISBN: 978-953-328-138-4

© 2012. Bulaja naklada d.o.o.

Za prijevod: © 2012. Blanka Bukač